

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
Historický ústav ČSAV — Numismatická komise

NUMISMATICKÝ

SBORNÍK

X

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědecká redaktorka prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová DrSc.

Členové Numismatické komise:

Ing. dr. František Cach, dr. Karel Castelin, akademik Josef Dobiáš,
prof. dr. František Graus DrSc., člen korespondent ČSAV, dr. Ludmila Kraskovská CSc.,
dr. Lubomír Nemeškal CSc., prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová DrSc.,
dr. Josef Petřtyl a dr. Jiří Sejbal CSc.

NUMISMATICKÝ SBORNÍK

X

Řídí

Emanuela Nohejlová-Prátová

ACADEMIA

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

PRAHA 1968

EVA KOLNÍKOVÁ

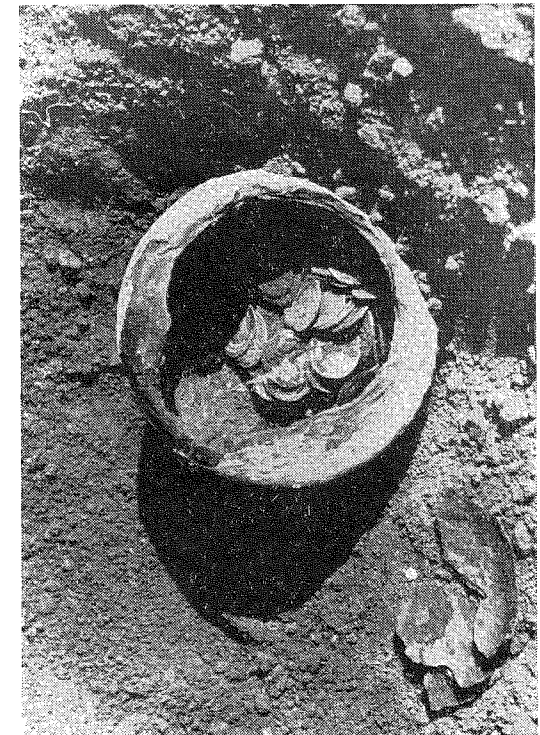
NÁLEZ NESKORORÍMSKÝCH SOLIDOV V BÍNI, OKRES NOVÉ ZÁMKY

(K minciam z doby sťahovania národov na Slovensku)

(Tab. I—IX)

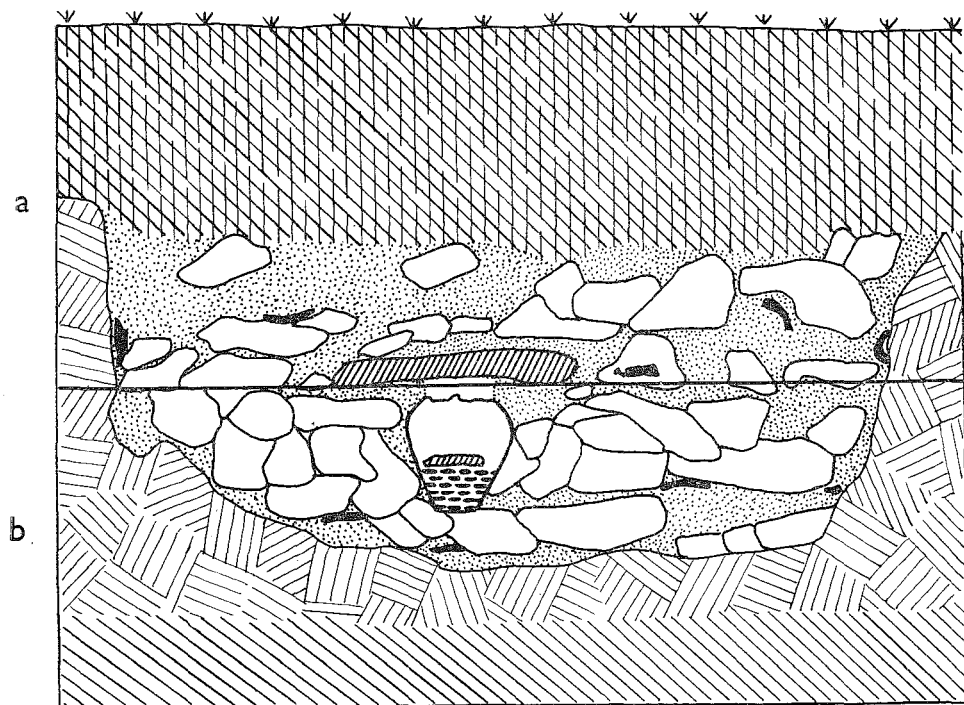
Na jeseň roku 1964 robil Archeologický ústav SAV pod vedením J. Paulíka za ťažkých terénnych podmienok záchranný archeologický výskum v chotári obce Bíňa, okres Nové Zámky. Južne od obce v polohe „Berek“ pracovali Štátne cesty, n. p. v Nitre pomocou zemných strojov na stavbe násypu k cestnému nadjazdu nad železničnou traťou Štúrovo—Čata. Na vysokej pravobrežnej terase Hrona buldozérmi a skrapermi premiestňovali veľké množstvo zemin, pričom narušovali početné praveké objekty: neolitické sídliská kultúry s volútovou keramikou a lengyelskej kultúry, objekty z mladšej doby železnej, ale hlavne bohaté osídlenie zo staršej doby rímskej. Aj napriek nepriaznivým terénnym podmienkam za neobyčajne zrýchleného pracovného tempa podarilo sa pracovníkom Archeologického ústavu SAV získať z tejto lokality dôležité a bohaté nálezy.

Za takejto situácie zachránil dňa 25. septembra 1964 J. Paulík¹⁾ spolu s technikom Š. Blahom priamo spod skrapera vodiča J. Bohumela neobyčajne významný a cenný nález zlatých rímskych

¹⁾ Za poskytnutie nálezu na spracovanie a publikovanie som dr. J. Paulíkovi ČSc. zaviazaná srdečnou vďakou.

Obr. 1. Bíňa, okr. Nové Zámky — nádoba so solidmi po odkrytí. Foto Š. Blaho.

1		humusovitá černoziem	4		popol a črepy
2		kultúrna vrstva	5		nádoba
3		spraš	6		zvyšky vypálenej mazanice
			7		kamene

Obr. 2. Náčrt nálezovej situácie: a) zistený profil, b) rekonštruovaný profil.

mincí ukrytých v nádobke. Skraper šťastnou náhodou odrezal iba nepatrnú hornú časť nádobky a odsunul veľký plochý kameň, ktorým bola pôvodne prikrytá. Tak zostal celý obsah nádobky neporušený a dostal sa do povolovaných rúk. J. Paulík mohol hneď na mieste vyhotoviť príslušnú terénnu dokumentáciu a na základe okolitého terénu rekonštruovať nálezovú situáciu.

V ruinách príbytku — chaty — zo staršej doby rímskej z 2. storočia n. l., silne rozrušených skraperom, medzi mazanicou, popolom a črepmi nádob bola v hĺbke asi 50—65 cm (od pôvodného povrchu) uložená hlinená ná-

dobka, ktorá obsahovala 108 rímskych solidov. Mince, siahajúce takmer do tretiny nádobky, boli prikryté menším okruhliakom. Nádobka bola celá pôvodne prikrytá veľkým plochým kameňom. (obr. 1 a 2.)

Po vyzdvihnutí zo zeme bol nález odovzdaný Archeologickému ústavu SAV v Nitre, kde je nateraz uložený. Nálezový fond rímskych mincí zo Slovenska obohatil sa tak o neobyčajne významný a vzácny prírastok, ktorý nepochybne zaujme popredné miesto medzi závažnými numizmatickými i archeologickými pamätníkmi príslušného historického obdobia.

Zloženie nálezu a náčrt historického pozadia

Nález pozostával z hlinenej nádobky (a), v ktorej bolo uložených 108 zlatých rímskych mincí — solidov (b).

a) Hlinená nádobka (obr. 3) je v hornej časti poškodená skraperom; časť hrdla a okraj chýba. Pôvodne mala vázovitý dvojkoľnícky tvar, telo v dolnej časti mierne zaoblené, v hornej časti dnu prehnuté. Dno je aj zospodu prstencovite odsadené. Vyhotovená je na hrnčiarskom kruhu s niekoľkými výraznými obvodovými výrobnými ryhami na vonkajšom a plytkými širokými žliabkami na vnútornom povrchu. Z neobyčajne jemne plavenej ílovitej hliny s bohatým obsahom veľmi drobných zrníčok sludy, bez prímеси piesku; lom je vrstevnatý. Nádobka bola vypálená do tehlovohneda, so stredovou šedou vrstvičkou; vonkajší povrch je hladný, šedočiernej farby so svetlejšími flakmi. Výška zachovanej časti je 10,8 cm; výška max. vydutia 7,7 cm, priemer max. vydutia 11,8 cm, priemer dna 6 cm. Nádobka sa už pred uložením mincí do zeme dlhšie používala.

b) V nádobke boli solidy týchto rímskych cisárov a členov cisárskych rodín:

Arcadius (383—408)	1
Honorius (395—423)	9
Galla Placidia (†450)	1
Theodosius II. (408—450)	40
Aelia Eudocia (†460)	1
Valentinianus III. (425—455)	53
Honorina (†454)	1
barbarské napodobeniny	2

Obr. 3. Nádoba, v ktorej boli solidy uložené. 1: 2 Foto J. Krátky.

Už samotné zloženie nálezu z raziab uvedených panovníkov a prísluš-

níček cisárskeho dvora načrtáva nám určitý obraz o dobe, v ktorej tento súbor mincí vznikol. Pre hlbšie vniknutie do problémov daného obdobia treba si pripomenúť aspoň krátkym prehľadom známe údaje o panovaní jednotlivých cisárov a o najdôležitejších historických udalostiach, ktoré sa vtedy v rímskom štáte odohrali.

Smrť cisára Theodosia Veľkého r. 394 znamenala koniec jeho snahám o zachovanie jednoty a sily rímskeho štátu. Rozdelením vlády medzi svojich dvoch synov Arcadia a Honoria zapríčinil cisár Theodosius vlastne trvalé rozdelenie ríše na dva samostatné celky. Osemnásťročný Arcadius prevzal trón vo východnej časti ríše s cisárskym sídlom v Konstantinopole. V západorímskom cisárstve sa ujal vlády jedenásťročný Honorius. Skutočným vládcom namiesto nepľnoletého cisára bol Theodosiov oblúbenec, Germán Flavius Stilicho. Na druhej strane na Arcadiovom dvore stal sa najvplyvnejšou osobnosťou Gall Rufinus.

Stilicho, vojvodca a diplomat v jednej osobe, riadil čoskoro politiku celej ríše. Zatiaľ mladí neskúsení panovníci dostali sa do osídľov dvorných intríg, čo sa nepriaznivo odrážalo v správe štátu. Netrvalo dlho a Stilichovou zásluhou došlo k ostrým sporom medzi oboma cisárskymi bratmi. Za takejto vnútornej situácie sa odveké ohrozenie barbarmi stáva pre rímske impérium problémom nanajvýš akútnym. Koncom 4. stor. Vizigóti na čele s Alarichom vystúpili s územnými nárokmi voči rímskej ríši. Stilicho, pokračujúc v germanofilskej politike Theodosia Veľkého, doplácal na spojenie s Alarichom nielen hmotne (obrovské dane a výkupné Alarichovým vojskám), ale napokon stal sa aj sám obeťou tejto politiky. V rokoch 408 až 410, keď Alarich útočil na Rím, presťahoval sa dvor cisára Honoria z obáv pred barbarmi do Raveny, ktorá sa stala potom hlavným mestom ríše.

R. 410 dobyl Alarich Rím a vydal ho pustošeniu svojich vojakov. Koristou Gótot sa vtedy stala aj princezna Galla Placidia, dcéra Theodosia Veľkého a Honoriova sestra. Po smrti Alarichovej v snahe zlepšiť vzťahy so západorímskym cisárskym dvorom sa s Gallou Placidiou zasnúbil jeho nástupca Athaulf. Čoskoro zomrel a Galla Placidia sa vrátila na cisársky dvor. R. 417 ju Honorius proti jej vôli vydal za rímskeho patrícia Konstantina, ktorého r. 421 vymenoval za spolucisára. Z tohto manželstva sa narodil Valentinianus III.

Z následkov pustošenia Gótmami sa už západorímska ríša nespamätala. Po smrti Honoriovej a rýchlym konci Konstantinovom vládla za nepľnoletého Valentiniana III. jeho matka Galla Placidia; na čele jej poručníckej vlády stál Aëtius.

Vo východorímskej časti ríše bol od r. 408 dlhé roky na tróne Arcadiov syn Theodosius II. Obdobie jeho vlády sa považuje za pokojné, vyznačujúce sa všeobecným kultúrnym rozmachom. Zachovanie mieru svojej ríši vykupoval cisár od útočníkov obrovskými tribútmi. Od r. 421 sa začala na cisárskom dvore

romantickými príbehmi opradená životná púť Theodosiovej manželky cisárovny Athenais — Eudocie.

V tridsiatych rokoch 5. storočia sa zahraničná politická situácia rímskeho štátu nebezpečne skomplikovala. Do vývoja politických pomerov rímskej ríše, ale aj celej Európy hlboko zasiahli udalosti spojené so „sťahovaním národov“. Keď roku 433 zjednotil stratég a dobyvateľ Atila rozptýlené kočovné kmene západných Hunov v mocný európsky štát siahajúci od Kaukazu po Rýn a od Dunaja do dnešného Nemecka a Poľska, stal sa tento útvar čoskoro hrozbou aj pre oba rímske štáty.

Prostredníctvom Aëtia darilo sa Valentinianovi III. udržovať s Atilom pomerne dobré vzťahy. Huni dokonca vstupovali do služieb západorímskeho panovníka a pomáhali mu v boji proti Germánom. Atila prijal vysoký rímsky titul *magistra militum*, a na základe toho poberal od Rimánov vysoké poplatky.

Theodosiova východná ríša nezostala ušetrená od hunských vpádov. Pod zámenkou údajného nepravidelného splácania daní vtrhli Atilove vojská do východného Impéria. Theodosius sa nezmohol na protiakciu a r. 443 pristúpil na ponížujúci mier. Kontribúcie činili 500 000 solidov a každoročné dane 150 000 solidov.

Do hunsko-západorímskych vzťahov zasiahla v polovici 5. stor. Valentinianova sestra Honoria. Nespokojná so svojim postavením na cisárskom dvore zúčastnila sa r. 449 proticisárskeho sprisahania. Valentinianus po zistení jej viny prinútil Honoriu k nedobrovoľnému sobášu. Preto poslala Honoria k Atilovi posolstvo s darmi a prosbou o vyslobodenie z bratovej moci a ponúkla mu aj manželstvo. Atila v snahe o úplné ovládnutie západorímskej ríše návrh prijal. Spolu so žiadosťou o sobáš s Honoriou žiadal však od Valentiniana III. aj územie Galie. Na odpor cisára reagovali Huni r. 451 vpádom do Galie. Proti hunským útočníkom zorganizoval Aëtius Vizigótov a ostatné germánske kmene, ktoré po boku Rimánov v „bitke národov“ na Katalaunských poliach r. 451 Hunov porazili a prinútili Atilu k ústupu. R. 452 Huni síce ešte raz napadli severnú Itáliu, ale neúspešne. R. 453 Atila zomrel a jeho ríša, ako útvar organizovaný prevažne na osobnej moci a schopnostiach jednotlivca, sa rozpadla. Neustále vnútorné rozpory a pustošivé barbarské nájazdy priviedli aj západorímsku ríšu k rýchlemu koncu.²⁾

²⁾ M. Bernhart, *Handbuch zur Münzkunde der römischen Kaiserzeit*, Textband, Halle (Saale) 1926; *Římské imperium, jeho vznik a rozklad*, Praha 1936 (M. Paulová, str. 477–555); Ch. Diehl, *Postavy z byzantských dejín* (preklad Š. Janšák), Lipt. Sv. Mikuláš 1942; G. Stadtmüller, *Geschichte Südosteuropas*, München 1950, str. 67–74; R. Göhl, *Einführung in die Münzkunde der römischen Kaiserzeit*, Wien 1960; *Antika v dokumentech II – Řím*, Praha 1961, str. 600–605; F. Altheim, *Geschichte der Hunnen*, Berlin 1962, str. 266 až 277; H. Mitscha-Märheim, *Dunkler Jahrhundert goldene Spuren – Die völkerwanderungszeit in Österreich*, Wien 1963, str. 47–55; G. Labuda, *Fragmenty dziejów słowiańszczyzny zachodniej*, Poznań 1964; J. Dobiáš, *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*, Praha 1964, str. 300–308.

Opis mincí a poznámky k numizmatickej stránke nálezu

Hromadný nález solidov z Bíne je zložením i počtom mincí prvý svojho druhu na území Československa. Pretože mince z doby sťahovania národov tvorili dosiaľ len nepatrnú časť nášho mincového nálezového fondu, poskytol nález z Bíne, popri nespornom význame historickom aj bohatý prírastok numizmatický. Celý nálezový komplex z Bíne umožňuje čiastočne aj pohľad na situáciu v neskororímskom mincovníctve.

Bínske mince upútavajú pozornosť v prvom rade vysokou mincovou technikou, ktorú zvyrazňuje vynikajúca zachovalosť jednotlivých razieb. Takmer všetky mince majú ešte razbový lesk, teda neboli dlho v obehu. Výtvarný prejav neskororímskych mincovní, vložený do portrétov a symbolov, je pozoruhodnou stránkou všetkých mincí bínskeho nálezu.

Podľa výtvarného štýlu možno mince veľmi zreteľne rozčleniť do dvoch skupín. Do prvej patria razby s vyobrazeniami v starom tradičnom štýle (A, B), na ktorom zotrvali západorímske mincovne aj po nových vnútropolitických udalostiach (rozdelenie ríše na dve cisárstva). Druhú skupinu (C) tvoria razby východorímskych mincovní, s novým byzantizujúcim výtvarným poňatím.

Vyobrazenia na lícnej strane v bínskom náleze možno rozdeliť na tieto základné skupiny:

A. Poprsie panovníka vo vojenskom plášti zopnutom na ramene sponou, prevažne orientované vpravo. Na hlave má panovník perlovcový (č. 1, 3—10, 100—101) alebo vencový (č. 55—98) diadém. V jednom prípade je odchýlka od uvedených bežných razieb: nad hlavou panovníka je drobný veniec (č. 99).

B. Poprsie panovníka v konzulskom odevu, obrátené vľavo. Na hlave vencový diadém. V pravej zdvihnutej ruke drží cisár svitok (mapu), v ľavej má kríž (č. 103—105).

C. Portrét panovníka v brnení en face. Na hlave má helmu a diadém. V pravej zdvihnutej ruke drží za hlavou kopiju; v ľavej má štít s vyobrazením jazdca na koni, pod ktorým leží zajatec (č. 2, 12—51, 53, 54).

D. Osobitnú skupinu tvoria solidy príslušníčok cisárskych rodín, ktoré sú v náleze zastúpené tromi razbami. Na všetkých sú jemnými ťahmi znázornené busty cisárovien, obrátené vpravo. Hlavy sú bohaté dekorované diadémom. Nad hlavou je vždy ruka s vencom. Odev dopĺňujú šperky: náušnice a náhrdelníky (č. 11, 52, 106).

Podľa obrazov na reverze máme v náleze tieto typy:

A. Stojaci panovník vo vojenskom odevu obrátený vpravo. Na hlave má diadém. V pravej ruke drží vexillum a opiera sa oň, v ľavej natiahnutej ruke má glóbus s Viktóriou. Ľavú nohu kladie na sediaceho zajatca s dozadu zviazanými rukami (č. 1, 3—10, 100, 101).

B. Panovník vo vojenskom odevu spredu. Na hlave má diadém. Pravou rukou sa opiera o dlhý kríž, v ľavej vystretej ruke drží glóbus s Viktóriou. Pravou nohou stojí na hadovi s ľudskou hlavou (č. 55—99, 102).

C. Panovník v rúchu konzula sedí na tróne. Na hlave má diadém. V pravej zdvihnutej ruke drží konzulský svitok, v ľavej má glóbus s krížom. Nohy má položené na podložke (č. 103—105).

D. Panovník vo vojenskom odevu en face. V pravej ruke drží vexillum, v ľavej glóbus s krížom. Z ramien mu visí plášť. Na hlave má diadém. V pravom voľnom poli medzi legendou a postavou je hviezda (č. 14—17).

E. Stojaca Viktória v dlhom rúchu, obrátená vľavo. V pravej ruke drží dlhý kríž. Medzi hornou časťou kríža a tvárou hviezdička. Ľavou rukou si pridrža štólu (č. 11, 22, 23, 52, 106).

F. Constantinopolis sediaci na tróne, hlava v helme obrátená vpravo. Pravou rukou sa opiera o kopiju, v ľavej natiahnutej ruke drží glóbus s Viktóriou. Pravú nohu kladie na proru lode. Na ľavej strane vo voľnom poli medzi legendou a postavou hviezdička (č. 2, 12, 13).

G. Constantinopolis v dlhom rúchu sedí na tróne s vysokým operadlom. Obrátená je vľavo. Na hlave má helmu. V pravej ruke drží glóbus s krížom. Pod rukou má hviezdičku. V ľavej ruke drží žezlo. Ľavú nohu má položenú na proru lode. O trón z ľavej strany je opretý štít (č. 18—20, 24—51).

H. Na širokom tróne s vysokým operadlom sedia dvaja cisári v konzulskom odevu. Jedna postava vyššia druhá nižšia. Na hlavách diadémy. Okolo hláv gloriola. Obaja držia v pravých rukách konzulské svitky, v ľavých kríže. Nohy položené na podložkách. Legendu delí nad hlavami cisárov hviezdička (č. 21, 53, 54).

K uvedeným typom reverzov sa viažu legendy:

BONO REIPUBLICAE
CONCORDIA AVGG

Honorina (č. 106)

Honorius (č. 2)

Theodosius II. (č. 12, 13)

Theodosius II. (č. 14, 15, 16, 17)

Theodosius II. (č. 18—20)

Theodosius II. (č. 21)

Valentinianus III. (č. 53, 54)

Arcadius (č. 1)

Honorius (č. 3—10)

Valentinianus III. (č. 55—101)

Valentinianus III. (č. 103—105)

Galla Placidia (č. 11)

Theodosius II. (č. 22, 23)

Theodosius II. (č. 24—51)

Aelia Eudocia (č. 52)

GLOR ORVIS TERRAR
IMP XXXXII COS XVII P P
SALVS REIPUBLICAE

VICTORIA AVGGG

VOT X MVLX XX

VOT XX MVLX XXX

VOT XXX MVLX XXXX

Väčšinu nálezu tvoria bežné západorímske razby s legendou VICTORIA AVGGG na reverze, predovšetkým z doby vlády Valentiniána III. (48 mincí). Na druhom mieste čo do počtu sú solidy Theodosia II. s nápisom VOT XXX MVLT XXXX na reverze (28 kusov).

Medzi pozoruhodné razby patria solidy cisárovien, ktoré v doterajších nálezoch zo Slovenska chýbali. Bínsky nález nám túto medzeru vyplnil hneď tromi krásnymi exemplármi — solidmi Gally Placidie, Eudocie a Honorie.

Pozornosť si zaslúžia dva solidy Valentiniána III. (č. 53 a 54) s vyobrazením dvoch na tróne sediacich cisárov na reverze, s legendou SALVS REIPUBLICAE. Obe mince pochádzajú z toho istého razidla a okrem drobných detailov sú úplne totožné s razbou Theodosia II. toho istého typu (č. 21).

Možnosť presného datovania poskytujú iba solidy Theodosia II. č. 18–20 s legendou IMP XXXXII COS XII P P, datované do rokov 443–444. Solidy Theodosia II. a Valentiniána III. sú najmladšie razby v náleze. Môžno predpokladať, že určujú zaradenie celého komplexu do stredu 5. storočia alebo na začiatok jeho druhej polovice.

K obzvlášť pozoruhodným exemplárom v bínskom náleze patria solidy č. 107 a 108. Z krásnych razieb, ktoré nález poskytol, vydeľujú sa na prvý pohľad odlišným poňatím kresby obrazu i písma. Odlišnosť spočíva predovšetkým v hrubších imitujúcich tvaroch obrazov, ale hlavne v skomolení mincovej legendy. Od ostatných mincí sa líšia aj svetlejším odtieňom zlata, ktoré je matné, bez lesku. Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že ide o barbarské napodobeniny rímskych solidov. Ako predlohu možno bezpečne určiť solidy Theodosia II., náš typ č. 14–15 s legendou GLOR ORVIS TERRAR na reverze. (Obr. 4.) Legenda na napodobeninách je však skomolená. Averzzy oboch napodobení sa mierne rozlišujú, avšak reverzy sú úplne totožné, teda z jedného razidla. Váha napodobení je 4,50 a 4,51 g.

Napodobovanie rímskych mincí a problémy s ním spojené stávajú sa už, zvlášť po nových objavoch, samostatnou kapitolou v bádani o rímskom mincov-

Obr. 4. 1 - solidus Theodosia II. (408–450), katalóg č. 15; 2–3 - napodobeniny solidov Theodosia II., katalóg č. 107 a 108.

níctve.³⁾ Ukazuje sa totiž, že v krajinách, do ktorých rímske mince v rôznych dobách rôznymi cestami (vojenskými alebo obchodnými) prúdili, nechýbajú ani ich napodobeniny. Vysvetliť dôvody, ktoré stáli za snahou, získať viac alebo menej podareným napodobením obrazu a legendy, ale pri presnom dodržaní váhy novú, originálu približne podobnú mincu, nie je jednoduché. Nápadná odlišnosť imitácií od predlôh vylučuje ich z kategórie falšovaných mincí. Naznačuje, že ich výrobcovia nemohli sledovať ten istý cieľ ako falšovatelia mincí, ktorí pri zmenšenej hodnote drahého kovu museli dosiahnuť maximálnu podobnosť s originálom.⁴⁾ Je preto správnejšie sa domnievať, že prerušenie pravidelného prúdu rímskych mincí, spôsobené rôznymi príčinami (vojenská okupácia, finančná kríza v rímskom hospodárstve a p.), mohlo byť podnetom k tomu, že si ich domáce obyvateľstvo provincií alebo aj barbarských oblastí nahradzovalo vlastnými imitáciami.⁵⁾ Pri aplikovaní tejto teórie na jednotlivé oblasti výskytu napodobení rímskych mincí treba však postupovať nanajvýš opatrne. Nedostatok plnohodnotných rímskych mincí mohol byť príčinou toho, že do obehu sa dostali neoficiálne domáce napodobeniny,⁶⁾ ale len v oblasti, kde boli k tomu všetky predpoklady. Mohlo ísť len o také územia, na ktorých rímska minca predstavovala dôležitú súčasť vnútorného i vonkajšieho hospodárskeho života.⁷⁾ Vedľa ekonomických zreteľov treba pri sledovaní pôvodu barbarských napodobení v jednotlivých oblastiach v neslednom rade počítať aj so zásobami drahého kovu, potrebného na ich vyhotovenie.

Vychádzajúc z prostredia nálezu z Bíne môžeme sa pri posudzovaní otázky postavenia rímskej mince v hospodárskom živote naddunajských oblastí oprieť o bohatý fond rímskych mincí od prvých vplyvov až po posledné ohlasy rímskeho mincovníctva. Nálezy zo Slovenska⁸⁾ ukazujú jednak vojensko-politické snahy rímskeho štátu v jednotlivých historických obdobiach, jednak prúd obchodných záujmov,⁹⁾ smerujúci cez naše územie predovšetkým na baltské trhy.¹⁰⁾ Ukazuje sa však, že domáce barbarské obyvateľstvo sa na

³⁾ Naposledy k tomu A. Kunisz, Kontakty ludności ziem polskich z imperium rzymskim w świetle znalezisk monetarnych, Wiad. num. IX, 1965, str. 186–187.

⁴⁾ M. R. Alföldi, Die Münzanhänger aus dem Frauengrab Heilbronn-Böckingen, Fundberichte aus Schwaben N. F. 16, Stuttgart 1962, str. 134–135.

⁵⁾ V. V. Kropotkin, Klady rimskich monet na territorii SSSR, Moskva 1961, str. 16.

⁶⁾ M. R. Alföldi, Die Münzen aus einer Brunnenverfüllung in Köln, Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte, 5. Band 1960/61, str. 82.

⁷⁾ A. Kunisz, c. l., str. 187.

⁸⁾ V. Ondrouch, Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku, Bratislava 1964.

⁹⁾ V. Ondrouch, Der römische Denarfund von Vyškovce, Bratislava 1934.

¹⁰⁾ W. Łęga, Handel między państwem rzymskim a Pomorzem nadwiślańskim, Przegąd archeologiczny X, 1954–56, str. 63. E. Kolníková, Hromadný nález rímskych mincí z Prešova, Slov. numizmatika 1969, v tlači; tu aj ďalšia literatúra.

peňažnom obchode nezúčastňovalo. Aj keď možno pripustiť, že v pohraničných oblastiach alebo vo väčších obchodných centrách dochádzalo k príležitostnej peňažnej výmene medzi domácim obyvateľstvom a rímskymi obchodníkmi, predovšetkým vzhľadom na hodnotu drahého kovu vloženého do mincí,¹¹⁾ na domácich trhoch prevládala naturálna výmena.

V prvej polovici 5. stor., keď napodobeniny Theodosiových solidov z bínskeho nálezu pravdepodobne vznikli, bolo dnešné Slovensko i jeho susedné oblasti súčasťou rozsiahleho hunského pántva. V Atilovej ríši mali rímske mince prevažne hodnotu drahého kovu,¹²⁾ preto by sme sotva mohli počítať s eventualitou, že sú napodobeniny z bínskeho nálezu hunského alebo gótskeho pôvodu.

V doterajších nálezoch zlatých rímskych mincí z konca 4. a z 5. storočia v oblastiach patriacich k sfére hunských vplyvov¹³⁾ poznáme iba niekoľko napodobenín solidov. Z Poľska pochádza napodobenina solidu Theodosia I. z Chludowa (okr. Poznań); Honoria z Karsibora (okr. Woliń); Theodosia II. zo Smoľdzina (okr. Słupsk) a z Tarnowa (okr. Tarnów); napodobenina Anthemia z Bładzikowa (okr. Wejherowo); Valentiniana III. z Witkowa (okr. Słupsk) a Anastasia I. z Elblągu (okr. Elbląg).¹⁴⁾ Okrem toho je známa napodobenina solidu Theodosia II. z Rumunska z lokality Valea-lui-Mihai (prv Ęrmihályfalva); našla sa v germánskom hrobe z 5. stor. v ústach pochovaného.¹⁵⁾

Aj napriek uvedenému počtu nálezov napodobenín rímskych solidov (zvlášť v Poľsku) ťažko nájsť dôvod, pre ktorý by bolo možné pripísať ich pôvod domácejmu prostrediu.¹⁶⁾ Na druhej strane treba si všimnúť, že na území Germánie a Galie sa rímske mince napodobovali už od 4. storočia, prípadne i skôr.¹⁷⁾ Germánski panovníci v snahe získať hodnotnú mincu pre svetové trhy razili

¹¹⁾ W. Łęga, l. c., 6; pozri k tomu A. Kunisz, l. c., 180, pozn. 71.

¹²⁾ J. Werner, Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches, München 1956, str. 86.

¹³⁾ E. Pochitonov, Nálezy antických mincí, v: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (red. Em. Nohejlová-Prátová) I, Praha 1955; M. Gumowski, Moneta rzymska w Polsce, Przegląd archeologiczny X, 1954–1956, str. 87–149; E. Konik, Znaleziska monet rzymskich na Śląsku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965; L. Huszár, Das Münzmaterial in den Funden der Völkerwanderungszeit im mittleren Donaubekken, AAH V, 1955, str. 51–109; K. Horedt, Contribuții la istoria Transilvaniei sec. IV–XIII, București 1958, str. 11–40.

¹⁴⁾ M. Gumowski, Moneta rzymska, str. 106.

¹⁵⁾ M. Roska, Az érmihályfalvi germán sír, Archaeologiai értesítő XLIV, 1930, 230: napodobenina solidu Theodosia II. typ Sab. 5, s legendou: INQ XXXN COS XVII PP, váha 4,590 g. Pozri k tomu aj L. Huszár, Das Münzmaterial, str. 75, č. XLIX, pri údajoch o váhe chyba tlaču.

¹⁶⁾ M. Gumowski, Moneta rzymska, str. 106.

¹⁷⁾ J. Werner, Münzdatierte austrasische Grabfunde, Berlin–Leipzig 1935, str. 6, pozn. 2; K. Regling, Dortmundener Fund römischer Goldmünzen, Dortmund 1908, str. 22; M. R. Alföldi, Die Münzen aus einer Brunnenverfüllung, str. 82.

podľa východorímskych vzorov vlastné kvalitné imitácie.¹⁸⁾ Vzhľadom na túto skutočnosť a berúc do úvahy mocenské záujmy Atilu o západoeurópske oblasti, zdá sa najpravdepodobnejšie, že barbárske napodobeniny v Poľsku, ako aj dve mince z Bíne, boli vyrazené v germánskych alebo galských mincovniach.¹⁹⁾

Zastúpenie mincovní, ktoré sa podieľali na vydaní solidov z Bíne podáva nasledovný obraz:

Panovník	Milano	Ravenna	Rím	Constantinopolis	Thessalonika	?	Spolu
Arcadius	1	1
Honorius	2	6	.	1	.	.	9
Galla Placidia	.	.	1	.	.	.	1
Theodosius II.	.	.	.	36	4	.	40
Eudocia	.	.	.	1	.	.	1
Valentinianus III.	1	44	6	2	.	.	53
Honorina	.	1	1
napodobeniny	2	2
Spolu	4	51	7	40	4	2	108

Aj napriek tomu, že zaradenie niektorých mincí k príslušnej mincovni nie je jednoznačné (sú to solidy bez mincových značiek), možno tvrdiť, že väčšia časť bínskeho nálezu bola razená v západorímskych mincovniach. Prevalu majú solidy Valentiniana III. razené v Ravene.

Z prehľadu mincovní vyplýva známa skutočnosť, že zatiaľ čo v období vlády Honorina a Arcadia razili mincovne západnej i východnej časti ríše pre oboch panovníkov, za Theodosia II. a Valentiniana III. sa ich činnosť výrazne rozčlenila.

V doterajších nálezoch rímskych solidov na Slovensku prevládali východorímske razby z Constantinopolu, podľa čoho sa usudzovalo, že územia Slovenska v 4. až 5. storočí sa dotkli hlavne záujmy východnej časti impéria.²⁰⁾ Hromadný nález z Bíne a jeho zloženie však naznačili, že rímske mince z doby sťahovania národov sú sotva dokladom priamych (obchodných) stykov rímskej ríše s domácim barbárskym obyvateľstvom krajín nad Dunajom. Všetky nálezy mincí z tohto rušného obdobia musíme posudzovať cez udalosti obdobia, v ktorom hlavnú úlohu mali Huni a prihliadať na ich vzťahy k rímskemu impériu a styky s ním.

¹⁸⁾ J. Werner, Münzdatierte austrasische Grabfunde, str. 7; pozri k tomu W. Łęga, Handel, str. 59.

¹⁹⁾ M. Gumowski, Moneta rzymska, str. 106.

²⁰⁾ P. Radomčerský, Byzantské mince z pokladu v Zemianském Vrbovku, Pam. archeologické XLIV, 1953, str. 110.

Pri sledovaní technologickej stránky solidov z Bíne bolo už naznačené, že ide o výborne zachované razby, svedčiace o veľmi krátkej dobe obehu. Boli razené na strižkoch veľkosti 2,1–2,2 cm. V katalógu pri opise jednotlivých exemplárov udávam pomer smeru razidla averzu a reverzu mince.²¹⁾ Nateraz neprináša sledovanie tejto stránky techniky razby nijaký zvláštny výsledok. Naznačuje nanajvyš, že pri razbe sa nedodržiavali žiadne pravidlá o postavení mincového strižku k razidlu. V budúcnosti však môžu tieto údaje prispieť snád k riešeniu problémov mincovej techniky jednotlivých mincových dielní.

K sledovaniu metrologickej stránky nálezu uvádzam prehľad váh jednotlivých razieb:

Prehľad váh

Č.	Váha	Č.	Váha	Č.	Váha	Č.	Váha
60	4,36 g	9	4,45 g	18	4,47 g	27	4,49 g
61	4,37	15	4,45	26	4,47	28	4,49
34	4,39	23	4,45	42	4,47	31	4,49
43	4,39	25	4,45	45	4,47	37	4,49
62	4,39	38	4,45	57	4,47	39	4,49
63	4,39	40	4,45	82	4,47	52	4,49
64	4,40	73	4,45	83	4,47	58	4,49
16	4,41	101	4,45	84	4,47	90	4,49
55	4,42	5	4,46	85	4,47	91	4,49
65	4,42	11	4,46	102	4,47	92	4,49
66	4,42	41	4,46	1	4,48	93	4,49
67	4,42	49	4,46	12	4,48	94	4,49
99	4,42	53	4,46	22	4,48	95	4,49
14	4,43	56	4,46	24	4,48	103	4,49
36	4,43	74	4,46	29	4,48	10	4,50
50	4,43	75	4,46	30	4,48	32	4,50
68	4,43	76	4,46	35	4,48	48	4,50
69	4,43	77	4,46	46	4,48	54	4,50
70	4,43	78	4,46	47	4,48	59	4,50
100	4,43	79	4,46	86	4,48	96	4,50
3	4,44	80	4,46	87	4,48	107	4,50
4	4,44	81	4,46	88	4,48	108	4,51
17	4,44	105	4,46	89	4,48	20	4,51
44	4,44	106	4,46	8	4,49	33	4,51
51	4,44	2	4,47	13	4,49	104	4,51
71	4,44	6	4,47	19	4,49	97	4,52
72	4,44	7	4,47	21	4,49	98	4,52
Spolu 482 g							

²¹⁾ K. Regling, Der Dortmunder Fund, str. 21, pozn. 29.

Celková váha hromadného nálezu z Bíne je 482 g. Jednotlivé solidy vážia 4,36 až 4,52 g. Teoretická priemerná váha solidu v tomto náleze je 4,46 g. Predpísaná váha jedného solidu po konstantínovskej reforme z r. 312 bola 4,54 g; 72 solidov predstavovalo 1 libru o váhe 327,45 g zlata. Nález z Bíne počtom 108 solidov predstavuje teda presne jeden a pol rímskej libry. Podľa predpísanej váhy pol druhu rímskej libry obsahovalo 491,17 g zlata; nález váži 482 g a je teda o 9,17 g ľahší.

Zo všetkých mincí bola urobená spektrochemická analýza. Výsledky sú uvedené vo zvláštnej prílohe. Okrem základného Au sú z hľadaných prvkov Al, As, B, Sb, Ag, Zn, Ga, Fe, Ge, In, Sn, Cu, Pt zastúpené: Ag, Fe, Sn, Cu a Pt.

Mince sme podrobili analýze hlavne z týchto dôvodov:

V prvom rade nás zaujímalo, či sa odlišujú barbariské napodobeniny zastúpené v náleze (č. 107 a 108) od ostatných solidov aj chemickým zložením zlata. Spektrochemickým rozborom sa zistilo, že v porovnaní s regulárnymi rímskymi solidmi (č. 1–106) vykazujú imitácie o niečo vyšší obsah železa (Fe 0,5–1,0 %), striebra (Ag 5–10 %) a medi (Cu nad 10 %), ako aj stopové množstvo cínu (Sn okolo 1 %). Cín je okrem toho zastúpený iba v minci č. 100.

Analýza potvrdila odlišnú provenienciu dvoch barbariských napodobenín od ostatných zlatých solidov. Domnievame sa, že spektrochemický rozbor zlata barbariských napodobenín rímskych solidov z Bíne posluží v budúcnosti pri sledovaní problému pôvodu napodobenín neskororímskych mincí aj v širších súvislostiach.

Spektrochemickú analýzu solidov z Bíne sme urobili tiež preto, aby po podobných rozboroch zlatých šperkov z doby sťahovania národov z územia Slovenska a iných oblastí hunských vplyvov bolo možno zistiť, či môžeme počítať s teóriou o pretavovaní zlatých rímskych mincí a používaní novozískaného zlata Hunmi na výrobu šperkov.

Výsledky analýzy poskytujú okrem toho možnosť zaoberať sa otázkou pôvodu zlata, použitého na ich vyrazenie. (Vzhľadom na zastúpenie platiny ide pravdepodobne o východné (sedmohradské?) zlato.) Tak poskytnú spektrochemické rozborové nálezy mincí tohto druhu, ale hlavne ich vzájomné porovnanie, poznatky o smere, prípadne intenzite využívania ložísk zlata Rimanmi v určitom období, alebo napovedia o pôvode zlata spracovávaného v tej ktorej rímskej mincovni.

V Štátnej skúšobni pre drahé kovy v Bratislave sme urobili skúšku rýdzosti zlata dvoch mincí z Bíne. Ako vzorky sme vybrali mincu č. 103 – rýdzosť 995/1000 a barbariskú napodobeninu č. 108 – rýdzosť 925/1000.

Zloženie hromadného nálezů z Býne s najmladšími mincami Theodosia II. a Valentiniana III., zachovalosť jednotlivých mincí, svedčiaci o krátkej dobe obehu, ako aj celková politická situácia daného obdobia naznačujú, že s uložením mincí do zeme môžeme počítať v strede 5. stor. alebo krátko po ňom.

Uvedenému datovaniu neodporuje ani časové zaradenie hlinenej nádoby, v ktorej sa mince našli. Na rýchle rotujúcom hrnčiarskom kruhu vytáčaná keramika príbuzných tvarov a podobného spracovania (jemný ťovitý materiál, hladenie povrchu) zjavuje sa už koncom doby rímskej a vyskytuje sa i v hroboch z 5. storočia zo stredného Podunajska. Etnicky sa táto keramika dáva do súvisu s germánskymi kmeňmi, u nás najmä s Gótmami.²²⁾

Doba sťahovania národov, ktorá zasiahla územie Slovenska (zvlášť jeho juhozápadnú časť koncom 4., ale hlavne v priebehu 5. stor.,²³⁾ prejavuje sa predovšetkým kostrovými hrobmi s bohatými milodarmi. Koncentrujú sa hlavne v Pohroní na okolí Levíc,²⁴⁾ kde sa oprávnene predpokladá jedno z dôležitých centier hunského panstva.²⁵⁾ V oblasti tohto hunského centra, 35 km južne od Levíc leží obec Býňa. Práve z tejto skutočnosti musíme vychádzať pri interpretácii pôvodu i významu nálezů.

Pre dokreslenie obrazu celkovej situácie hunského obdobia a doby sťahovania národov na Slovensku vôbec, treba si všimnúť aj doterajšie nálezů mincí z uvedenej doby. Aj keď ide o nepočítané, často nedostatočne lokalizované nálezů, bude potrebné v budúcnosti s interpretačnou i datovacou hodnotou týchto mincí počítať.

Zatiaľ sa môžeme oprieť o tieto nálezů rímskych mincí:

²²⁾ A. Alföldi, Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung, Arch. Hungarica IX, 1932; E. Beninger, Der westgotisch-alanische Zug nach Mitteleuropa, Mannus-Bibl. 51, Leipzig 1932; ten istý, Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei, Liberec-Lipsko, 1937, str. 157 n.; M. Párducz, Archäologische Beiträge zur Geschichte der Hunnenzeit in Ungarn, AAH XI, 1959, str. 309 n.; A. Točík, Nové nálezů z doby sťahovania národov na juhozápadnom Slovensku, Študijné zvesti AÚSAV 9, 1962, str. 206 n.

²³⁾ O Slovensku v dobe sťahovania národov hlavne: J. Eisner, Slovensko v pravěku, Bratislava 1933, str. 234—238; ten istý, Hrob z doby sťahování národů v Hulu, Bratislava X, 1936, str. 177—184; J. Werner, Studien zu Grabfunde des V. Jahrhunderts aus der Slowakei und der Karpatenukraine, Slovenská archeológia VII-2, 1959, str. 422—438; A. Točík, Nové nálezů, str. 187—218.

²⁴⁾ Bohaté kostrové hroby s nádhernými šperkami — V. Budinský-Krička, Prehistorické a ranodejinné nálezů v Leviciach, Archeologické rozhledy II, 1950, str. 153.

²⁵⁾ J. Werner, Beiträge zur Archäologie, str. 90; A. Točík, Nové nálezů, str. 204.

1. Drobné nálezů ojedinelých mincí:²⁶⁾

Gratianus (375—383) solidus: Neded, okr. Galanta (Ondrouch, Nálezů č. 489);

Valentinianus II. (375—392) solidus: Veľký Harčáš, obec Iža, okr. Komárno (Ondrouch, Nálezů č. 495);

Theodosius I. (379—395) alebo Theodosius II. (408—450) solidus: Obišovce, okr. Prešov (Ondrouch, Nálezů č. 562);

Arcadius (395—408) solidus: Madunice, okr. Trnava (Ondrouch, Nálezů č. 559), Bučany, okr. Trnava (Ondrouch, Nálezů č. 560);

Theodosius II. (408—450) solidus: Dedinka, okr. Nové Zámky (Ondrouch, Nálezů č. 564); Hostie, okr. Nitra (Ondrouch, Nálezů č. 565); Pozdišovce, okr. Michalovce (Ondrouch, Nálezů č. 566);

Valentinianus III. (425—455) zlomok solidu: Bratislava (Ondrouch, Nálezů č. 583); solidus: Ladice, okr. Nitra (Ondrouch, Nálezů č. 500);

Zeno Isaurus (474—491), tretina solidu, Pohronie (?) (Ondrouch, Nálezů č. 568);

Leo I. (457—474), solidus: Pohronský Ruskov, okr. Levice (Ondrouch, Nálezů č. 582).

2. Nálezů mincí z hrobov z doby sťahovania národov:

Bešeňov, okr. Nové Zámky²⁷⁾

Hrob I: štyri bronzové mince: Constantius II. (337—361), Arcadius (383—408), Honorius (393—423), Honorius alebo Theodosius II. (393—423 — 408—450) — uložené pri ľavej ruke pochovaného. (Ondrouch, Nálezů č. 459, 561, 498, 563);

Hrob XI: dve bronzové mince: Valentinianus I. alebo Valens (364—375 — 364—378) a Honorius (393—423). (Ondrouch, Nálezů č. 486, 499.)

Nálezů z Bešeňova sú ojedinelým dokladom vybavenia hrobov z doby sťahovania národov na Slovensku mincami. Zriedkavý výskyt mincí v hroboch je charakteristický pre celý hunský nálezový horizont a obmedzuje sa iba na sporadické prípady.²⁸⁾ Zatiaľ rímske mince a ich napodobeniny sú ako milodar

²⁶⁾ V. Ondrouch, Nálezů keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Mnohé tu uvedené nálezů majú problematický pôvod, pochádzajú z rôznych súkromných zbierok a ich lokalizácia na Slovensku nie je plne zaručená. Preto uvádzam iba kritický výber.

²⁷⁾ Určil P. Radoměrský. Pozri k tomu A. Točík, Nové nálezů, str. 188—192.

²⁸⁾ J. Werner (Beiträge zur Archäologie, str. 85) uvádza jediný hrob so zlatou mincou, solidom Valensa (tab. 4: 3a—b, tu určený ako Valentinianus I.) vo Wolfshöhe v kraji Rheinhessen. K novým nálezom patrí minca z hrobu z doby sťahovania národov v Cepari v Transilvánii: D. Protase, Ein Grab aus dem V. Jh. aus Cepari (Transsilvanien), Dacia IV, 1960, str. 570—571.

časté v súčasných germánskych hroboch.²⁹⁾ Tento markantný rozdiel v hrobovej výbave na pohrebiskách Hunov a Germánov vyplýva z ich odlišného vzťahu k zlatým rímskym minciam.

Bronzové mince v hrobch z Bešeňova sú nezvyklým zjavom už aj preto, lebo sa vymykajú z doterajších nálezov zlatých rímskych mincí z doby sťahovania národov na Slovensku. Ojedinelosť tohto výskytu súvisí zrejme s celkovou situáciou doby, s neustálymi pohybmi rôznych kmeňových skupín,³⁰⁾ pri-nášajúcich so sebou rozličné prejavy hmotnej i duchovnej kultúry.

3. *Hromadný nález solidov z Bíne*, ktorý prispel do nálezového fondu rímskych mincí z doby sťahovania národov najvýznamnejším podielom.

Na základe uvedeného prehľadu nálezov mincí z doby sťahovania národov na Slovensku možno v prvom rade konštatovať, že zaberajú presne vymedzený časový úsek: koniec 4. a celé 5. storočie. Niekoľko ojedinelých nálezov zo 6. stor. (mince Justina I. Traxa (518—572),³¹⁾ žiaľ s nedostatočnými nálezovými okolnosťami, čo ich interpretačnú hodnotu silne znižuje, dotvára na základe nálezov mincí celkový obraz o dobe sťahovania národov na Slovensku.³²⁾ Časové určenie dané mincami sa teda zhoduje s vymedzením doby sťahovania národov na Slovensku. Už od polovice 4. storočia signalizujú aj nálezy rímskych mincí z nášho územia náhlým nápadným obmedzením ich predchádzajúceho bohatého prílevu zmenenú politickú situáciu,³³⁾ ktorú celé 5. storočie reprezentuje nevelký počet záporímskych i východorímskych solidov.

Z toho vyplýva, že mince z doby sťahovania národov zo Slovenska dobre odrážajú celkovú situáciu doby³⁴⁾ a tento fakt možno využiť pri sledovaní pôvodu a funkcie hromadného nález z Bíne na našom území.

Ako bolo už uvedené a ako z nálezov mincí vyplýva, treba pri interpretácii funkcie rímskych mincí v barbarských oblastiach uprednostniť názor, podľa ktorého mali rímske mince prvoradú a hlavnú úlohu len v zahraničnom obchode týchto území. Väčšina nálezov rímskych mincí predstavovala teda

²⁹⁾ J. Werner, Beiträge zur Archäologie, str. 85; ten istý, Münzdatierte, str. 80 n.

³⁰⁾ Svedectvom prechodného, krátkodobého osídlenia sú aj pohrebiská na Slovensku s nevelkým počtom hrobov — A. Točík, Význam posledných archeologických výskumov na Slovensku pre dejiny najstarších Slovanov a Veľkomoravskej ríše, Historický časopis III, 1955, str. 411.

³¹⁾ V. Ondrouch, Nálezy, str. 169, č. 569—572.

³²⁾ Mincami Justiniana I. (527—565) a Konstantína IV. Pogonata (668—685) je už výrazne vyčlenený avarský nálezový horizont. Na Slovensku sú mince z tohto obdobia nepočetné. K tomu Csallány D., Vizantijskije monety v avarskich nachodkach, AAH II, 1952, str. 240, 241.

³³⁾ P. Radoměský, Byzantské mince z pokladu v Zemianském Vrbovku, str. 109.

³⁴⁾ Význam nálezového horizontu mincí zdôrazňuje P. Radoměský, Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Sborník Národního musea v Praze IX-A, 1955, str. 12, pozn. 44.

v barbarských krajinách doklady obchodu medzi rímskymi obchodníkmi a domácimi priekupníkmi. Na domácich trhoch vyjadrovali rímske mince pravdepodobne iba hodnotu drahého kovu.³⁵⁾

Treba však zdôrazniť, že vzhľadom na odlišnosť hospodárskeho i politického vývoja jednotlivých oblastí, ako aj na postavenie tej-ktorej krajiny v rámci vtedajšieho celoeurópskeho diania, by jednoznačná interpretácia a zovšeobecňovanie istých teórií bolo nanajvyš nesprávne.³⁶⁾

Z doterajších výsledkov archeologického bádania, z nálezov rímskych mincí, ako aj zachovaných historických zpráv vyplýva, že v Atilovej ríši rímske zlaté mince neboli platobným prostriedkom.³⁷⁾ Aj napriek tomu však podľa zpráv súčasníkov,³⁸⁾ prúdilo do hunských klenotníc nesmierne množstvo zlatých rímskych mincí. Je všeobecne známe, aký bol pomer Hunov k zlatu a kde ležal zdroj hunského bohatstva. Východorímski i záporímski cisári draho platili za mier, ktorý im kráľ Atila poskytoval. Vo forme obrovských tribútov a subsídií prichádzalo rímske zlato do Atilovej ríše. Niet pochyb, že i každá výprava Hunov na juh sa vrátila nielen s víťazným štítom, ale aj s bohatou korisťou. V hunskej ríši stratili však vysokohodnotné rímske solidy funkciu platidla. Boli už iba drahým kovom, ktorý po pretavení slúžil na výrobu majstrovských zlatníckych výrobkov určených hunskej šľachte.³⁹⁾

Preto pri hľadaní pôvodu bínskeho nález z Bíne bude najpodstatnejšie vidieť v ňom súčasť hunského bohatstva, ktoré sa v polovici 5. stor. ako rímsky tribút, prípadne dar, dostalo na územie dnešného Slovenska. Geografická poloha náleziska v prostredí početných bohatých nálezov z doby sťahovania národov (*obr. 5*) prispieva k zdôrazneniu dôležitosti tohto významného centra hunského života a zvyrazňuje význam nález z Bíne.

Uloženie nález z Bíne v nádobe, prekvapujúco presný počet mincí (pol druhá libry), ich značne vysoká hodnota, ale aj prítomnosť dvoch barbarských napodobenín sú okolnosti, ktoré by mohli povedať, či malo bínske zlato aj inú, presnejšie určenú funkciu.

Obsah mnohých hromadných nálezov neskororímskych solidov obyčajne dopĺňujú úlomky zlata alebo zlaté šperky. Svedčia o tom, že mince stratili už pri zhromaždení pokladu funkciu platidla a boli ako drahý kov určené na ďalšie spracovanie. Taký je napr. poklad z Rublevky (Poltavská oblasť, Kotelejevský okres) v Sovietskom sväze, ktorý obsahoval 201 solidov a zlomok

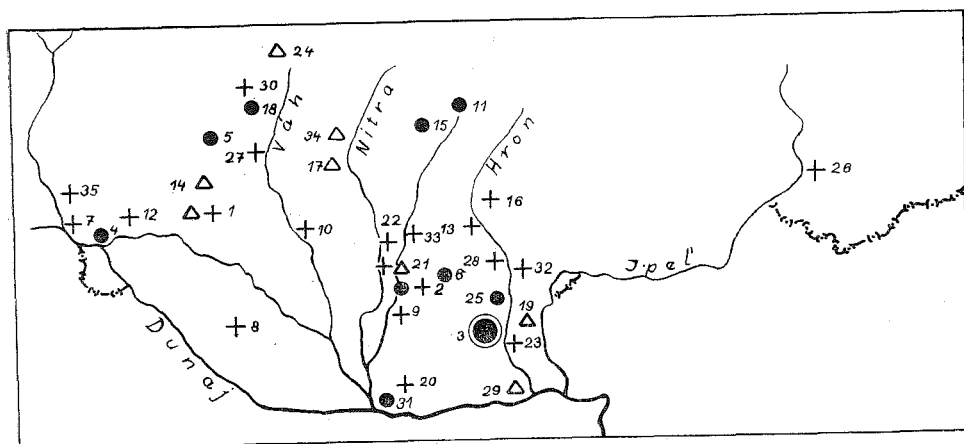
³⁵⁾ A. Kunisz, l. c., str. 180, pozn. 71.

³⁶⁾ Zdôrazňuje to aj Z. Nemeškalová, K současným úkolům numismatiky doby římské, Pam. archeologické LII, 1961, str. 439.

³⁷⁾ Pozri pozn. 12.

³⁸⁾ O záznamoch Byzantínca Priskosa: J. Werner, Beiträge zur Archäologie, str. 85, pozn. 1; H. Mitscha-Märheim, Dunkler Jahrhunderte, str. 50 n.; G. Labuda, Fragmenty dziejów, str. 94.

³⁹⁾ J. Werner, Beiträge zur Archäologie, str. 86.

△ Sídľiskové nálezy + Pohrebiskové nálezy ● Nálezy mincí ⊙ Hromadný nález z Bíne

Obr. 5. Náleziská z doby sťahovania národov na juhozápadnom Slovensku

(podľa A. Točika, Študijné zvesti AÚSAV 9, 1962, 187—218, doplnené o nové nálezy):

1 - Abrahám, okr. Galanta; 2 - Bešeňov, okr. Nové Zámky; 3 - Bília, okr. Nové Zámky; 4 - Bratislava, okr. Bratislava; 5 - Bučany, okr. Trnava; 6 - Dedinka, okr. Nové Zámky; 7 - Devínske Jazero (Devínska Nová Ves), okr. Bratislava-vidiek; 8 - Dvorníky na Ostrove, okr. Dumajská Streda; 9 - Dvory nad Žitavou, okr. Nové Zámky; 10 - Horný Jatov (Trnovec nad Váhom), okr. Galanta; 11 - Hostie, okr. Nitra; 12 - Ivanka pri Dunaji, okr. Bratislava-vidiek; 13 - Kalná, okr. Levice; 14 - Križovany nad Dudováhom, okr. Trnava; 15 - Ladice, okr. Nitra; 16 - Levice, okr. Levice; 17 - Lužianky, okr. Nitra; 18 - Madunice, okr. Trnava; 19 - Malé Kosihy, okr. Nové Zámky; 20 - Marcelová, okr. Komárno; 21 - Nitriansky Hrádok, okr. Nové Zámky; 22 - Ondrochov (Lipová), okr. Nové Zámky; 23 - Pavlová, okr. Nové Zámky; 24 - Pobeďim, okr. Trenčín; 25 - Pohronský Ruskov, okr. Levice; 26 - Prša, okr. Lučenec; 27 - Siladice, okr. Trnava; 28 - Šarovec, okr. Levice; 29 - Štúrovo, okr. Nové Zámky; 30 - Veľké Kostolany, okr. Trenčín; 31 - Veľký Harčáš (Iža), okr. Komárno; 32 - Veľký Pesek (Sikenica), okr. Levice; 33 - Vlkaš, okr. Nové Zámky; 34 - Výchapy-Opatovce, okr. Nitra; 35 - Zohor, okr. Bratislava-vidiek.

náramku.⁴⁰⁾ Poklad z Konarzewa (okr. Łęczycza) v Poľsku sa skladal zo strieborných šperkov, strieborných mincí z 2. stor. a solidov z prvej polovice 5. stor., z ktorých niektoré boli predierkované.⁴¹⁾ Medzi podobné poklady patrí napr. aj nález z Lhoty pri Pačlaviciach (okr. Kroměříž) na Morave, ktorý obsahoval zlatú mincu Valentiniána I. (364—375) a zlatý prsteň.⁴²⁾ Názorným príkladom použitia rímskych solidov na ďalšie spracovanie je obsah hrobu z doby sťahovania národov v Cepari (Transilvánia). Pri pochovanom boli zlaté šperky:

⁴⁰⁾ I. I. Tolstoj, Klad vizantijskích monet IV i V. vekov, Zapiski Imperatorskago ruskago archeologičeskago občestva V, Novaja serija, Sanktpetersburg 1892, str. 409—410; V. V. Kropotkin, Klady, str. 72, č. 813.

⁴¹⁾ M. Gumowski, Moneta, str. 119, č. 7.

⁴²⁾ Z. Nemeškalová-Jiroudková, Římské zlaté mince na Moravě v době tzv. stěhování národů, MNZ 9, 1962, str. 6.

prsteň, náramok, pracka, ale aj solidus Theodosia II. (408—450).⁴³⁾ Analýzou zlata šperkov i mince sa zistilo jeho rovnaké chemické zloženie; teda na výrobu šperkov boli použité ďalšie roztavené rímske mince.⁴⁴⁾

Aj keď bínsky nález neobsahuje vo forme zlatých šperkov alebo ich zlomkov dôkazy o tom, že bol určený na ďalšie zlatnícke spracovanie, nemožno ani túto možnosť pri jeho interpretácii úplne vylúčiť.

Pri hľadaní odpovede na otázku funkcie neskororímskych solidov v Poľsku stretáme sa s názorom, že mince uložené v nádobách patrili domácomu obyvateľstvu, ktoré si ich ukrývalo obyčajne v blízkosti svojich sídlisk; vandrujúci obchodníci nosili naproti tomu vraj svoj majetok v kožených torbách so strieborným zámkom.⁴⁵⁾

V iných prípadoch sa pokladá hromadný nález za mestskú (colnú) pokladnicu.⁴⁶⁾ Najväčšie nálezy solidov z Germánie (v Dortmunde a v Groß-Bodungen s najmladšími mincami Konstantína III.) sa interpretujú ako majetok franských náčelníkov, žoldnierov Konstantína III., získaný za služby v cisárskych vojskách.⁴⁷⁾ Možnosť takejto interpretácie je pre naddunajskú oblasť málo pravdepodobná.

Môžeme sa však aj nazdávať, že mohlo ísť v prípade nášho nálezu napr. o korisť príslušníka hunských družín, ktorý si svoje bohatstvo ukryl pred povinným odovzdaním. Rušné udalosti a neisté pomery doby sťahovania národov, ktoré spôsobili nútený pohyb a presídľovanie rôznych kmeňových skupín,⁴⁸⁾ by pripúšťali zasa predpoklad, že išlo o majetok presídľencov, ktorí si ho ukryli na území dnešného Slovenska.

Geografické rozmiestenie doteraz známych podobných hromadných nálezov v oblasti sféry záujmov Hunov ponúka nám aj predpoklad, že obchod, ktorý dlho predtým intenzívne prúdil z rímskeho štátu k Baltu, nebol prítomnosťou Hunov v naddunajských krajinách v 5. storočí úplne prerušený.⁴⁹⁾ Naopak, hromadné nálezy z polovice 5. stor. na území Poľska,⁵⁰⁾ u ktorých

⁴³⁾ D. Protase, l. c., str. 570—571.

⁴⁴⁾ Tamže, str. 574.

⁴⁵⁾ W. Łęga, l. c., str. 50.

⁴⁶⁾ E. Gren, Der Münzfund von Viminacium, Uppsala 1934, str. 61. K ukrytiu pokladu došlo podľa autora v r. 441/2, keď Viminacium zničil Atila.

⁴⁷⁾ K. Regling, Der Dortmunder Fund, str. 11—13; W. Grünhagen, Der Schatz von Groß-Bodungen, 1954, str. 71; k tomu J. Werner, Kriegergräber aus der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts zwischen Schelde und Weser, Bonner Jahrbücher 158, 1958, str. 403.

⁴⁸⁾ Pozri k tomu aj B. Svoboda, Čechy v době stěhování národů, Praha 1965, str. 234.

⁴⁹⁾ Konštatuje to aj Z. Nemeškalová-Jiroudková, Římské zlaté mince, str. 8.

⁵⁰⁾ M. Gumowski, Moneta, str. 107—135, poklady označené hviezdičkou. Hromadné nálezy zlatých mincí z Poľska prehľadne uvádza Z. Nemeškalová-Jiroudková, l. c., str. 10—12. Tu aj mapka nálezísk.

sa väčšinou popiera obchodný charakter,⁵¹⁾ nevyklučujú, že ani Atilova ríša nezostala úplne bokom od súčasných svetových trhov. Jantár, potrebný doplnok zlatníckych výrobkov,⁵²⁾ mohol aj v nepokojných dobách 5. storočia znamenať pre baltské trhy prílev zlatých rímskych mincí. A tak ako ďalšiu eventualitu pri vysvetľovaní funkcie bínskeho nálezu možno pripustiť, že patrilo obchodníkovi, ktorý ho dostal alebo mienil vydať na obstaranie potrebného tovaru. Napokon treba uvažovať o tom, že náhle zmätky, ktoré nastali v hunskej ríši po Atilovej smrti r. 453 mohli byť najpodstatnejšou príčinou ukrytia nálezu.

Naše úvahy o dôvodoch, ktoré viedli k ukrytiu mincí, nikdy nebudú môcť prekročiť rámec viac-menej pravdepodobných dohadov. Môžeme však konštatovať, že objavom z Bíny sa zhruba po tisícpäťsto rokoch potvrdzuje pravdivosť slov byzantínca Priskosa, účastníka cisárskej delegácie na Atilov dvor, očitého svedka hnského bohatstva a prepychu, o obrovských tribútoch rímskeho štátu Atilovej ríši.⁵³⁾

Záver

Hromadný nález 108 neskororímskych solidov ukrytých v nádobke z Bíny predstavuje významný príspevok do nálezuového fondu rímskych mincí z doby sťahovania národov na Slovensku.

Zloženie nálezu z razieb západorímskych (Honorius, Galla Placidia, Valentinianus III., Honoria) a východorímskych cisárov (Arcadius, Theodosius II., Eudocia) a ich rodinných príslušníkov, s najmladšími solidmi Theodosia II. a Valentiniana III., zachovalosť jednotlivých mincí, ako aj chronologické zaradenie nádobky, dovoľuje datovať uloženie mincí do zeme v strede 5. stor. alebo krátko po ňom.

Celý komplex mincí z Bíny vrhá určité svetlo aj na pomery, ktoré panovali v čase vzniku jednotlivých solidov v rímskom impériu. Približuje nám obdobie rozkladu kedysi mocného rímskeho štátu, ktorý sa začal rozpadávať v dôsledku pôsobenia vnútorných rozporov, ale i nezadržateľne doliehajúcich vonkajších

⁵¹⁾ W. Łęga, Handel, str. 57: hromadné nálezy ako vlastníctvo vracajúcich sa legiónárov. Obchodný charakter pripúšťa na základe analógií v zložení pokladov len vo vzťahu so Švédskom a Gottlandom; J. Wielowiejski, Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolateńskiego i rzymskiego, *Materialy Starożytność*, 6, 1960, str. 213: zlaté mince z hromadných i jednotlivých náleзов považuje za platby rímskych kupcov za otrokov.

⁵²⁾ B. Svoboda, Šperky z XXXII. hrobu ve Smolině, *Pam. arch.* 1957, str. 486; M. Gumowski, *Moneta*, str. 104.

⁵³⁾ G. Labuda, *Fragmenty dziejów*, str. 94–95. Presvedčivým dôkazom toho je dosiaľ najbohatší hromadný nález solidov z V. stor. z Hódmezővásárhely v Maďarsku, ktorý čaká v Numizmatickom oddelení MNM v Budapešti na spracovanie. Za láskavé poskytnutie nálezu na prehládanie ďakujem K. Sey-Biró.

činiteľov. Jednou z rozhodujúcich príčin definitívneho úpadku rímskej moci bol vznik hunskej ríše doby Atilovej. Hinská expanzia a všetky jej dôsledky zasiahli tak rímsku ríšu, ako aj Rimanmi neobsadené stredoeurópske územia, teda aj dnešné Slovensko.

Dobu sťahovania národov na Slovensku reprezentujú okrem nie príliš početných náleзов sídlisk a pohrebísk aj nálezy rímskych mincí. Sú to ojedinelé, z náhodných náleзов získané solidy, bronzové mince z hrobov v Bešeňove a hromadný nález solidov z Bíny. Zaberajú presne vymedzený časový úsek — koniec 4. stor. a celé 5. stor. (so sporadickými nálezmi zo 6. stor.), ktorý sa zhoduje s vymedzením doby sťahovania národov na Slovensku.

Rímske mince nájdené z tohto obdobia na Slovensku, v prvom rade však bínsky hromadný nález, nedokladajú priamy obchodný styk rímskeho štátu s barbarickou oblasťou nad Dunajom. Ich prílev súvisel v tomto období predovšetkým s pobytom a pôsobením Hunov. Vo forme kontribúcií, subsidií, prípadne ako koristí alebo výkupné za mier, či nádej naň, prelievalo sa bohatstvo impéria k barbarom. V hunskej ríši pravdepodobne stratili hodnotné rímske zlaté mince funkciu platidla. Podľa doterajších poznatkov — hlavne archeologických náleзов — sa asi všetko zlato roztavovalo a používalo na výrobu zlatých šperkov.

Uloženie hromadného náleзу z Bíny v nádobke, nie náhodný počet 108 mincí — teda pol druhá libry, ako aj prítomnosť dvoch barbarických napodobenín solidov Theodosia II., pravdepodobne galského alebo germánskeho pôvodu, dáva možnosť k celému radu úvah o určení funkcie mincí z náleзу. Možno uvažovať o obchodnom poslaní, ale rovnako treba pripustiť eventualitu, že mohlo ísť o vlastníctvo remeselníka-zlatníka, určené na ďalšie spracovanie; nevyklučuje sa tiež, že mince mohli byť neoprávnene získaným bohatstvom hnského bojovníka. Zdá sa však, že náhle zmätky, ktoré nastali v hunskej ríši po Atilovej smrti r. 453 boli prvoradým dôvodom ukrytia celého komplexu mincí. Pri hľadaní dôvodu uloženia mincí v Bíni nie sme teda schopní prekročiť hranice pravdepodobnosti.

Celkové politické i hospodárske pomery doby sťahovania národov umožňujú však takmer s istotou predpokladať, že hromadný nález solidov z Bíny súvisí v prvom rade s rímskymi tribútmi a darmi, odovzdávanými impériom do Atilovej ríše.

Aby tento vzácny nález aj v súčasnosti splnil svoje poslanie, predkladáme ho na ďalšie štúdium a hodnotenie.

Katalóg

Mince v katalógu sú usporiadané podľa panovníkov v chronologickom poradí. Razby jednotlivých cisárov sú zoradené abecedne podľa legendy na reverze. Solidy s rovnakou legendou na reverze sú rozdelené podľa mincovní. Poradové číslo mince v katalógu súhlasí s číslom vyobrazenia na príslušnej tabuľke. Jednotlivé typy averzov i reverzov, bližšie popísané na str. 10–11 sú v katalógu vyznačené písmenom v zátvorke.

V katalógu sú použité skratky:

- Coh. H. Cohen, Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain communément appelées médailles impériales, Paris 1892, reedícia Graz 1955.
 Good. H. Goodacre, A Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire I, London 1928.
 Ratto R. Ratto, Monnaies byzantines et d'autres pays contemporaines a l'époque byzantine, Lugano 1930.
 Sab. J. Sabatier, Description générale des monnaies byzantines, Paris 1862.
 Tol. I. I. Tolstoj, Vizantijskija monety, Sant-Petersburg 1912–1914.
 spr. spredu ↑↑ smer averzu a reverzu ten istý
 vpr. vpravo ↑↓ razba averzu k reverzu v opačnom smere
 vl. vľavo ↑↓
 pr. pravý ↑↗ razba averzu k reverzu nepravidelná
 l. ľavý

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
Arcadius 383–408					
1	I	DNARCADI VSPFAVG Poprsie panovníka vpr. Na hlave perlovcový diadém. (A)	VICTORI AAVGGG Stojaci panovník vo vojenskom odeve vpr. Na hlave diadém. V pr. ruke vexillum, v ľ. ruke glóbus s Viktóriou. Ľ. nohu kladie na sediaceho zajatca. (A)	Milano	Sab. 18 Tol. 29
		Váha 4,48 g	↑↓	M D COMOB	
Honorius 395–423					
2	I	DNHONORI VSPFAVG Poprsie panovníka spr. Hlava v helme a diadéme vpr. V pr. ruke kopija skrížená za hlavou, v ľ. ruke štít. (C)	CONCORDI AAVGGB Sediaca ženská postava spr., hlava v helme vpr. V pr. ruke kopija, v ľ. ruke glóbus s Viktóriou. Pr. noha položená na loď. (F)	Constantinopolis séria 2	Coh. 3
		Váha 4,47 g	↑↓	* CONOB	

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
3	I	DNHONORI VSPFAVG Poprsie panovníka vpr. Na hlave perlovcový diadém. (A)	VICTORI AAVGGG Stojaci panovník vpr. Na hlave diadém. V pr. ruke vexillum, v ľ. ruke glóbus s Viktóriou. Ľ. nohu kladie na sediaceho zajatca. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,44 g	↑↑	R V COMOB	
4	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,44 g	↑↓	R V COMOB	
5	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,46 g	↑↓	R V COMOB	
6	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,47 g	↑↓	R V COMOB	
7	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,47 g	↑↓	R V COMOB	
8	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Ravenna	Coh. 38
		Váha 4,49 g	↑↓	R V COMOB	
9	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Milano	Coh. 38
		Váha 4,45 g	↑↑	M D COMOB	

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
10	I	DNHONORI VSPFAVG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 3. (A)	Milano	Coh. 38
		Váha 4,50 g	↑↑ M D COMOB		
Galla Placidia †450					
11	I	DNGALLAPLA CIDIAPFAVG Busta cisárovny vpr. Plášť na pravom ra- mene zopnutý spo- nou. Na krku dvojra- dový náhrdelník, v uchu náušnica. Na pr. ramene christo- gram. Na hlave štvor- radový perlovcový diadém. Nad hlavou ruka s vencom. (D)	VOTXX MVLTXXX Stojaca Viktória vľ. V pr. ruke dlhý kríž. Medzi krížom a tvárou hviez- dička. (E)	Rím	Coh. 13
		Váha 4,46 g	↑↓ R M COMOB		
Theodosius II. 408–450					
12	I	DNTHEODO SIVSPFAVG Poprsie panovníka spr. Hlava v helme a diadéme vpr. V pr. ruke kopija skrížená za hlavou, v ľ. ruke štít. (C)	CONCORDI AAVGGG Sediaca ženská postava spr., hlava v helme vpr. V pr. ruke kopija, v ľ. ruke glóbus s Viktóriou. Pr. noha položená na lodi. (F)	Constantinopolis séria 1	Tol. 1
		Váha 4,48 g	↑↓ * CONOB		
13	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	CONCORDI AAVGGI Vyobrazenie ako č. 12. (F)	Constantinopolis séria 10	Sab. 2 Tol. 9
		Váha 4,49 g	↑↓ * CONOB		

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
14	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	GLORORVI STERRARΔ Stojaci panovník vo vo- jenskom odevu spr. V pr. ruke vexillum, v ľ. ruke glóbus s krížom. (D)	Constantinopolis séria 4	Good. 6
		Váha 4,43 g	↑↓ * CONOB		
15	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	GLORORVI STERRARΔ Vyobrazenie ako č. 14. (D)	Constantinopolis séria 4	Good. 6
		Váha 4,45 g	↑↓ * CONOB		
16	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	GLORORVI STERRAR Vyobrazenie ako č. 14. (D)	Thessalonika	Tol. 16
		Váha 4,41 g	↑↓ * TESOB		
17	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	GLORORVI STERRAR Vyobrazenie ako č. 14. (D)	Thessalonika	Tol. 16
		Váha 4,44 g	↑↓ * TESOB		
18	II	DNTHEODOSI VSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	IMPXXXXII·COS· XVII·P·P· Constantinopolis na tró- ne, obrátená vľ. V pr. ruke glóbus s krížom, v ľ. ruke žezlo (G)	Constantinopolis razba z roku 443/4	Sab. 5 Tol. 23
		Váha 4,47 g	↑↓ * COMOB		
19	II	DNTHEODOSI VSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	IMPXXXXII·COS· XVII·P·P· Vyobrazenie ako č. 18. (G)	Constantinopolis razba z roku 443/4	Sab. 5 Tol. 23
		Váha 4,49 g	↑↓ * COMOB		
20	II	DNTHEODOSI VSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	IMPXXXXII·COS· XVII·P·P· Vyobrazenie ako č. 18.(G)	Constantinopolis razba z roku 443/4	Sab. 5 Tol. 23.
		Váha 4,51 g	↑↓ * COMOB		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
21	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	SALVSREI *PVLICAE I Theodosius II. a Valen- tinianus III. na tróne. V pravých zdvihnutých rukách cisárov svitky, v ľavých križe. (H)	Constantinopolis séria 10	ako Sab. 3 Tol. 25
		Váha 4,49 g	↕	CONOB	
22	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXX MVLTXXXC Okrídlená Viktória vl. V pr. ruke drží dlhý križ, ľavou si pridrža štólu. (E)	Constantinopolis séria 5	Ratto 165, ako Sab. 13 Tol. 47
		Váha 4,48 g	↕	CONOB	
23	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXX MVLTXXXZ Vyobrazenie ako. č. 22. (E)	Constantinopolis séria 7	Tol. 44
		Váha 4,45 g	↕	CONOB	
24	II	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXA Constantinopolis na tró- ne vl. V pr. ruke glóbus s križom, v ľ. ruke žezlo. O trón vpr. opretý štít. Nad ním hviezdička. (G)	Constantinopolis séria 1	Tol. 49
		Váha 4,48 g	↕	CONOB	
25	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXB Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 2	Tol. 50 Sab. 14
		Váha 4,45 g	↕	CONOB	
26	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXB Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 2	Tol. 50 Sab. 14
		Váha 4,47 g	↕	CONOB	

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
27	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXB Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 2	Tol. 50 Sab. 14
		Váha 4,49 g	↕	CONOB	
28	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXB Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 2	Tol. 50 Sab. 14
		Váha 4,49 g	↕	CONOB	
29	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXT Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 3	Tol. 51
		Váha 4,48 g	↕	CONOB	
30	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXT Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 3	Tol. 51
		Váha 4,48 g	↕	CONOB	
31	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXT Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 3	Tol. 51
		Váha 4,49 g	↕	CONOB	
32	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXT Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 3	Tol. 51
		Váha 4,50 g	↕	CONOB	
33	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXT Vyobrazenie ako č. 24. (G)	Constantinopolis séria 3	Tol. 51
		Váha 4,51 g	↕	CONOB	

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
34	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXΔ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 4	Tol. 52
		Váha 4,39 g	↕		
35	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXΔ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 4	Tol. 52
		Váha 4,48 g	↕		
36	III	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXϢ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 5	Tol. 53
		Váha 4,43 g	↗		
37	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXϸ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 5	Tol. 53
		Váha 4,49 g	↕		
38	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXZ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 7	Tol. 55
		Váha 4,45 g	↕		
39	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXZ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 7	Tol. 55
		Váha 4,49 g	↕		
40	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXΣ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 7	Tol. 55
		Váha 4,45 g	↕		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
41	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXΘ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 9	Tol. 57
		Váha 4,46 g	↕		
42	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXΘ Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 9	Tol. 57
		Váha 4,47 g	↕		
43	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,39 g	↕		
44	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,44 g	↕		
45	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,47 g	↕		
46	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,48 g	↗		
47	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) _* CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,48 g	↗		

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
48	IV	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXXI Vyobrazenie ako č. 24. (G) * CONOB	Constantinopolis séria 10	Tol. 58
		Váha 4,50 g	↕		
49	V	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXX□ Vyobrazenie ako č. 24. (G) * CONOB	Constantinopolis séria ?	Tol. nemá
		Váha 4,46 g	↕		
50	V	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXX Vyobrazenie ako č. 24. (G) * TESOB	Thessalonika	Ratto 179, ako Sab. 14
		Váha 4,43 g	↕		
51	V	DNTHEODO SIVSPFAVG Vyobraz. ako č. 12. (C)	VOTXXX MVLTXXXX Vyobrazenie ako č. 24. (G) * TESOB	Thessalonika	Ratto 179, ako Sab. 14
		Váha 4,44 g	↕		
Aelia Eudocia †460					
52	V	AELEVD0 CIAAVG Busta cisárovny vpr. Plášť zopnutý na pr. ramene sponou. Oko- lo krku náhrdelník, v uchu náušnica. Na hlave perlovcový dia- dém. Nad hlavou ru- ka s vencom. Na pra- vom ramene malý krížik. (D)	VOTXXX MVLTXXXXZ Okrídlená Viktória v dlhom rúchu vl. Vpr. ruke dlhý kríž. Medzi krížom a tvárou hviez- dička. L. rukou si pri- džza štólu. (E) * CONOB	Constantinopolis séria 7	Ako Tol. 91 a 92. Má len sériu 1 a 2
		Váha 4,49 g	↕		

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
Valentinianus III. 425–455					
53	V	DNVALENTIN IANVSPFAVG Poprsie panovníka spr. Pohľad vpr. Na hlave helma a dia- dém. V pr. ruke ko- pija skrížená za hla- vou, v l. ruke štít s obrazom jazdca na koni. (C)	SALVSREI *PVBLICAEΔ Dvaja cisári (menšia a väčšia postava) sediaci na širokom tróne. Okolo hláv glorióla. V pr. zdvihnutých rukách svit- ky, v l. rukách kríže. (H) * CONOB	Constantinopolis séria 4	Coh. 9
		Váha 4,46 g	↕		
54	V	DNVALENTIN IANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 53. (C)	SALVSREI *PVBLICAEΔ Vyobrazenie ako č. 53. (H) * CONOB	Constantinopolis séria 4	Coh. 9
		Váha 4,50 g	↕		
55	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Poprsie panovníka vpr. Na hlave ven- cový diadém. (A)	VICTORI AAVGGG Stojaci panovník spr. V pr. ruke dlhý kríž, v l. ruke glóbus s Viktó- riou. Pr. nohou stojí na hadovi s ľudskou hlavou. (B) R M COMOB	Rím	Coh. 19
		Váha 4,42 g	↕		
56	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) R M COMOB	Rím	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
57	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) R M COMOB	Rím	Coh. 19
		Váha 4,47 g	↕		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
58	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,49 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R M</u> COMOB	Rím	Coh. 19
59	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,50 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R M</u> COMOB	Rím	Coh. 19
60	V	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,36 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
61	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,37 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
62	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,39 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
63	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,39 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
64	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,40 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
65	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,42 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
66	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,42 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
67	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,42 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
68	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,43 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
69	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,43 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
70	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,43 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
71	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A) Váha 4,44 g	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
72	VI	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,44 g	↕		
73	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,45 g	↕		
74	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
75	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
76	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
77	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
78	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		

Č.	Tab.	O p i s		Mincovňa	Typ
79	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
80	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
81	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,46 g	↕		
82	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,47 g	↕		
83	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,47 g	↕		
84	VII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,47 g	↕		
85	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,47 g	↕		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
86	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,48 g	↑↑		
87	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,48 g	↑↑		
88	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,48 g	↑↓		
89	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,48 g	↑↑		
90	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↑		
91	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↑		
92	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↑		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
93	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↑		
94	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↑		
95	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,49 g	↑↓		
96	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,50 g	↑↑		
97	VIII	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,52 g	↑↑		
98	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,52 g	↑↑		
99	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55, nad hlavou panovní- ka je však ešte malý veniec. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55, mierne odlišná kresba. (B) <u>R V</u> COMOB	Ravenna	Coh. 19
		Váha 4,42 g	↑↓		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
100	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 55, ale panovník má na hlave perlovcový dia- dém. (A)	VICTORI AAVGGG Postava panovníka vpr. V pr. ruke vexillum, v l. ruke glóbus s Viktóriou. l. nohu kladie na sedia- ceho zajatca. (A)	Ravenna	Coh. 23
		Váha 4,43 g ↗	R V COMOB		
101	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 100. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 100. (A)	Ravenna	Coh. 23
		Váha 4,45 g ↑↑	R V COMOB		
102	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Poprsie panovníka vpr. Na hlave venco- vý diadém. (A)	VICTORI AAVGGG Vyobrazenie ako č. 55. (B)	Milano	Coh. 19
		Váha 4,47 g ↕	M D COMOB		
103	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Poprsie panovníka v konzulskom odeve vl. Na hlave vencový diadém. V pr. ruke drží mapu (svitok), v l. ruke kríž. (B)	VOTX MVLXXX Panovník sediaci na tró- ne spr. V pr. zdvihnutej ruke drží svitok, v l. ruke kríž. (C)	Rím	Coh. 41
		Váha 4,49 g ↑↑	R M COMOB		
104	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 103. (B)	VOTX MVLXXX Vyobrazenie ako č. 103. (C)	Ravenna	Coh. 41
		Váha 4,46 g ↑↑	R V COMOB		
105	IX	DNPLAVALENTI NIANVSPFAVG Vyobraz. ako č. 103. (B)	VOTX MVLXXX Vyobrazenie ako č. 103. (C)	Ravenna	Coh. 41
		Váha 4,51 g ↕	R V COMOB		

Č.	Tab.	Opis		Mincovňa	Typ
Honorio †454					
106	IX	DNIVSGRATHO NORIAPFAVG Busta Honorie vpr. Na pr. ramene plášť zopnutý sponou. Na krku dvojradový ná- hrdelník. Na pr. ru- káve kríž. V uchu náušnica. Na hlave perlovcový diadém. Nad hlavou ruka s vencom. (D)	BONOREI PVBLICAE Okridlená Viktória v dl- hom rúchu vpr. V pr. ruke drží dlhý kríž. Medzi krížom a tvárou hviezdička. l. rukou si pridrža štólu. (E)	Ravenna	Coh. 1
		Váha 4,46 g ↑↑	R V COMOB		
Napodobeniny solidov Theodosia II.					
107	IX	DITHEODO ΣΙΥΣΟΦΑΥΟ Poprsie panovníka spr., na hlave helma, v pr. ruke kopija, v l. ruke štít. Napodobe- nina podľa č. 14.	ΚΟΗΧΥΙ ΣΤΕΗΗΥΝΥ Barbarizovaná postava panovníka. V pr. ruke vexillum, v l. ruke kríž. Vyobrazenia podľa č. 14.	?	Podľa Good. 6
		Váha 4,50 g ↕	* COHO		
108	IX	ΟΗΤΗΙΟΟΟ ΣΥΣΟΓΑΥΙΟ Vyobraz. ako č. 108.	ΚΟΗΧΥΙ ΣΤΕΗΗΥΝΥ Vyobrazenie ako č. 108.	?	Podľa Good. 6
		Váha 4,51 g ↕	* COHO		

Príloha

Výsledky spektrochemickej analýzy solidov z Bine.

Spektrochemickú analýzu previedol Ing. E. Plško CSc. z Ústavu anorganickej chémie SAV v Bratislave na spektrografe Q-24 s iskrovým generátorom IG-2. Kapacita 0,02 uF; samoindukcia 0; intenzita 1 A; protielektroda Au tyčka \varnothing 3 mm.

Z hľadaných prvkov: Al, As, B, Sb, Ag, Zn, Ga, Fe, Ge, In, Sn, Cu, Pt sú okrem základného Au zastúpené (+ znamená prítomnosť príslušného prvku v %):

Mínca č.	Fe			Ag			Sn		Cu				Pt
	do 0,1%	0,1-0,5%	0,5-1%	do 1%	1-5%	5-10%	0	okolo 1%	do 1%	1-5%	5-10%	nad 10%	0,1-0,5%
1		+		+			+			+			+
2		+		+			+				+		+
3		+		+			+			+			+
4		+			+		+				+		+
5	+			+				+					+
6		+			+		+				+		+
7		+			+		+				+		+
8		+			+		+				+		+
9		+			+		+				+		+
10		+			+		+				+		+
11		+			+		+				+		+
12		+			+		+			+			+
13		+			+		+			+			+
14		+			+		+			+			+
15		+			+		+			+			+
16		+		+			+			+			+
17		+			+		+			+			+
18		+			+		+			+			+
19		+			+		+			+			+
20		+			+		+			+			+
21		+			+		+			+			+
22		+			+		+			+			+
23		+			+		+			+			+
24		+		+			+			+			+
25		+			+		+			+			+
26		+			+		+			+			+
27		+			+		+			+			+
28		+			+		+			+			+
29		+		+			+			+			+
30		+			+		+			+			+
31		+			+		+			+			+
32		+			+		+			+			+
33		+			+		+			+			+
34		+			+		+			+			+
35		+			+		+			+			+
36		+			+		+			+			+

(Pokračovanie)

Mínca č.	Fe			Ag			Sn		Cu				Pt
	do 0,1%	0,1-0,5%	0,5-1%	do 1%	1-5%	5-10%	0	okolo 1%	do 1%	1-5%	5-10%	nad 10%	0,1-0,5%
37		+			+								+
38		+		+								+	+
39		+			+							+	+
40		+			+							+	+
41		+			+							+	+
42		+			+							+	+
43		+			+							+	+
44		+			+							+	+
45		+			+							+	+
46		+			+							+	+
47		+			+							+	+
48		+			+						+		+
49		+			+						+		+
50		+			+						+		+
51		+			+						+		+
52		+			+		+		+		+		+
53		+			+		+		+		+		+
54		+			+		+		+		+		+
55		+			+		+		+		+		+
56		+			+		+		+		+		+
57		+			+		+		+		+		+
58		+			+		+		+		+		+
59		+			+		+		+		+		+
60		+			+		+		+		+		+
61		+			+		+		+		+		+
62		+			+		+		+		+		+
63		+			+		+		+		+		+
64		+			+		+		+		+		+
65		+			+		+		+		+		+
66		+			+		+		+		+		+
67		+			+		+		+		+		+
68		+			+		+		+		+		+
69		+			+		+		+		+		+
70		+			+		+		+		+		+
71		+			+		+		+		+		+
72		+			+		+		+		+		+
73		+			+		+		+		+		+
74		+			+		+		+		+		+
75		+			+		+		+		+		+
76		+			+		+		+		+		+
77		+			+		+		+		+		+
78		+			+		+		+		+		+
79		+			+		+		+		+		+
80		+			+		+		+		+		+
81		+			+		+		+		+		+

Minca č.	Fe			Ag			Sn		Cu				Pt
	do 0,1%	0,1— 0,5%	0,5— 1,0%	do 1%	1—5%	5— 10%	0	okolo 1%	do 1%	1—5%	5— 10%	nad 10%	0,1— 0,5%
82		+			+		+			+			+
83		+			+		+			+			+
84		+			+		+				+		+
85		+			+		+			+			+
86		+			+		+				+		+
87		+			+		+			+			+
88		+			+		+				+		+
89		+			+		+				+		+
90		+			+		+				+		+
91		+		+			+			+			+
92		+			+		+			+			+
93		+			+		+			+			+
94		+			+		+			+			+
95		+			+		+				+		+
96		+			+		+				+		+
97		+			+		+			+			+
98		+			+		+			+			+
99		+			+		+			+			+
100		+			+			+		+			+
101		+			+		+			+			+
102		+			+		+			+			+
103		+			+		+			+			+
104		+			+		+			+			+
105		+			+		+			+			+
106		+		+			+			+			+
107			+			+		+				+	+
108			+			+		+				+	+

*Der Fund spätromischer Solidi in Biňa, Bezirk Nové Zámky
(Beitrag zu Münzen aus der Völkerwanderungszeit in der Slowakei)*

(Taf. I—IX)

Im Jahre 1964 wurde in der Slowakei in der Gemeinde Biňa, Bezirk Nové Zámky, ein Schatzfund spätromischer Solidi entdeckt. Damals wurden südlich der genannten Gemeinde, am rechten Ufer des Flusses Hron, Erdarbeiten durchgeführt. In einer Tiefe von ungefähr 50–65 cm (von der ursprünglichen Bodenoberfläche) stieß der Schrapper auf ein in den Wohnstättenresten der älteren römischen Kaiserzeit aus dem II. Jh. auf ein kleineres Tongefäß mit 108 Goldmünzen. Das Gefäß lag unter einem großen flachen Stein, die darin befindlichen Münzen waren mit einem kleineren Kieselstein zugedeckt. (Abb. 1 und 2.) Der Fund bestand aus Prägungen weströmischer und oströmischer Herrscher und Mitglieder von Kaiserfamilien: Arcadius (383–408) 1×, Honorius (395–423) 9×, Galla Placidia (†450) 1×, Theodosius II. (408–450) 40×, Eudocia (†460) 1×, Valentinianus III. (425–455) 53×, Honoria (†454) 1×. Es handelt sich um Prägungen in Mailand, Ravenna, Rom, Konstantinopel und Thessaloniki. Der Großteil des Fundes besteht aus den üblichen weströmischen Prägungen mit der Legende VICTORIA AVGGG auf dem Revers, vor allem aus der Regierungszeit Valentinians III. (48 Münzen). An zweiter Stelle stehen zahlenmäßig die solidi Theodosius' II. mit der Inschrift VOT XXX MVLT XXXX auf dem Revers (28 Stück). Zu den bisher in slowakischen Funden nicht vertretenen bemerkenswerten Funden gehören Solidi der Kaiserinnen (Kat. Nr. 11, 52, 106 = den Abbildungsnummern auf den Tafeln). Besondere Aufmerksamkeit verdienen zwei Solidi Valentinians III. (Kat. Nr. 53 und 54) sowie eine damit völlig identische Prägung Theodosius' II. (2) (Kat. Nr. 21). Die Möglichkeit einer genaueren Datierung bieten nur die Solidi Theodosius' II (Kat. Nr. 18–20) mit der Legende IMP XXXXII COS XVII P P aus den Jahren 443/4. Fast alle Münzen zeigen noch den Prägeglanz. Das Gewicht der einzelnen Solidi bewegt sich von 4,36–4,52 g. Der ganze Fund wiegt 482 g. Das Durchschnittsgewicht eines Solidus im Fund von Biňa beträgt 4,46 g. Die Zahl der 108 Solidi stellt genau eineinhalb römisches Pfund dar.

Zu den besonders bemerkenswerten Münzstücken von Biňa gehören barbarische Imitationen von Solidi (Kat. Nr. 107 und 108). Sie unterscheiden sich von den übrigen Münzen im Fund durch imitierende und gröber ausgeführte Bilder und eine verwildete Münzlegende. Das Gold ist heller, matt, ohne Glanz. Die Ergebnisse der chemischen Spektralanalyse (beigefügt als Sonderbeilage zum Katalog) zeigten unterschiedliche Goldzusammensetzung der barbarischen Imitationen und der sonstigen Solidi. Die Imitationen enthalten ein bisschen größeren Zusatz von Fe, Ag und Cu, und nur diese und die Münze Nr. 100 weist auch Spuren von Sn auf.

Nach der Untersuchung des Feingehaltes von zwei Mustern, ergab die Münze Nr. 103 den Feingehalt 995/1000, hingegen die Imitation Nr. 108 den Feingehalt 925/1000. Vorlage für die beiden Nachahmungen waren Solidi Theodosius' II. (408–450) auf dem Revers mit der Legende GLOR ORVIS TERRAR (Kat. Nr. 13, 14) siehe Abb. 4. Gewicht 4,50 und 4,51 g.

Die barbarischen Imitationen römischer Münzen und die mit ihrer Herkunft und Funktion verbundenen Probleme stellen ein interessantes Kapitel bei der Erforschung des römischen Münzwesens dar. (3) Die auffallende Unterschiedlichkeit gegenüber den Vorlagen eliminiert sie aus der Kategorie gefälschter Münzen. (4) Daher ist es zu bedenken, ob eine Unterbrechung im regelmässigen Zustrom römischer Münzen in die mit dem Imperium eng verbundenen Gebiete aus verschiedenen Gründen (militärische Okkupation, Finanzkrise im

römischen Wirtschaftsleben) die einheimische Bevölkerung der Provinzen und barbarischen Gebiete nicht dazu veranlasste, die fehlenden Münzen durch eigene Imitationen zu ersetzen. (5-6) Diese Erklärung kann aber nur für solche Gebiete gelten, wo die römische Münze einen wichtigen Bestandteil des inneren und äußeren Wirtschaftslebens repräsentierte. (7) Bei der Interpretation der Funktion der römischen Münzen in den barbarischen Gebieten neigt die Autorin zu der Ansicht, wonach die römischen Münzen eine erstrangige und wichtige Rolle nur im Außenhandel dieser Gebiete spielten. Die meisten Funde römischer Münzen repräsentierten demnach in den barbarischen Gegenden Beweise für einen internationalen Handel zwischen den römischen Kaufleuten und den einheimischen Zwischenhändlern. Man kann zulassen, daß es in den Grenzgebieten oder in größeren Handelszentren zu einem gelegentlichen Geldtausch zwischen der einheimischen Bevölkerung und den römischen Kaufleuten insbesondere in Hinblick auf den Wert des Edelmetalls kam; auf den Inlandsmärkten war aber der Tauschhandel in natura vorherrschend. [11] Man muß — so betont die Autorin — bei der Lösung dieser Frage die Unterschiedlichkeit der wirtschaftlichen und politischen Entwicklung der einzelnen Gebiete wie auch die Stellung der jeweiligen Gegend im Rahmen des damaligen gesamt europäischen Geschehens berücksichtigen, da eine eindeutige Interpretation und Verallgemeinerung bestimmter Theorien höchst unrichtig wäre.

In der ersten Hälfte des V. Jhs., also zur Zeit, da die Imitationen der Solidi des Theodosius aus dem Fund in Biňa wahrscheinlich entstanden, bildete die heutige Slowakei und ihre Nachbargebiete einen Bestandteil des ausgedehnten Hunnenreiches. Im Reiche Attilas hatten die römischen Münzen vorwiegend nur den Edelmetallwert. [12] Daher kann man kaum mit der Eventualität rechnen, daß die Imitationen aus Biňa von den Goten oder Hunnen herrühren. Dasselbe gilt auch hinsichtlich einiger Funde barbarischer Nachahmungen aus Gebieten der Einflußsphäre der Hunnen: aus Polen [14] und für einen Fund aus Rumänien. [15] Andererseits ist in diesem Zusammenhang bemerkenswert, daß auf dem Territorium Germaniens und Galliens bereits seit dem 4. Jh. nach oströmischen Mustern vorzügliche Imitationen geprägt wurden. [16-18] Diese Tatsache ermöglicht die Annahme, daß die barbarischen Nachahmungen von Solidi aus Biňa ebenso wie die übrigen Funde von Imitationen im ganzen Einflußbereich der Hunnen aus germanischen oder gallischen Münzstätten stammen.

Die Zusammensetzung des Schatzfundes aus Biňa mit den jüngsten Münzen Theodosius' II. (408-450) und Valentinians III. (425-455), der gute Erhaltungszustand als Beweis für eine kurze Umlaufzeit sowie die gesamte damalige politische Situation deuten darauf hin, daß die Münzen in der Mitte des 5. Jhs., beziehungsweise kurz nachher, in den Boden vergraben wurden. Dieser Datierung widerspricht auch nicht die chronologische Einstufung des Tongefäßes, in dem die Münzen gefunden wurden. (Das teilweise vom Schrapper beschädigte Tongefäß wurde auf einer Töpferscheibe aus feinem Tonmaterial angefertigt und zeigt eine grauschwarze Oberfläche mit hellen Flecken. Die Höhe des erhaltenen Stückes beträgt 10,8 cm. (Abb. 3.) Das Gefäß stand vor der Vergrabung längere Zeit in Gebrauch.) Eine Keramik verwandter Formen kommt im mittleren Donaauraum bereits am Ende der römischen Kaiserzeit vor und findet sich auch in Gräbern aus dem 5. Jh. Man bringt sie ethnisch mit germanischen Stämmen, vor allem mit den Goten, in Zusammenhang.

Die Datierung des Fundes in die Mitte des 5. Jhs., gegebenenfalls an den Beginn der zweiten Hälfte dieses Jhs., verlegt ihn in die Völkerwanderungszeit. Die bewegten Ereignisse seit dem ausgehenden 4. Jh. warfen, hauptsächlich in Verbindung mit dem Auftreten der Hunnen und mit der Entstehung ihres mächtigen Reiches unter Attila, ihre Schatten über ganz Mitteleuropa und wirkten tiefgreifend auch auf das römische Imperium ein. Die geographische Lage der Fundstätte in der Südwestslowakei — in der Gegend des vermuteten wichtigen Hunnenzentrums im Grantal, 35 km südlich von der bekannten Fundort Levice

mit ihren reichen Skelettgräbern aus dem 5. Jh. [24-25] (Abb. 5) — liefert einen Hinweis auf den Ursprung des Schatzfundes der Solidi im Barbarengbiet an der Donau. Im Hunnenreich waren römische Goldmünzen vermutlich kein Zahlungsmittel. [37] Trotzdem flossen sie nach Berichten von Zeitgenossen [38] in Riesenmengen in die Schatzkammern der Hunnen. Es ist allgemein bekannt, was für ein Verhältnis die Hunnen zum Gold hatten und wo die Quelle des Hunnenreichtums lag. Die oströmischen und weströmischen Kaiser mußten den ihnen von König Attila gewährten Frieden teuer erkaufen. In Form unermeßlicher Tribute und Subsidien strömte römisches Gold ins Reich Attilas. Zweifelsohne kehrte jede Hunnenexpedition gegen Süden mit reicher Beute heim. Im Hunnenreich stellten aber die hochwertigen römischen Solidi vermutlich schon nur mehr Edelmetall dar, das nach seinem Einschmelzen vor allem zur Anfertigung prunkvoller Schmuckstücke diente.

Aus diesem Grunde sollte man nach der Ansicht der Autorin bei der Suche nach der Herkunft des Fundes von Biňa mit gutem Grund darin einen Bestandteil des Hunnenreichtums erblicken, der in der Mitte des 5. Jhs. als Tribut, beziehungsweise Geschenk der Römer, auf das Territorium der heutigen Slowakei gelangte.

Die Aufbewahrung in einem Gefäß, die überraschend genaue Zahl von Münzen (einhalb Pfund), ihr beträchtlich hoher Wert sowie das Vorkommen von zwei barbarischen Imitationen sind nach Ansicht der Autorin Tatsachen, die andeuten könnten, ob das Gold von Biňa noch eine andere, genauer zugewiesene Funktion hatte. Die Autorin gibt zu, daß der ganze Münzenkomplex Eigentum eines Handwerkers (Goldschmieds) gewesen sein konnte und vielleicht zum Einschmelzen und zur weiteren Verarbeitung durch den Goldschmied bestimmt war (eine derartige Funktion hatten z. B. die Schätze aus Rublevka in der Sowjetunion, [47] aus Konarzew in Polen, [41] gegebenenfalls auch aus Lhota bei Pačlvice in Mähren. [42] Sie enthielten aber außer Münzen noch Goldsplitter und Goldschmuck. Ein anschauliches Beispiel für die Verwertung römischer Solidi zur Weiterverarbeitung bietet der Inhalt eines Grabes aus der Völkerwanderungszeit in Cepari (Transsilvanien). Neben dem Toten lagen goldene Goldschmuckstücke, aber auch ein Solidus Theodosius' II. Durch eine Analyse des Goldes der Schmuckstücke und der Münze stellte man bei beiden die gleiche chemische Zusammensetzung fest; man verwendete demnach zur Anfertigung der Schmuckstücke weitere eingeschmolzene römische Münzen. [43-44] Auf Grund der bisherigen Schatzfunde von Solidi im Hunnengebiet, aber auch in Germanien schließt die Autorin die Möglichkeit nicht aus, daß die Solidi in Biňa den unberechtigt erworbenen Besitz eines Hunnenkämpfers darstellten, beziehungsweise daß es sich um den Sold einer hunnischen Militäreinheit handelte.

Die geographische Verteilung der bisher bekannten analogen Schatzfunde im Gebiet der Interessensphäre der Hunnen legt die Annahme nahe, daß der Handel, der lange vorher intensiv vom römischen Staat gegen die Ostsee ausstrahlte, durch die Anwesenheit der Hunnen in den Gegenden nördlich der Donau im 5. Jh. nicht völlig unterbrochen wurde. [49] Im Gegenteil: die Schatzfunde aus der Mitte des 5. Jhs. auf dem Territorium Polens, [50] denen größtenteils der Handelscharakter abgesprochen wurde, [51] lassen es nicht als ausgeschlossen erscheinen, daß auch das Reich Attilas nicht völlig abseits von den damaligen Weltmärkten blieb. Der Bernstein, diese unumgängliche Ergänzung von Goldschmiedererzeugnissen, [52] konnte in den unruhigen Zeiten des 5. Jhs. für die baltischen Märkte einen Zustrom römischer Goldmünzen bedeuten. Die Autorin sieht also als weitere Eventualität bei der Interpretation der Funktion des Fundes von Biňa die Möglichkeit, daß der Schatz auch einem Kaufmann gehören konnte, der ihn erhalten hatte oder zur Besorgung benötigter Waren ausgeben wollte. Nach ihrer Meinung lag der Grund für die Vergrabung der Münzen in Biňa in erster Linie im plötzlich Wirrwarr, der im Hunnenreich nach Attilas Tod im J. 453 ausbrach. Die Erwägungen über die mutmaßlichen Beweggründe für das Verbergen der Münzen werden aber niemals den Rahmen mehr oder weniger wahrscheinlicher Vermutungen überschreiten können. Die gesamte politische und wirtschaftliche Situation der Völkerwanderungszeit

ermöglicht es, fast mit Sicherheit anzunehmen, daß der Schatzfund der Solidi aus Biňa in erster Linie mit den vom Imperium an das Reich Attilas geleisteten Tributen und Geschenken zusammenhängt.

Die Autorin streift im Zusammenhang mit der Wertung des Schatzfundes von Solidi aus Biňa auch die übrigen Funde römischer Münzen aus der Völkerwanderungszeit in der Slowakei: kleine vereinzelte Funde von Goldmünzen (12 Solidi von Gratian (375—383) bis zu Leo I. (457—474) und einige Münzen aus dem 6. Jh., die aber keine ausreichenden Fundumstände aufweisen können) sowie Bronzemünzen aus zwei Gräbern aus Bešeňov, Bezirk Nové Zámky (siehe S. 19).

Sämtliche Münzen wurden einer chemischen Spektralanalyse unterzogen. Von den gesuchten Elementen Al, As, B, Sb, Ag, Zn, Ga, Fe, Ge, In, Sn, Cu, Pt wurden folgende erfaßt: Ag, Fe, Sn, Cu und Pt.

Die Analyse bestätigte die unterschiedliche Provenienz der barbarischen Imitationen von den übrigen Solidi aus Biňa. Solche Analysen von Goldschmuck der Völkerwanderungszeit die Theorie von der Verschmelzung der römerzeitlichen Münzen bei den Hunnen zu überprüfen, um aus dem neugewonnenen Gold neue Schmuckstücke zu verfertigen.

Die durch die chemische Spektralanalyse erworbenen Ergebnisse bei den Goldmünzen aus Biňa, insbesondere auch bei weiteren ähnlichen Funden dieser Art, werden gewiß einen vielfachen Beitrag zum weiteren Studium des spätrömerzeitlichen Münzwesens leisten.

EUGEN POCHITONOV

NOVÉ DATOVÁNÍ POKLADU ANTICKÝCH MINCÍ Z NÁLEZU NA OSTROVĚ PRINKIPO R. 1930

(Tab. X)

Nejdůležitější pomůckou pro datování mincí jsou jejich hromadné nálezy. Obzvláště pro epochu starověku, kde nemáme téměř žádných jiných vodítek, je složení pokladů jediným výchozím bodem, jak pro určení posloupnosti ražby různých typů mincí, tak i pro odhalení mnohých historických událostí a souvislostí. Proto je velice důležité, aby nalezené mince byly skutečně velice pečlivě popsány a pokud možno též všechny exempláře vyobrazeny. Čím podrobnější je popis takového pokladu a mincí v něm obsažených, tím je větší možnost různých pozorování a v důsledku toho i přesnějšího bádání a datování doby ukrytí pokladu.

Roku 1931 K. Regling neobyčejně zevrubně popsal¹⁾ velmi důležitý nález antických zlatých a elektronových mincí, učiněný r. 1930 na ostrově Prinkipo v Marmarském moři, který se nachází na rozhraní Evropy a Asie, nedaleko města Byzantion. Datum zakopání pokladu je důležité pro datování všech složek, ze kterých se tento nález skládá. Avšak právě toto Reglingem stanovené datum zakopání nálezu (r. 335 nebo 334 př. n. l.) vyvolává řadu otázek na které nebyly dány uspokojivé odpovědi. Vzbuzuje v nás odůvodněné pochybnosti, zda Reglingovo datování ukrytí pokladu je správné. K těmto neuspokojivě zodpovězeným otázkám se vrátíme na patřičném místě. Nyní obraťme svou pozornost ke složení pokladu a k Reglingově metodě, kterou dospěl ke svému datování.

Nejpočetnější složkou nálezu byly elektronové statery města Kyzika, celkem 160 kusů:

- I. údobí (podle rozdělení Fritzeho)²⁾ cca 600—550 př. n. l. žádný kus
- II. údobí (podle rozdělení Fritzeho)²⁾ cca 550—475 př. n. l. 3 kusy
- III. údobí (podle rozdělení Fritzeho)²⁾ cca 475—410 př. n. l. 35 kusů
- IV. údobí (podle rozdělení Fritzeho)²⁾ cca 410—330 př. n. l. 122 kusy³⁾

¹⁾ K. Regling, Der griechische Goldschatz von Prinkipo, Z. f. N. 41, 1931, Berlin, str. 1—46.

²⁾ H. von Fritze, Elektronprägung von Kyzikos, Nomisma VII.

³⁾ K. Regling, op. cit., str. 15, chybně uvádí 119 kusů.

Další část nálezu tvořilo 27 kusů zlatých staterů Filipa II. Makedonského, dále 16 staterů města Pantikapaion a 4 statery města Lampsakos.

Z těchto čtyř druhů mincí obsažených v tomto nálezu, tvoří pro nás nejdůležitější složku mince Filipa II. Makedonského, které — jako jediné mince přesně ohraničené dobou panování Filipa II. (359—336 př. n. l.) — nám zde slouží jako výchozí bod k určení doby ukrytí pokladu. I Regling zcela správně rozvíjí své úvahy na tomto základě:

1. Jelikož jsou statery Filipa II. v pokladu zastoupeny ve značném počtu, musí doba ukrytí pokladu zasahovat hluboko do vlády Filipa II. (str. 42).
2. Jelikož v pokladu nejsou zastoupeny ražby zlatých staterů Alexandra III. Makedonského, spadá doba ukrytí do doby před začátkem jejich ražby aneb těsně po této době, kdy tyto statery neměly ještě čas dostat se jako oběživo na trh Byzantia. Tento časový úsek mohl být však pouze velice krátký — několik měsíců, nikoliv roků! Alexander začal razit své zlaté statery roku 335 př. n. l., nebo — což je však méně pravděpodobné, začal-li Alexander III. razit až z výtěžku své válečné kořisti — r. 334; ať již r. 335 nebo 334, je tento rok *terminus ante quem* (str. 42—43).
3. Vezmeme-li v úvahu, že mnohé statery města Kyzika obsažené v tomto nálezu jsou pozdního stylu a
4. taktéž 4 mince města Lampsaka spadají do poslední, III. skupiny, „nebude chybou budeme-li terminus ante quem považovati jako *terminus quo*“ (str. 43).

Dále Regling uvádí, že ukrytí pokladu na ostrově Prinkipo bylo vyvoláno zprávami, kolujícími na „burse“ v Byzantii, o blížícím se vojenském tažení Alexandra III. proti Peršanům. Majitel pokladu považoval lehce dosažitelný a mimo nebezpečí ležící ostrůvek za nejvhodnější místo k ukrytí svého majetku (str. 43).

Závěry K. Reglinga a jím určenou dobu ukrytí pokladu do země přijali i sověští badatelé, pouze s tím rozdílem, že uvádějí jako rok zakopání r. 334,⁴⁾ který Regling označuje za méně pravděpodobný. Zograf⁵⁾ se vyslovil o datování K. Reglinga takto: „Datování... je nade vše pochybnost nezviklatelné.“ Na tomto základě Zograf stanovil, že zlaté statery Pantikapaia s hlavou satyra na líci a s gryfem stojícím na klasu na rubu, byly raženy asi až do roku 300. S touto Zografovou chronologií staterů Pantikapaia souhlasili i ostatní numismatikové a archeologové Sovětského svazu.⁶⁾ Šelov⁷⁾ píše: „Reglingovo datování je dostatečně pevné.“

⁴⁾ Např. A. N. Zograf, *Antičnyje monety* (dále jen: A. m.), *Materialy i issledovanija* čís. 16, Moskva 1951, str. 173; oproti tomu D. B. Šelov, *Monětnoje dělo Bospora VI.—II. v. v. do našej ery* (dále jen: M. d. B.), Moskva 1956, str. 95, se přidržuje roku 335.

⁵⁾ Zograf, A. m., str. 173.

⁶⁾ P. O. Karyškovskij (recenze uvedené knihy Šelovovy, viz *Sovětskaja archeologija* 1957 č. 1, str. 277) posunuje konec ražby zlatých staterů do r. 294.

⁷⁾ Šelov, M. d. B., str. 95.

Z toho, že výchozím bodem byl přijat rok 334 (event. 335) jako doba ukrytí pokladu a z něho odvozen rok 300 jako rok, kdy přestaly být v Pantikapaia raženy zlaté mince, vyplývají dosti paradoxní výsledky:

Zatímco výboje Alexandra III. Makedonského proti Peršanům způsobily úplné odříznutí Černého moře od ostatního řeckého světa, následkem čehož bylo Bosporu Kimmerskému, jehož hlavním městem byl Pantikapaion, zřejmě zásobování Athén a jiných řeckých měst v Egejském moři obilím — obchod to, který přinášel velké zisky a umožnil tak ražbu zlatých staterů, a zatímco Kyzikos se svojí, všemi uznávanou a dávno osvědčenou měnou (elektronové statery), byl nucen přejít již okolo roku 330 na měnu stříbrnou, jelikož nevydržel záplavu Filipových a Alexandrových zlatých mincí, hospodářsky méně silný Pantikapaion razí své statery dále až do roku 300, tudíž ještě celých 30 let!

2. Hluboká hospodářská krize bosporského království, která se na venek projevila především častým a opětným kontramarkováním bronzových mincí a téměř úplným zastavením ražby stříbrných mincí, spadá do poloviny 3. stol. (chronologie těchto mincí je stanovena sovětskými numismatiky podle zlatých ražeb Pantikapaia)⁸⁾ — do údobí, ve kterém, jak tomu nasvědčují archeologické nálezy, právě naopak nastal větší obchodní styk s jinými řeckými městy.

Tyto podivné zjevy značně zaujaly sovětské numismatiky a archeology, kteří se všemožně snažili je osvětlit a odůvodnit (Šelov,⁹⁾ Gajdukevič,¹⁰⁾ Žebelev,¹¹⁾ Blavatskij¹²⁾ a j.). Podrobně tyto důvody však rozebírat nebudeme, jelikož jsou založeny na chybných základech, jejichž prapůvodem je Reglingův omyl v datování prinkipského pokladu.

Než přistoupím k vlastním závěrům, chtěl bych předeslat několik slov k metodě své práce:

Pro své úvahy jsem zvolil poněkud nezvyklou cestu. Materiál jsem nevyhledával v musejních sbírkách, nýbrž v aukčních katalogích, celkem pomíjených vážnými badateli. Udělal jsem to úmyslně: Mým cílem bylo sestavit tabulky četnosti výskytu rozličných typů Filipových staterů. Musejní sbírky pro tento cíl mé práce nebyly vhodné. V museích je snaha mít od každého typu pouze 1—2 mince, což zkresluje celkový statistický obraz. Naopak aukční katalogy dosti věrně ukazují poměr výskytu mincovních typů. Aukční firmy přijímají do prodeje vše, co různí sběratelé chtějí prodat, bez ohledu na to, zda ten či onen typ je již zastoupen. Dále tento systém má tu výhodu, že srovnávací

⁸⁾ Zograf, A. m., str. 177 a další; Šelov, M. d. B., str. 107 a další.

⁹⁾ Šelov, M. d. B., str. 146 a další.

¹⁰⁾ V. F. Gajdukevič, *Bosporskoje carstvo*, Moskva—Leningrad, 1949, str. 76—77, 80 a další.

¹¹⁾ S. A. Žebelev, *Osnovnyje linii ekonomičeskogo razvitija Bosporskogo gosudarstva*, *Sbornik „Severnoje pričernomorije“*, Moskva—Leningrad, 1953, str. 147 a další.

¹²⁾ V. D. Blavatskij, *Pantikapej*, Moskva, 1964, str. 99 a další.

materiál může být neomezeně rozšiřován, pro tuto mou práci je však plně dostačující množství uvedené v příložené tabulce. Pro sestavení své tabulky jsem používal pouze mince, které byly v katalogích též vyobrazeny. Jednak proto, že bylo nutno vyloučit exempláře, již uvedené v jiném katalogu (takové mince jsou v tabulce mezi sebou spojeny znakem totožnosti =) — stává se totiž, že v aukci neprodané mince se nabízejí znovu v jiném katalogu, nebo byly prodány sběrateli, jehož sbírka později byla opět dražena — a dále proto, aby byla vyloučena eventuální chyba v tisku nebo v určení mince při sestavování katalogu.

Z několika set aukčních a prodejních katalogů uložených v knihovně Národního musea, Numismatické společnosti československé a u soukromých sběratelů, které jsem prohlédl, jsem mohl použít 120 katalogů, které obsahovaly vyobrazení Filipových staterů. Na tabulce jsou uvedeny podle pořadových čísel Müllerových, jehož dílo¹³⁾ je dosud jediným soupisem mincovních značek Filipových mincí. Mince, jejichž značky nejsou zaznamenány v díle Müllerově, jsou uvedeny na konci tabulky. Tabulka je rozdělena na dvě části: v levé polovině jsou zachyceny ražby, na jejichž rubu jsou přičle (paprsky) kola bigy vyznačeny ve tvaru +, v pravé polovině ve tvaru ×. Tabulka je sestavena tím způsobem, že uprostřed jsou pořadová čísla Müllerova a v levé a v pravé polovině v horní řádce číslo katalogu a pod ním číslo, pod kterým je mince v onom katalogu uvedena. Soupis použitých katalogů je srovnán v abecedním sledu.

Sestrojení takovéto tabulky je však možné pouze u mincí zlatých; u stříbra pak pokud jde o velké nominály, jelikož drobné stříbrné a bronzové ražby v aukčních katalogích jsou uváděny pouze v textu a jen velmi zřídka jsou též vyobrazeny.

Nyní se vraťme k Reglingovým důkazům, na kterých stavěl své datování pokladu; podíváme se na ně z našeho zorného úhlu:

1. Z velkého počtu zlatých staterů Filipa II. zastoupených v pokladu, Regling usuzuje, že doba ukrytí zasahuje hluboko do doby vlády Filipa II.¹⁴⁾

Jsem naopak toho mínění, že Filipovy mince v tomto pokladu jsou z počátku období jeho zlatých ražeb, jak to uvidíme dále.

To, že podle Reglinga jsou statery Filipovy v nálezů „hojně zastoupeny“, znamená podle mého soudu pouze, že majitel pokladu uzavřel pravděpodobně v oné době dobrý obchod. Dále, pokud se týče hojnosti: 27 mincí je sice poměrně značný počet, avšak musíme vzít také v úvahu, že jde pouze o pět různých typů mincí.

Müller uvádí 80 různých typů Filipových staterů a více než 10 typů u Müllera neuvedených jsem našel v katalogích ještě navíc. Určitě by se však

¹³⁾ L. Müller, Numismatique d'Alexandre le Grand, suivie d'un appendice contenant les monnaies de Philippe II. et III., 1855. Copenhague.

¹⁴⁾ K. Regling, op. cit., str. 42.

při shlednutí většího počtu mincovních katalogů našly ještě další, nové typy. Poměr 5 typů k 90 rozhodně spíše podporuje náš názor, že tyto mince jsou z počátku období zlatých ražeb Filipa II., zvláště když uvážíme, že se tam nacházejí též dva velice vzácné exempláře, na jejichž líci je Apollo zobrazen s dlouhými kadeřemi (tab. X, č. 4). K. Regling ví o existenci pouhých pěti exemplářů tohoto druhu,¹⁵⁾ a dokonce dva exempláře unikátního typu, kde nápis ΦΙΛΙΠΠΟΥ se nachází nad bigou (tab. X, č. 5). U obou těchto typů jde vždy o dvě mince z téhož razidla. Pokud jde o poměr rozdělení oněch 27 mincí na 5 typů, k tomu viz tuto tabulku:

Müller	Regling	Kusů celkem	Kusů z týchž razidel
Typ číslo	Pořadové číslo		
Apollo s dlouhým vlasem	181—182 (tab. X, č. 4)	2	2
158 a	183—196 (tab. X, č. 2)	14	13
158 b	197—200 (tab. X, č. 1)	4	2
190 a ¹⁶⁾	201—205 (tab. X, č. 3)	5	2
ΦΙΛΙΠΠΟΥ nad bigou	206—207 (tab. X, č. 5)	2	2

Typ čís. 158a má značku, vinný hrozen, umístěnou pod koněm, a u čísla 158b se táž značka nachází nahoře nad bičem. Müller nečiní mezi nimi rozdílu a uvádí je oba pod čís. 158. Mince u Reglinga čís. 181—182, pocházející ze stejného razidla, na jejichž líci Apollo má dlouhé kadeře, mají na rubu též značku vinný hrozen, umístěnou pod břichem koně, podobně jako čís. 158a.

Tudíž: mince u Reglinga uvedené pod čísly 181—182, 183—196, 197—200, které mají všechny stejnou značku, jsou téměř *současné* a spolu s ostatními jsou časově blízké době ukrytí pokladu, jak tomu nasvědčuje značné množství exemplářů ze společných razidel. Mince typu: Apollo — dlouhé vlasy a mince ΦΙΛΙΠΠΟΥ nad bigou, jsou zjevně *první ražby* nově zavedených Filipových staterů.¹⁷⁾ Je zřejmé, že definitivní typ Filipových staterů povstal z aversu mincí čís. 206—207 (Apollo — krátké vlasy) a revers byl použit z mincí číslo 181—182 (ΦΙΛΙΠΠΟΥ v exergu).

Z uvedeného vyplývá, že poklad musel být uložen do země ve velmi krátké době — nejpozději do dvou let — po zavedení ražby zlatých staterů Filipa II. Makedonského. Avšak právě rok zavedení ražby staterů Filipem II. není ještě

¹⁵⁾ Ch. Seltman ve své práci Greek coins 2e 1955, London, na tab. XLVII, obr. 2, má stater s hlavou Apollonovou s dlouhými kadeřemi (na rubu značka věnec) z majetku Britského muzea, který Regling neuvádí. Je téhož typu jako mince ze sbírky kn. Chatkovského (Varna), vyobrazená v katalogu, Egger 1. 7. 1908.

¹⁶⁾ Typ č. 190a má za značku cikadu nad bigou, a č. 190b včelu pod koněm, avšak Müller oba spojuje pod číslem 190.

¹⁷⁾ Ch. Seltman, tamtéž, str. 201, pozn. 1, považuje též typ mincí Apollonových s dlouhými vlasy za předcházející obvyklý typ s krátkovlasým Apollonem. Jistě zcela správně má za to, že tento typ dlouhovlasého Apollona byl převzat z mincí chalkidských.

definitivně určen. Starší numismatkové kladli tuto událost do roku 356 př. n. l. V tomto roce se totiž udály (podle Plutarcha)¹⁸⁾ tři velké události ve Filipově životě: získal velké a neobyčejně bohaté zlaté doly pangejské, narodil se mu syn, potomní Alexandr III. Makedonský a na Olympijských hrách zvítězil jeho kůň. Toto vítězství je vyobrazeno na jeho stříbrných mincích. Druhou teorii uvádí A. B. West.¹⁹⁾ Nemá za pravděpodobné, že při jedné Olympijských hrách by dosáhl vítězství jak Filipův kůň, tak i jeho biga a klade vítězství bigy do doby dalších Olympijských her v roce 352, popřípadě až do příštích v roce 348 př. n. l. Rok 348 je přijat dosti velkým počtem numismatiků; která z obou zde uvedených teorií je správnější, zde řešit nemůžeme; v dohledné době sotva bude tato otázka rozřešena. Mně osobně se zdá být rok 356 př. n. l. přijatelnějším.

A nyní se vraťme opět k našim úvahám.

Z uvedené tabulky četností výskytu je zřetelně patrna převaha tří značek: blesk (Müller čís. 1) 58 kusů (*tab. X, č. A*), trojzub (Müller čís. 59) 73 kusů (*tab. X, č. B*), kantharos (Müller čís. 108) 33 kusů (*tab. X, č. C*). Součet všech mincí těchto tří značek dokonce převyšuje součet mincí všech zjištěných ostatních typů. Je důležité, že v celém množství Filipových mincí tohoto nálezu nebyla zastoupena ani jedna z těchto tří skupin, ačkoliv velký počet exemplářů těchto tří skupin svědčí o jejich dlouhodobé ražbě. I tento fakt potvrzuje naše datování. Je zřejmé, že v době ukrytí pokladu tyto mince, které byly po tak dlouhou dobu raženy, ještě nebyly v oběhu.

Celou ražbu zlatých staterů Filipa II. Makedonského můžeme rozdělit podle vnějších znaků na dvě hlavní skupiny, a to na typ, na němž kolo bigy má příčle znázorněné ve tvaru + a druhý typ, na němž jsou tyto příčle zobrazeny ve tvaru x. Výše zmíněné, početně zastoupené tři značky patří do skupiny druhé, kde příčle jsou vyobrazeny ve tvaru x.²⁰⁾ Oproti tomu všechny exempláře našeho nálezu patří do skupiny první, s příčlemi ve tvaru +. Je tudíž zcela jasno, že ražby, na kterých se nalézají příčle ve tvaru +, patří do první fáze ražeb Filipových staterů, zatímco ražby s příčlemi ve tvaru x jsou ražbami pozdějšími. Není totiž myslitelné, aby při poměrně hojném výskytu Filipových staterů v princijském nálezu nebyly zastoupeny též exempláře mající příčle ve tvaru x, kdyby poklad byl skutečně ukryt ke konci Filipovy vlády, nebo dokonce v samých počátcích vlády Alexandra III. Makedonského, do kterýchžto let jej určuje Regling.

Tímto jsme se dostali ke druhému bodu Reglingovu. Jeho konstatování, že rok 335 je datum ante quem, je zcela správné, ovšem tento rok nemůže být považován za terminus quo, jak uvidíme z dalšího.

¹⁸⁾ Plutarchos, Alex., 3.

¹⁹⁾ A. B. West, The early diplomacy of Philip II of Macedon illustrated by his coins, Numismatic Chronicle, 1923, Parts III., London, str. 169–210.

²⁰⁾ Pouze nepatrné procento pochází ještě ze staršího údobí.

Nyní přicházíme k Reglingovu třetímu a čtvrtému bodu. Svě důvody pro stanovení terminus quo spatřuje v tom, že mnohé statery města Kyzika jsou obzvláště pozdního stylu, stejně jako i všechny mince Lampsaka a tato okolnost se mu zdá býti dostačující pro stanovení totožnosti terminus quo s terminus ante quem.

Poslední, čtvrtá skupina staterů Kyzických se datuje (podle Fritzeho) rokem 410–330 př. n. l. a zlaté ražby města Lampsaka rokem 394–350 př. n. l.²¹⁾ Je to však příliš velké rozpětí, aby z něho mohlo být usuzováno na terminus quo! I zde, tak jako u staterů Filipa II., musíme opět uvážit poměr všech typů města Kyzika ze IV. skupiny, k počtu typů téže skupiny obsažených v nálezu. Tento poměr činí 50 : 26, což rozhodně nesvědčí o tom, že doba ukrytí pokladu spadá do posledních let ražby elektronových mincí Kyzických. Naopak z toho jasně vyplývá, že doba zakopání pokladu je značně vzdálena od doby, kdy Kyzikos skončil ražbu těchto staterů. Nezvykle bohatý obsah „kyzikinů“ v našem nálezu, 35 kusů ze III. a 122 ze IV. skupiny, nás opravňuje k domněnce, že v pokladu byly zastoupeny téměř všechny typy IV. skupiny, ražené před dobou ukrytí pokladu (kromě snad několika vzácných typů). Chybějících 24 typů spadá do doby již po uložení pokladu do země. Typy, mající větší procento mincí ražených z týchž razidel, musí být pravděpodobně datovány blíže k roku ukrytí pokladu.

K. Regling nachází důvod k zakopání pokladu v obavě majitele o svůj majetek před vojskem Alexandra III. Makedonského, připravujícího se k přepravě přes Helespont při tažení proti Peršanům. Nesmíme však hledat důvody k ukrytí majetku pouze v neklidných dobách. Je všeobecně známo, že existuje mnoho nálezů mincí, které byly zakopány i v dobách mírových. Zakopání majetku do země bylo nejjistější ochranou před lupiči. I obchodník, který se chystal na cestu za obchodem, mohl svěřit přebytek svých peněz zemi a právě v případě jeho úmrtí během cesty, ukrytý majetek zůstal nevyzvednutý.

Nyní obraťme svou pozornost na ražby zlatých staterů Pantikapaia.

Jak Regling, tak i Šelov a Zograf dělí tyto statery podle typu do pěti skupin, s tím rozdílem, že Zograf²²⁾ i Šelov²³⁾ považují Reglingův druhý typ (*tab. X, č. 7*) za starší a kladou jej tudíž před jeho první typ (*tab. X, č. 6*), čímž se stává z Reglingova prvního typu typ druhý. Oba tyto typy jsou v nálezu zastoupeny po jednom kuse. Nejmladší typ v nálezu patří do třetí skupiny (*tab. X, č. 8*). Celkem obsahoval poklad 14 mincí tohoto typu, z nichž 10 kusů je z týchž razidel. Mince čtvrtého a pátého typu jsou si vzhledem

²¹⁾ B. V. Head, Historia numorum 2e, Oxford, 1911, str. 529. Práce A. Baldwina, The gold staters of Lampsakos, American Journal of Numismatics 53, 3. part, 1924, mně nebyla dosažitelná.

²²⁾ Zograf, A. m., str. 173.

²³⁾ Šelov, M. d. B., str. 92–93.

velmi blízké. Ražby pátého typu se liší od čtvrtého pouze sveřepějším výrazem obličejů satyra a nepatrně větším střížkem. Některé ražby pátého typu, kromě toho se ještě liší mezi sebou váhově a vytvářejí tak další — mladší, šestý typ, zlehčené váhy, zatímco mince staršího, pátého typu mají standardní váhu cca 9,10 gr, mince šestého, mladšího typu, mají attickou váhu 8,55 gr. Váhově napodobují statery Alexandra III. Makedonského a tudíž zřejmě spadají do doby jeho vlády. Jejich vzácnost svědčí o tom, že byly raženy pouze krátkou dobu. Tabulka zachycuje celkové datování ražby těchto staterů:

Regling	Typ I. poč. 350	II.	III. 335	IV.	V.	VI.
Zograf } Šelov }	375—360	360—340	340—330	4. čtvrtina IV. stol.	konec IV. stol.	
Pochitonov	380—370	370—360	360—350	350—333	333—330	

Počátek ražeb staterů Pantikapaia ve srovnání s datováním Zografovým a Šelovým, byl mnou posunut asi o 5 let zpět již dříve.²⁴⁾

Pro datování III. typu mi sloužil jako výchozí bod rok 356 př. n. l. — počátek ražeb zlatých staterů Filipa II. Makedonského — a rok 355, jako rok zakopání pokladu. Je-li však správná teorie A. B. Westa a počátek ražeb Filipových staterů spadá do roku 348 (eventuálně 344, či ještě později), pak musíme ražbu III. typu staterů města Pantikapaia posunout do let 355—345 př. n. l. (event. do roku 340) a patřičně opravit datování II. a IV.—V. typu.

Myslím, že konec zlatých ražeb města Pantikapaia můžeme pokládat za nepříliš vzdálený od ukončení ražeb elektronových staterů města Kyzika a proto datuji zhruba konec ražby VI. typu rokem 330 př. n. l. Ovšem musíme uvážit, že ani pro Kyzikos tento rok není ještě definitivně stanoven.

Pochopitelně, že časové rozdělení ražby těchto typů může být provedeno jen v hrubých rysech, se zaokrouhlením na desítky let.

Souhrn nových poznatků

Datovali jsme nově ražby staterů města Pantikapaia, přičemž konec jejich ražeb byl posunut cca o 25—30 let zpět, jak je zřejmé z výše uvedené tabulky.

Poklad z ostrova Prinkipo definitivně ukazuje chybnou teorii dřívějších numismatiků, kteří měli za to, že začátek ražby staterů Filipa II. Makedonského předcházela ražbám staterů Pantikapaia.

U staterů Filipa II. Makedonského byly zjištěny některé počáteční ražby a posloupnost dvou velkých skupin ražeb jsme zjistili — starší (příčle u kola bigy +) a mladší (ve tvaru ×).

²⁴⁾ E. Pochitonov, Několik sporných otázek nejstarších Bosporských mincí, Num. sbor. VI, Praha, 1960, str. 23.

Poklad z ostrova Prinkipo, jak jsme již viděli, má velkou důležitost nejen pro mince města Pantikapaia, nýbrž i pro chronologii staterů Filipa II. Makedonského. Do dosud ještě neprobádaných oblastí (musíme doznat, že mincovnictví Filipa II. Makedonského je stále ještě velmi málo známé) vnáší trochu světla, a to jmenovitě na začátek ražeb jeho zlatých staterů. Tyto nové poznatky — počáteční zkušební ražby (Apollo s dlouhými kadeřemi, nápis ΦΙΛΙΠΠΟΥ nad bigou), první mince a známka starších ražeb: příčle ve tvaru + — otevírají nové perspektivy pro další bádání v tomto směru.

Pro Kyzikos jsme stanovili jako nejmladší ražby asi 24 typů, neobsažených v nálezů z ostrova Prinkipo, ražených asi v letech 355—330 př. n. l.

Nejméně nových poznatků přináší poklad pro datování ražeb města Lampsaka. Jako jediné nové zjištění můžeme uvést, že mince čís. 162—163 (pořadová čísla mincí u Reglinga), které jsou z týchž razidel, můžeme pokládat za ražby z doby krátce před ukrytím pokladu.

Ještě nám zbývá načrtnout celkový obraz hospodářského dění na Bosporu, jak se jeví nyní, po úpravě chronologie staterů Pantikapaia. Není pochyb o tom, že nucené přeorientování bosporského obchodu (hlavně obilím) na oblast Černého moře, v důsledku přerušení cesty do Athén v roce 334 př. n. l., muselo mít značné dozvuky.

Místo výnosného obchodu s Athénami a jinými řeckými městy, byl nyní Bospor přinucen všechno dodávat Alexandrově armádě. Ovšem obchodní podmínky sotva byly tak výhodné, jak tomu bylo dříve při obchodování s Athénami. Ceny obilí nyní již nemohl určovat Bospor, ale jediný konsument — Alexander III. Makedonský. K tomuto zhoršení obchodních podmínek se připojila ještě jiná, neméně důležitá a ničivá okolnost — postupné vytlačování Skythů kočovnými Sarmaty. Tím Bospor přicházel o své dodavatele obilím. A právě tato zhoršená situace musela vyvolat onu finanční krizi, která způsobila zastavení zlatých (snad současně s Kyzikem) a potom i stříbrných ražeb.

Situace se však stále zhoršovala. Objevila se mohutná konkurence — ptolemaiovské egyptské obilí — a navíc ještě stálý zápas mezi diadochy. Toto vše zajisté silně negativně ovlivnilo hospodářský život Bospora, což se nakonec projevilo stále opakovaným kontramarkováním bronzových mincí bosporských.

Dobu, kdy se tak stalo, můžeme přesněji určit až po novém datování bosporského mincovnictví ve světle nového časového zařazení zlatých staterů města Pantikapaia.

Seznam použitých katalogů

1. Arethuse, Paris, č. 1, 1924.
2. Ars Classica (Naville), Lucerne, 4. IV. 1921, č. I.
3. Ars Classica (Naville), Lucerne, 18. VI. 1923, č. V.
4. Ars Classica (Naville), Lucerne, 28. I. 1924, č. VI.
5. Ars Classica (Naville), Lucerne, 15.—18. VI. 1925, č. X.

6. *Ars Classica* (Neville), Lucerne, 2. VII. 1929, č. XIV.
7. *Ars Classica* (Neville), Lucerne, 2. VII. 1933, č. XVI.
8. Ball, Berlin, 31. III. 1931, č. IV.
9. Ball, Berlin, 9. II. 1932, č. VI.
10. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 1. X. 1935, č. 4.
11. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 22. III. 1937, č. 8.
12. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 15. III. 1938, č. 10.
13. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 5. XI. 1945.
14. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 5.—6. VI. 1959.
15. Basel (AG Basel, Münzhandlung Basel), Basel, 19.—20. VI. 1964.
16. Bellier-Bourgey, Paris, 18.—19. XI. 1957.
17. Boudin-Bourgey, Paris, 7.—9. VI. 1909.
18. Boudin-Bourgey, Paris, 14. II. 1911.
19. Boudin-Bourgey, Paris, 29.—31. V. 1911.
20. Boudin-Bourgey, Paris, 27.—28. III. 1912.
21. Button, Frankfurt a/M., 31. III. 1941.
22. Button, Frankfurt a/M., 29.—30. III. 1959, č. 106.
23. Cahn, Frankfurt a/M., 26. X. 1926, č. 57.
24. Cahn, Frankfurt a/M., 14. III. 1928, č. 59.
25. Cahn, Frankfurt a/M., 2. VII. 1928, č. 60.
26. Cahn, Frankfurt a/M., 3.—4. XII. 1928, č. 61.
27. Cahn, Frankfurt a/M., 15. X. 1929, č. 65.
28. Cahn, Frankfurt a/M., 26. XI. 1930, č. 68.
29. Cahn, Frankfurt a/M., 14. X. 1931, č. 71.
30. Cahn, Frankfurt a/M., 30. V. 1932, č. 75.
31. Cahn, Frankfurt a/M., 27. II. 1933, č. 80.
32. Cahn, Frankfurt a/M., 5. IV. 1933, č. 81.
33. Cahn, Frankfurt a/M., 29. XI. 1933, č. 84.
34. Cahn, Frankfurt a/M., Prodejní katalog 1934, č. XXXI.
35. Charpentier-Vinchon, Paris, 24. X. 1964.
36. Collection Grandprei, Paris, 1935.
37. Collection Barrachin, Paris, 1924.
38. Collection Couturier, Paris, 1930.
39. Collection Gallet, Paris, 1924.
40. Delaune, Paris, Prodejní katalog č. 1.
41. Desvouges-Platt, Paris, 26. III. 1922.
42. Egger, Wien, 15. I. 1912, č. XXXIX.
43. Egger, Wien, 18. IX. 1912, č. XLI.
44. Egger, Wien, 12. XI. 1913, č. XLV.
45. Feuardent, Paris, 11.—14. VI. 1913.
46. Florange-Ciani, Paris, 23.—24. IV. 1926.
47. Glendining, London, 13. XII. 1963.
48. Grabow, Rostock, 9. VII. 1930.
49. Grabow, Rostock, 6. V. 1941, č. XV.
50. Grabow, Rostock, 27. X. 1941, č. XVIII.
51. Hamburger, Frankfurt a/M., 27. XI. 1922.
52. Hamburger, Frankfurt a/M., 27. V. 1929.
53. Hamburger, Frankfurt a/M., 29. V. 1929.
54. Hamburger, Frankfurt a/M., 12. VI. 1930.
55. Hamburger, Frankfurt a/M., 10. V. 1932, č. 95.

56. Hamburger, Frankfurt a/M., 25. X. 1932, č. 96.
57. Hamburger, Frankfurt a/M., 3. IV. 1933.
58. Helbing, München, 22. III. 1926.
59. Helbing, München, 12. IV. 1927.
60. Helbing, München, 24. X. 1927.
61. Helbing, München, 20. III. 1928.
62. Helbing, München, 31. I. 1930.
63. Helbing, München, 9. XII. 1932, č. 70.
64. Helbing, München, 16. IX. 1940, č. 80.
65. Helbing, München, 19. VIII. 1941, č. 83.
66. Helbing, München, Prodejní katalog č. XVII.
67. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 28. XI. 1912.
68. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 6. I. 1926.
69. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 28. X. 1930, č. 202.
70. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 1. XII. 1931.
71. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 14. XII. 1931.
72. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 18. XII. 1933.
73. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 7. III. 1935.
74. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 24. XI. 1937.
75. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 1939, č. 234.
76. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 3. IV. 1939, č. 236.
77. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 12.—13. IV. 1962.
78. Hess, Frankfurt a/M., Luzern, 16. IV. 1964, č. 24.
79. Hirsch, München, 16. XI. 1908, č. XXI.
80. Hirsch, München, 5. V. 1914.
81. Hirsch, München, 5. VI. 1935.
82. Hirsch, München, 21. II. 1963, č. XXXIV.
83. Hirsch, München, 10. XII. 1963, č. XXXVII.
84. Kress, München, 22. VI. 1959, č. 112.
85. Kubec, Praha, č. 7.
86. Prokop, Praha, Prodejní katalog, č. 11.
87. Ratto, Lugano, 4. IV. 1927.
88. Rheims-Bourgey-Beurdeley-Roudillon-Bouteny, Paris, 26. XI. 1956.
89. Riechmann, Halle, —. V. 1921.
90. Riechmann, Halle, 11. XII. 1924, č. XXX.
91. Riechmann, Halle, 17. III. 1925, č. XXXIII.
92. Rollin-Feuardent, Paris, 9.—11. V. 1910.
93. Rosenberg, Frankfurt a/M., 9. III. 1914.
94. Rosenberg, Frankfurt a/M., 21. II. 1935, č. 81.
95. Schlessinger, Berlin, 4. II. 1935.
96. Schlessinger, Berlin, 31. I.—1. II. 1939.
97. Schulmann, Amsterdam, —. II. 1902, č. XL.
98. Schulmann, Amsterdam, 27. XI. 1911.
99. Schulmann, Amsterdam, 14.—15. V. 1914.
100. Schulmann, Amsterdam, 11. VI. 1923.
101. Schulmann, Amsterdam, 10. V. 1926.
102. Schulmann, Amsterdam, 16. XII. 1926.
103. Schulmann, Amsterdam, 31. V. 1927.
104. Schulmann, Amsterdam, —. IV. 1928, č. 78.
105. Schulmann, Amsterdam, 6. VI. 1930.

106. Schulmann, Amsterdam, 8. VI. 1931.
107. Schulmann, Amsterdam, 9. X. 1933.
108. Schulmann, Amsterdam, 3. VII. 1935.
109. Schulmann, Amsterdam, 21.—22. X. 1935.
110. Schulmann, Amsterdam, 17.—19. V. 1938.
111. Schulmann, Amsterdam, 31. V. 1938.
112. Schulmann, Amsterdam, 27.—28. II. 1939.
113. Schulmann, Amsterdam, 12.—13. VI. 1939.
114. Schulmann, Amsterdam, 9.—12. III. 1959, č. 232.
115. Seligmann, Hannover, 13. IV. 1931, č. IX.
116. Serrure, Paris, 10.—11. IV. 1911.
117. Serrure, Paris, 30.—31. III. 1914.
118. Spink & Son, London, Coll. Weber, 1929.
119. Vinchon, Paris, —. XII. 1959, č. XV.
- [120. Ch. Seltman, Greek coins 2^e 1955, London.]

Eugen Pochitonov

New dating of the find of Antique coins found on the island of Prinkipo in 1930

(Tab. X)

The find consisting of golden and "electron" (mixture of gold and silver) coins from Cyzicus—160 pieces, Panticapaeum—16 pieces, Lampsacus—4 pieces and of Philip II of Macedonia—27 pieces, which was described in great detail by K. Regling (*Zeitschrift für Numismatik*, 1931), is of a great importance for dating of all of its parts.

Regling placed the burying of the coins into the year 335 or 334. This date was accepted by Soviet numismatists (Zograf, Schelov) who used it as a basis for their theory, according to which the golden staters from Panticapaeum were dated into the period abt. 375—end of the 4th century. However, the author of this article holds the view that the year of burying the coins as given by Regling cannot be correct, because the golden staters of Philip II, which form a part of this find, prove quite clearly that the coins were buried about two years after the introduction of golden coins by Philip II in the year 356, or 348, or perhaps some other year if we accept the theory of A. B. West (*Numismatic Chronicle*, 1923). The present author bases his assertions upon a table of occurrence of golden staters issued by Philip II, that was compiled from auction sale catalogues (museum collections do not give the right picture in this respect).

In this table the coins are classified according to Müller and are divided into two groups according to the position of wheel-spokes of the biga (the spokes form either + or ×). Rather conspicuous is the prevalence of three signs on the reverse—lightning, trident and kantharos—which suggests that these types were being minted over a long period of time. But the staters of Philip II that are contained in this find, though quite numerous (26 pieces), do not bear any of these signs and belong all of them to the group "spokes in the shape of +". Further, a great number of coins minted with identical dies (21 out of 27), and the presence of two types of very precious or unique coins bear a sure testimony to the fact that these coins must be dated into the beginnings of Philip's coinage rather than into the end of it.

The fact that we found these golden staters to have been the first coins minted by Philip II gives us a firm starting point for further research into the chronology of golden staters of Philip II which, so far, has been completely unknown to us. On the basis of these findings the present author dates the staters from Panticapaeum, into the years 380—330 B.C.

From this follows that the economic crisis, which came afterwards and which manifested itself in multiple countermarking of bronze coins, must be shifted from the third century B.C. to the end of the fourth century B.C. This crisis, quite apparently, was a consequence of the cutting off of the Bosphorus from the rest of Greece by Alexander III. And the second cause of the crisis must be seen in the gradual displacement of the Scythians by the Sarmatians, which resulted in the Bosphorus losing her supplier of corn.

Příčle u kola ve tvaru +	Müller	Příčle u kola ve tvaru ×
	1	$\begin{array}{cccccccccccccccccccc} \frac{2}{833} & \frac{2}{834} & \frac{2}{835} & = & \frac{13}{194} & \frac{3}{1345} & \frac{3}{1346} & \frac{5}{422} & \frac{5}{423} & \frac{5}{424} & \frac{5}{426} & \frac{6}{192} & \frac{8}{1619} & \frac{8}{1620} & \frac{9}{123} & \frac{9}{124} & \frac{11}{617} \\ \frac{12}{230} & \frac{12}{231} & \frac{14}{405} & \frac{19}{50} & \frac{20}{91} & \frac{22}{127} & \frac{26}{387} & \frac{29}{1203} & \frac{29}{1207} & \frac{31}{270} & \frac{31}{271} & \frac{43}{146} & \frac{44}{358} & \frac{44}{359} & \frac{48}{214} & \frac{53}{104} & \frac{54}{224} \\ \frac{60}{1688} & \frac{60}{1689} & \frac{61}{2815} & \frac{62}{157} & \frac{62}{158} & \frac{62}{159} & = & \frac{103}{153} & \frac{63}{180} & \frac{68}{77} & \frac{72}{242} & \frac{72}{243} & \frac{72}{244} & \frac{76}{47} & \frac{77}{468} & \frac{82}{103} & \frac{88}{525} & \frac{94}{77} \\ \frac{96}{618} & \frac{98}{1466} & \frac{99}{731} & \frac{100}{2936} & \frac{104}{94} & \frac{105}{1226} & \frac{108}{5} & \frac{112}{115} \end{array}$
	10	
	13	$\frac{96}{619}$
	19	
	20	
	23	
	28	
	52	$\begin{array}{ccc} \frac{44}{272} & \frac{88}{72} & \frac{123}{298} \end{array}$
	59	$\begin{array}{cccccccccccccccccccc} \frac{2}{836} & \frac{3}{1} & \frac{3}{1349} & \frac{3}{1350} & \frac{3}{1351} & \frac{3}{1351} & \frac{4}{689} & \frac{5}{428} & \frac{5}{429} & \frac{8}{1621} & \frac{11}{618} & \frac{15}{387} & \frac{16}{113} & \frac{17}{48} & \frac{21}{453} & \frac{23}{4} & \frac{24}{2} \\ \frac{25}{2} & \frac{28}{122} & \frac{29}{1210} & \frac{30}{250} & \frac{30}{251} & \frac{30}{252} & \frac{30}{253} & \frac{31}{273} & \frac{34}{237} & \frac{36}{1} & \frac{38}{175} & \frac{39}{24} & \frac{41}{82} & \frac{42}{337} & \frac{43}{246} & \frac{44}{360} & \frac{44}{361} & \frac{44}{362} \\ \frac{49}{275} & \frac{50}{1} & \frac{52}{16} & \frac{55}{661} & \frac{59}{81} & \frac{60}{1690} & \frac{60}{1691} & \frac{61}{2816} & \frac{62}{160} & \frac{64}{569} & \frac{64}{570} & \frac{66}{259} & \frac{67}{206} & \frac{70}{2350} & \frac{72}{245} & \frac{72}{256} \\ \frac{73}{51} & \frac{75}{9} & \frac{74}{138} & \frac{81}{283} & \frac{94}{100} & \frac{86}{4} & \frac{87}{1} & \frac{87}{2} & \frac{88}{529} & \frac{91}{433} & \frac{92}{1} & \frac{96}{620} & \frac{102}{589} & \frac{106}{45} & \frac{106}{46} & \frac{107}{86} & \frac{113}{10} & \frac{115}{1319} \\ \frac{116}{3} & \frac{116}{4} & \frac{119}{2042} \end{array}$
	68	$\begin{array}{ccc} \frac{2}{847} & \frac{30}{254} & \frac{82}{531} & \frac{113}{11} \end{array}$
	77	$\begin{array}{ccc} \frac{59}{82} & \frac{78}{172} & \frac{83}{1164} \end{array}$
	86	$\begin{array}{ccc} \frac{2}{838} & \frac{5}{430} & \frac{42}{336} \end{array}$
	87	$\frac{7}{1011}$
	88	$\begin{array}{ccc} \frac{3}{1353} & \frac{6}{194} & \frac{64}{571} \end{array}$
	90	
	91	
	99	$\frac{79}{139}$
	100	$\begin{array}{cc} \frac{3}{1361} & \frac{80}{1187} \end{array}$
	101	$\begin{array}{cc} \frac{62}{161} & \frac{81}{284} \end{array}$
	106	$\begin{array}{c} \frac{3}{1354} \end{array}$
	107	
	108	$\begin{array}{cccccccccccccccc} \frac{2}{838} & \frac{4}{690} & \frac{5}{431} & \frac{8}{1622} & \frac{17}{49} & \frac{17}{50} & \frac{18}{202} & \frac{32}{140} & \frac{38}{176} & \frac{38}{468} & \frac{43}{145} & \frac{44}{363} & \frac{44}{364} & \frac{45}{481} & \frac{56}{369} & \frac{57}{76} & \frac{61}{2817} \\ \frac{62}{162} & \frac{62}{163} & \frac{66}{258} & \frac{69}{166} & \frac{70}{2351} & \frac{73}{50} & \frac{74}{8} & \frac{81}{285} & \frac{88}{532} & \frac{88}{533} & \frac{90}{292} & \frac{91}{434} & \frac{96}{621} & \frac{109}{195} \end{array}$
	113	$\frac{88}{534}$
	119	$\begin{array}{cccccccccccccccc} \frac{4}{691} & \frac{26}{388} & \frac{29}{1213} & \frac{44}{365} & \frac{61}{2818} & = & \frac{110}{9} & = & \frac{111}{1318} & \frac{73}{52} & \frac{78}{173} & \frac{85}{150} & \frac{88}{526} & \frac{88}{527} & \frac{89}{90} & \frac{117}{19} & \frac{119}{2043} \end{array}$
	120	$\begin{array}{ccc} \frac{5}{427} & \frac{71}{313} & \frac{70}{2352} \end{array}$
	124	
	128	
	132	
	136	
	137	$\begin{array}{cc} \frac{3}{1355} & \frac{3}{1356} \end{array}$
	138	
	140	$\begin{array}{ccc} \frac{3}{1357} & \frac{3}{1358} & \frac{34}{238} & \frac{35}{132} & \frac{88}{528} \end{array}$
	145	$\begin{array}{cc} \frac{73}{88} \end{array}$

	99	$\frac{139}{3 \quad 80}$
	100	$\frac{1361 \quad 1187}{62 \quad 81}$
	101	$\frac{161 \quad 284}{3}$
	106	$\frac{1354}{3}$
	107	
	108	$\frac{2 \quad 4 \quad 5 \quad 8 \quad 17 \quad 17 \quad 18 \quad 32 \quad 38 \quad 38 \quad 43 \quad 44 \quad 44 \quad 45 \quad 56 \quad 57 \quad 61}{838 \quad 690 \quad 431 \quad 1622 \quad 49 \quad 50 \quad 202 \quad 140 \quad 176 \quad 468 \quad 145 \quad 363 \quad 364 \quad 481 \quad 369 \quad 76 \quad 2817}$
		$\frac{62 \quad 62 \quad 66 \quad 69 \quad 70 \quad 73 \quad 74 \quad 81 \quad 88 \quad 88 \quad 90 \quad 91 \quad 96 \quad 109}{162 \quad 163 \quad 258 \quad 166 \quad 2351 \quad 50 \quad 8 \quad 285 \quad 532 \quad 533 \quad 292 \quad 434 \quad 621 \quad 195}$
	113	$\frac{88}{534}$
	119	$\frac{4 \quad 26 \quad 29 \quad 44 \quad 61 \quad 110 \quad 111 \quad 73 \quad 78 \quad 85 \quad 88 \quad 88 \quad 89 \quad 117 \quad 119}{691 \quad 388 \quad 1213 \quad 365 \quad 2818 \quad 9 \quad 1318 \quad 52 \quad 173 \quad 150 \quad 526 \quad 527 \quad 90 \quad 19 \quad 2043}$
	120	$\frac{5 \quad 71 \quad 70}{427 \quad 313 \quad 2352}$
	124	
	128	
	132	
	136	
	137	$\frac{3 \quad 3}{1355 \quad 1356}$
	138	
	140	$\frac{3 \quad 3 \quad 34 \quad 35 \quad 88}{1357 \quad 1358 \quad 238 \quad 132 \quad 528}$
	145	$\frac{73 \quad 88}{53 \quad 535}$
	152	$\frac{7}{1012}$
	156	
	157	$\frac{1}{167}$
	158a	$\frac{119}{2041}$ [183—196]
	158b	[197—200]
	166	$\frac{97}{618}$
	170	
	174	$\frac{1}{168}$
	175	$\frac{1}{166} = \frac{62}{164} \frac{62}{165} = \frac{91}{435} \frac{78}{174}$
	176	$\frac{9 \quad 11 \quad 29 \quad 38 \quad 114}{126 \quad 619 \quad 1215 \quad 177 \quad 5}$
	177	$\frac{3 \quad 13 \quad 32 \quad 62 \quad 80}{1359 \quad 192 \quad 142 \quad 166 \quad 1188}$
	180	$\frac{88}{536}$
	181	
	182	
	183	
	189	
	190a	$\frac{6 \quad 12 \quad 37 \quad 54 \quad 55 \quad 58 \quad 61 \quad 62 \quad 103 \quad 119}{196 \quad 232 \quad 94 \quad 223 \quad 14 \quad 496 \quad 7819 \quad 167 \quad 155 \quad 2040}$ [201—205]
	190b	$\frac{43 \quad 63 \quad 93 \quad 113}{247 \quad 181 \quad 323 \quad 9}$
	192	$\frac{116}{2}$
	194	$\frac{64}{572}$
		Varianty:
	137	$\frac{2}{840}$
	170	$\frac{65}{179}$
	183	$\frac{4}{693}$
	189	$\frac{2}{842}$
	245A	$\frac{96}{623}$
		Müller —:
	I	
	II	$\frac{119}{2044}$
	III	$\frac{15}{389}$
	IV	[181—182]
	V	$\frac{120}{47,2}$
	VI	$\frac{7}{1010}$
	VII	[206—207]

V závorkách jsou vyznačeny mince mimo katalogy.
Mince z pokladu jsou vyznačeny kurzivou (číslování podle Reglinga).

Čísla nad čarou označují pořádková čísla katalogů (str. 59—62).
Čísla pod čarou označují čísla mincí dotyčného katalogu.

BRESLAVVA CIVITAS – BRATISLAVA

(Príspevok k začiatkom uhorského mincovníctva)

V posledných rokoch sa znova rozvírila numizmatická hladina okolo problematiky začiatkov uhorského mincovníctva. Výjdením prác maďarských numizmatikov Hómana Bálinta¹⁾ a Huszára Lajosa²⁾ sa zdalo, že k tejto otázke už niet čo povedať. Oba autori túto problematiku uzavreli tým, že prvé uhorské mince začal raziť kráľ Štefan I. (1001—1038), keď sa ozdobil kráľovským titulom a so svojím ľudom sa stal kresťanom, tak ako to bolo zvykom vo vtedajšej západnej Európe. Nakoľko korunovanie Štefana I. sa kladie do doby medzi 15.—23. augustom 1001,³⁾ s razením prvých uhorských mincí sa malo teda začať už krátko po tomto roku. Tomu vraj nasvedčuje pomerne veľký počet rôznych variantov mincí nesúcich jeho meno a titul STEPHANVS REX, ktoré sa podnes vo veľkom počte zachovali. Podľa uvedených autorov Štefan I. razil však len poldenáre (oboly), a to podľa vzoru poldenárov bavorského kniežaťa Henricha II. (985—995) razených v Rezne.⁴⁾ Za pravé Štefanove poldenáre pokladajú však iba tie, ktorých váha nepresahuje 0,962 g a priemer 19 mm. Zachované mince tvarove síce totožné s týmito poldenármi, avšak váhove i priemerom väčšie pokladajú za nepravé, resp. za dodatočné razby uskutočnené mimo uhorského územia.⁵⁾ Za mincovné miesto, kde sa razili poldenáre Štefana I. pokladajú za najpravdepodobnejší Ostrihom, kde sa Štefan údajne narodil a kde bol i korunovaný; vyvodzujú to z legendy na rube jeho mincí REGIA CIVITAS. Názory uvedených maďarských numizmatikov boli však v poslednej dobe značne napadnuté novými názormi niekoľkých autorov ako aj objavením nového, doteraz neznámeho typu mince Štefana I.

Ako prvý to bol maďarský historik-etnograf László Gyula, ktorý vo svojom príspevku „Die Anfänge der ungarischen Münzprägung“ uverejnenom v An-

¹⁾ B. Hóman, Magyar pénztörténet 1000—1325; Budapest 1916.

²⁾ L. Huszár, Szent István pénzei; Budapest 1938.

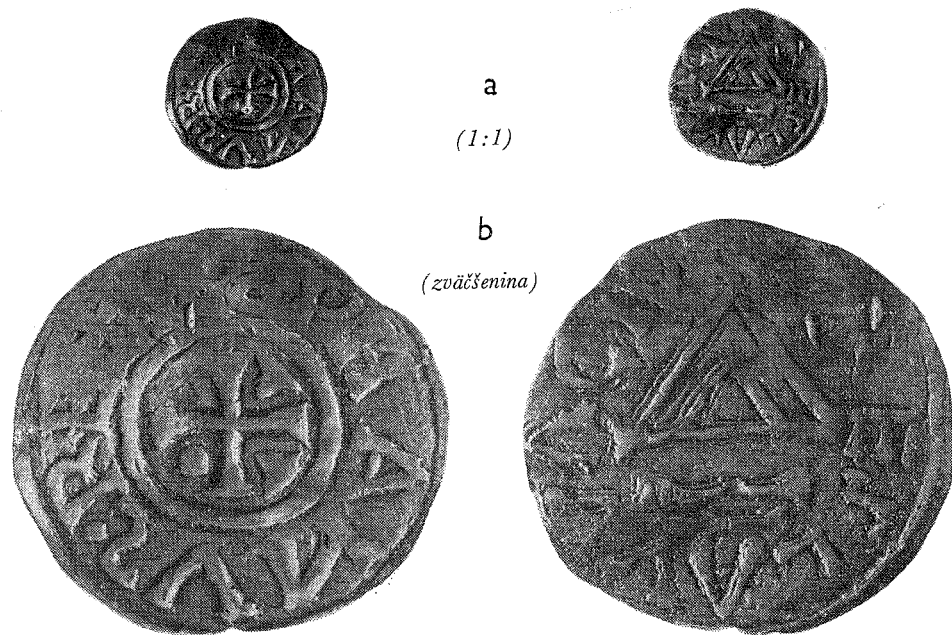
³⁾ J. Karácsonyi, Szent István megkoronázása; Századok 1901, 869—879, 1.

⁴⁾ B. Hóman, l. c., str. 173. L. Huszár, l. c., str. 9.

⁵⁾ B. Hóman, l. c., str. 181. L. Huszár, l. c., str. 14.

nales Univ. Scient. Budapestinensis roku 1962⁶⁾ a v príspevku „A magyar pénzverés kezdeteiről“ uverejnenom v Századok roku 1963⁷⁾ dal podnet k novej diskusii o začiatkoch uhorského mincovníctva, keď tu vyslovil svoj názor, že prvé uhorské mince razil už otec Štefana I., Gejza (977—997). Tento svoj názor zdôvodňuje tým, že vraj uvedený panovník Gejza sa taktiež nazýval kresťanským menom Štefan, že taktiež užíval titul „rex“, že niektoré uhorské mince s legendou STEFANVS REX svojou technikou (hlavne tvarom písma) patria do konca 10. storočia atď.

Veľmi závažný názor na začiatky uhorského mincovníctva vznikol medzi numizmatikmi však na základe príspevku západonemeckej numizmatičky Very Hatzovej, uverejnenom pod titulom „(B)RESLAVVA CIV(ITAS). Zum Beginn der ungarischen Münzprägung“ v sborníku DONA NUMISMATICA, vydanom z príležitosti 60. narodenín riaditeľa Múzea pre dejiny Hamburgu a profesora hamburgskej univerzity Waltera Hävernicka roku 1965.⁸⁾ Ko-

Obr. 1. Avers a Revers striebornej mince — uhorského denára Štefana I. (1001—1038) objaveného v hromadnom náleze mincí z 9. až zač. 11. storočia na lokalite Bosarve na ostrove Gotland vo Švédsku.

⁶⁾ Gy. László, Die Anfänge der ungarischen Münzprägung; Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Historica IV, Budapest 1962, str. 27—53.

⁷⁾ Tenistý, A magyar pénzverés kezdeteiről. Vázlat. Századok 1963, č. 2, str. 382—397.

⁸⁾ Vera Hatz, (B)RESLAVVA CIV(ITAS). Zum Beginn der ungarischen Münzprägung; Dona Numismatica (Festschrift W. Hävernick), Hamburg 1965, str. 79—85.

mentuje v ňom nález jednej striebornej mince nesúcej taktiež meno kráľa Štefana I., avšak líšiacej sa od doterajších známych Štefanových mincí tvarom hlavne na strane rubnej, kde miesto kríža je štít kostola a miesto opisu REGIA CIVITAS je opis... RESLAVVA CIV. Vera Hatzová túto mincu pripisuje na základe podrobného rozboru uhorskému kráľovi Štefanovi I. a ako mincovnému miestu terajšiemu hlavnému mestu Slovenska — Bratislave. Takto autorka podala názor, že prvé uhorské mince sa razili nielen v Ostrihome, resp. v Stoličnom Belehrade, ako sa doteraz už skoro všeobecne tvrdilo, ale i v Bratislave a ďalej, že Štefan I. razil nielen poldenáre (oboľy), ale aj denáre.

Tretím autorom, ktorý priniesol veľmi závažné nové názory na začiatky uhorského mincovníctva, je český právnik-numizmatik Kristián Turnwald. Uverejnil ich roku 1966 v maďarskom numizmatickom časopise Numizmatikai Közönlöny pod titulom „Denare vom ältesten ungarischen Obolotyp“.⁹⁾ Tento autor na základe viacročného podrobného štúdia „Dannenberg“¹⁰⁾ ako aj začiatkov českého a poľského mincovníctva a doterajších názorov na problematiku vzniku uhorského mincovníctva prišiel k záverom, že prvými uhorskými mincami boli denáre bavorsko-švábsko-českého typu nazývaného typom „kríž — kostol“. K tomuto typu radí mincu najdenú vo Švédsku, ktorú Vera Hatzová určila ako uhorskú mincu Štefana I. razenú v Bratislave podľa legendy na averse -EPHANVS REX a na reverse -RESLAVVA CIV.¹¹⁾ Tento typ mincí razil Štefan I. podľa Turnwalda okolo roku 1016, so zdôvodnením spoločnej „fabriky“ s mincami Fiala VI/3—6, 27 a 29 a s mincami Dannenberg 1087 v tvare písma.¹²⁾ Poldenáre (oboľy), ktoré sa doteraz pokladali za prvé uhorské mince, považuje za mladšie; vychádzajúc z ich „fabriky“ ako aj z nálezových okolností, Turnwald prišiel k názoru, že ich mohol Štefan I. raziť až po roku 1025.¹³⁾

K názorom uvedených troch autorov zaujal už svoje stanovisko predný maďarský numizmatik Huszár Lajos roku 1966 v príspevku „Bemerkungen zur Frage der ersten ungarischen Münzen“ uverejnenom v Numizmatikai Közönlöny.¹⁴⁾ Huszár sa však v tomto príspevku pridrižava svojho starého názoru, ktorý sme spomenuli už na začiatku. V názoroch uvedených troch autorov vidí v podstate iba zavádzanie nových zmätkov do vraj už ustáleného a vedec-

⁹⁾ Chr. Turnwald, Denare vom ältesten ungarischen Obolotyp; Numizmatikai Közönlöny LXIV—LXV (1965—1966), Budapest 1966, str. 19—27.

¹⁰⁾ H. Dannenberg, Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, I—IV, Berlin 1876—1905.

¹¹⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 25. Pozri tiež pozn. 8.

¹²⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 25. — Fiala Ed., České denáry, Praha 1895. Pozri tiež pozn. 10.

¹³⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 21.

¹⁴⁾ L. Huszár, Bemerkungen zur Frage der ersten ungarischen Münzen; Num. Közönlöny LXIV—LXV (1965—1966), Budapest 1966, str. 29—31.

kými kruhmi všeobecne prijatého názoru na začiatky uhorského mincovníctva. Ako sa zdá, určitú možnosť pravdivosti pripúšťa iba názorom, ktoré priniesol László Gyula. Názory Very Hatzovej a Kristiána Turnwalda fakticky zamietajú. K stanovisku Very Hatzovej v súvislosti s mincou nesúcou na rube opis (B)RESLAVVA CIV(ITAS) zaujíma negatívny postoj okrem iného hlavne preto, že mu tu doslova „vadí“ slovanské znenie „BRESLAVVA“, ktoré pokladá za vylúčené, lebo vraj latinčina v Uhorsku v 11. storočí nepreberala slovanské názvy pre označenie mincovných miest. Samotnú mincu pokladá iba za napodobeninu majúcu svoj pôvod niekde na severoeurópskom území, podobne ako všetky Štefanove mince presahujúce váhu 1 gramu.¹⁵⁾ Turnwaldove názory zas zamietajú s odôvodnením, že sa zatiaľ v Maďarsku nenašli nijaké peniaze ním uvádzaného typu súvisiaceho s bavorsko-švábsko-českým typom „kríž — kostol“, ako aj poukázáním na nepochopiteľnosť, prečo by sa v Uhorsku v priebehu 11. storočia razili iba poldenáre, keby sa bolo začalo s razením denárov.¹⁶⁾

V našom príspevku nemáme vôbec v úmysle uzavrieť túto vážnu a zaujímavú diskusiu, no snažíme sa ním taktiež prispieť k problematike začiatkov mincovníctva v Uhorsku, ktorú problematiku pokladáme i za našu domácu, nakoľko uhorskú numizmatiku musíme považovať rovnako za numizmatiku slovenskú, ako ju maďarskí numizmatici pokladajú za numizmatiku maďarskú vychádzajúc z historickej skutočnosti, že Slovensko a Slováci tvorili v danom období podstatnú súčasť Uhorska a tzv. uhorského ľudu. Táto problematika sa nás tým viac dotýka, že ide o mince bezprostredne sa vzťahujúce, resp. razené na Slovensku, tvoriacom dnes s českými zemiami Československo.

Sme toho názoru, že pri riešení problematiky začiatkov uhorského mincovníctva treba vychádzať z viacerých aspektov, t. j. okrem čisto numizmatického aspektu vec musíme riešiť hlavne z aspektov politicko-historických a z aspektu linguistického. Nestačí pri sledovaní správneho výsledku bádania len „čítanie“ zo samotnej mince, ale pokladáme za nutné skúmať, či doba, do ktorej mincu kladieme, spĺňala podmienky, ktoré si vyžaduje jej razenie. Podľa doterajších výsledkov historického výskumu doba kniežata Gejzu (977 až 997) zatiaľ nevydala žiadny dôkaz o tom, že by boli bývali vtedy vhodné podmienky na začatie razenia prvých uhorských mincí. Starí Maďari v tom období boli ešte na dosť primitívnej hospodárskej i politicko-kultúrnej úrovni, ktorá si nijak nevyžadovala razenie vlastných mincí. Veď dlho ešte za Gejzovho nástupcu Štefana I. prevládal v ranofeudálnom uhorskom štáte výmenný obchod, prípadne obchod, kde ako platobný prostriedok slúžili cudzie mince, najmä byzantské zlaté solidy, ale hlavne domáce mladé dobytčatá — junce. Vlastné peniaze si nevyžadoval ani panovnícky dvor, prípadne vládnuce kruhy,

¹⁵⁾ Tamtiež, str. 30.

¹⁶⁾ Tamtiež, str. 30.

ktorým všetky životné potreby zabezpečovala tzv. naturálna renta. Keď sa v Uhorsku začalo s razením prvých domácich mincí, museli byť domáci obyvatelia, alebo aspoň vládnuce vrstvy na takej úrovni, ako boli ich susedia, s ktorými viedli zahraničný obchod a ktorí už mali vlastné mince. Na takúto úroveň sa však starí Maďari dostali až za vlády Štefana I. (1001—1038). Tomuto nám zodpovedajú aj výsledky „čítania“ z vlastných mincí nesúcich jeho meno. Pri pozornom všímaní najstarších uhorských mincí nesúcich legendu STEPHANVS REX a pri ich porovnávaní so súvekými mincami susedných krajín, zisťujeme na nich veľa spoločných rysov; predovšetkým zisťujeme na nich prvky mincí bavorských a českých. K veľkému podivu nezisťujeme však na nich prvky byzantských mincí, i keď tieto boli starým Maďarom veľmi dobre známe. Keby bol začal raziť uhorské mince už panovník Gejza, tak ako sa to domnieva László Gyula, bolo by vidieť na nich určite byzantské vplyvy, pretože tento panovník, ako je z histórie známe, mal s Byzantskou ríšou veľmi úzke kontakty politické, kultúrne i hospodárske. Spoločné rysy sú určite výsledkom príbuzných vzťahov a vzájomných stykov s prevahou silnejšieho a na prvých uhorských minciach, ako sme už uviedli, pozorujeme spoločné rysy s mincami bavorskými a českými, čo podľa našej mienky určite súvisí s priklonením sa Štefana I. k západu, s ktorým sa sviazal nielen po stránke hospodárskej, politickej a kultúrnej, ale aj s manželským sväzkom, keď si vzal za manželku Gizelu, dcéru bavorského kniežata Henricha II. (985—995). Jasnú orientáciu Štefanovu na západ vidíme najmä po jeho korunováci, resp. po prijatí kráľovskej koruny od rímskeho pápeža Silvestra II. roku 1001, odkedy začal užívať aj titul „rex“, ktorý v tom čase u kresťanských panovníkov sa už jasne viazal na kráľovskú korunováciu. O panovníkovi Gejzovi nemáme nijakých správ, že bol korunovaným kráľom, a tak mu kráľovský titul nemohol patriť ani nepatriť. Je to práve aj uhorské mincovníctvo, ktoré už v 11. storočí presne rozlišuje titul „rex“ a titul „dvx“. Napr. na minciach Belu I. vidíme najprv titul „dvx“ a len pozdšie titul „rex“. Mince s titulom „dvx“ razil v dobe, keď nebol ešte korunovaným kráľom, ale len kniežatom (v rokoch 1048—1060) a mince s titulom „rex“ zas razil v dobe, keď už bol korunovaný za kráľa (v rokoch 1060—1063), ako to môžeme sledovať napr. u Réthyho, č. 15—18. Podobne to vidíme i na minciach Gejzu I., ktoré taktiež v dobe jeho kniežatstva (1064 až 1074) majú v legende len titul „DVX“, resp. „DVX MAGNVS“ a titul „REX“ až v dobe, keď už bol korunovaný za kráľa (1074—1077). Keďže najstaršie uhorské mince nesú iba titul „REX“, resp. „STEPHANVS REX“, môžu byť tieto pripisované iba Štefanovi I., a to až po jeho korunováci, tj. po roku 1001, a nijako už kniežatu Gejzovi, otcovi Štefana I., nakoľko ten ešte nemohol užívať kráľovský titul, t. j. nebol by si mohol dať na svoje mince titul „REX“, a to tým menej, keď už bol kresťanským panovníkom. O tom, že prvú uhorskú mincu začal raziť až Štefan I., a to až niekoľko rokov po svojej korunováci, svedčí ešte rad ďalších dôvodov, medzi ktoré patrí napr. ich

„fabrika“ a výskyt v nálezoch. Čo sa týka „fabriky“, tu možno súhlasiť už so spomenutými názormi Hómana Bálinta a Huszára Lajosa, že je západného pôvodu, resp. že týmto minciam slúžili za vzor mince západné. Na základe nálezových okolností však môžeme konštatovať len toľko, že ani o jednom náleze, v ktorom sa vyskytli mince s legendou STEPHANVS REX na líci a s legendou REGIA CIVITAS na rube, nemožno povedať, že bol ukrytý čo len v 1. štvrtine 11. storočia a tým menej na konci 10. storočia.¹⁷⁾ Čiže otázku razenia doteraz známych uhorských mincí s legendou STEPHANVS REX nemožno vôbec spájať s vojvodcom Gejzom, ale len so Štefanom I. Treba však riešiť otázku, kedy Štefan I. začal raziť tieto svoje mince. Bolo to hneď v nasledujúcich rokoch po jeho korunováci, ako sa domnieva Hóman a Huszár, alebo až v druhej polovici jeho panovania, resp. až po roku 1025, ako sa domnieva Kristián Turnwald? Nakoľko listinné pramene ešte aj teraz mlčia, odpoveď musíme opäť hľadať v samotných zachovaných minciach, tj. v ich „fabrike“, ktorú zisťujeme podrobným porovnaním so súčasnými razbami krajín, s ktorými Štefan I. udržiaval styky, teda s mincami bavorskými, českými a poľskými. Porovnanie, ktoré už dávnejšie urobil Hóman Bálint¹⁸⁾ a Huszár Lajos¹⁹⁾ a najnovšie Kristián Turnwald²⁰⁾ nás privádza k dôkladnejšiemu porovnávaniu mincí Štefana I. s mincami bavorského kniežata Henricha II. (985—995), kniežata Henricha IV. (995—1002), kráľa Henricha II. (1002 až 1004) atď. až po mince Konráda II. (1024—1039), na ktorých na lícnej strane vidíme podobný obraz ako na minciach Štefanových, t. j. po vnútornom kruhu jednoramenný kríž a v uhloch medzi ramenami trojuholníčky. Pri tomto porovnaní sa nám vynoruje otázka, prečo si Štefan I. vzal za vzor len jednu stranu mince bavorského kniežata Henricha II. a nie obe strany. Hóman a Huszár, ktorí tvrdia, že Štefanovi I. slúžili za vzor tieto mince, to nevysvetlili. Pri pozorovaní českého a poľského mincovníctva obdobia Štefanovej vlády vidíme, že práve u týchto nachádzame typy Štefanových mincí, ktoré majú na oboch stranách ten istý obraz (typ „kríž — kríž“); sú to napr. české mince

¹⁷⁾ V úvahu berieme len hromadné nálezy, nie nálezy ojedinelých mincí, ktoré tu nemôžu byť smerodajné.

Pozri: Vera Hatz, Die ungarischen Münzen in den schwedischen Funden der Wikingerzeit; Festschrift Hermann Aubin zum 80. Geburtstag; Wiesbaden 1965, str. 142—150. — R. Kiersnowski, Pieniadz kruszcowy w Polsce wczesnosredniowiecznej; Warszawa 1960, str. 224—225. — V. Potin, Vengerskie monety kladov XI. veka; Soobščenia Gosudarstvennogo Ermitaža 20, 1961. — L. Huszár, Szent István pénzei, str. 22 nn. — Red. Em. Nohejlová-Prátová, Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1956, č. 1464, 1657, 1659, 1664, 1667, 1683, 1699. — J. Hlinka—E. Kraskovská—J. Novák, Nálezy mincí na Slovensku II., Nálezy mincí stredovekých a novovekých, Bratislava 1968, č. 16, 19, 20, 37.

¹⁸⁾ B. Hóman, l. c., str. 171—191.

¹⁹⁾ L. Huszár, Szent István pénzei, str. 8—9.

²⁰⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 19—25.

Boleslava III. (999—1003),²¹⁾ Vladivoja (1002),²²⁾ Boleslava Chrabrého (1003 až 1004),²³⁾ Jaromíra (1004—1012)²⁴⁾ a Břetislava I. (1034—1055)²⁵⁾ a poľské mince biskupské z 1. polovice 11. storočia.²⁶⁾ Na základe tohoto prichádzame teda k názoru, že vzor prvých uhorských mincí nemusíme hľadať len v Bavorsku, a to priamo u kniežata Henricha II., ale i v Čechách, prípadne aj v Poľsku. Nestačí vychádzať len zo samých trojuholníčkov v uhloch kríža, ale treba brať do úvahy obe strany mince, pri čom nesmieme opomenúť aj písmo na minci, jeho techniku, typ a pod. Tu opäť môžeme uviesť vzory českých a poľských mincí, ktoré môžeme sledovať hlavne na rozhraní prvej a druhej štvrtiny 11. storočia. Berúc opäť do úvahy nálezové okolnosti a skutočnosť, že také isté trojuholníčky, aké sme pozorovali na minciach bavorského kniežata Henricha II., vidíme aj na niektorých minciach Konráda II. (1024—1039)²⁷⁾ a také isté typy písma zas na poľských minciach Boleslava Chrabrého (992—1025),²⁸⁾ prichádzame k názoru totožnému s názorom, ktorý vyslovil Kristián Turnwald, že uhorské poldenáre (oboly) nesúce na líci legendu STEPHANVS REX a na rube legendu REGIA CIVITAS sa razili až po roku 1025. Tomuto by nasvedčovali aj priaznivejšie podmienky, ktoré pre razenie takého veľkého počtu variantov, ako vykazuje tento typ Štefanových mincí, sa naskytili až po pripojení územia terajšieho Slovenska k uhorskej ríši, čo sa stalo až po smrti Boleslava Chrabrého (1025), s ktorým Štefan I. viedol oň stále boje. Pripojenie slovenského územia k uhorskej ríši, znamenalo pre Štefana I. nielen nastolenie pokojného rozvoja krajiny, ale aj získanie bohatých ložísk striebra, ktoré boli nevyhnuté pre razenie tak veľkého množstva kvalitnej striebornej mince, ako sa nám to javí zo zachovaných Štefanových mincí. Pre názor, že tieto mince sa razili v Uhorsku až po roku 1025 sa nám prihovára i pomerne dokonalá razba, ktorá je nezvyklá pri prvých razbách. Taktiež je nepochopiteľné, prečo by bol Štefan I. razil len poldenáre, keď v jeho dobe sa razili v prevažnej miere denáre. Tieto dva problémy nás nútia predpokladať, že pred začatím razenia mincí typu „kríž — kríž“, považovaných za poldenáre (i keď sa našlo viac kusov denárovej váhy!), musel Štefan I. raziť skorší typ mincí. Za tento typ nám prichodí pokladať denár typu „kríž — kostol“, ako to predpokladá aj Kristián Turnwald,²⁹⁾ a to i vtedy, keď poznáme z neho iba jediný kus. Týmto kusom je tá minca, ktorá prostredníctvom jej publikovania Verou Hatzovou stačila

²¹⁾ Ed. Fiala, l. c., tab. IV, 27—28.

²²⁾ Tamtiež, tab. V, 1—4, 6.

²³⁾ Tamtiež, tab. V, 8, 11.

²⁴⁾ Tamtiež, tab. VI, 7.

²⁵⁾ Tamtiež, tab. VIII, 6.

²⁶⁾ M. Gumowski, Handbuch der polnischen Numismatik; Graz 1960, č. 48—49, 51—53.

²⁷⁾ H. Dannenberg, l. c., č. 1114.

²⁸⁾ M. Gumowski, Corpus Numorum Poloniae I.; Kraków 1939, Tab. IV, 48—54.

²⁹⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 25.

na to, aby urobila nový rozruch v otázke začiatkov uhorského mincovníctva, ako aj v problematike pôvodného slovanského názvu dnešnej slovenskej Bratislavy. Všimnime si preto znova bližšie túto mincu, ktorá bola objavená v hromadnom náleze mincí pochádzajúcich z 9. až začiatku 11. storočia odkrytom roku 1939 na lokalite Bosarve na ostrove Gotland vo Švédsku.³⁰⁾

Popis mince:

avers: vo vnútornom čiarovom kruhu rovnoramenný kríž a v uhloch medzi jeho ramenami sú znamienka: trojuholníček, trojuholníček, krúžok, (trojuholníček?); na vonkajšom kruhu je opis: --EPHANVS REX;
revers: v poli je štít kostola a pod ním brvná; na okraji je opis: -RESLAVVA CIV.

Materiál: striebro. Váha: 1,99 g. Priemer: 21 mm.

Minca je uložená v Štátnom historickom múzeu v Štokholme (Statens Historiska Museum, Stockholm), inv. č. 22468. Západonemecká numizmatička Vera Hatzová, ako sme už uviedli, publikovala túto mincu ako uhorskú mincu Štefana I. razenú v slovenskej Bratislave.³¹⁾ Podľa tvaru patrí táto minca do skupiny mincí bavorsko-českého typu „kríž — kostol“. Tento typ mincí sa vyskytuje už na razbách franských, odkiaľ prešiel na razby bavorské a ďalej na razby české a poľské. Typ „kríž — kostol“ vrcholil v prvej štvrtine 11. storočia, kedy bol obľúbený hlavne na pobaltských obchodných tržištiach a razili ho preto predovšetkým tí panovníci, ktorí mali styky s týmito tržišťami. Boli to teda i panovníci českí a poľskí i prví uhorskí panovníci. Z českých panovníkov razili tento typ mincí: Boleslav I. (929—967),³²⁾ Boleslav II. (967—999),³³⁾ Boleslav III. (999—1003),³⁴⁾ Vladivoj (1002),³⁵⁾ Boleslav Chrabrý (1003 až 1004),³⁶⁾ Jaromír (1004—1012),³⁷⁾ v Poľsku ich razil Boleslav Chrabrý (992 až 1025)³⁸⁾ a biskupi v prvej pol. 11. storočia.³⁹⁾ Po podrobnejšom pozorovaní mince s legendou --EPHANVS REX na averse a s legendou -RESLAVVA

³⁰⁾ Vera Hatz, (B)RESLAVVA CIV(ITAS), str. 81.

M. Stenberger, Die Schatzfunde Gotlands der Wikingerzeit II; Lund 1947, str. 208 nn., č. 521. — Nález obsahuje strieborné šperky, sekané striebro a 417 mincí: 27 arabských (862 až 1001), 2 byzantské (976—1025), 150 anglických (-Knut), 2 írské, 2 české (Jaromír), 1 uhorskú (Štefan I.), 3 švédske (Olof), 220 nemeckých (-B. Berengar 1055—72). Poklad bol ukrytý podľa Stenbergera v rokoch 1060—70.

³¹⁾ Vera Hatz, (B)RESLAVVA CIV(ITAS), str. 82—84.

³²⁾ Ed. Fiala, l. c., tab. I, 21—28; tab. II, 1—7.

³³⁾ Tamtiež, tab. II, 8—20.

³⁴⁾ Tamtiež, tab. IV, 22—26, 28.

³⁵⁾ Tamtiež, tab. V, 5.

³⁶⁾ Tamtiež, tab. V, 10.

³⁷⁾ Tamtiež, tab. V, 27—28; tab. VI, 1—6.

³⁸⁾ M. Gumowski, Handbuch, č. 5.

³⁹⁾ Tamtiež, č. 37—38.

CIV na reverse, ktorú Vera Hatzová pripísala uhorskému panovníkovi Štefanovi I. a ako mincovnému miestu Bratislave, a jej porovnaní s mincami toho istého typu razenými v Bavorsku, v Čechách a v Poľsku už Kristián Turnwald prišiel k názoru, že sa táto minca najlepšie zhoduje s mincami českého kniežata Jaromíra typu Fiala VI/3—6⁴⁰⁾ a technikou písma s bavorskou mincou Henricha II. ako cisára a súčasne držiteľa Bavorska typu Dannenberg 1087,⁴¹⁾ a že bola razená veľmi právdepodobne bavorským personálom.⁴²⁾ Podľa nášho názoru, pokladajúc mincu za skutočne unikátnu, o pravosti ktorej nemožno pochybovať a v žiadnom prípade ju nemožno pokladať za barbarizovanú razbu, Štefan I. mohol skutočne raziť tento typ mincí pred razením tzv. poldenárov typu „kríž — kríž“. Podľa nášho úsudku v legende mince --EPHANVS REX a -RESLAVVA CIV nemožno nič iného čítať ako meno Štefan kráľ a vtedajší názov dnešnej Bratislavy. Legenda je tak dobre čitateľná, že nemožno tu počítať s nejakou koruptelou iného mena alebo názvu.

Nebola by to žiadna náhoda, keby práve Bratislava patrila k prvým mincovným miestam ranofeudálneho uhorského štátu. Oprávňoval by ju k tomu jej veľký hospodársky a politicko-kultúrny význam, ktorý mala už dávno pred príchodom Maďarov a ktorý si zachovala i v uhorskom štáte. Ako ukazujú doterajšie výsledky archeologických výskumov na území Bratislavy a hlavne v priestoroch hradného kopca. Na území Bratislavy, ako to ukázali archeologické nálezy, sa nachádzalo už v dobe keltskej významné opidum, v ktorom mali Kelti svoju „mincovňu“.⁴³⁾ Archeologické nálezy taktiež nasvedčujú tomu, že táto lokalita hrala významnú rolu i v období rímskoprovinciálnom a hlavne veľkomoravskom. Z obdobia veľkomoravského sa našli pri archeologickom výskume hradného kopca veľmi pozoruhodné pamiatky svedčiace o tom, že tu muselo mať svoje hradisko niektoré veľkomoravské knieža.⁴⁴⁾ Prvá písomná pamiatka „hovoriaca“ o Bratislave sa viaže však až k roku 907, keď sa spomína tunajšia bitka Bavorov s Maďarmi: „...bellum pessimum fuit ad Brezalauspurc 4° nonas Iulii...“ Ďalšie písomné zprávy vzťahujúce sa na Bratislavu pochádzajú už z obdobia uhorského štátu. Tieto zprávy hovoria však nielen o veľkom význame Bratislavy, ale dávajú nám možnosť aj rekon-

⁴⁰⁾ Chr. Turnwald, l. c., str. 25.

⁴¹⁾ Tamtiež.

⁴²⁾ Tamtiež.

⁴³⁾ V. Ondrouch, Najstaršia bratislavská mincovňa; Naša veda, roč. IV; Bratislava 1957, str. 349—354.

⁴⁴⁾ Š. Janšák, Predhistorické sídlisko na plošine bratislavského hradu; Historica Slovaca V, 1947, str. 54—62. — B. Polla-T. Štefanovičová, Archeologický výskum na hrade; Bratislavský hrad; Bratislava 1960, str. 147—148. — Tí istí, Slovanské pohrebisko na bratislavskom hrade; Archeologické rozhledy XIV, 1962, str. 814—832. — T. Štefanovičová-A. Fiala, Stavebný vývoj bratislavského hradu od 11. do 13. storočia; Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Historica, roč. XVI, Bratislava 1965, str. 77—108. — Tí istí, Bratislavaer Burg im IX.—XIII. Jahrhundert; Nitra 1966.

štruovať jej pôvodný slovanský názov, ktorý môžeme už konfrontovať s legendou na uhorskom denári Štefana I. typu „kríž — kostol“, ako sa o to pokúsila Vera Hatzová.

Porovnajme si teda jednotlivé názvy nášho mesta Bratislavy, na základe ktorých vznikol jej nemecký názov PRESSBURG a slovenský názov BRATISLAVA, vynechajúc maďarský názov POZSONY, ktorý s legendou na predmetnej minci skutočne nemá nič spoločného, pretože tento názov vznikol neskôr a z iného základu.

Sú to:

- Brezalauspurc: k roku 907 v Soľnohradských annáloch z pol. 12. stor. (tzv. Annales Juvavenses maximi, v kláštore v Admonte);
Braslavespurch: k roku 907 u Aventina (Johannes Turmair) na zač. 16. stor. podľa pôvodných, dnes už stratených, tzv. Annales Juvavenses antiqui;
Brezezburg: k roku 1042 v Herrimanni Augiensis Chronicon;
Preslavvaspurch: k roku 1052 v Annales Altah. maior.;
Breziburg, Breisburg, Bresburg, atď.⁴⁵⁾

V legende na minci -RESLAVVA CIV je zničené začiatkové písmeno. Podľa Very Hatzovej by to malo byť písmeno B a podľa Kristiána Turnwalda zas písmeno P. Nie je teda isté, či legenda má správne znieť BRESLAVVA CIV alebo PRESLAVVA CIV. My sme zas toho názoru, že z hľadiska historického i z hľadiska numizmatického to nie je podstatné, ale že tu ide o čisto lingvistickú

⁴⁵⁾ S týmito názvami sa stretávame v prácach väčšieho počtu autorov, ktorí sa zaoberali s problematikou výskumu dejín Bratislavy alebo vzniku jej názvu. Sú to hlavne: V. Chaloupecký, K najstarším dejinám Bratislavy; Sborník Filozofickej fakulty univ. Komenského v Bratislave I, 1922, č. 2, str. 3–4. — Ten istý, O jménu Bratislavy; Bratislava I, 1927, str. 320–325. — M. Weingart, Bratislava — Pressburg — Posonium; Sborník Filozofickej fakulty univ. Komenského v Bratislave I 1922 č. 17 str. 125–131. — J. Škultéty O mene Bratislavy; Slovenské pohľady XLI-1925 č. 11, str. 697–702. — J. Janko, O pôvodu jména Bratislava (Pressburg — Prešpurk); ČČH XXXIII-1927, str. 347–351. — V. Šmilauer, K vzniku Bratislavy a jejího jména; Bratislava IX-1935, str. 201. — D. Rapant, Traja synovia Svätoplukovi; Elán X-1940, 10. — J. Hodál, Pôvod, sídla a hodnosť predkov rodu Hunt-Pázmány; Historický sborník MS, IV-1946, str. 136–164. — J. Stanislav, Slovenský juh v stredoveku II.; Turč. Sv. Martin 1948; heslo Bratislava, str. 76–85; heslo Pozsony, str. 424–432. — T. Ortway, Geschichte der Stadt Pressburg I; Bratislava 1892, str. 28 a nasl. — J. Melich, Die Namen von Pressburg; Zeitschrift für slawische Philologie, I, 1925, str. 79–101. — E. Schwarz, Nochmals der Name Pressburg; tamtiež, II, 1925, str. 58–61. — R. Holtzman, Die älteste Namensform für Pressburg; tamtiež, II, 1925, str. 372–379. — A. Brückner, Breslau — Pressburg; tamtiež, III, 1926, str. 312 nn. — H. Zatschek, Die Entstehung des Namens Pressburg; tamtiež, XII, 1935, str. 78–94. — Veľmi zaujímavý je najmä výklad Rapantov, ktorý termíny Brezalauspurc a Preslavvaspurch dáva do súvisu so synom veľkomoravského panovníka Svätopluka, ktorý sa podľa neho nazýval Predeslav, alebo Predslav.

problematiku. Ako sme videli na zachovaných názvoch dnešnej Bratislavy v jednotlivých annáloch je BRASLAVESPURCH a je aj PRESLAVVASPURCH. Ide tu čisto o otázku písania znelych a neznelých spoluhlások „b — p“; čiže na minci môže byť bez ujmy na význame názvu rovnako B ako P, pričom však gramaticky správnejšie by bolo B. Dôležitejšia je však v tomto názve ďalšia skupina hlások, a to ...RES... Z lingvistického hľadiska by tu malo byť správne ...RAS... v staršom znení a ...RES... v mladšom znení. Podľa lingvistov totiž v hláskovej skupine -ra- sa spravidla menilo na -rä- a to ďalej na -re-.⁴⁶⁾ Teda podľa jazykovedcov by názov Bratislavy na začiatku 11. storočia mal znieť BRÄSLAVVA, nakoľko však na minci je najpravdepodobnejšia legenda PRESLAVVA, znamená to len toľko, že razidlo pre túto mincu vyhotovil Nemeč, resp. Bavorák, ktorému slovanský názov BRÄSLAVVA znel podľa uvedených pravidiel ako PRESLAVVA. Pri zrovnaní názvu BRÄSLAVVA s názvom BRASLAVESPURCH viažucim sa k roku 907, vynára sa nám z nich osobné meno BRASLAV, ktoré v ponemčenom znení má nemeckú koncovnu 2. pádu -ES + podstatné meno PURCH, t. j. BURG. Ide tu teda o hrad, resp. pevnosť prislúchajúcu Braslavovi, ktorej tento bol zakladateľom alebo majiteľom. V období veľkomoravskom sa stretáme s dvoma takými osobnosťami, ktoré sa nazývajú BRASLAV; je to chorvatské knieža, nástupca Kocelov v Panónii a ďalej je to pútnik zapísaný v tzv. Evangelium Civitalense.⁴⁷⁾ Knieža BRASLAV spravoval však len dolnú Panóniu (cum urbe Paludarum), teda kniežatstvo, ktoré po svojom vypudení z Nitry dostal knieža Pribina a jeho syn Kocel. Hornú Panóniu, do ktorej patrila i Bratislava, mal asi od roku 895 spolu s Korutanským Liutpold a tak knieža BRASLAV s hornou Panóniou a tým aj s Bratislavou nemá nič spoločného.⁴⁸⁾ Ako nám ukazujú aj archeologické výskumy, resp. nimi získané pamiatky na hradnom kopci v Bratislave, je tu jasná gravitácia k Mikulčiciam, ktoré zas podľa tamojších archeologických výskumov boli politickým a kultúrnym strediskom Veľkej Moravy.⁴⁹⁾ Takúto gravitáciu Bratislavy k dolnej Panónii nepozorujeme. Je teda veľmi pravdepodobné, že práve pútnik BRASLAV zapísaný v tzv. Evangelium Civitalense sa viaže s Bratislavou, že bol tým veľmožom, zakladateľom alebo pánom, podľa ktorého sú názvy BRASLAVESPURCH, PRESLAVVASPURCH alebo BRESLAVVA CIV. Túto pravdepodobnosť ľahšie pochopíme, keď vezmeme do úvahy, že v spomenutom Evangelium Civitalense sú s ním zapísané mená i takých pútnikov ako boli Pribina, Kocel, Rastislav a Svätopluk. Podľa tohoto by pútnik BRASLAV

⁴⁶⁾ J. Stanislav, l. c., str. 76. — St. Rospond, Bratislava — Braslav — jě; Sborník Filozofickej fakulty univ. Komenského, XVI, Philologica, Bratislava 1964, str. 67–70.

⁴⁷⁾ J. Stanislav, l. c., str. 77.

⁴⁸⁾ D. Rapant, Bratislava — Braclav; Sborník Matice Slovenskej XIX-1941, str. 192.

⁴⁹⁾ Pozri pozn. 44. Taktiež podľa informácií vedúcej výskumu na bratislavskom hrade roku 1966, T. Štefanovičovej, začo jej i touto cestou ďakujem.

mohol byť členom slovenskej veľmožskej rodiny, a ako taký mohol mať i svoj hrad.⁵⁰⁾ Názov BRESLAVVA CIVITAS, v nemčine PRESLAVVAPURCH však v 11. storočí ustupoval skrátenému nemeckému tvaru BRESBURCH — PRESSBURG ako aj novému názvu POSON, POZSONY, POSONIUM, ktorého vznik sa odvodzuje taktiež z osobného mena, ktorým bolo najpravdepodobnejšie meno ďalšieho majiteľa, resp. znovuzakladateľa Bratislavy. Takýmto menom mohlo byť pravdepodobne už v 2. polovici 11. storočia meno BOŽAN,⁵¹⁾ s ktorým však názov -RESLAVVA CIV ani názov BRATISLAVA nijako nesúvisí. Terajší názov BRATISLAVA je viacmenej novotvar, ktorý vznikol nie práve najlepšou rekonštrukciou uskutočnenou P. J. Šafárikom⁵²⁾ a ďalších nie najvhodnejších výkladov názvu PRESSBURG z osobného mena BŘETISLAV.⁵³⁾ Ako prví názov BRATISLAVA začali užívať Štúrovci po roku 1844, ktorí ho prevzali od P. J. Šafárika. Oficiálnym názvom sa však tento termín stal až roku 1919, t. j. po odpojení Slovenska od Uhorska a vytvorení Československej republiky.

Objavenie striebornej mince — denára s legendou --EPHANVS REX na averse a s legendou -RESLAVVA CIV na reverse znamená vážny zásah do doterajších názorov na začiatky uhorského mincovníctva. Jej existencia nasvedčuje tomu, že je nutné znovu sa zaoberať otázkou začiatkov razenia mincí v Uhorsku, pretože na jej základe vznikajú nové názory, podľa ktorých uhorský kráľ Štefan I. razil nielen poldenáre, ale aj denáre, a to typu „kríž — kostol“. I keď ide nateraz iba o jediný známy kus, treba ho pokladať za dôležitý dokument a neslobodno ho jednoducho zamietnuť ako nejaké falzum, prípadne dodatočnú barbarizovanú razbu, hlavne keď niet k tomu dostatočných opodstatnených dôvodov.

⁵⁰⁾ J. Stanislav, l. c., str. 77.

⁵¹⁾ Tamtiež, heslo Pozsony, str. 425 nn.

⁵²⁾ P. J. Šafárik, Slovanské starožitnosti II, § 42, c. 3.

⁵³⁾ Pozri pozn. 45.

Jozef Hlinka

Breslava Civitas — Bratislava

(Ein Beitrag zu den Anfängen des ungarischen Münzwesens)

In den letzten Jahren brachten hauptsächlich drei Beiträge Erregung in die Problematik der Anfänge des ungarischen Münzwesens; diese Beiträge sind: Gy. László, Die Anfänge der ungarischen Münzprägung; [8] Vera Hatz, (B)RESLAVVA CIV(ITAS) [8] und Chr. Turnwald, Denare vom ältesten ungarischen Obolotyp. [9]

In diesen Beiträgen trat zutage, daß die Frage noch immer offen ist, wer zuerst mit der Münzprägung in Ungarn begann und wann. In dem vorliegenden Beitrag reagieren wir auf die angeführten Abhandlungen und widmen uns hauptsächlich der Problematik im Zusammenhang mit jener Münze, die in dem im Jahre 1939 auf der Lokalität Bosarve auf der Insel Gotland in Schweden entdeckten Massenfund von Münzen gefunden wurde. [8] Diese Münze behandelt Vera Hatz in ihrem Beitrag und bestimmt sie auf Grund einer historisch-linguistischen Untersuchung als einen in Bratislava geprägten Denar des Ungarnkönigs Stephans I. Dieser Denar gehört zu der Münzengruppe vom Typ „Kreuz-Kirche“ und steht in seiner „Fabrikation“ den Münzen des böhmischen Fürsten Jaromír (1004—1012) sehr nahe. [37] Die Legende auf der Münze (B)RESLAVVA CIV hängt mit den damaligen Terminen zur Bezeichnung der heutigen Stadt Bratislava: Braslavespurch und Brezalauspurch (beim J. 907) und Preslavvaspurch (beim J. 1052) zusammen, die aus dem Personennamen BRASLAV entstanden waren; der Name wurde phonetisch aufgezeichnet (B-P; -RA -RĀ -RE) und so entstand der Text PRESLAVVA (BRESLAVVA) auf der Münze. [45] Vom linguistischen Standpunkt sollte der Name richtig BRASLAVVA lauten. Dafür, daß die Münze in Bratislava, bzw. in BRASLAVVA geprägt worden sein konnte, spricht auch die bedeutende Stellung, die diese Stadt bereits zur Zeit der Kelten, Großmährens und auch schon in der ersten Periode des ungarischen Staates einnahm, was hauptsächlich die Ergebnisse der neuesten archäologischen Ausgrabungen in Bratislava beweisen. [44]

DENÁR A HŘIVNA V ČESKÝCH PRAMENECH

DO ROKU 1222

Zájem současného dějepisceví, výrazně se přesouvající na ekonomické pole, učinil v mnohých úsecích české historie potřebou jasný a přehledný výklad o měnových poměrech, který starší numismatické bádání zaměřené ponejvíce na vnější stránku mincovního materiálu nedovedlo vždy poskytnout. To platí značnou měrou o denárovém období českého mincovnictví, kde Fialovo systematické dílo¹⁾ stojí plně ve znamení dnes již překonaného pojetí a program, který nastínil svými pracemi G. Skalský,²⁾ přiblížil se příspěvkem P. Radoměřského realizaci jen v rozpětí let 1050—1125.³⁾ Není tedy nevčasný jakýkoliv pokus přispět k dosavadním pracovním výsledkům o nejstarším úseku českého mincovnictví, a to zvláště v oblasti pramenů písemných, již byla věnována poměrně malá pozornost.

Svědectví vyprávěcích pramenů a listin k problematice mincovnictví 10. až 13. století se nikdy neopomíjelo a naopak jeho význam se často náležitě cenil, avšak pozornost se převážně soustřeďovala na několik málo dokladů nesporné důležitosti, kdežto ostatní většina se buď vůbec zanedbávala, nebo se z ní čerpaly pouhé ilustrující příklady.⁴⁾ V osmdesátých letech 19. století obíral se jednotlivými písemnými zmínkami J. Smolík, když přenášel z cizí odborné literatury základní pojmy a dokládal a vykládal je na materiálu české provenience.⁵⁾ Při svém zakladatelském úsilí nemohl ovšem zacházet do takové hloubky, jaká se jevila nutnou bádání následující generace. Skalský v zásadě přijal Smolíkovy poznatky o měnovém pojmosloví denárové doby a opíraje se

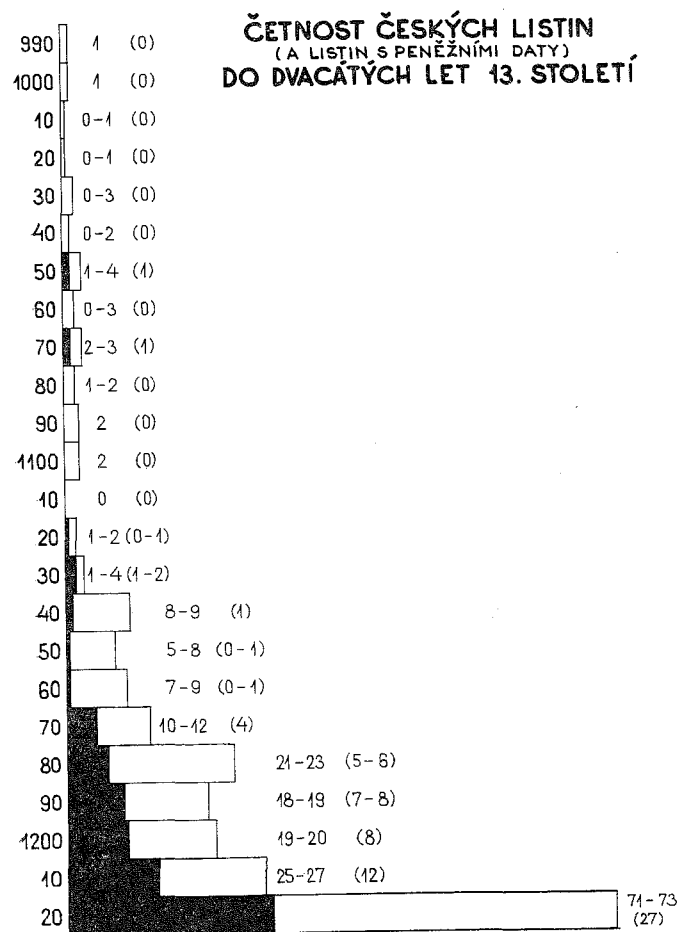
¹⁾ E. Fiala, *České denáry*, Praha 1895.

²⁾ G. Skalský, *K dějinám mincovnictví českého a moravského do počátku XIII. stol.*, ČMM XLVIII, 1924, str. 1 n.

³⁾ P. Radoměřský, *Peníze Kosmova věku*, NČČsl XXI, 1952, str. 7n.

⁴⁾ Užil jich tak například Fiala, l. c., str. 127—128. O úskalích této eklektické metody a nutnosti vyšetřovat pramenný materiál v jeho celku pojednal F. Graus, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I*, Praha 1953, str. 296.

⁵⁾ V článkách *O mincovnictví v západních zemích vůbec a o základech českého mincovnictví zvláště*, Pam. arch. XI, 1880, str. 307, 391 a 433 n., a *Kdy a jak se v Čechách počítalo na talenty, solidy a denary?*, l. c., 1881, str. 529 n.

mince při větších platech a ve 12. století slitky stříbra nebo řídkěji i zlata o určité zákonem stanovené váze a ryzosti stávaly se vlastním platidlem. V pramenech se zpravidla mluví pouze o hřivně, neboť libra nebyla jako váha drahých kovů obvyklá a proměňovala se stále více v početní souhrn 240 kusů mincí. Při pokutách, různých dávkách i v drobném prodeji zůstal sice denár v platnosti, ale za hranicemi jej ke konci 12. století nechtěli brát již ani na váhu. Pokud se pak týče oběhu cizích mincí v Čechách, v této době o něm ještě neslyšíme. Svě vývody doprovodil Skalský řadou příkladů, dokládajících dokonalou znalost písemného materiálu do roku 1230.

Tlumočené poznatky Skalského svědčí o vysoké průkaznosti českých pramenů k dějinám peněz za podmínky, že pracovní metoda se povznesse nad

⁶⁾ Skalský, l. c., str. 40–43. Svě závěry doplnil některými podrobnostmi v práci *Mincovní reforma Václava II.*, ČČH XL, 1934, str. 12 n.

o Friedrichův moderní diplomatář formuloval hlavní vývojovou tendenci dějin českých peněz do počátku 13. století.⁶⁾ Odvodil z domácích písemných dokladů, že v epoše obnovování mince ražený peněz pozvolna ztrácel svůj význam, takže posléze se jej užívalo jen při drobných platech denní potřeby a při tradičních dávkách vázaných na minci. Pro větší převody a pro zahraniční styky se denáry vzhledem k upadající vnitřní hodnotě nehodily a byly proto záhy brány na váhu a nebo se potřebná suma skládala jak z denárů, tak z neraženého kovu. Přes všechny zákazy panovníků neražený kov přejímal úlohu

posuzování izolovaných zmínek a zahrne mezi svá hlediska dynamické hodnocení četnosti všech pramenných projevů. To je ovšem náročný postup, který nelze úspěšně rozvinout bez pokud možno podrobné představy o rozsahu a obsahu domácího písemného materiálu. Skromný úkol, poskytnout soustavný přehled o jeho bohatství do roku 1222 i o problémech spojených s jeho kritikou a interpretací, klade si tato práce.

Rok 1222 nebyl zvolen náhodně za hranici šetření, neboť v jeho prospěch hovoří několik podstatných okolností. Především listinný materiál se ve dvacátých letech 13. století značně rozrůstá, což nejen že staví vyčerpávajícímu rozboru v cestu zvýšené technické obtíže, nýbrž má také závažné ekonomicko-sociální pozadí v rozdělení pozemkové držby mezi světské a církevní feudály. Oboustranná potřeba rozšířit výrobní a finanční základnu vyvolala mohutnou kolonizační vlnu, zanechávající v peněžní terminologii r. 1222 první stopy užitím výrazu německého původu *ferro* pro 1/4 hřivny.⁷⁾ Důsledky se projeví i v intenzivnější proměně naturální formy feudální renty ve formu peněžní, jejímž průvodním jevem byla ražba hodnotné denárové mince, doložené poprvé právě ve velkém privilegiu Přemysla Otakara I. pro pražskou diecézi.⁸⁾ Tyto rysy předznamenávají již novou, svéráznou epochu dějin české měny, kterou nazýváme brakteátovou dobou.

Obvyklá rozdělení písemných pramenů k nejstarším českým dějinám lze pro náš účel zjednodušit na skupinu vyprávěcích pramenů, která zahrnuje kroniky a legendy, a na skupinu listin a aktů, k nimž se pojí listy a formálně příbuzné prameny právní.⁹⁾ Kroniky a legendy nejpohodlněji zpřístupňuje edice J. Emlera ve sbírce „Prameny dějin českých“.¹⁰⁾ Vydání je sice zastaralé, ale má výhodu v přehledném a poměrně soustavném podání materiálu. Pouze v případě Kosmovy kroniky jsme přihlíželi k novějšímu vydání B. Bretholze, jež je opatřeno rejstříkem a čtenáři usnadní kontrolu.¹¹⁾ Prameny diplomatické povahy podává v kritické edici „Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae“ G. Friedrich.¹²⁾ Pokud to je pro pochopení širších souvislostí probíra-

⁷⁾ CDB II, n. 222, p. 208: „...dimidium fertonem auri...“. CDB II, n. 228, p. 214: „...XX marcas argenti et fertonem ad pondus Pragense...“. Druhý doklad je zároveň nejstarší zprávou o hřivně pražské váhy, avšak je třeba upozornit, že znění částky v opise ze 17. století může být porušeno.

⁸⁾ CDB II, n. 227. První polovinu 13. století označil za rozhodující mezník ve formě feudální renty Graus, *Dějiny I*, str. 275.

⁹⁾ Prameny k českým dějinám 10.–12. století rozdělil a souhrnně zhodnotil Graus, *Dějiny I*, kap. III, str. 50 n. Z nich nepřehlédneme k většině pramenů cizího původu, které vyžadují samostatný rozbor, z domácích budou chybět homiliáře a nekrologia, jež jsou z významné části nedostupné v edicích.

¹⁰⁾ Našeho předmětu týkají se svazky FRB I, Praha 1873 a FRB II, Praha 1874.

¹¹⁾ *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, ed. B. Bretholz, MG, SS, Nova series II, Berlin 1923. Opatrnosti je třeba u hesel *obulus* a *pondus*, kde v označení stran jsou tiskové chyby.

¹²⁾ Materiál do roku 1230 obsahují svazky CDB I, Praha 1904–1907 a CDB II, Praha 1912. Nemohli jsme vzít v úvahu dodatky v dosud nevydaném svazku CDB III/3.

ných míst účelné, odkazujeme v poznámkách na obecné práce V. Novotného a F. Grause,¹³⁾ z prací speciálních kromě výše zmíněných statí numismatických je vydatně využito příspěvků K. Krofty k otázkám staročeského bernictví.

1. Vyprávěcí prameny

V českých kronikách a legendách je rozptýlena řada dokladů o ražených i neražených platidlech z drahých kovů, jež souvisejí nejrůznějším způsobem s měnovými poměry do roku 1222. Jejich četnost i dokumentární hodnota kolísá podle povahy zaznamenaných příběhů a vcelku se znatelně snižuje ke konci zkoumaného údobí. Pro poznání nejstarší epochy českého mincovnictví jsou však velmi cenné, a zvláště pokud pocházejí z Kosmovy Kroniky české, mnohdy jediným zdrojem určitějších poznatků.

Pražský kanovník Kosmas sepsal své známé dílo v letech 1117 až 1125. Ve druhé a třetí knize vylíčil události, které sám zažil, nebo o nichž slyšel od očitých svědků, a odlišil je od smyšlenek a ústního podání v knize první. Dělitkem byl mu rok 1038 a především s tímto zřetelem je třeba posuzovat všechny peněžní údaje v jeho kronice. Kromě všeobecných výrazů jako *pecunia* a *argentum*, neposkytujících oporu pro bližší rozbor, Kosmas poměrně záhy použil zřetelných označení pro mince. Zpočátku ji nazýval *nummus* nebo *nummista*, v hromadném významu *moneta* a singulárně *obulus*, měl-li na mysli nejdrobnější částku, jediný peníz.¹⁴⁾ Termín *denarius* objevuje se sice již k r. 999 ve verši zahajujícím důležitou stať o obnovování mince, avšak výrok byl okřídleným rčením pocházejícím z Katonových Distichon.¹⁵⁾ A tak teprve k roku 1041 jsou spolehlivě doloženy *marcae denariorum*, r. 1068 a 1090 samostatně *denarii*, resp. *nummismata denariorum*, ale znovu i *nummi* r. 1090 a 1098.¹⁶⁾ O valné důslednosti není možno mluvit a kronikář zřejmě užíval všech těchto různých výrazů, aby označil vždy tutéž ražbu, český stříbrný denár.

Mnohem příznačnější jsou konkrétní částky spojované s pojmenováním denáru a tedy pravděpodobně odrážející způsob, jak se v Kosmově době počítaly ražené peníze. O drobných sumách poučují jen dvě zmínky. K r. 1068 se vypravuje, že když byl pražský probošt Marek dosazen biskupem Gebhartem v úřad, upravil řád kapituly a opatřil stravování kanovníků mimo jiné tak,

¹³⁾ V. Novotný, České dějiny I/1, Praha 1912, I/2, 1913 a I/3, 1928; F. Graus, Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I, Praha 1953.

¹⁴⁾ I, 33; I, 38; I, 42; II, 4; II, 8 — Breth. p. 58—59, 71, 78, 88, 93.

¹⁵⁾ I, 33, p. 58: „Dilige denarium, sed parce, dilige formam.“ Srov. Bretholzovu poznámku, l. c., str. 58—59. Pro pochopení smyslu verše je rozhodující umístění interpunkce, kterou Emler, FRB II, str. 49 i FRB I, str. 273, podává jinak.

¹⁶⁾ II, 12; II, 26; II, 42; III, 5 — p. 100, 119, 147—148, 166. Současné vyskytuje se znovu *obulus*, III, 1; III, 16 — p. 162, 179.

aby každý dostával čtyři denáry týdně na maso.¹⁷⁾ V Gebhartově nekrologu k r. 1090 Kosmas v rýmech ujišťuje, že biskup o velikonocích omýval nohy dvanácti poutníkům a rozdělil mezi ně dvakrát po šesti denárech.¹⁸⁾ Dále ke každé mši v biskupské kapli kázal obětovat tři denáry, o nedělích dvanáct a o svátcích apoštolů a jiných velkých slavnostech dvě stě stříbrných denárů.¹⁹⁾ Je patrné, že částka dvanácti denárů, dělitelná zároveň doloženým počtem tří, čtyř i šesti, hrála dosti důležitou úlohu, třebaže se beze zbytku neshodovala s nadřazeným počtem dvou set peněz.

Částka 200 denárů není ovšem nic jiného než známá a Kosmou při líčení dozvuků polské výpravy r. 1040 definovaná česká hřivna.²⁰⁾ Dosavadní interpretace vztahovaly zprávu na dobu asi o deset let mladší a používaly jí k výpočtu velikosti hřivny z váhy denárů Břetislava I. užšího střížku.²¹⁾ Avšak Kosmovo svědectví nelze posuzovat odděleně od záznamu z roku 1041, podle něhož přemožený kníže uvolil se zaplatit císaři Jindřichovi III. tisíc pět set hřiven denárů z titulu tributu, dlužného za předešlá tři léta.²²⁾ Z toho plyne, že český poplatek do říše měl se platit v hřivnách denárů již r. 1039, jinak by bylo nutno připustit, že všechny tyto podrobnosti, tedy i hřivna o 200 penězích, jsou kronikářovou fikcí. Kromě skutečnosti, že se jeví bezpředmětným vztahovat počet 200 peněz jen na Břetislavovy ražby ze sklonku jeho vlády, Kosmova formulace, „říkáme, že hřivna naší mince je 200 peněz“, ani zcela neopodstatňuje předpoklad rovnosti váhy české hřivny s vahou 200 denárů. Nemáme zatím prostředků, abychom s jistotou rozhodli, zda termín *marca denariorum* znamená hřivnu početní, tj. souhrn 200 mincí, a zároveň denáry o váze hřivny, neboť jich mohlo být již za Břetislava I. počtem více.²³⁾

¹⁷⁾ II, 26, p. 119: „...ut unusquisque frater...III denarios ad septimanam pro carne sine intermissione haberet.“

¹⁸⁾ II, 42, p. 147: „...ad numerum apostolorum lavans pedes XII peregrinorum — Dividit his formas bis senas denariorum.“ Je pravděpodobné, že Kosmas opsal částku dvanácti denárů složeným obratem jen z ohledu na metrum.

¹⁹⁾ II, 42, p. 147—148: „Ad singula queque missarum sollempnia, quotquot in capella quaque die fuerunt celebrata — Trina dari fecit nummismata denariorum. Omnibus autem diebus dominicis XII nummos, festis vero apostolicis et in aliis maioribus sollempnitatibus CC offert super pixidem sanctorum reliquiarum argenteos.“

²⁰⁾ II, 8, p. 93—94: „Talem enim nobis legem instituit Pippinus, magni Karoli regis filius, ut annuatim imperatorum successoribus CXX boves electos et D marcas solvamur — marcarn nostre monete CC nummos dicimus — hoc testatur nostrarum etas in etatem; ...“

²¹⁾ G. Skalský, K dějinám mincovnictví, str. 31—34; Radoměřský, l. c., str. 52—66. Srov. též St. Suchodolski, Hřivna česká a polská v 11. století, Moravské numismatické zprávy č. 9, Brno 1962, str. 15—16.

²²⁾ II, 12, p. 100: „Insuper ei promittit mille et quingentas marcas denariorum, quod erat tributum trium annorum iam preteritorum.“ Ann. Altahenses maiores, MG, Scrib. rer. germ. p. 27, přepisují částku jako osm tisíc semiss královské váhy.

²³⁾ Příliš skepticky vyslovil se o použitelnosti Kosmovy zprávy J. Smolík, Mnoho-li vážila staročeská hřivna?, Pam. arch. XIII, 1885, str. 173.

V těsném sousedství uvedených dat zaznamenal Kosmas znění hnězden-
ských statut, uložených Čechům r. 1039. Statuta obsahují v některých člancích
pohružku peněžité pokuty, jež nasvědčuje ustálené normě. Tak přistižení
píjáci měli se vykoupit z vězení za 300 denárů, 300 denárů měl zaplatit za trest
každý, kdo by o nedělích a svátcích pracoval na poli, a stejná pokuta 300 dená-
rů hrozila i těm, kdo pohřbívali zesnulé podle pohanského ritu.²⁴⁾ Stereotypní
pokutní sazba má zřetelný ráz početního peníze a odpovídá 1 1/2 soudobé
hřivny, v textu se však blíže nevysvětluje a jistě zaslouží větší pozornosti, než
se jí doposud v numismatické literatuře dostalo.²⁵⁾

Na jiných místech kroniky hovořil Kosmas o neraženém kovu jako nositeli
peněžní hodnoty. Nezdůraznil-li právě tvar stříbrného či zlatého slitku výrazy
virga nebo *massa*,²⁶⁾ byla mu nejobecnější mírou jeho množství tíže, *pondus*,²⁷⁾
jindy přesně vymezená dobovou terminologií váhových jednotek jako *marca*,
talentum a *libra*. Ze tří uvedených výrazů se objevuje poprvé v konkrétním smys-
lu platidla hřivna, a sice ve zprávě o vraždě pěti polských bratří r. 1003.²⁸⁾
Jejích záhubu zavinila štědrost Boleslava Chrabrého, který prý jim daroval
velkou částku, „scilicet marsupium centum marcis plenum“. Avšak zmínka
budí značné pochyby. V současném vyličení události od Bruna z Querfurtu
mluví se o daru deseti liber²⁹⁾ a také Kosmův nápadný rým vede k domněnce,
že měšec se sto hřivnami je jen jeho důsledkem.³⁰⁾ Z těchto důvodů nelze
zmínku považovat za autentický doklad existence hřivny v Polsku a její umís-
tění v I. knize kroniky to ani nevynucuje.

O dalším dokladu, podle něhož Břetislavovi bojovníci složili r. 1039 v pol-
ském městě Hnězdně „CC marce altaris in arce“, nelze rozhodnout, zda určité

²⁴⁾ II, 4, p. 88–89: „Potatores autem, si deprehensi fuerint, non prius de carcere exeant,
quam in fiscum ducis unusquisque CCC nummos componat.“ — „Si quis autem quam domi-
nicis tam festis diebus... in aliquo servili opere inventus fuerit, ... CCC ducis in fiscum solvat
nummos. Similiter et qui in agris sive in silvis suos sepeliunt mortuos, huius rei presumptores
archidiacono bovem et CCC in fiscum ducis solvant nummos...“ O statutech pojednali
Novotný, ČD I/2, str. 21–23, Graus, Dějiny I, str. 83–84, a o jejich pokutách týž, I.
c., str. 198–199.

²⁵⁾ Pro úplnost je třeba uvést, že podle Kosmova svědectví k r. 1037, I, 42, p. 78, roz-
hazovalo se při nastolování českého knížete mezi lid deset tisíc i více denárů. Částka nemá
úlohu početního peníze a odpovídá její povaze, že není vyjádřena v hřivnách.

²⁶⁾ II, 2; III, 23 — p. 84, 192.

²⁷⁾ I, 38; II, předml.; II, 5; II, 8; III, 15; III, 20 — p. 70, 80, 90, 93, 177, 185. Z ně-
kterých obrátů, např. *dulce pondus martiris* nebo *pondus aurei crucifixi*, vyplývá, že termín *pondus*
není u Kosmy souznačný s librou, jak prostředkuje Du Cange, Glossarium manuale 5, str. 369.

²⁸⁾ I, 38, p. 70. U Kosmy je událost položena chybně k r. 1004.

²⁹⁾ „...decem libras, quas dantem seniore Bolizlaum dedisse noverunt, ...“ MG,
SS XV, str. 730.

³⁰⁾ W. Kętrzyński v předmluvě k vydání Brunovy legendy o pěti bratřích, MPH VI,
str. 387, usoudil, že Kosmas čerpal ze ztraceného veršovaného pramene polského původu,
což rozdílily ve výměru částky i v datování události nečiní pravděpodobným.

míní váhu kovu, zvláště může-li být formulace také v tomto případě ovlivněna
ohledem na rým.³¹⁾

O hřivnách českého poplatku do říše za léta 1039–1041 praví Kosmas
jednoznačně, že se hradily v minci, takže nejstarší nesporné hřivny neraženého
kovu, totiž „quingentas marcas argenti et XXX auri“, přináší až výměr pol-
ského poplatku do Čech za odstoupení Slezska r. 1054.³²⁾ Od té chvíle hřivny
stříbra sice převládají v textu kroniky nad hřivnami denárů, avšak kromě jedi-
ného případu vyskytují se pouze v platebním styku s cizinou. Kosmas v nich
vyjádřil výši ročního platu z knížecí komory, který si vymínil před r. 1067
biskup Šebřít za souhlas ke zřízení moravského biskupství, i beneficia, jež kolem
r. 1073 brali řezenský měšťan Kombold od biskupa Gebharta a falckrabí
Rapoto od Vratislava II.³³⁾ K r. 1093 opakuje se částka polského tributu do
Čech i její dvojnásobek a k r. 1099 díl, jež z něho připadl polskému knězi
Boleslavovi Křivoústému.³⁴⁾ Hřivnami stříbra rovněž splácel r. 1107 kníže
Svatopluk výkupné Jindřichovi V. a o dva roky později mu v nich sliboval
úplatek Vladislav I., zatímco nabídka Boleslava III. Bořivojovi II. z r. 1103,
„X marsupia mille marcis plena“ je Kosmovo oblíbené klišé, jehož věcné jádro
spočívá asi pouze v sumě hřiven.³⁵⁾

Úhrnem lze říci, že hřivna je v Kosmově díle běžná počínaje událostmi
spojenými s Břetislavovou výpravou do Polska a konče zhruba obdobím na
sklonku kronikářova života, jež je vůbec poměrně chudé podrobnostmi o způ-
sobech placení. Její častý počáteční výskyt v souvislostech s Polskem určuje
považa vyprávění a nemusí bezpodmínečně odrážet směr, kudy hřivna dospěla
do Čech.³⁶⁾ Vystupovala v Čechách ve funkci jednotky početní i váhové a pře-
baže *marca denariorum* je doložena o něco dříve než *marca argenti*, vznik obou
zřejmě těsně souvisel.

Výrazu *talentum* ve smyslu peněžní jednotky užil Kosmas pouze při dvou
příležitostech, ale natolik výmluvně, aby bylo možno stanovit obsah tohoto
důležitého pojmu. O vánocích r. 1099 udělil kníže Břetislav II. Boleslavovi

³¹⁾ II, 4, p. 89.

³²⁾ II, 13, p. 101. Paralelní částka ve zlatě dosvědčuje, že výraz *marca argenti* znamená
váhu neraženého stříbra. Ale stříbrná mince se v Polsku v letech 1025 až 1058 ani nerazila.
Srov. R. Kiersnowski, Pieniądz kruszcowy w Polsce wczesnośredniowiecznej, Warszawa
1960, str. 295–296 a 304.

³³⁾ II, 21; II, 28; II, 29 — p. 113, 123, 124. Na posledním místě se rovněž praví, že
české poselstvo odevzdalo papeži „litteras ducentis marcis delibutas“.

³⁴⁾ III, 1; III, 9 — p. 162, 170.

³⁵⁾ III, 21; III, 32; III, 16 — p. 187–188, 202, 179. Do této řady snad patří i nepřímý
doklad u Kosmy, III, 20, p. 185, podle něhož kníže Bořivoj příslibil r. 1107 Jindřichovi V.
„inmensa auri et argenti pondera“ a podle německých letopisů ve skutečnosti zaplatil 5000
hřiven. Srov. Novotný, ČD I/2, str. 436–437.

³⁶⁾ Prostřednictvím Polska a Slezska při pronikání hřivnového váhového typu do Čech
předpokládal Radoměrský, I. c., str. 62, vyloučil však Suchodolski, I. c., str. 17.

Polskému spolu s důstojenstvím mečníka „C marcas argenti et X auri talenta“ ročního důchodu z poplatku 500 hřiven stříbra a 30 zlata, jež jeho otec každoročně odváděl do Čech.³⁷⁾ Talent, který zde měří množství zlata, rozhodně neznamena početní peníz o 240 denárech, nýbrž některou váhovou jednotku.³⁸⁾ V úvahu by přicházela hřivna i libra, avšak první je daleko pravděpodobnější, poněvadž na ni několikrát poukazuje základní výměr polského poplatku. Kosmas v něm vypouštěl přebytečný název váhové jednotky zlata, aby se vyhnul opakování stejného slova, a jistě lze mít za to, že v Boleslavově čestném platu z téhož důvodu nahradil hřivnu talentem. Podruhé se talent vrací v době známé a často komentované stati o Svatoplukově výkupném z let 1107—1108.³⁹⁾ Střídání termínů *marca* a *talentum* a volné pořadí dílčích položek výkupného poskytly příležitost k různým domněnkám o vztahu počtu 240 denárů k váhové hřivně, ale lze-li výraz talent pokládat u Kosmy za rovnocenný s hřivnou, dospějeme k tomuto prostému výkladu: Kníže Svatopluk byl nucen přislíbit Jindřichovi V. deset tisíc hřiven stříbra za svou svobodu a kronikář dodává, že vzhledem k okolnostem by sám nepovažoval za pošetil vymáhat jich třeba i sto tisíc. Svatopluk však s námahou sehnal po návratu do Prahy jen sedm tisíc, k nimž přispěl i biskup Heřman sedmdesáti hřivnami čistého zlata a pětistý hřivnami stříbra, vypůjčenými na zástavu u řezenských Židů. Za zbytek postavil bratra Otu jako rukojmí. Po roce, u příležitosti křtu Svatoplukova syna, odpustil císař zbývající dluh tří tisíc hřiven, když se mu kníže zavázal k válečné pomoci proti Uhrům.⁴⁰⁾ Vcelku se ukazuje, že kolísání terminologie hřivna — talent je poplatné Kosmovu stylistickému úsilí a nemá věcný podklad.⁴¹⁾ Oběma názvy kronikář označil touž jednotku o váze hřivny.⁴²⁾

Poslední z trojice technických termínů, *libra*, ozve se u Kosmy poprvé při popisu průvodu Břetislava vojska, vracejícího se r. 1039 do Prahy s kořistí z polské výpravy. Jedna ze zlatých desek z náhrobku sv. Vojtěcha v Hnězd-

³⁷⁾ III, 9, p. 170.

³⁸⁾ Tvrdil-li Smolík (podle Radoměrského, l. c., str. 67), že „pod pojmem talent rozumíme vždy početní souhrn 240 denárů“, nelze s ním souhlasit. „Marca vel talentum“ cituje Du Cange, 6, str. 469. O souznačnosti talentu a libry jako váhových jednotek např. F. Schrötter, Wörterbuch der Münzkunde, 1930, str. 507, heslo „Pfund“ (zprac. A. Suhle).

³⁹⁾ III, 21—22, p. 187—188. Starší interpretace v numismatické literatuře kriticky shrnul a vlastní výklad podal Radoměrský, l. c., str. 65—71.

⁴⁰⁾ Takový smysl dává stať nepředpojatému čtenáři, tak jí také rozuměli Palacký, Dudík i Novotný. Nelze postřehnout, že by v kterékoliv položce Svatoplukova výkupného byla řeč o minci.

⁴¹⁾ Rozbor neprokázal, že volbu technických termínů ovlivňoval Kosmův zřetel k rytmičké složce prózy. Za odborný posudek vyjadřují pisatelé nejsrdečnější díky doc. dr. Evě Kamínkové.

⁴²⁾ Kromě ve významu peněžní jednotky Kosmas běžně užívá výrazu *talentum* ve smyslu daru, nadání, vloh, popřípadě v obrazném spojení „hřivna dobrých skutků“. Srov. Radoměrský, l. c., str. 68.

ně vážila prý podle veršového nápisu tři sta liber.⁴³⁾ Doklad stejně jako Brunova zmínka v legendě o pěti bratřích nasvědčuje, že v Polsku v letech krátce po Vojtěchově smrti odměřoval se drahý kov na libry, ale neposkytuje oporu k odhadu její velikosti.⁴⁴⁾ Zdánilivě obdobně je tomu u druhé a poslední kronikářovy citace libry k r. 1124. Jako současný a osobně v Praze přítomný zpravodaj Kosmas zaznamenal, že toho roku složili provinivší se pražští Židé knížeti Vladislavovi I. „tria milia argenti et centum auri libras“, aby vykoupili život představeného své obce Jakuba.⁴⁵⁾ Vážení stříbra a zlata na libry, v Čechách písemně nikdy dříve nedoložené, uplatnilo se tedy v jednom zvláštním případě v době, kdy běžnou váhovou jednotkou drahých kovů byla již dávno hřivna. Povaha částky se však zároveň nápadně liší od většiny ostatních v kronice, neboť hraje nezastřenou úlohu pokuty. To ji sblížuje s pokutní sazbou 300 denárů Břetislavových hnězdenských zákonů, pro kterou jsme výše nenalezli uspokojivé vysvětlení. Podle našeho názoru je vhodné uvést obě místa v souvislost a spatřovat v 300 denárech míru peněžitých pokut ustrnulou z dob, kdy libra plnila v mincovnictví důležité funkce. K mladší hřivně o 200 denárech byla by pak vázána početním a pravděpodobně i váhovým poměrem 3 : 2.

První pokračovatelé Kosmovi zaznamenávali události počínaje rokem 1126, ale obohacují základnu šetření jen několika málo daty. Kanovník vyšehradský, kronikář vlády Soběslava I., uvedl výplatu žoldu pro knížecí bojovníky v hřivnách denárů,⁴⁶⁾ kdežto věno Soběslavovy dcery Marie provdávší se do Rakous a cenu budyšínských hradů, vykoupených od vdovy po Viprechovi Grojčském, v hřivnách stříbra.⁴⁷⁾ R. 1129 daroval prý kníže vyšehradskému kostelu nádherný svícen, vážící 12 hřiven zlata, 80 stříbra a nespočet mědi a železa.⁴⁸⁾ Výrazu talent kanovník vyšehradský užíval jen v přeneseném významu a libru neuplatnil vůbec. Mnich sázavský má s ním oba tyto rysy společné, ale zachoval z donace Břetislava I. Sázavskému klášteru z doby po

⁴³⁾ II, 5, p. 90: „Ter centum libras apponderat hoc opus auri.“

⁴⁴⁾ Kosmas sice uvedl, že deska byla pět loktů dlouhá a deset dlaní široká, ale k určení váhy libry chybí ještě třetí rozměr.

⁴⁵⁾ III, 57, p. 232. Také v tomto případě Kosmas pojmenoval váhovou jednotku jen jednou, ale je pochybné, že by bylo nutno rozumět hřivnu, jak učinil Novotný, ČD I/2, str. 553.

⁴⁶⁾ R. 1136: „...cumque donativum militibus erogaret, Wladislao nongentas marcas denariorum tradidit...“ FRB II, p. 224.

⁴⁷⁾ FRB II, p. 229, k r. 1138 a 1139.

⁴⁸⁾ FRB II, p. 207. Kronikář také tvrdí, l. c., str. 218, že uherské poselstvo darovalo r. 1134 císaři Lotharovi dva koně, jejichž sedla byla vykládána 26 hřivnami zlata. Spolu se splátkou 70 hřiven čistého zlata na Svatoplukovo výkupné jsou tyto doklady důkazem, že zlato se tehdy již všeobecně vážilo na hřivny stejně jako stříbro a že nelze předpokládat pro oba drahé kovy existenci různých váhových jednotek.

r. 1037 důležité kupní ceny nemovitostí 600 a 100 denárů.⁴⁹⁾ Oba údaje náleží do těsného sousedství Kosmových dokladů početních peněz o 200 a 300 denárech je patrné, že jsou jejich celistvými násobky, resp. podíly.

Četnost peněžního názvosloví se dále snižuje u druhých pokračovatelů Kosmových, z nichž letopis Vincenciův zhruba z let 1168—1174 zasluhuje poznámku k r. 1160, kde se poprvé v českém pramenu objevují *solidi*.⁵⁰⁾ Je však význačné, že se týkají poplatku lombardských biskupů účastnících se církevního sněmu a nemají s domácími poměry nic společného. Letopis Jarlochův, vzniknuvší v zachované redakci nejspíše v letech 1215—1222, zajímavě charakterizuje obnovení mince v Čechách r. 1179 jako těžkou daň nových denárů.⁵¹⁾

Pozdější letopisná a kronikářská díla neobsahují nic, co by mohlo mít zásadní význam pro poznání domácího peněžního vývoje před rokem 1222,⁵²⁾ zato je třeba pozastavit se ještě u dvou míst v latinských legendách o českých světcích, vztahujících se na skrovně osvětlené peněžní poměry v 10. století. První obsahuje tzv. Kristiánova legenda o životě sv. Ludmily a sv. Václava, jež se hlásí do doby biskupa Vojtěcha Slavníkovce, ale je považována za falsum 12. století.⁵³⁾ V episodě o Podivenovi, správci paláce knížete Václava, vypráví se mezi jiným, že měl-li rozdat v almužnách deset peněz, přidával k nim ze svých prostředků pět a bylo-li chudých třicet nebo více, že přidával patnáct.⁵⁴⁾ Nezávisle na okolnostech původu legendy zůstává význačné počítání drobných částek na 5, 10 a 15 denárů, s nímž jsme se u Kosmy nesetkali.

⁴⁹⁾ FRB II, p. 244: „... agros vero et prata ex utraque parte adiacentia... DC denariorum pretio redemit et abbati Procopio scriptis et legitimis testibus reconsignavit.“ — „... terram et... unum stagnum et structuram lignorum ad piscandum centum denariis comparatam eidem abbati... contradidit.“ Cit. podle CDB I, 48, p. 51. Z. Fiala, K otázce funkce našich listin do konce 12. stol., SPFFBU IX, 1960, řada hist., C 7, pozn. 20, str. 19—20, vyslovil názor, že zpráva Mnicha sázavského zřejmě zaměňuje situaci druhé poloviny 12. stol. s první polovinou 11. stol. Z uvedených denárových položek to není patrné.

⁵⁰⁾ FRB II, p. 450.

⁵¹⁾ FRB II, p. 475: „Qui (sc. Fridericus) quoniam imperatori pecuniam promiserat magnam, recordante me, de ipsa obsidione misit et a populo terrae collectam gravem novorum denariorum exegit.“ Doklad komentoval K. Krofta, Začátky české berně, ČCH XXXVI, 1930, str. 3, ale podstata daně mu unikla. Srov. také Graus, Dějiny I, str. 260.

⁵²⁾ Snad kromě Dalimilovy kroniky, kap. 45, v níž se připisuje pražskému biskupu Ekkehardovi (1017—1023) ustanovení desátku dvou denárů z každého ohniště a hřivny zlata polského poplatku z r. 1054 se přepočítávají na stříbro v poměru 1 : 10. O obou zprávách je však velmi pochybné, zda se vztahují na udanou dobu.

⁵³⁾ Novotný ČD I/2, str. 709 a 740, ČD I/3, str. 197—198; Graus, Dějiny I, str. 74—75. Diskuse se zastánci pravosti legendy není ukončena. V numismatické literatuře vyslovil se v její neprospěch G. Skalský, Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví, Praha 1929, str. 74.

⁵⁴⁾ FRB I, p. 223: „Si quando viro illi elleemosyna iniuncta fuisset in dispendendis decem nummis, ipse pro fidelitate domini sui addebat quinque: quandove eidem iubebantur in triginta vel eo amplius alimenta pauperes distribui, quindecim ille addebat.“

Legenda o životě sv. Vojtěcha, sepsaná Brunem z Querfurtu kolem roku 1004, se v 11. kapitole dotýká způsobu hospodářské správy pražské diecéze za prvního biskupova působení v letech 982 až 988.⁵⁵⁾ Světec prý nezanedbal nic, čím by mohl prospět potřebě chudých a k okrase chrámu, zároveň ale nechtěl odevzdat vládu bohatství věda, že sám je nad ním pánem podle přísloví „dilige denarium, sed parce dilige formam“. Smysl hexametru by nevyplýval z kontextu dosti jasně, kdybychom již nevěděli, že přesně týmž veršem později učinil Kosmas narážku na nešetrné obnovování mince. Poněvadž existují české biskupské ražby přidělitelné Vojtěchu Slavníkovci,⁵⁶⁾ mohlo by být Brunovo líčení nepřímým písemným dokladem Vojtěchova mincování, je však třeba mít na paměti, že celý uvedený pasus chybí v užší redakci legendy, takže jeho pozdější původ není vyloučen.⁵⁷⁾

Poznatky načerpané z rozboru českých vyprávěcích pramenů týkají se kvalitativní i kvantitativní stránky peněžních jevů. V oblasti terminologie vzájemné srovnání vede k závěru, že nejstarší domácí kroniky neznaly jiný druh ražených peněz než stříbrný denár, pro nějž užívaly výrazů *nummus*, *nummisma* nebo *denarius* a se zvláštním stylistickým zabarvením i výrazu *obulus*.⁵⁸⁾ Z drobných částek obrací k sobě pozornost počet 12 denárů, nápadně se shodující s franským solidem, třebaže sám termín *solidus* se v českých poměrech nikdy nevyskytuje. Základ hrubého počtu tvořila částka 200 denárů, jako pokutní sazba uplatňovala se suma 300 denárů. První byla ekvivalentem hřivny, u druhé lze připustit, že odpovídala libře, nebo že alespoň znamenala důležitou početní jednotku starého původu. Naproti tomu výraz *talentum* v běžném smyslu souhrnu 240 kusů denárů není doložen a u Kosmy velmi pravděpodobně zastupoval hřivnu. *Marca denariorum* označovala hřivnu ražených peněz, avšak zůstává sporným, zda se jí výhradně rozuměl početní souhrn 200 denárů, nebo také denáry o váze hřivny. *Marca argenti* znamenala hřivnu neraženého stříbra, neznámo zda čistého, ryzosti běžné mince, nebo sazeného na jinou normalizovanou ryzost. Přívlastek označující nejvyšší dosažitelnou jakost kovu objevuje se ve spojení *obryzum aurum*, tedy jen u zlata. Zlato stejně jako stříbro se všeobecně vážilo na hřivny, kdežto *argenti et auri librae* vyskytly se v jediném případě s funkcí pokuty.⁵⁹⁾

Pokud se týče četnosti jednotlivých způsobů placení, stříbro v ražené i neražené formě mělo převahu nad zlatem, jež hrálo spíše úlohu uchovatele hod-

⁵⁵⁾ FRB I, p. 273.

⁵⁶⁾ Identifikoval je G. Skalský, Denáry pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce, NČČsl V, 1929, str. 26 n. Srov. i též, Význam slavníkovského mincovnictví, Num. sborník II, 1955, str. 24—26.

⁵⁷⁾ Srov. Pertzovo vydání, MG, SS IV (VI), str. 599.

⁵⁸⁾ Obol patrně neznamenal půldenár, doložený mincovním materiálem z konce 10. století.

⁵⁹⁾ Srov. výsledky Skalského, K dějinám, str. 41, a doklady tamže, pozn. 5.

not.⁶⁰⁾ Mince vystupovala jako zcela běžný platební prostředek hlavně uvnitř hranic českého státu, kde se jí vyjadřovaly nejen drobné úroční dávky, obětní dary, almužny a tržní sumy, nýbrž i značné položky, jako 900 hřiven služného pro přemyslovské vojsko. Ve vztahu k cizině užívalo se mince jen výjimečně. Jediným příkladem je 500 hřiven českého poplatku do říše, ale jde tu zároveň o doklad nejstarší, za nímž následují vesměs platby v neraženém stříbře.⁶¹⁾ V případě ročních 100 hřiven odškodného biskupa Šebíře užilo se této formy úhrady i v domácích poměrech.

Tyto výsledky rozboru vyprávěcích pramenů vztahují se na vlastní Čechy zhruba od nastoupení Břetislava I. (1035) do sklonku vlády Soběslava I. (1125–1140). O situaci na Moravě není zpráv.

2. Listiny a akty.

Tou měrou, jak klesá dokumentární hodnota kronik pro otázky souvěkého českého peněžnictví, zvyšuje se počet i rozmanitost dokladů v pramenech diplomatické povahy. Během 12. století pozvolna narůstala písemná forma řízení na úkor formy ústní a dosáhla zvláště velkého rozmachu v souvislosti s hospodářským a sociálním přerodem českých zemí na počátku 13. století.⁶²⁾ Zřejmost této tendence patrně neovlivnily pozdější ztráty archivního materiálu, jak ukazuje jednoduchý diagram, vyjadřující četnost dochovaných českých aktů, listin a listů v jednotlivých desetiletích.⁶³⁾ Zahnuje všechny pravé písemnosti pořizené světskými a duchovními feudály v Čechách a na Moravě do dvacátých let 13. století bez ohledu na místo vzniku či určení, poddanskou příslušnost příjemce, nebo osob a statků, jichž se zlistinění týkalo. Vyloučeny jsou pouze listiny cizích vydavatelů, neboť v některých obdobích by znatelně zkreslily reálný průběh četnosti.⁶⁴⁾ Diagram rovněž zaznamenává podíl listin s peněžními údaji, nehledě k všeobecným a neurčitým výrazům, např. *argentum*,

⁶⁰⁾ Tato jeho funkce vysvítá nejlépe u Kosmy v pasáži o Svatoplukově výkupném, III, 21, p. 188, kdy biskup Heřman poskytl knížeti 70 hřiven čistého zlata „de dote sancte ecclesie“.

⁶¹⁾ Lze rovněž poukázat na dary přemyslovské knížecí rodiny zwiefaltenskému klášteru, o nichž hovoří Novotný, ČD I/2, str. 683.

⁶²⁾ O frekvenci českých listin Graus, Dějiny I, str. 52, o aplikaci statistické metody při jejich studiu týž, l. c., str. 296–297.

⁶³⁾ Diagram na str. 80 byl sestaven na podkladě svazku I a II sbírky Codex diplomaticus regni Bohemiae, tedy bez ohledu k ohlášeným dodatkům ve svazku III/3. Z dokladů chybějících ve Friedrichově edici přihlédlí jsme jen k výtahu zakládací listiny kláštera v Třebíči, který vydal Bretholz, l. c., str. 257 n.

⁶⁴⁾ Zvláště nestejněměrná diplomatická aktivita kurie vůči českým zemím vnesla by do přehledu nepřislušný prvek.

pecunia, decima apod. Jejich množství v poměru k celkovému fondu zvyšovalo se jen zvolna a lze říci, že rozsah informací, jež poskytují o peněžních poměrech, je prakticky úměrný počtu dochovaných listin.⁶⁵⁾

Pro potřeby podrobného rozboru je vhodné diplomatický materiál chronologicky rozdělit do dvou oddílů, z nichž první, ohraňovaný přibližně polovinou 12. století, by tvořil protějšek svědeckvých pramenů vyprávěcích a druhý zahrnul zbývající, kronikami nedostatečně pokrytý úsek do roku 1222. Nebudeme se v nich pochopitelně vyhýbat ani cizím dokladům, které jsme původně vyloučili z účasti na kvantitativním rozboru. Listinným falsům vyhradíme zvláštní oddíl.

Období do poloviny 12. stol. Nejstarším českým aktem s peněžními daty je zápis o založení litoměřického kostela asi z r. 1057, podle něhož kníže Spytihněv II. takto vymezil celní poplatky za přepravu soli a ostatního zboží po Labi: domácí obyvatelé měli dávat z malé lodi 15 denárů a z velké dvě míry, kromě přepravců dovážejících knížeti sůl, kteří měli platit rovněž jen polovinu. O lodích cizinců nařídil, aby z největší platili dvě velké míry, z prostřední jednu a z malé tolik denárů, kolik měř vezla.⁶⁶⁾ Pro interpretaci je důležité rozhodnout, co znamenala opakující se míra a velká míra. Ze zmínky o soli přímo v textu a s odvoláním na dvě falsa z počátku 13., resp. z konce 12. stol. s výslovně dosvědčenými mírami soli a s poznámkou, že v soli se platilo clo v Děčíně,⁶⁷⁾ můžeme spolehlivě usuzovat, že šlo o ustálená objemová měřítka tohoto důležitého zboží a zároveň naturálního platidla. Tak z litoměřického zápisu plyne, že jedna míra soli rovnala se 15 denárům a získáváme základní vztah, spínající oba směnné prostředky. Dvě míry cla z velké lodi rovnaly se 30 denárům, ale kolik platila velká míra, pramen neprozrazuje.

Další místo zaujímají kuriální doklady o udělení práva mítry českým knížatům Spytihněvovi II. a Vratislavovi II. Jejich význam, již dříve náležitě oceněný, spočívá v tom, že dosvědčují existenci zvláštní váhové hřivny v Če-

⁶⁵⁾ Jejich absolutní množství ovšem v průběhu dvou století mnohonásobně vzrostlo a je třeba položit si otázku, zda neposkytují základnu ke spolehlivějšímu poznání měnových poměrů na sklonku zkoumaného období než na jeho počátku. Poněvadž se však svědeckvých listinných pramenů kvalitativně nemění, s množícími se daty množí se i rozpory mezi nimi a na základě zvětšujícího se počtu informací budeme moci podat jen obširnější, nikoliv také správnější výklad probíraných historických jevů.

⁶⁶⁾ CDB I, 55, p. 55: „De parva navicula XV denarios, cuiuscunque sit, servi vel liberi, precepit dari. De magna autem II mensuras, preter illos, qui sal duci debent, et ipsos eciam medietatem persolvere iussit. Hospitum autem naves naviculasque sic ordinavit, ut de maxima nave II mensuras magnas, de mediocri unam, de parva, quot mesure sint, tot denarios persolverent.“ O povaze těchto poplatků podrobně pojednal K. Krofta, Staročeská „venditio“, Pekařův sborník I, Praha 1930, str. 108–109.

⁶⁷⁾ CDB I, 390, p. 398, k r. 1115: „Nesicha qui solvit novem mensuras salis.“ — „Quatuor qui salem solvunt novem mensuras.“ CDB I, 396, p. 409, k r. 1146: „Dacin partem salis de theloneo.“ Srov. též pravou listinu CDB I, 301 asi z r. 1183.

chá. ⁶⁸⁾ Roku 1059 nebo 1060 obdržel Spytihněv II. jako první z přemyslovských knížat od papeže Mikuláše II. právo nosit mitru, za což přislíbil sto liber stříbra úroku. Listina se sice nezachovala, ale záznam o úroku přešel do vatikánské sbírky kánonů z 12. století. ⁶⁹⁾ Někdy v letech 1061—1073, ale patrně záhy po Spytihněvově smrti, obnovil toto právo Alexander II. jeho nástupci Vratislavovi II. listinou dnes rovněž ztracenou, jemuž je roku 1073 znovu potvrdil nový papež Řehoř VII. Kníže Vratislav ihned vybavil příslušný poplatek, neboť následujícího roku papež kvitoval příjem censu v částce „centum marchas argenti ad mensuram vestri ponderis“. ⁷⁰⁾ Na zprávách je pozoruhodné, že v rozpětí patnácti let jako by se zdánlivě změnila váhová jednotka, v níž se census splácel, ačkoliv k tomu nebylo opodstatněného důvodu. Vysvětlení poskytuje okolnost, že pojmy *marca* a *libra* se někdy zaměňovaly, ⁷¹⁾ takže tím spíše v zaalpské oblasti mohla se váhová jednotka severského původu označit výrazem starším a srozumitelnějším. Uvedené doklady dosvědčují sice existenci osobité české jednotky o váze hřivny nejpozději k r. 1074, ale nezbytně z nich neplyne, že se snad teprve po r. 1060 v Čechách zreformoval liberní váhový základ.

Moravské poměry pomáhá osvětlit zakládací listina hradištského kláštera, vydaná olomouckým údělným knížetem Otou a jeho manželkou Eufemií r. 1078. Z výnosu tří rozličných cel přiděluje se klášteru každý šestý a z výnosu mince každý desátý denár. ⁷²⁾ Z poddaných darovaných klášteru byli někteří uvedeni za 300 denárů a stejnou částku měli zaplatit, kdyby kdokoliv z nich chtěl vyjít z poddanství. ⁷³⁾ Listina je důležitá tím, že dokládá počet 300 denárů také na Moravě, ne ovšem jako pokutní sazbu, ale rovněž ve význačné pozici výkupného z poddanství. Důchody z cel a mince tvoří celistvé podíly 300 denárů avšak vymezení řadovou číslovkou není takové povahy, aby z něho bylo možno bezpečně soudit na velikost drobných početních peněz. Také další peněžní

⁶⁸⁾ G. Skalský, K dějinám, str. 31; týž, Mincovní reforma, str. 16; Radoměrský, I. c., str. 52, 59 a 64.

⁶⁹⁾ CDB I, 57, p. 60: „Speciocneus, dux Boemie, accepit licentiam a papa Nicolao sibi portandi mitram et promisit se daturum omni anno C libras argenti de terra sua sub nomine census.“ Srov. K. Krofta, Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské, ČCH X, 1904, str. 32, pozn. 1, a Novotný, ČD I/2, str. 103—105, kteří zde shodně rozuměli hřivny stříbra.

⁷⁰⁾ CDB I, 61, 64 a 72. Novotný, ČD I/2, str. 124—125, 159 a 165—166.

⁷¹⁾ Závažné doklady uvedl Du Cange, 4, str. 560.

⁷²⁾ CDB I, 79, p. 84: „Datus est etiam de Olsava sextus denarius et de ponte Bratislaue sextus denarius, de via vero, que ducit ad Poloniam iuxta civitatem Gradecz sextus denarius et de moneta decimus denarius.“ O poslední z položek Skalský, I. c., str. 19.

⁷³⁾ Tamtéž: „Quatuor piscatores, septem aratra cum aratoribus; hii omnino introducendi sunt precio, et pro capite singulorum dandum est precium trecentorum denariorum ea condicione, ut, si aliquando velit aliquis eorum de servitute exire, reddat precium, quod datum est pro se...“ O souvislosti sazby s pokutami Břetislavových statut Graus, Dějiny I, str. 199. Poněkud jinak Novotný, ČD I/2, str. 342—343.

údaje týkají se Moravy a pocházejí ze zakládací listiny kláštera v Třebíči, vydané údělnými knížaty Oldřichem a Litoldem asi r. 1104. Z dochovaného výtahu se dozvídáme o důchodu z mince ve výši 100 denárů a o desátku snížném ve prospěch nově usazeného lidu na 6 denárů. ⁷⁴⁾ Drobná sazba se neshoduje s hrubou, ale obě lze poměrně snadno sloučit s počtem 300 denárů v o čtvrt století starší listině hradištské.

Nové doklady se objevují až v listině Soběslava I. vyšehradskému kostelu z r. 1130. Kníže potvrdil kapitule donaci svých předchůdců, podle níž měla dostávat z výnosu ročního tributu ve dvanácti českých krajích každou desátou hřivnu, a dobrovolně rozmnožil důchod podílem na výnosu v dalších třech krajích. ⁷⁵⁾ Také na povznesení kostelního hospodářství měl pražský vilik ročně přispívat osmi hřivnami denárů. ⁷⁶⁾ Z tohoto druhého ustanovení a zcela nesporně z analogické listiny Soběslava II. z r. 1178 (CDB I, 287) vyplývá, že *marca* vyměřující podíl z tributu rozuměla se hřivnou mince, nikoliv hřivnou neraženého kovu. Proboštův příležitostný příspěvek kanovníkům na postní stravu ve výši 80, resp. 40 denárů, uvedený v dalším textu listiny Soběslava I., ⁷⁷⁾ je z prvních, jenž se vymyká běžným sazbám a jistě spadá na vrub nahodilým okolnostem. Desátý peníz z výnosu soudních pokut v kraji kameneckém pocházel již ze staršího ustanovení. ⁷⁸⁾

Z listiny kanovníka Zbyhňeva z let 1125—1140 dozvídáme se kromě kupní ceny pastvin 440 denárů a nájemného z polností 150 a 100 denárů, ⁷⁹⁾ že dušník Ostoj měl platit 12 denárů a dušník Miloň 6 denárů úroku unětickému

⁷⁴⁾ Bretholz, I. c., p. 260: „...VIII. forum Brnen et thabernarium, centum denarios a moneta ad capellam sancti Benedicti.“ — „Ipse vero dux Udalaricus pro paupertate novelli populi, qui tunc eadem solitudine locabantur, VI nummos pro decimacione instituit.“ Srov. Novotný, ČD I/3, str. 345, pozn. 2; Graus, Dějiny I, str. 258. Fiala, I. c., str. 8, přisvědčil mínění V. Hrubého, že písemnost je v dochované formě falsem z konce 12. století nebo i z doby ještě pozdější.

⁷⁵⁾ CDB I, 111, p. 113: „Et cum secundum predecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo idem fratres in his civitatibus habeant, ...addo eis in tribus his provinciis Rokitnah, Csazlaui, Hinone eciam decimam marcam annui tributi.“

⁷⁶⁾ Tamtéž, p. 113—114: „Et ne hi boves, qui sunt dos eiusdem ecclesie, pereant, pro restauracione eorumdem assigno eis a villico Pragensi annuatim in festo beati Martini VIII marcas denariorum accipiendas.“ Mimo jiné tohoto dokladu dovolal se Skalský, K dějinám, str. 41, pozn. 3, na důkaz, že denáry byly „při větších platech záhy brány na váhu“. Může však jít i o hřivny početní po 200 denárech.

⁷⁷⁾ Tamtéž, p. 114: „Quadragesimali tempore una quaque ebdomada LXXX nummos pro piscibus a suo preposito accipiant, estivo etiam totidem...“ Níže vymezuje se podmínka, za které měli kanovníci obdržet jen polovinu.

⁷⁸⁾ Tamtéž: „Camenci decimum nummum in vendicionibus, ut antiquitas est institutum, habent habeantque.“ K tomu Krofta, I. c., str. 115.

⁷⁹⁾ CDB I, 124, p. 130: „Prata omnia, quia ea redemi quadringentis et quadraginta denariis, et ad hec unus campus, ...“ — „Juxta orreum est medietas campy; pro eo frater meus debet dare CL. Et alter est Bresti similiter medius; pro ipso debet dare C denarios, hoc est popousca.“ Co zde znamená termín „popousca“, nepodařilo se nám zjistit.

kostelu.⁸⁰⁾ V jiné domácí listině z let asi 1143—1148 uvedl olomoucký biskup Jindřich II. mezi donacemi Vladislava I. (1109—1117, 1120—1125) strahovskému klášteru důchod 200 denárů z mince každého sobotního dne.⁸¹⁾ Tato serie dat je příznačná tím, že poplatek z mince je formulován v základní početní jednotce, nájemné že z ní bylo nezastřené odvozeno, kdežto kupní cena závisela na zcela nahodilých okolnostech.

Z listin cizích vydavatelů je nutno uvést papežskou protekci udělenou Luciem II. vyšehradské kapitule z r. 1144, jež za výsadu bezprostřední ochrany měla odvádět kurii dvanáct hřiven denárů ročně.⁸²⁾ Třebaže není vyloučeno, že poplatek stanovil již Vratislav II. v nezachované zakládací listině z doby kolem r. 1070,⁸³⁾ výměr censu je poměrně neobvyklým užitím ražených peněz ve styku s cizinou.

Při hodnocení platebních poměrů v Čechách a na Moravě do pol. 12. století můžeme se opřít o údaje celkem sedmi aktů a listin, z nichž dvě vznikly v papežských kancelářích. Domácí doklady uvádějí peněžité položky vesměs ve stříbrné minci, v čemž je následuje i výměr vyšehradského censu, kdežto poplatek za právo mitry zní jediný na hřivny neraženého stříbra. Denárové platby jsou dosti rozmanité a zahrnují kupní ceny nemovitostí, důchody církevních ústavů z výnosu knížecích cel, soudních pokut, daně míru a z mince, výkupné z poddanství, stravné kanovníků i pozemkovou rentu. V souvislosti s výnosem mincovního regálu dosvědčuje se jimi počet 200 denárů v Čechách a 100 denárů na Moravě, kde se rovněž vyskytuje sazba 300 denárů v ustanovení právní povahy. Počet 6 a 12 denárů je příznačný pro církevní desátek, 15 a 30 denárů je doloženo ve funkci celní sazby. Výsledek rozboru se výborně kryje s daty soudobých českých kronik jak co do převahy mince v domácí směně nad platidly z neraženého kovu, tak co do způsobu jejího počítání, kde pouze sazba litoměřického cla tvoří výjimku a nachází protějšek v Kristiánově legendě.

Období od poloviny 12. stol. do r. 1222. Obraz, který poskytují listiny počínaje přibližně polovinou 12. století, se zvolna, ale zřetelně mění.

⁸⁰⁾ Tamtéž: „... Ostog proanimatus... solvens XII denarios unoquoque anno Wneti-censi ecclesie.“ — „Milong proanimatus... VI denarios iussus est, amboque in festo Martini cum Ostog solvant.“ O ustanovení Graus, Dějiny I, str. 242.

⁸¹⁾ CDB I, 156, p. 161: „...ducentos nummos de moneta omni die sabbati.“ Srov. Skalský, Mincovní reforma, str. 19, pozn. 3.

⁸²⁾ CDB I, 136, p. 139: „Ad indicium autem, quod eadem ecclesia beati Petri iuris sit et sub ipsius protectione consistat, duodecim marcas denariorum illius monete (následuje rasura dlouhá 114 mm) nobis nostrisque successoribus annis singulis persolvatis.“ Také tyto hřivny denárů považoval Skalský, K dějinám, str. 41, pozn. 3, apriorně za váhové. Otázka vyžaduje obezřelý rozbor, který nelze provést bez zřetele k mincovnímu materiálu.

⁸³⁾ Novotný, ČD I/2, str. 142—145 a ČD I/3, str. 418—419.

Domácí mince v nich ustupuje neraženému stříbru, jež od poslední čtvrtiny 12. století úplně převládá při prodejkách a výměnách nemovitostí, a jen náhodný nedostatek dat zabraňuje sledovat přechod podrobněji. Ponecháme-li stranou listy cizích korespondentů určené do Čech,⁸⁴⁾ je nejdříve po ruce listina krále Vladislava I. z let 1158—1169 s kupní cenou pozemků v blíže neurčených hřivnách a donace Soběslava II. pro Vyšehrad ze 70. let, vyjadřující všechny peněžité položky v denárech.⁸⁵⁾ První zaručený doklad na hřivny stříbra pochází až z listiny strahovského opata Alberta asi z let 1175—1178, ale od té doby jejich počet vzrůstá a rovněž se množí údaje v pouhých hřivnách. Výrazy *marca* a *marca argenti* se vyskytují i společně a poněvadž v jednom případě označují totožnou částku,⁸⁶⁾ není třeba pochybovat, že holý výraz znamená již určité hřivny neraženého stříbra.

Na Moravě kontrastuje s poměrně velkým počtem dat v ražené minci nedostatek výslovných dokladů o užití hřiven stříbra. Z mála listin uvádějících izolovaný termín *marca* zasluhuje zvláštní zmínku konfirmace držby Kroměříže, vystavená Přemyslem Otakarem I. olomouckému biskupu Robertovi r. 1207. Podle jejích slov ves zakoupil biskup Jan II. (1104—1126) od úředního knížete Oty Černého za 300 hřiven,⁸⁷⁾ jež jsou vůbec jediným dokladem o existenci hřivny na Moravě před začátkem 13. století. Mnohem výrazněji se projevuje odklon od denárové měny v Čechách, kde proti čtyřem listinám s domácí mincí stojí asi dvacet listin s údaji ve váhových hřivnách stříbra, jehož širokou oblibu dosvědčuje i diferenciací jakosti různými přívlastky. Tak poprvé v listině z let 1184—1192 a znovu r. 1207 a 1218 uvádí se *marca puri argenti*, r. 1194 *marca examinati argenti*.⁸⁸⁾ Zřejmost celkové tendence zesiluje fakt, že podle listiny papeže Celestina III. nejpozději r. 1197 změnila se denárová sazba vyšehradského censu na pět hřiven, o nichž se jinde dozvídáme, že měly být „boni argenti in pondere Pragensi“. ⁸⁹⁾ Změna peněžní struktury v českých a moravských listinách z rozhraní 12. a 13. století je dobře patrna ze souhrnné tabulky. (Listiny týkající se Moravy jsou označeny *.)⁹⁰⁾

⁸⁴⁾ „Marca“ a „marca argenti“ vyskytují se v dopisech steinfeldského probošta Oldřicha strahovskému opatovi Gezonovi, z let 1153—1158, CDB I, 196 a 198.

⁸⁵⁾ CDB I, 245 a 287.

⁸⁶⁾ CDB I, 349. Zároveň již ani v jediném případě není doložena *marca denariorum*.

⁸⁷⁾ CDB II, 59. Svědectví o koupi čerpá se rovněž z listiny CDB I, 115 z doby po r. 1131, kde však chybí tržní suma.

⁸⁸⁾ CDB I, 335; CDB II, 75 (II) a 153; CDB I, 349. Srov. Skalský, l. c., str. 41, pozn. 5. Dosavadní výklady významu, jaký měly přívlastky označující jakost stříbra, ponechávají některé otázky otevřené.

⁸⁹⁾ CDB I, 359. Sazbu blíže určuje listina CDB IV/1, 264 z r. 1253.

⁹⁰⁾ Přehled nebere zřetel k obsahu kominačních formulí, které budou posouzeny samostatně. K listinám moravského původu je přiřazena donace Přemysla Otakara I. olomouckému biskupství, CDB II, 22, zpečetěná v Praze. Srov. doklady u Skalského, l. c., str. 41.

Tab. 1

Peněžní struktura českých a moravských listin 1150–1220

Údobí	marcae argenti	marcae	denarii (nummi)
do r. 1179	CDB I, 285	CDB I, 245	CDB I, 287
1180–1189	I, 304 ^{a)} I, 308 I, 310 ^{b)} I, 318 I, 323 I, 335	I, 343	
1190–1199	I, 348 I, 349	I, 349 I, 357	I, 358
1200–1209	II, 75 (II)	II, 15 II, 54 II, 59*	II, 22* II, 27 II, 59*
1210–1219	II, 118 II, 153 II, 174 ^{c)} II, 187	II, 85 II, 92* II, 106* II, 126 II, 153 II, 187 II, 188	II, 86* II, 90 II, 109* II, 110*

a) Marcae argenteae. b) Pravost listiny je pochybná. c) Zahraniční platební styk.

Příčiny vytlačování mince stříbrem braným na váhu je třeba uvádět v souvislost se zrychleným úpadkem vnitřní hodnoty českých denárů ve 2. polovině 12. století, kdy zvláště v ražbách knížete Fridricha (1178–1189) dosáhla měnová krize v Čechách vrcholu.⁹¹⁾ Mince nízkého zrna stala se neschopnou

⁹¹⁾ Základní poučení o vývoji vnitřní hodnoty denárových ražeb od Vladislava II. do Přemysla I. poskytuje dílo E. Fialy, *České denáry*, zvláště str. 109–110 a 113–118. Stručný

plnit funkci směnného prostředku, která přecházela na neražený kov tím spíše, že přísun stříbra neznehodnoceného vysokou přísadou mědi již alespoň do jisté míry zajišťovala domácí těžba.⁹²⁾

Zhoršování zrna se patrně provádělo radikálním způsobem, neboť, jak jsme již uvedli, právě k r. 1179 utkvěla Jarlochovi v paměti těžká daň nových denárů vybíraná po Čechách. Obnovou mince se sice docílilo finančního efektu i při zachování stálého zrna, ovšem jeho zhoršením bylo možno zisk podstatně zvýšit. Důsledky nadměrného kořistění z mincovního regálu lze pak spatřovat v donaci Soběslava II. vyšehradské kapitule z r. 1178. Podle jejího znění kníže tehdy nahradil kanovníkům darováním újezdu v pražském podhradí značný pokles desátku z tributu míru, který za vlády Soběslava I. (1125–1140) vynášel každému 1700 denárů ročně, avšak nyní jen 100, zřídka více a často ještě méně.⁹³⁾ Úbytek nominálního výnosu daně až na 1/17 v rozpětí padesáti let se dosud obtížně vysvětloval zcizováním a přesunem obyvatelstva do tříd, které tribut neplatily.⁹⁴⁾ Podle našeho názoru jev spočíval v poklesu zrna českých mincí ve 2. polovině 12. století, kdy tribut o stálé nominální výši ztratilo smysl důsledně vymáhat.⁹⁵⁾

Obrátíme-li pozornost k ostatním případům užití mince, setkáváme se ještě v Soběslavově listině pro vyšehradský kostel s darem důchodu 4000 denárů ročně ze Slivnice u Podivína a užitku 2 denárů z cla pod tímto hradem. Dalšími 1200 denáry úroků ze vsi dnes neznámé polohy kníže založil nové obročí,⁹⁶⁾ takže valná část položek týká se platů z Moravy. Tamní poměry rovněž osvětluje privilegium Přemysla Otakara I. z r. 1201, jímž přikázal olomouckému biskupství desátek z královského zboží v holasickém kraji ve výši 6 denárů

přehled podává i Skalský, l. c., str. 36–37. Vymyká se z rámce příspěvku jednat o příčinách zrychleného poklesu zrna českých mincí ve 2. polovině 12. stol. Pro celkové hodnocení nezůstane patrně bez významu, že časově souvisel s hlubokým politickým úpadkem přemyslovského státu.

⁹²⁾ Zmínku o ročním důchodu ze stříbrných dolů nad řekou Mží obsahuje listina knížete Fridricha CDB I, 318 z doby před r. 1188.

⁹³⁾ CDB I, 287, p. 252: „... quia tantum a tempore patris mei fuit eis inminuta prebenda de tributo pacis, ut nunc unus quisque C denarios, raro plures, sepe vero pauciores accipiat, qui tempore patris mei mille et DCC accipiebat. Et de tributo sicut solebant, semper accipiant.“

⁹⁴⁾ Novotný, ČD I/3, str. 38–39; K. Krofta, *Staročeská daň míru*, otisk ze sborníku P. N. Miljukova, Praha 1929, str. 28–32; Graus, *Dějiny I*, str. 148, pozn. 59; Skalský, *Mincovní reforma*, str. 20. V. Šmelhaus, *Kapitoly z dějin předhusitského zemědělství*, *Rozpravy ČSAV*, roč. 74, 1964, seš. 9, str. 11–16, snažil se vylíčit úpadek výnosu daně mírnější, ale i jemu zůstal měřítkem poklesu počtu poplatníků, kteří jí podléhali.

⁹⁵⁾ Problém by stál v jiném světle, kdyby bylo možno podle Krofty, l. c., str. 21–27, ztotožnit pojmy *tributum pacis* a *collecta denariorum*. Avšak po identifikaci kolekty s obnovou mince nezdá se to pravděpodobné. Srov. pozn. 103.

⁹⁶⁾ CDB I, 287, p. 252: „Addo eciam eis in villa Slivniz IIII^{or} milia denariorum singulis annis. De theloneo sub Podivin do eis II denarios.“ — „Et pro prebenda Ingrami... do eis villam Chulmisac in censu XII cent. denariorum.“ Srov. Skalský, l. c., str. 20.

z popluží podle ustanovení církevního práva a starého zvyku.⁹⁷⁾ O šest let později biskupství obdrželo od téhož panovníka ves Uherce s desátým denárem kromě desátku z královských popluží.⁹⁸⁾ Jedině na Moravě vyskytuje se také ustálená zeměpanská daň 14 denárů, dosvědčená poprvé r. 1209 a v probíraném údobí ještě dvakrát r. 1213.⁹⁹⁾ V listinách týkajících se Čech je výběr denárových položek ještě chudší, neboť daroval-li Přemysl Otakar I. r. 1211 vyšehradské kapitule třetí denár z výnosu cla pod Děvínem s připomínkou, že dvou denárů již odedávna užívali, nerozmnožují se podstatně naše poznatky.¹⁰⁰⁾ Tím větší význam mají dvě z listin papeže Honorio III., jimiž zasahoval na sklonku druhého desetiletí 13. stol. do sporu mezi Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem. Ve starší, asi z r. 1216, vytyká se panovníkovi, že pod záminkou zvyku ročně odevzdávali někteří poddaní 24 a jiní 12, 6 i pouze 3 denáry desátku pražskému biskupství.¹⁰¹⁾ Ve druhé, asi z r. 1219, stěžuje si papež, že na zemských clech se vynucuje od kleriků 30 denárů, kdežto od laiků pouze denár jediný.¹⁰²⁾ Odstupňování desátku zčásti odpovídá drobným denárovým položkám u Kosmy i sazбám desátku v listinách domácího původu, kdežto clo 30 denárů upomíná na dvě míry soli litoměřického zápisu. Konečně podle dvou panovnických listin pro klášter v Teplé z r. 1197 a 1201 se v Čechách také nadále vybírala *collecta denariorum*.¹⁰³⁾

⁹⁷⁾ CDB II, 22, p. 19: „...constitui decimam episcopo dari in provincia Golassizch undique per omnes villas meas et militum meorum, videlicet VI denarios de aratro, secundum ius ecclesiastice institutionis et antiquorum tradicionem patrum.“

⁹⁸⁾ CDB II, 59, p. 54: „...cancellariam... nostram cum villa, que vocatur Vherci, ad quam decimus denarius cum decimam aratorum nostrorum spectat... contulimus, ...“

⁹⁹⁾ CDB II, 86, p. 80: „...eandem villam (sc. Nedachlebice) ab omni honore tributorum, vectigalium, collectarum seu denariorum, qui quatuordecim vocantur... volumus perpetuo esse absolutam; ...“ V souvisejících listinách CDB II, 109 a 110 se daň nazývá „quatuordecim nummi“ a často se vyskytuje i po r. 1222. O její povaze jednal V. Brandl, *Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes*, Brno 1876, str. 432, kde ji nesprávně spojoval s dávkou 14 grošů z vládslavské doby, a K. Krofta, l. c., str. 20.

¹⁰⁰⁾ CDB II, 90, p. 87: „...novam (sc. donationem) addimus beatissimi principis apostolorum ecclesie, videlicet tercium denarium in naulo sub monte Devin; nam duos denarios ab antiquo canonici Wissegradenses semper habuerunt.“

¹⁰¹⁾ CDB II, 129, p. 120: „...de populo tue dioecesis pretextu cuiusdam illicite consuetudinis XXIII, quidam XII, quidam VI, quidam tres denarios tantum solvunt pro decimis annuatim.“ O těchto sazбách Novotný, *ČD I/3*, str. 455.

¹⁰²⁾ CDB II, 183, p. 170: „...a clericis in pedagogiis sive theloniis triginta denarios exigunt et extorquent, cum a laico non nisi unus denarius exigatur.“ Srov. Novotný, *ČD I/3*, str. 495.

¹⁰³⁾ CDB I, 358, p. 326: „...collectam etiam denariorum, que per Boemiam colligi solet, pro remedio anime nostre... fratribus prefatis de omnibus hominibus eorum perpetuo indulsimus.“ CDB II, 27, p. 25: „...collectam denariorum, que ex eventu per Boemiam colligi solet, de omnibus hominibus, quos in presentiarum possidet (sc. ecclesia in Teplá)... prefate ecclesie... contulimus.“ Z obou dokladů je zřejmé, že *collecta denariorum* byla daň poddaných z hlavy nepravdělně vybraná a lišila se tedy zásadně od pravidelné pozemkové daně svobodných, nazývané *tributum pacis*. K jiným závěrům dospěl ve stopách H. Jirečka Krofta, l. c., str. 21–27, ačkoliv správně upozornil, že termín *collecta* měl několikrát význam.

Průvodním zjevem úpadku domácí měny je výskyt cizí peněžní terminologie v českých listinách z 2. poloviny 12. století. Nesporný doklad přináší privilegium Soběslava II. pro Němce usedlé v pražském podhradí z let 1174 až 1178. Analogicky právním normám domoviny přistěhovalců uložil kníže kolektivní pokutu za zabití deset talentů řezenské mince a rušiteli pokoje rovněž deset talentů.¹⁰⁴⁾ Nemenší pozornost než užívání řezenských feniků v Praze, ostatně snad omezené jen na pořičskou osadu, budí okolnost, že ražený peníz se vůbec poprvé na českém území počítá na talenty, znamenající souhrn 240 denárů. Nelze chybit v úsudku, že s cizím platidlem byl do Čech zanesen i neobvyklý způsob počtu a že listinou se zhruba určuje ne-li doba, tedy rozhodně směr jeho prvního pronikání. Oporou výkladu je jiná Soběslavova listina z r. 1175, kterou vyměnil s plaským opatem Menhartem jisté pozemky a přijal osm talentů doplatku.¹⁰⁵⁾ Také v tomto případě lze myslet na početní talenty po 240 denárech jen v souvislosti s cizí mincí a poloha kláštera potvrzuje povšechný směr jejich šíření od jihozápadu a západu do vnitřních Čech.¹⁰⁶⁾

Rozbor denárových položek vcelku potvrdil, že v období do r. 1222 si ražený peníz neuchoval postavení všestranného platebního prostředku z doby před polovinou 12. století. Jeho funkce se omezila na drobné poplatky a sazby tradiční povahy, jako církevní desátek, cla a zeměpanské daně, kdežto při hojných výměnách a prodeích nemovitostí neužilo se mince ani v jediném případě.¹⁰⁷⁾ Pokud lze soudit z nečetných dokladů, méně výrazný strukturální přesun oběživa odehrál se na Moravě, kde položky v hřivnách jsou v menšině a důchod 4000 a 1200 denárů dosvědčuje, že tamní peníz skutečně podržel část hodnoty.¹⁰⁸⁾ Z drobných částek lze zaznamenat dříve nedoloženou daňovou sazbu 14 denárů a v Čechách sazby po 3, 6, 12, 24 a 30 denárech církevního desátku a zemského cla. Doklady hrubých početních peněz zastupuje talent řezenské mince.

¹⁰⁴⁾ CDB I, 290, p. 256: „De homicidio iudicare pertinet ad principem, pro quo scilicet homicidio solvantur principi decem talenta Ratisponensis monete vel dextera manus interfectoris vel secundum gratiam ordinetur. Qui pacem inter eos fregerit, X talenta principi solvat, qui reus est.“ Tento doklad opomněl Skalský, *K dějinám*, str. 43, když poznamenal, že „o oběhu cizích mincí v Čechách neslyšíme ve století XII. ještě ničeho“. O poměru listiny k možnému vzoru Novotný, *ČD I/2*, str. 349, pozn. 1. Srov. i Graus, *Dějiny I*, str. 85–86.

¹⁰⁵⁾ CDB I, 278, p. 243–244: „...tradens eis predium nomine Ogiezd pro suo, quod dicitur Zussan, ex parte eorum additis, ut concambium equi existimatione constaret, octo talentis.“

¹⁰⁶⁾ Právě v západních Čechách opodstatňují pronikání talentového početního systému rané projevy německého živilu, zvláště v sousedství plaského a kladrubského kláštera. Srov. J. V. Šimák, *Středověká kolonizace v zemích českých*, *ČD I/5*, str. 513. Chudý nálezy materiál z 2. poloviny 12. stol. prokazuje oběh řezenské mince na jižní Moravě.

¹⁰⁷⁾ Prodeje a nákupy pozemků, které uvádí Graus, *Dějiny I*, str. 258, na doklad značného oběhu peněz, daly se vesměs v neraženém stříbře. Také pochybná listina CDB I, 310, uvedená u Grause, l. c., pozn. 128, zaznamenává nájemné v hřivnách stříbra.

¹⁰⁸⁾ Částečný přehled o vývoji vnitřní hodnoty moravských denárů na rozhraní 12. a 13. století podává Fiala, l. c., str. 109–110 a 114–116, a Skalský, l. c., str. 46–47.

Neutěšený stav, do něhož upadla česká denárová měna ve 2. pol. 12. století, neměl zůstat trvalý. V domácích nálezech ze 13. století objevují se tzv. brakteáty, jednostranné ražby na širokém, tenkém střížku dobrého stříbra, jejichž nejstarší typy lze přidělit Přemyslu Otakarovi I.¹⁰⁹⁾ V kterém okamžiku vystřídaly tyto hodnotné mince starší oboustranné denáry, přesně nevíme, poněvadž písemné prameny užívají pro oba druhy mincí názvu *denarius* a změna se neprojevuje ani zvýšenou četností plateb v ražených penězích.¹¹⁰⁾ Neklamný doklad, že měnová reforma se uskutečnila před 10. březnem 1222, pochází z velkého privilegia Přemysla Otakara I. pražské diecézi.¹¹¹⁾ Poněvadž prý pro špatnou minci odedávna se platvalo při průhonu k soudu 30 denárů, měl se komorník napříště spokojit 15 denáry.¹¹²⁾ Soudní poplatek se tedy o polovinu snížil z ohledu na zlepšenou minci, což listinu obsahující řadu dalších denárových sazeb činí závažným mezníkem v poznávání měnového vývoje v Čechách. Privilegiem se totiž stanoví falešnému žalobci peněžité trest 300 denárů, pánu, který by porušil svobodu klášterů „ab introitu“ 1200 denárů a osobě stavu středního za týž přestupek 600 denárů, takže není neseťné postřehnout prastarou pokutní sazbu s jejími násobky.¹¹³⁾ V jiném článku ukládá se kolektivní trest za krádež 300 denárů vsi, z níž by se udála, a v případě vraždy, kdy bylo dosud zvykem pokutovat každého souseda 200 denáry, slevuje se na 200 denárů za celou ves.¹¹⁴⁾ Dále panovník omezil dávku z prodeje některých potravin na denár týdně a odvolal papežem zavržený zvyk

¹⁰⁹⁾ G. Skalský, Mincovní reforma, str. 22, položil na základě studia nálezů začátek brakteátové ražby v Čechách do doby kolem roku 1210. Své poznatky shrnul naposledy v článku Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů, Num. listy I, 1946, str. 57 n. Na nedorozumění spočívá Grausův výrok, Dějiny I, str. 261, že důkazem zneužívání mincovního regálu je špatná jakost českých brakteátů.

¹¹⁰⁾ K ozdravení denárové měny na počátku 13. století nechybělo ekonomických pohrutek, avšak je opět příznačné, že nastává v okamžiku politické konsolidace českého státu.

¹¹¹⁾ O listině Novotný, ČD I/3, str. 514–516, a Graus, Dějiny I, str. 235–236, o jejich pokutách a dávkách Skalský, K dějinám, str. 42, pozn. 3.

¹¹²⁾ CDB II, 227, p. 212: „Et quia ab antiquo propter vilitatem monete a quolibet citato ad causam XXX denarii camerario solvebatur, volumus, ut XV denariis camerarius sit contentus.“

¹¹³⁾ Tamtéž, p. 211: „...falsus accusator nobis in CCC denariis condempnetur; ...“ — „... quod ibi consumpsit (sc. baro in domibus claustralium) in duplo restituat et nobis mille CC denarios persolvat. Mediocris vero persona similiter expensas ibi factas in duplo restituat nobisque in secentis denariis condempnetur.“

¹¹⁴⁾ Tamtéž, p. 212: „Et quandocumque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur publicetur, vicine vero domus in pace permaneant; penam tamen scilicet CCC denarios cum alliis persolvant. Hanc autem alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CC denariis condempnari solebat, nunc nos micus agentes cum eis, volumus, ut tot villa in CC denariis condempnetur.“ O těchto pokutách Graus, Dějiny I, str. 146 a 199.

vyžadovat na klericích 30 denárů zemského cla.¹¹⁵⁾ Privilegium názorně znamená denárové taxy obvyklé ve starší době a tlumočí, v jaké výši měly být zachovány v budoucnu. Neobsahuje ani jedinou, s níž bychom se v té či oné souvislosti nesetkali již dříve, což je důležitým náznakem, že ani vleklý úpadek mince, ani následující reforma se nedotkly soustavy českých početních peněz.

Obdobný význam, jaký mělo privilegium pražského biskupství pro Čechy, chová pro poznání moravských měnových poměrů Přemyslova konfirmace statut Konráda Oty pro Znojensko a Bítovsko z téhož roku 1222. Originál vydaný v Sadské r. 1189 se nedochoval, takže o řadě soudních pokut a poplatků, jež konfirmace obsahuje, nelze vždy předpokládat, že pocházejí z původní redakce.¹¹⁶⁾ Kdo se podrobil zkoušce vodou a byl shledán nevinným, měl zaplatit soudci 2 denáry a knězi 14 denárů, jestliže však v poslední chvíli odmítl, kaplanu 7 denárů a přísluhující ženě 2 denáry.¹¹⁷⁾ Soudní poplatky 14 a 7 denárů mají stejný početní základ jako soudobá daň quatuordecim a vzájemně si ověřují moravský původ. Při ordálu pro „nárok“ mohl se dát šlechtic zastoupit zřízcem a byl-li vinen, musil zaplatit 180 denárů. Kdo byl „svodem“ usvědčen z krádeže, musil zaplatit kromě náhrady poškozenému 180 denárů do královské pokladny a téže pokutě 180 denárů podroboval se viník zabitím.¹¹⁸⁾ Jednotná sazba 180 denárů objevuje se vůbec poprvé a poněvadž ji nelze odvodit z tehdejšího českého početního systému, ukazuje na zvláštní moravský usus. Pouze tehdy můžeme bezpečně soudit, že konfirmace dosvědčuje vžitou taxu starší, jestliže soudce neměl napříště vymáhat za lesní puch pokutu 300 denárů, nýbrž jen 60.¹¹⁹⁾ Počet 300 denárů je doložen v Čechách i na Moravě od 11. století a je jedinou z položek, jež mohla být společná české

¹¹⁵⁾ Tamtéž: „Illam denique pravam et perversam consuetudinem abolemus, ... in theloneis in exitu terre nostre; nam ubi iudeus unum, clericus XXX denarios persolvebat.“ K vybírání dávky jednoho denáru na třích Graus, Dějiny I, str. 108.

¹¹⁶⁾ O Konrádových statutech a jejich konfirmacích Novotný, ČD I/2, str. 1116–1118, a ČD I/3, str. 48–57, Graus, Dějiny I, str. 84, a P. Horák, K statutům Konráda Oty, Sborník Matice mor. 80, 1961, str. 267 n. K pokutním sazbám Graus, l. c., str. 199.

¹¹⁷⁾ CDB II, 234, p. 223: „... si deus iuverit eum, iudici det duos denarios et sacerdoti XIII; si nudaverit se et iudicium noluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetule duos.“

¹¹⁸⁾ Tamtéž, p. 223–224: „Si aliquis nobilis vir... habuerit super se narok, puer pro ipso subeat iudicium; et si non fuerit adiutus, ille solvat CLXXX denarios...“ — „Quando ducitur quod dicitur zuode... in tercio remaneat; et si convictus fuerit, CLXXX denarios in cameram regis reddat...“ — „Quicumque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CLXXX denarios curie solvat...“ Konfirmace pro Brněnsko z r. 1229 a pro Břeclavsko z r. 1237, CDB II, 325 a CDB III/1, 164, tyto sazby vesměs zvyšují na 200 denárů.

¹¹⁹⁾ CDB II, 234, p. 224: „Ad hec numquam iudex iudicet in CCC denariis, nisi in LX.“ Srov. Graus, Dějiny I, str. 199. Novotný, ČD I/3, str. 56, interpretoval částky jako škodní limit spadající do kompetence hradskeho soudce.

i moravské verzi statut. Sazby po 180 a 60 denárech zřejmě pronikly teprve do textu Přemyslovy konfirmace.¹²⁰⁾ Vykazují nápadnou souvislost s talentovou soustavou a zdají se odrážet odlišnou strukturu početních peněz, která se počala vytvářet na Moravě ve 20. letech 13. století. V závěrečných člancích jsou ještě uvedeny dvě pokuty, předpokládající použití i jiných platebních prostředků než mince. Byl-li někdo zavražděn na veřejné cestě, obyvatelé okolních vsí měli složit blíže neuvedenou částku v denárech, stříbře a zlatě¹²¹⁾ a jestliže komorníkův vilik někoho uvěznil bez soudu, byl pokutován hřivnou zlata.¹²²⁾ Zvláště druhý, určitě formulovaný peněžítý trest rozptyluje pochyby nad neobvyklou sazbou ve zlatě, jež v dokumentu největší právní závaznosti jistě měla doslovný význam.

Pokutu v hřivnách zlata obsahuje rovněž kominace velkého privilegia Přemysla Otakara I. pro pražskou diecézi a vynucuje si na závěr několik slov o ceně obdobných svědectví pro dějiny peněz. Zvyklost zabezpečovat zeměpanské donace a privilegia pohrůzkou peněžité pokuty za přestoupení dekretovaných výnosů nebyla domácího původu a pronikala do českých listin pod vlivem říšské kancelářské praxe teprve na sklonku 12. století. Je to dobře patrné srovnáním s listinami Konráda III. z r. 1144, a Fridricha Barbarossy z r. 1165 a 1179, zaznamenávajícími vysoké tresty ve zlatě.¹²³⁾ Soudobé dekrety přemyslovských knížat bývají ozbrojovány pohrůzkou prokletí a zavržení přestupníka a to dokonce i tehdy, šlo-li o konfirmaci říšské listiny s peněžitou pokutou.¹²⁴⁾ Teprve r. 1190 dobrovolně se odsuzoval kníže Konrád Ota k věčnému zlořečenství i k pokutě třiceti liber zlata ve prospěch kláštera v Louce, odvolá-li on nebo jeho dědici klášteru učiněné darování.¹²⁵⁾ Trest se obrací proti vydavateli listiny, což svědčí o ještě primitivním pojetí jeho funkce.

V různých formách a v hojném počtu vyskytují se kominace v listinách Přemysla Otakara I. od r. 1214¹²⁶⁾ a je třeba rozhodnout důležitou otázku, zda jejich pokutní sazby měly reálný význam, či zda šlo o ustrnulé kancelářské formule neodrážející soudobé platební poměry. Ve prospěch druhého náhledu hovoří především časté užití zlata, neboť podle ostatních dokladů hrálo ve

¹²⁰⁾ Platí to především o pokutě při svodu, jež měla připadnout králi. Srov. Novotný, ČD I/3, str. 54, pozn. 1. Sazby po 60 denárech vyskytují se také v později připojených člancích konfirmací z let 1229 a 1237.

¹²¹⁾ Tamtéž, p. 224: „Quando aliquis interficitur in via, ...inde fit magna confusio; solent apponi denarii, aurum et argentum...“ Srov. Skalský, K dějinám, str. 41.

¹²²⁾ Tamtéž, p. 224–225: „Insuper si villicus... sine iudicio inpingoraverit aliquem, ...si est villicus camerarii, marcam auri solvat...“

¹²³⁾ CDB I, 138, 223 a 291.

¹²⁴⁾ CDB I, 157 z let 1146–1148. Srov. Novotný, ČD I/2, str. 808.

¹²⁵⁾ CDB I, 326, p. 300: „Quod si... nostre donationis beneficium retraxerimus..., me siquidem meosque heredes maledictione obligo perpetua ac XXX auri libras prefate ecclesie sub imperatorie districtionis examine in integrum sine misericordia redditurum.“

¹²⁶⁾ CDB II, 113, 196, 199, 218, 227, 229, 230, 239 atd.

srovnání se stříbrem nepatrnou úlohu v hospodářském životě. Další důvod vyplývá z mnohdy značné nominální výše pokut, jež jistě bylo nesnadné vymoci, a konečně vedou k opatrnosti i archaizující výměry v librách, o nichž jinak existuje jen ojedinělá zmínka u Kosmy. Přihlédneme-li však k jednotlivým případům, musíme někdy přiznat obsahu kominací formule praktickou cenu. Například nemělo by jistě smysl, aby si panovník r. 1221 vymíňoval tři hřivny zlata a klášteru sv. Jiří ponechával jen jednu, kdyby pokutní částka byla uvedena jen pro formu.¹²⁷⁾ Je tedy patrné, že zhodnocení kominací pro dějiny peněz vyžaduje individuální přístup k dokladům, jež ovšem z velké části pocházejí až z doby po roce 1222.

Listinná falsa. Vydatné poučení, zvláště pokud jde o způsob počítání denárové mince, lze čerpat z listinných fals, spisovaných v kancelářích církevních ústavů během 2. poloviny 12. a ve 13. století. Podmínkou jejich využití je především náležitá opatrnost při určování časové příslušnosti číselných dat, jež snad ještě snáze než historická fakta jiného druhu mohla podléhat dobovým proměnám.¹²⁸⁾ Z tohoto důvodu nemá smysl řadit doklady chronologicky a nejstarší materiál, který se hlásí zhruba do doby před koncem 12. století, je vhodné seskupit podle příjemců a vnitřní souvislosti.

První skupina sdružuje údajně nejstarší doklady z konce 10. a z 1. poloviny 11. století a tvoří ji tři padělky knížecích listin pro břevnovský a rajhradský klášter, zhotovené asi v polovině, resp. ke konci 13. století.¹²⁹⁾ Roku 993 daroval prý kníže Boleslav II. nově založenému klášteru v Břevnově roční plat 300 denárů od pražského vilika a od vilika plzeňského kraje po 300 denárech o čtyřech ročních termínech. Z výnosu soudních pokut v Praze a pěti dalších místech určil vyplácet každý desátý denár.¹³⁰⁾ K r. 1045 rozmnožil tyto důchody Břetislav I. mimo jiné poddáním dvou odsouzenců, z nichž každý měl platit 12 denárů úroku.¹³¹⁾ Rajhradskému kostelu přiznal pak o tři léta později desátek obilí a desátého peníze v brněnském kraji. Jde vesměs o sazby, jejichž výše je dosvědčena pravými listinami, ale právem se poznamenalo, že platby od viliků po 300 denárech jsou v době vzniku fals zcela nezvyklé a zřejmě se vztahují na mnohem starší dobu.¹³²⁾ Dokonce již r. 1130 měl pražský vilik vyplácet vyšehradskému kostelu denáry podle hřiven. Dušníka, platícího úrok 12 denárů, obdržel kostel v Uněticích před polovinou 12. století.¹³³⁾

¹²⁷⁾ CDB II, 387, p. 436: „Qui vero his contravenire attemptaverit, in marcam auri monasterio iniuriam passo et alias tres in erario nostro deponendas condemnetur...“

¹²⁸⁾ O metodologických problémech spojených s užíváním starých fals pojednal F. Graus v exkursu Listiny jako prameny, Dějiny I, str. 311–313.

¹²⁹⁾ CDB I, 375, 379 a 381.

¹³⁰⁾ O ustanovení Krofta, Staročeská „venditio“, str. 115.

¹³¹⁾ Srov. Graus, Dějiny I, str. 258.

¹³²⁾ Graus, Dějiny I, str. 313, pozn. 63.

¹³³⁾ CDB I, 111 a 124.

Do druhé skupiny lze zařadit tři padělky knížecích a papežských privilegií pro vyšehradskou kapitulou, pocházejících jednak asi z poloviny 12. století, jednak ze století 13.¹³⁴⁾ Do r. 1070 hlásí se listina, kterou Alexander II. přijal vyšehradský kostel pod bezprostřední ochranu za roční plat dvanácti hřiven, jak prý jej ustanovil kníže Vratislav. Falsum zakládací listiny vydané Vratislavem I. jako králem potvrzuje výši platu s dovětkem, že hřivny mají být „z mince naší země“.¹³⁵⁾ O svatodušních svátcích měl kostel dostávat služebnou nebo šest set denárů, z výnosu tributu míru desátou hřivnu v kraji sedleckém, ve čtyřech dalších krajích desátý denár ze soudních pokut a osmý denár z výnosu silničního cla. Podle třetího z padělků připojil Soběslav I. donaci kaple sv. Vavřince, z jejichž důchodů měl se uhrazovat vyšehradský census dvanácti hřiven „české mince“. Dále kapitula obdržela právo na dvanáct hřiven od výběrčího tributu na Rakovnicku, hřivnu z výnosu mince s desátým denárem v kupeckém dvoře v Praze, desátý denár ze soudních pokut v dřevickém kraji a konečně třetí denár ve dvoře cizích kupců. Vyšehradský census udávaný všemi falsy jako 12 hřiven českých denárů odpovídá sazbě v pravé protekční listině Lucia II. a bývá pokládán za důkaz, že padělky musely vzniknout až po r. 1144.¹³⁶⁾ O hřivnách z výnosu mince a tributu plyne z věcného kontextu, že byly hřivnami ražených peněz a rovněž poplatek za služebnou 600 denárů, odpovídající dvojnásobku výkupného nevolného muže z r. 1078, dobře zapadá do starých zvyklostí.¹³⁷⁾ Z ostatních vyšehradských důchodů zasluhuje zvýšenou pozornost osmý denár z výnosu celních poplatků, který nemá protějšek v pravých listinách.

Ve třetí skupině volně spojujeme dvě listiny, jichž se dostalo staroboleslavskému kostelu a klášteru v Litomyšli. Privilegium pro Starou Boleslav se hlásí do doby Břetislava I. a vzniklo ve 12. století.¹³⁸⁾ Kníže daroval desátek z Čáslavska a dále ze Zhořelecka, kde se již dříve platilo 6 denárů na vydržování kanovníků, a k tomu desátý denár ze soudních poplatků v Žatci a obojí Boleslavi. Také z okrsku tří moravských hradů přikázal desátek šesti denárů a desátý

¹³⁴⁾ CDB I, 348, 387 a 393.

¹³⁵⁾ O bližších souvislostech Krofta, Kurie a církevní správa, str. 132–137, a Novotný, ČD I/2, str. 282–284.

¹³⁶⁾ Srov. Friedrichovy ediční poznámky a listinu CDB I, 136. Zmínku o censu mohla nicméně obsahovat ztracená zakládací listina z doby kolem roku 1070, jak usoudil Novotný, ČD I/3, str. 418–419. V. Hrubý, Tři studie k české diplomatice, Spisy fil. fak. Masarykovy university v Brně č. 42, 1936, str. 156, znovu považoval zmínku o poplatku za pozdější doplněk, třebaže papež Celestin III. v listině CDB I, 359, p. 327, z roku 1197 výslovně praví, že vyšehradský kostel „a prima fundatione sui censualis extitit ecclesie Romane...“. Řešení má značný význam v otázce kontinuity váhového základu českého mincovnictví a vyžadovalo by samostatný rozbor.

¹³⁷⁾ Srov. CDB I, 79. O souvislosti obou částek Novotný, ČD I/2, str. 343.

¹³⁸⁾ CDB I, 382. Fiala, l. c., str. 24, pozn. 117, je klade do století 13., čímž by se vysvětlily zvláštnosti, vylčené níže v textu.

denár ze soudních pokut. Kromě toho přidal na přilepšenou stavu kostelního hospodářství po hřivně či půlhřivně ročního důchodu z řady moravských i českých míst. Dávku 6 denárů ročně platil v Čechách dušník Miloň z listiny kanovníka Zbyhněva, desátek 6 denárů na Moravě nejdříve dosvědčuje zakládací listina třebešská asi z r. 1104.¹³⁹⁾ Rozpaky působí pasus, v němž se vyskytuje *marca* a několikrát i *dimidia marca*, neboť jde o označení před polovinou 12. století velmi nezvyklá. Důsledně využít by znamenal, že v době vyhotovení falsa existovalo povědomí shodného početního, resp. váhového základu v Čechách a na Moravě.

Ještě před koncem 12. století bylo sepsáno privilegium Vladislava II. z r. 1167 pro klášter v Litomyšli, jímž se mu potvrzují starší donace Břetislava II.^{139a)} Tento kníže prý jednak stanovil, aby klášter dostával každou sobotu 200 denárů z výnosu mince,¹⁴⁰⁾ jednak aby každý, kdo ulovil na jeho pozemcích zvěř a díl masa neodevzdal, byl pokutován kastelánem 300 denáry kromě náhrady klášteru. Kníže Vladislav II. sám pak proměnil naturální dávky ze vsi Chýnova na prosbu poddaných v poplatek 1500 denárů ročně.¹⁴¹⁾ Konečně panovníkův dvořan daroval predium Litošice, kde zbylou část osady klášter přikoupil za 600 000 (!) denárů. Důchod 200 denárů z mince se v Čechách vyskytl v I. polovině 12. století v listině olomouckého biskupa Jindřicha II.¹⁴²⁾ a rovněž počet 300 denárů byl ve funkci pokuty několikrát odpovídá nominální hodnotou dvojnásobku částky, kterou se Břetislav I. uvolil r. 1041 zaplatit císaři Jindřichovi III. po dvouletém branném odboji, a nejde-li o mystifikaci, je vůbec nejvyšší sumou ražených peněz doloženou v českých pramenech do r. 1222.

Poslední, čtvrtou skupinu tvoří falsa kláštera v Kladrubech přibližně z konce 12. a z první poloviny 13. století.¹⁴³⁾ Nejstarší hlásí se do r. 1115 a kníže Vladislav I. podle něho daroval sobotní plat deset denárů od pražského vilika. Toto ustanovení se k r. 1186 opakuje v privilegium knížete Fridricha, který nad to přidal ves Chrast s příslušnými obdělavateli půdy, z nichž každý měl platit podle jedné z textových verzí 300 denárů úroku. Jindy se týž kníže vzdal ve prospěch opata práva soudit hrdelní pře a ustanovil pro ně poplatek 150 denárů. Tato částka není sice pravými listinami dosvědčena jako soudní sazba, ale v o málo starší listině kanovníka Zbyhněva vyjadřovala nájemné z polností.¹⁴⁴⁾ Plat deset denárů týdně nemá nikde obdoby a rovněž vysoký

¹³⁹⁾ CDB I, 124 a Bretholz, l. c., str. 260.

^{139a)} CDB I, 399.

¹⁴⁰⁾ K tomu Skalský, Mincovní reforma, str. 19, pozn. 3.

¹⁴¹⁾ Novotný, ČD I/3, str. 44; Graus, Dějiny I, str. 259.

¹⁴²⁾ CDB I, 156.

¹⁴³⁾ CDB I, 390, 405 a 409. S. Dušková, Listiny kladrubské, SPFFBU II, 1953, č. 2–4, str. 298, dospěla k podmíněnému závěru, že všechna falsa vznikla ještě na sklonku 12. století.

¹⁴⁴⁾ CDB I, 124.

úrok poddaných 300 denárů jeví se na první pohled podezřelý. Uvedeme-li jej však v souvislost s tržní sumou 600 000 denárů z litomyšlského falsa, podle data jen o devatenáct let staršího, můžeme značnou nominální výši úroku i cenu pozemků zdůvodnit nízkou vnitřní hodnotou Vladislavovy a Fridrichovy mince a zvážit tíhu inflace, jež během 2. poloviny 12. století postihla Čechy.¹⁴⁵⁾

Již jen stručně je třeba se zmínit o falsu privilegia Bořivoje II. pro pražský kostel, jež sice vzniklo až v 1. polovině 14. století, ale obsahuje poměrně velký počet ne vždy dosti opatrně hodnocených peněžitých dat.¹⁴⁶⁾ Zaznamenává totiž tržní řád s podrobnými ustanoveními o poplatcích v denárech, ale poněvadž hned v úvodu mluví se o daru dvou solidů týdně z výnosu kupeckého dvora, redakce peněžitých sazeb může pocházet hluboko ze 13. století a nelze jich užít pro poznání měnových poměrů před r. 1222.¹⁴⁷⁾

Ve falsech ze 13. století, která se hlásí do jeho prvních dvou desetiletí, vyskytuje se již jen několik málo denárových položek. Důležité jsou dva padělky listin Přemysla Otakara I. pro moravské příjemce, v nichž je dosvědčena daň quatuordecim k r. 1210 a 1218,¹⁴⁸⁾ kdežto falsum privilegia téhož panovníka pro břevnovský klášter, datovaného r. 1220,¹⁴⁹⁾ pouze opisuje peněžitý trest 300 denárů z Přemyslova velkého privilegia z r. 1222. Větší částky vyjadřují se v neraženém stříbře¹⁵⁰⁾ a rovněž peněžité pokuty v kominacích¹⁵¹⁾ dokládají změnu poměrů ve srovnání se sklonkem 12. století.

Rozbor listinných fals ukázal, že kromě několika málo případů jejich peněžitá data mají obdobu v pravých listinách a že se o ně lze opírat i tehdy, je-li sám fakt, k němuž se platba vztahuje, historicky pochybný. Vystihují pro měnové poměry užitečnou skutečnost z doby před zhotovením falsa a jen ojediněle lze uvažovat o tom, že například výše denárové sazby byla úplně vymyšlena.

Úkol nastínit úvod do problematiky českých pramenů k dějinám měny do r. 1222 bylo by možno pokládat za splněný, kdyby dosavadní způsob podání poněkud nezakrýval několik důležitých souvislostí v otázce nejstarších početních

¹⁴⁵⁾ Při konečném hodnocení nelze přehlédnout, že verze B, jediná zaznamenávající úrok, je opisem ze 17. století.

¹⁴⁶⁾ CDB I, 389. Srov. Novotný, ČD I/2, str. 414–416. Listiny obsírně užil Skalský, K dějinám, str. 42, pozn. 2, a Mincovní reforma, str. 21.

¹⁴⁷⁾ Solidus je v Čechách poprvé doložen listinou CDB II, 329 až z roku 1229, a to ještě ve spojení „solidus Patauiensis monete“. O použitelnosti falsa co do tržních a celních ustanovení se velmi zdrženlivě vyjádřil Novotný, ČD I/2, str. 347, pozn. 1, a str. 415, pozn. 1.

¹⁴⁸⁾ CDB II, 364 a 373.

¹⁴⁹⁾ CDB II, 375.

¹⁵⁰⁾ CDB II, 355 a 366.

¹⁵¹⁾ CDB II, 355, 363, 364, 373, 375, ale i 351, 376 atd.

peněz. Jak je známo, kromě Kosmovy zprávy, že na českou hřivnu se počítalo 200 denárů, není přímého důkazu totožnosti jiných často se opakujících částek se složkami české početní soustavy a lze toliko předpokládat, že soudobá praxe se od nich daleko neodchylovala. Uvedme proto přehledně nejprve všechny denárové položky, jež by mohly svědčit o hrubých početních penězích (tabulka 2).¹⁵²⁾

Tab. 2

Čechy				Morava			
Rok	Druh položky	Počet denárů	Pramen	Rok	Druh položky	Počet denárů	Pramen
(993 po 1037)	pravidelný plat	300	I, 375)				
1039	kupní ceny	600, 100	I, 48				
1040	pokuty	300	Kosmas				
	hřivna	200	Kosmas	1078	výkupné	300	I, 79
(— př. 1090)	ekvivalent služebné	600	I, 387)				
	mešní obět'	200	Kosmas	1104	plat z mince	100	Breth.
1130	stravné	80, 40	I, 111				
1125–40	kupní cena	440	I, 124				
	nájemné	150, 100					
1143–48	plat z mince	200	I, 156				
(1167)	plat z mince	200	I, 399)				
	pokuta	300					
(1186)	úrok	300	I, 405)				
(— 1222)	soudní poplatek	150	I, 409)				
	pokuty	300, 600	II, 227	1222	pokuty	180, 300	II, 234
		200				60	

Ukazují poměrně jednoznačně, že s výjimkou hraničního roku 1222 bylo od nejstarších dob v Čechách i na Moravě domovem setinné počítání, vycházející nejen z hřivny o 200 denárech, nýbrž i značnou měrou z počtu 300 kusů mincí. V tomto světle jeví se zcela otřesena houževnatě se udržující domněnka, že v Čechách původně existovalo jako důsledek převzetí karlovske mincovní soustavy počítání na talenty o 240 denárech a že si podrželo platnost nepřetržitě až do 13. století. První zřetelné doklady talentového počtu domácí mince pocházejí na Moravě teprve ze sklonku dvacátých let onoho století,¹⁵³⁾ v Čechách se rozmáhají dokonce ještě později¹⁵⁴⁾ a naprosto z nich nelze vyvodit, že by

¹⁵²⁾ Data čerpaná z fals jsou uvedena v závorce.

¹⁵³⁾ V listině CDB II, 321 z r. 1228, jež byla vzorem několika pozdějších, hovoří se o librách zemské mince.

¹⁵⁴⁾ Tato skutečnost byla známa již H. Jirečkovi, jež jí použil při datování formulářového zápisu. Srov. Codex juris bohemicus I, Praha 1867, str. 218.

navazovaly na starší usus. Podle pokut v Břetislavových statutech a sazeb falsa zakládací listiny břevnovského kláštera v Čechách původně hrál zřejmě význačnou roli početní peníz o 300 denárech, k němuž později, ale ještě před rokem 1040 přistoupila o třetinu menší hřivna. Obě jednotky trvaly vedle sebe, třebaže se funkčně odlišovaly: 300 denárů je často doloženo jako sazba peněžitých trestů, pro 200 denárů je typický důchod z výnosu mince.

Frekvenci drobných částek, rozdělených na položky dávek v zeměpanské pravomoci a na položky důchodů ovlivněných církevními zvyklostmi, zaznamenává tabulka 3.

Tab. 3

Čechy				Morava			
Rok	Druh položky	Počet denárů	Pramen	Rok	Druh položky	Počet denárů	Pramen
ZEMSKÉ SAZBY							
(—)	almužny	5, 10, 15	Krist.)				
1057	clo	15, 30	I, 55				
(1115)	týdenní plat	10	I, 390)				
(1186)	týdenní plat	10	I, 405)				
				1209	daň	14	II, 86
				(1210)	daň	14	II, 364)
				1213	daň	14	II, 109
							II, 110
				(1218)	daň	14	II, 373)
1219	clo	30	II, 183				
1222	soudní poplatek	30, 15	II, 227	1222	soudní popl.	14, 7	II, 234
	clo	30					
CÍRKEVNÍ SAZBY							
(1045)	úrok	12	I, 381)				
(—)	úrok	6	I, 382)	(—)	úrok	6	I, 382)
1068	stravné	4	Kosmas				
př. 1090	almužna	2x6	Kosmas				
	mešní oběti	3, 12					
1125—40	úrok	12, 6	I, 124	1104	desátek	6	Breth.
1216	desátek	24, 12	II, 129	1201	desátek	6	II, 22
		6, 3					

Přehled nasvědčuje, že sazby drobných položek se v Čechách řídily dvěma rozdílnými systémy, jejichž základem byly početní peníze jednak o 30 a 15 denárech, jednak o 12 a 6 denárech. Na Moravě, pokud lze z chudého materiálu soudit, se posléze vyvinula osobitá soustava regálních poplatků po 14 a 7 denárech, zatímco sazby pozemkové renty na církevních statcích odedávna

vykazovaly společné znaky s českými. Universální postavení počtu 12 denárů ve výměrách desátku u ostatních západních Slovanů dosvědčuje Helmold¹⁵⁵⁾ a předběžně lze předpokládat, že církevní řády působily i při jeho pronikání do Čech. O příčině obliby číslovky 30, jež se projevuje také mimo oblast mincovnictví ve výčtech personálních a naturálních donací,¹⁵⁶⁾ nelze se zatím vyslovit. Souvislost s penízem o 300 denárech a užití při výměře zemských poplatků naznačují, že snad původně spoluvytvářela páteř domácí početní soustavy.¹⁵⁷⁾ Původ moravského počítání na 14 denárů je zcela nejasný.

Definitivní řešení otázky českých početních peněz a vůbec určitější obraz domácího měnového vývoje v nejstarší době nelze podat bez vyčerpávajícího rozboru cizích pramenů a srovnání s obdobnými jevy v celoevropském rámci. S pouhým náznakem musíme se dosud leckde spokojit také proto, že svědectví písemných dokladů je na každém kroku nutno konfrontovat s mincovním materiálem, který, třebaže mu byla věnována řada vynikajících příspěvků, právě v počátečním úseku své historie v českých zemích vyžaduje ještě mnoho monografické práce.

Praha, červen 1966.

¹⁵⁵⁾ MG, SS XXI, lib. I., cap. 12, p. 20, u Vagerů a Bodrců ve 2. polovině 10. stol., cap. 87, p. 81, u Vagerů, Polabanů, Bodrců, Kyšanů, Polanů a Pomořanů ve 2. polovině 12. stol.

¹⁵⁶⁾ Například v pravé listině CDB I, 55 a falsu CDB I, 375. Také v Kristiánově legendě přidával Podiven 15 denárů na almužny, bylo-li prosebníků třicet nebo více.

¹⁵⁷⁾ Je zajímavé, že počet 12 denárů odpovídal franskému, tzv. krátkému solidu, 30 denárů solidu dlouhému, který zdomácněl především v Bavorsku a v Rakousích, právě v zemích sousedících s Čechami a Moravou. Do problematiky uvedl G. Skalský, K dějinám, str. 4—7.

Der vorliegende Beitrag liefert eine systematische Übersicht über den Reichtum böhmischer schriftlicher Quellen zur Geschichte der böhmischen und mährischen Währung bis zum Jahre 1222 und über die Probleme in Verbindung mit ihrer Kritik und Interpretation. Das erste Kapitel behandelt die narrativen Quellen, das zweite Kapitel ist den Urkunden und Akten gewidmet und zerfällt zwecks leichter Übersicht in einen Abschnitt bis zur Mitte des 12. Jhs. und einen Abschnitt von der Mitte des 12. Jhs. bis zum J. 1222. Ein weiterer selbständiger Teil ist den Urkundenfälschungen vorbehalten.

Aus der Gesamtübersicht geht hervor, daß die böhmischen Quellen, angefangen von den ersten Erwähnungen in den dreißiger Jahren des 11. Jahrhunderts, keine andere Art geprägter Münzen kannten als den Silberdenar. Die Berechnungsart der kleinen Denarposten verweist bereits in der ältesten Zeit auf die parallele Existenz zweier voneinander unabhängiger Systeme. Das erste nahm seinen Ausgang von Einheiten zu je 30 und 15 Denaren und kam bei den Zoll- und Gerichtsgebührensätzen vor, das zweite hatte die Zahl von 12 und 6 Denaren zur Grundlage und war für kirchliche Zahlungen und Abgaben typisch. In Mähren ist ein Kirchenzehnt von 6 Denaren belegt, während die Sätze der von der weltlichen Obrigkeit festgelegten Zahlungen erst vom Beginn des 13. Jhs. nachweisbar sind, wo sie ein ganz eigenständiges System von Rechengeld zu je 14 und 7 Denaren verraten (Tab. 3). Das System des grossen Zahlgeldes ging von der Zahl von 200 und 300 Denaren aus. 200 Denare entsprachen der böhmischen Zahlmark und bildeten das charakteristische Maß für die Einkünfte aus dem Münzertrag, die Zahl von 300 Denaren wurde nach einigen Merkmalen vom Pfund abgeleitet und erhielt sich während des gesamten untersuchten Zeitraums vor allem als Tarif für Geldbußen (Tab. 2). Demgegenüber ist eine Berechnungsart der einheimischen Münze nach Talenten und Solidi in den Quellen nicht belegt und die vereinzelt Belege einer Talentrechnung aus der 2. Hälfte des 12. Jhs. beziehen sich auf Regensburger Denare. Ungeprägtes Silber und Gold wog man nach Mark oder sehr selten nach Pfunden, die in reichlicherem Maß erst an der Scheide des 12. und 13. Jhs. in den Komminationsformeln der königlichen Urkunden hervortreten.

Eine Analyse der Häufigkeit dieser Belege ergab, daß man im 11. und in der 1. Hälfte des 12. Jhs. im einheimischen Zahlungsverkehr fast ausschließlich Münzen verwendete, während bei Auslandszahlungen umgekehrt — bis auf geringfügige Ausnahmen — ungeprägtes Metall benützt wurde. Erst seit der Mitte des 12. Jhs. änderten sich die inneren Werte der böhmischen Denare als Folge des tiefgreifenden Verfalls. Die Rolle der Münze beschränkte sich nach und nach auf kleine Abgaben und Tarife traditionellen Charakters, während große Beträge auch im Inlandsverkehr mit gewogenem Silber beglichen wurden. Gold war selten und hatte eher die Funktion einer Wertkonstante.

Einen Meilenstein in der Währungsentwicklung Böhmens und Mährens bildet das Jahr 1222, in dem die Quellen den Reflex der Münzreform Přemysl Otakars I. festhalten. Die im 13. Jh. einsetzende ökonomische und soziale Umwandlung der böhmischen Länder äußerte sich damals in einer Stärkung des Einflusses ausländischer Währungssysteme auf das einheimische Münzwesen und leitete darin eine neue, charakteristische Epoche, die sog. Brakteatenperiode, ein.

NÁLEZ RAKOUSKÝCH FENIKŮ 13. STOLETÍ V ČESKÉ OLEŠNÉ U JINDŘICHOVA HRADCE

(Tab. XI)

V České Olešné (okres Jindřichův Hradec) vyoral traktorem na poli parc. č. 729 za zahradou dvora Stanislav Capůrek z České Olešné asi r. 1930 keramickou nádobu naplněnou starými mincemi.¹⁾ Poklad byl uložen v zemi v hloubce asi 25—30 cm. Pluh nádobu poškodil. Úplně seřízl její svrchní část, takže do musea v Jindřichově Hradci, do jehož držení se celý nález dostal, přibyl již jen fragment nádoby.²⁾

Pozoruhodný poklad mincí z České Olešné nebyl dosud publikován.³⁾ Mince, které nádoba ukrývala, sestávají celkem ze 715 kusů výhradně rakouských feniků 13. století a to pěti různých typů:

1. LUSCHIN⁴⁾ č. 18

1 kus

Líc: V širokém hladkém kruhu dvojhavý orel, okrajový kruh výrazně vrubovaný. Rub: V hladkém kruhu pardál z levé strany, okrajový kruh jemně vrubovaný. V mezikruží výzdoba v podobě pásu malých hvězdiček.

Průměr střížku: 18/20 mm; váha: 0,760 g; jakost zkoušená na kameni:

¹⁾ Nálezové okolnosti obsaženy v dopise ing. L. Brdlíka z Počátek Okresnímu muzeu v Jindřichově Hradci ze dne 17. 12. 1953; k tomu doplňující přípis muzea v Jindřichově Hradci numismatickému oddělení Národního muzea v Praze ze dne 19. 12. 1953 (korespondence je uložena v numismatickém oddělení Národního muzea).

²⁾ Fragment nádoby popsal M. Richter v práci *Keramika z 12. až počátku 14. století v Čechách*, datovaná poklady mincí, ČNM 1959, str. 8. Richter na základě předběžných informací autora této studie datoval nádobu ke sklonku 13. století. Po konečném zpracování nálezu z Č. Olešné posunujeme však datování do starší doby a tudíž i stáří nádoby musíme položit již před r. 1250, nebo — povšečně řečeno — k polovině 13. století. — Nově je nádoba (zřejmě hrnek) dokumentována i kresebně v práci *Corpus středověké keramiky datované mincemi* (P. Radoměrský-M. Richter, Čechy), vyd. Národní museum v Praze (přípraveno k tisku).

³⁾ Zaregistrován byl přirozeně jen stručně v soupisu nálezů brakteátového údobí (P. Radoměrský) v díle *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II.*, Praha 1956, str. 93, nález č. 1833, kde je však chybně datován na skloněk 13. století.

⁴⁾ A. Luschin, *Wiener Münzwesen im Mittelalter*, Wien—Leipzig 1913, str. 44, č. 18, tab. II., č. 18. Dále jen: Luschin č. 18, nebo jen L 18 apod.

cca 650—700/1000. Nálezy: Gutenbrunn⁵⁾ (104 kusů); St. Pölten⁶⁾ (4 kusy).
Tab. XI, č. 1.

2. LUSCHIN č. 22

2 kusy

Líc: V širokém hladkém kruhu motiv v podobě poloviny orla a poloviny koně vedle sebe, okrajový kruh vroubkovaný. Rub: V hladkém kruhu pardál zleva, okrajový kruh vroubkovaný. V mezikruží výzdoba v podobě pásu velkých hvězdiček s kruhovým negativním středem, doplněným středovou tečkou.

Průměr střížku: 17,5/20 mm; váha: 0,881 g a 0,850 g (tedy 0,865 g průměrně); jakost zkoušená na kameni: cca 680/1000. Nálezy: Guldenfurt⁷⁾ (4 kusy); Szent Kereszt⁸⁾ (347 feniků a 38 půlfeniků); Nieder-Ranna⁹⁾ (1 kus); Melk¹⁰⁾ (1 kus); Altenfelden¹¹⁾ (1 kus); Feldsberg¹²⁾ (4 kusy); St. Pölten (44 kusů); Jezdovice¹³⁾ (2 kusy). *Tab. XI, č. 2.*

3. LUSCHIN č. 45

1 kus

Líc: V širokém hladkém kruhu rostoucí orel s hlavou vpravo (heraldicky) obrácenou, pod ním korunovaná hlava ze předu. Okrajový kruh hrubě vrubován. Rub: V hladkém kruhu korunovaný lev zleva, okrajový kruh vrubován. V mezikruží výzdoba v podobě drobných hvězdiček.

Průměr střížku: 17/19 mm; váha: 0,827 g; jakost zkoušená na kameni: cca 680/1000. Nálezy: Feldsberg (93 kusů); Szent Kereszt (161 kusů a 30 půlfeniků); Melk (2 kusy); St. Pölten (16 kusů). *Tab. XI, č. 3.*

4. LUSCHIN č. 47a

705 kusů

Líc: V širokém hladkém kruhu korunovaný orel vpravo (heraldicky) hledící, okrajový kruh vrubovaný, někdy přecházející do perličkování. Rub: V hladkém kruhu vpravo kráčející lev (podle Luschina snad i pardál?) se vztyčenou, až téměř zakloněnou hlavou, okrajový kruh vroubkovaný, někdy i perličkováný. V mezikruží výzdoba v podobě pásu větších hvězdiček, prokládaných střídavě liliemi.

Průměr střížku: cca 16/20 mm; váha (průměr všech 705 kusů) 0,739 g;

⁵⁾ A. Luschin, l. c., str. 31 n.

⁶⁾ F. Dworschak, *Der Münzfund von St. Pölten*, Mit. d. Num. Ges. Wien, Bd. XV., 1923, č. 59—60, str. 233 nn.

⁷⁾ A. Luschin, l. c., str. 32.

⁸⁾ A. Luschin, l. c., str. 32.

⁹⁾ A. Luschin, l. c., str. 32.

¹⁰⁾ A. Luschin, l. c., str. 32.

¹¹⁾ A. Luschin, l. c., str. 33.

¹²⁾ A. Luschin, l. c., str. 32 n.

¹³⁾ G. Skalský, *Studie o českých a moravských brakteátech (I. Nález jezdovický)*, NČČsl., V., 1929, str. 57 nn.

jakost (titrační zkouška): 680/1000; 672/1000; 682/1000. Nálezy: Feldsberg (174 kusů); Melk (27 kusů); Nieder-Ranna (5 kusů); Altenfelden (1 kus); St. Pölten (754 kusů). *Tab. XI, č. 4—6.* (Viz metrologickou přílohu a příslušné poznámky k ní na str. 114 nn.)

5. LUSCHIN; St. Pölten č. 15

6 kusů

Líc: Orel jako u předch. Luschin č. 47a. Rub: V hladkém kruhu jelen z levé strany ve skoku, s hlavou nazad obrácenou, umístěný do šestilaločného ozdobného orámování, komponovaného z románských polopalmet. Okrajový kruh vroubkovaný. V mezikruží výzdoba v podobě pásu hvězdiček prokládaných střídavě křížky.

Průměr střížku: cca 16,5/19,5 mm; váha: 0,757 g, 0,708 g, 0,658 g, 0,653 g, 0,624 g, 0,574 g (0,662 g průměrně). Jakost zkoušená na kameni: cca 650 až 680/1000. Nálezy: St. Pölten (4 kusy). *Tab. XI, č. 10.*

Podle Luschina¹⁴⁾ náleží fenik č. 1 (L 18) mincovně v Enži, a to buď vévodovi Leopoldu VI. (†1230), nebo jde o ražbu z počátku vlády vévody Fridricha II. (†1246). Téže mincovně přidělil Luschin i feniky našeho typu č. 2 (L 22), které pokládal za ražby zmíněného vévody Fridricha II. Bojovného z let 1230—1246. Fenik č. 3 (L 45) lze přidělit podle Luschina témuž vévodovi Fridrichovi, avšak mincovně vídeňské. Pokud jde o fenik č. 4 (L 47a), který svými 705 kusy představuje v našem nálezu vlastní nálezové těžiště, pokládal jej Luschin za ražbu z údobí vlády císaře Fridricha II. v Rakousích (1235 až 1239, 1246—1250), a to za mincovní typ ražený v první periodě jeho vlády v letech 1236—1239; přiklonil se k jeho lokalizaci do mincovny v Enži. Fenik č. 5 Luschin neznal. S jeho existencí seznámil nás vlastně teprve významný nález ze St. Pölten,¹⁵⁾ objevený r. 1923, kde byl tento zřejmě vzácný a velmi řídký ražený mincovní typ zastoupen ve čtyřech exemplářích (St. Pölten č. 15). Tento typ rakouských feniků je pozoruhodný tím, že má vlastně též avers s motivem korunovaného orla jako feniky typu č. 4 (L 47a), které, podobně jako u našeho nálezu z České Olešné, i v případě nálezu ze St. Pölten tvořily vlastní nálezový kmen. Navíc se v nálezu ze St. Pölten vyskytla ve čtyřech exemplářích další zajímavá kombinace se vztahem k tomuto mincovnímu typu, totiž fenik St. Pölten č. 16, který má na líci motiv korunovaného českého dvouocasého lva, zatím co na rubu bylo použito razidla s obrazem jelena v ozdobném románském orámování jako u feniků St. Pölten č. 15 (Č. Olešná č. 5).

Jelikož feniky s obrazem českého lva na líci a s jelenem na rubu musíme

¹⁴⁾ A. Luschin, l. c., str. 44, 45, 52 a 53.

¹⁵⁾ F. Dworschak, l. c., str. 238, tab. obr. č. 15.

nepochybně přidělit až vládě Přemysla II. v Rakousích, tj. datovat je mezi leta 1251—1276 (jak správně upozornili již F. Dworschak¹⁶⁾ i G. Skalský,¹⁷⁾ znamená to, že vzhledem k nyní poznanému typovému vztahu feniků L 47a (tj. Č. Olešná č. 4) k fenikům St. Pölten č. 15 (Č. Olešná č. 5) a odtud k fenikům s českým lvem (St. Pölten č. 16), můžeme s jistotou změnit Luschinovo datování jak nejpočetněji v našem nálezů zastoupeného typu č. 4 (L 47a), tak i typu č. 5 (St. Pölten č. 15) a pokládat oba za ražby mladší — z údobí druhé periody vlády císaře Fridricha II. (1246—1250), tj. datovat je před r. 1250. Náš nález z České Olešné byl tedy ukryt do země někdy okolo poloviny 13. století; pro jeho přesnější absolutní datování nemáme zatím žádných vodítek. Byl ukryt do země přibližně v téže době jako nález ze St. Pölten, který ostatně, ač je typově daleko bohatší, má s nálezem z České Olešné bezprostřední příbuznost i tím, že obsahoval všechny v nálezů z České Olešné zastoupené mincovní typy rakouských feniků. Ukrytí nálezů ze St. Pölten do země datoval F. Dworschak do r. 1252.¹⁸⁾

Nález z České Olešné u Jindřichova Hradce je proto důležitým příspěvkem k poznání podílu rakouské fenikové mince v našem domácím oběživu 13. století a bude-li v budoucnu přistoupeno k celkovému zhodnocení tohoto podílu, bude v něm zastávat jednu z velmi důležitých položek.

Metrologická příloha

Početný soubor feniků typu č. 4 (L 47a), reprezentující svými 705 kusy hlavní mincovní typ nálezů v České Olešné, představuje pro jakékoli další studium zrna a stříže rakouských mincí 13. století natolik důležitý článek, že bylo účelné dokumentovat v rámci zpracování tohoto nálezů všechny stránky související s jeho metrologií. Veškeré mince tohoto typu byly tedy proto jednotlivě zváženy na analytických vahách (na tisíce gramů). Váhy jsou dále uvedeny srovnané v sestupném pořádku — od nejtěžších kusů k nejlehčím. Pořadové očíslování jednotlivých zjištěných vah (tj. jednotlivých mincí) má především za účel, abychom mohli upozornit, že —

a) mince č. 49, 74, 83, 94, 133, 152, 163, 204, 208, 237, 387, 428, 465, 485, 573, 639, 650 a 696 jsou feniky jednostranně ražené (s rázem jen na lícni straně),

b) mince č. 223 a 332 jsou ražené dvakrát,

c) mince č. 164, 547, 579, 654 a 675 mají na líci i na rubu obraz značně primitivní — barbarisovaný (viz tab. XI, č. 7, 8),

¹⁶⁾ F. Dworschak, l. c., str. 235.

¹⁷⁾ G. Skalský, l. c., str. 72.

¹⁸⁾ F. Dworschak, l. c., 236 n.

d) mince č. 244 má na rubu v mezikruží výzdobu pouze v podobě pásu lilií (viz tab. XI, č. 9) a nikoliv hvězdiček liliemi prokládaných, jak je tomu u tohoto typu obvyklé,

e) mince č. 416 a 705 jsou soudobými padělkami feniků typu L 47a, raženými na zcela měděném, poměrně jen tence postříbřeném střížku.

Aritmetický propočít průměrné váhy jednoho feniku typu L 47a, který jsme odvodili z našeho vážení, činí 0,739 g. Je to podstatně nižší číslo, než bylo o váze tohoto mincovního typu známo a uváděno. Neboť např. průměrná váha feniků typu L 47a činila v případě mincí v nálezů z Feldsbergu¹⁹⁾ (174 kusů) 0,86 g; mince téhož typu (27 kusů) z nálezů v Melku²⁰⁾ měly průměrnou váhu 0,78 g. Ražby typu L 47a z nálezů v St. Pölten²¹⁾ vykazovaly (při počtu 754 kusů) průměrem 0,825 g. Jsou to celkem nápadné vahové odchylky, které lze — vyloučíme-li možnost chybných vážení v minulosti — patrně nejlépe vysvětlit rozdíly v době ukrytí a v rozmístění nálezů; náš nález z České Olešné s nejnižším známým vahovým průměrem např. obsahoval velmi početně bohatou složku mincí typu L 47a nápadně nedbalé ražby, při které bylo používáno silně opotřebovaných razidel, takže jak lícní, avšak zejména rubní strana mincí je někdy znejasněna až do úplné nečitelnosti. A k charakteru mincí chvatné nedokonalé práce náleží, jak nás ostatně praxe poučuje, i výrazné zlehčení mincí na váze, i když na jejich vnitřní jakosti se úpadková tendence nápadněji neprojevuje. Jakost mincí typu L 47a z nálezů v České Olešné totiž prakticky plně odpovídá jakosti rakouských feniků první poloviny 13. století, která podle Luschina²²⁾ činila asi 690/1000. Přesnou titrační zkouškou jakosti mincí, které byly podrobeny mince č. 24 (o váze 0,938 g), č. 200 (o váze 0,791 g) a č. 561 (o váze 0,659 g) byla v prvním případě zjištěna jakost 680/1000, v druhém 672/1000 a ve třetím 682/1000, tj. průměrná jakost feniků L 47a z nálezů v České Olešné činí tedy 678/1000.

¹⁹⁾ A. Luschin, l. c., str. 53.

²⁰⁾ A. Luschin, l. c., str. 53.

²¹⁾ F. Dworschak, l. c., str. 238.

²²⁾ A. Luschin, l. c., str. 24.

Soupis vah mincí typu L 47a z nálezů v České Olešné:

1. 1,037	41. 0,899	81. 0,856	121. 0,829
2. 1,030	42. 0,898	82. 0,855	122. 0,829
3. 1,025	43. 0,898	83. 0,853	123. 0,828
4. 1,018	44. 0,895	84. 0,853	124. 0,828
5. 1,013	45. 0,894	85. 0,852	125. 0,827
6. 1,011	46. 0,888	86. 0,851	126. 0,827
7. 1,009	47. 0,888	87. 0,851	127. 0,825
8. 1,007	48. 0,887	88. 0,850	128. 0,825
9. 1,002	49. 0,884	89. 0,850	129. 0,825
10. 1,002	50. 0,884	90. 0,850	130. 0,823
11. 1,000	51. 0,882	91. 0,849	131. 0,823
12. 0,993	52. 0,879	92. 0,846	132. 0,823
13. 0,993	53. 0,878	93. 0,845	133. 0,822
14. 0,971	54. 0,877	94. 0,845	134. 0,822
15. 0,956	55. 0,877	95. 0,844	135. 0,822
16. 0,955	56. 0,877	96. 0,843	136. 0,822
17. 0,954	57. 0,876	97. 0,843	137. 0,822
18. 0,954	58. 0,875	98. 0,843	138. 0,822
19. 0,953	59. 0,875	99. 0,843	139. 0,820
20. 0,952	60. 0,875	100. 0,842	140. 0,820
21. 0,950	61. 0,875	101. 0,842	141. 0,819
22. 0,942	62. 0,874	102. 0,841	142. 0,818
23. 0,938	63. 0,872	103. 0,840	143. 0,818
24. 0,938	64. 0,872	104. 0,840	144. 0,817
25. 0,937	65. 0,871	105. 0,838	145. 0,817
26. 0,936	66. 0,869	106. 0,838	146. 0,817
27. 0,933	67. 0,868	107. 0,838	147. 0,817
28. 0,932	68. 0,867	108. 0,837	148. 0,816
29. 0,927	69. 0,867	109. 0,835	149. 0,816
30. 0,926	70. 0,866	110. 0,835	150. 0,815
31. 0,923	71. 0,865	111. 0,835	151. 0,815
32. 0,922	72. 0,865	112. 0,835	152. 0,815
33. 0,920	73. 0,863	113. 0,834	153. 0,815
34. 0,919	74. 0,863	114. 0,834	154. 0,814
35. 0,910	75. 0,862	115. 0,833	155. 0,814
36. 0,910	76. 0,861	116. 0,833	156. 0,813
37. 0,906	77. 0,860	117. 0,832	157. 0,813
38. 0,905	78. 0,860	118. 0,832	158. 0,813
39. 0,905	79. 0,858	119. 0,831	159. 0,812
40. 0,904	80. 0,857	120. 0,830	160. 0,812

161. 0,812	201. 0,791	241. 0,776	281. 0,762
162. 0,812	202. 0,791	242. 0,776	282. 0,761
163. 0,811	203. 0,791	243. 0,776	283. 0,761
164. 0,811	204. 0,790	244. 0,776	284. 0,760
165. 0,810	205. 0,790	245. 0,774	285. 0,759
166. 0,809	206. 0,790	246. 0,773	286. 0,759
167. 0,808	207. 0,790	247. 0,773	287. 0,758
168. 0,808	208. 0,788	248. 0,772	288. 0,758
169. 0,808	209. 0,788	249. 0,772	289. 0,757
170. 0,807	210. 0,788	250. 0,772	290. 0,756
171. 0,806	211. 0,788	251. 0,770	291. 0,756
172. 0,805	212. 0,787	252. 0,770	292. 0,755
173. 0,805	213. 0,787	253. 0,770	293. 0,755
174. 0,805	214. 0,787	254. 0,770	294. 0,755
175. 0,805	215. 0,787	255. 0,770	295. 0,755
176. 0,804	216. 0,786	256. 0,769	296. 0,755
177. 0,802	217. 0,786	257. 0,769	297. 0,755
178. 0,801	218. 0,786	258. 0,769	298. 0,755
179. 0,801	219. 0,785	259. 0,768	299. 0,755
180. 0,801	220. 0,785	260. 0,768	300. 0,755
181. 0,800	221. 0,785	261. 0,768	301. 0,753
182. 0,800	222. 0,785	262. 0,768	302. 0,753
183. 0,800	223. 0,783	263. 0,768	303. 0,753
184. 0,800	224. 0,783	264. 0,768	304. 0,752
185. 0,800	225. 0,783	265. 0,767	305. 0,752
186. 0,799	226. 0,783	266. 0,767	306. 0,750
187. 0,798	227. 0,782	267. 0,766	307. 0,750
188. 0,797	228. 0,782	268. 0,766	308. 0,750
189. 0,797	229. 0,782	269. 0,766	309. 0,749
190. 0,796	230. 0,782	270. 0,766	310. 0,749
191. 0,796	231. 0,781	271. 0,765	311. 0,749
192. 0,795	232. 0,781	272. 0,765	312. 0,749
193. 0,795	233. 0,780	273. 0,765	313. 0,748
194. 0,794	234. 0,780	274. 0,764	314. 0,748
195. 0,794	235. 0,780	275. 0,764	315. 0,748
196. 0,794	236. 0,778	276. 0,763	316. 0,748
197. 0,793	237. 0,778	277. 0,763	317. 0,748
198. 0,793	238. 0,777	278. 0,763	318. 0,747
199. 0,791	239. 0,777	279. 0,763	319. 0,747
200. 0,791	240. 0,776	280. 0,762	320. 0,746

321. 0,746	361. 0,733	401. 0,720	441. 0,708	481. 0,693	521. 0,675	561. 0,659	601. 0,636
322. 0,746	362. 0,732	402. 0,719	442. 0,708	482. 0,693	522. 0,675	562. 0,657	602. 0,634
323. 0,745	363. 0,732	403. 0,719	443. 0,708	483. 0,693	523. 0,675	563. 0,657	603. 0,634
324. 0,745	364. 0,732	404. 0,718	444. 0,708	484. 0,692	524. 0,674	564. 0,657	604. 0,632
325. 0,745	365. 0,732	405. 0,718	445. 0,708	485. 0,691	525. 0,674	565. 0,655	605. 0,632
326. 0,744	366. 0,731	406. 0,718	446. 0,707	486. 0,691	526. 0,673	566. 0,655	606. 0,632
327. 0,743	367. 0,731	407. 0,718	447. 0,707	487. 0,691	527. 0,673	567. 0,655	607. 0,631
328. 0,743	368. 0,731	408. 0,718	448. 0,707	488. 0,690	528. 0,673	568. 0,654	608. 0,630
329. 0,743	369. 0,731	409. 0,718	449. 0,707	489. 0,690	529. 0,672	569. 0,653	609. 0,630
330. 0,743	370. 0,731	410. 0,717	450. 0,707	490. 0,690	530. 0,672	570. 0,653	610. 0,629
331. 0,742	371. 0,730	411. 0,717	451. 0,707	491. 0,688	531. 0,671	571. 0,652	611. 0,628
332. 0,742	372. 0,730	412. 0,717	452. 0,706	492. 0,687	532. 0,670	572. 0,651	612. 0,628
333. 0,742	373. 0,728	413. 0,716	453. 0,706	493. 0,687	533. 0,670	573. 0,651	613. 0,628
334. 0,741	374. 0,728	414. 0,716	454. 0,705	494. 0,686	534. 0,669	574. 0,650	614. 0,627
335. 0,741	375. 0,727	415. 0,716	455. 0,705	495. 0,685	535. 0,668	575. 0,650	615. 0,627
336. 0,740	376. 0,726	416. 0,716	456. 0,704	496. 0,685	536. 0,668	576. 0,650	616. 0,625
337. 0,740	377. 0,726	417. 0,715	457. 0,702	497. 0,684	537. 0,668	577. 0,650	617. 0,625
338. 0,740	378. 0,726	418. 0,715	458. 0,702	498. 0,684	538. 0,667	578. 0,649	618. 0,622
339. 0,740	379. 0,725	419. 0,715	459. 0,701	499. 0,684	539. 0,667	579. 0,649	619. 0,622
340. 0,740	380. 0,725	420. 0,715	460. 0,701	500. 0,683	540. 0,667	580. 0,647	620. 0,622
341. 0,740	381. 0,724	421. 0,714	461. 0,700	501. 0,683	541. 0,667	581. 0,647	621. 0,620
342. 0,739	382. 0,724	422. 0,714	462. 0,700	502. 0,683	542. 0,666	582. 0,646	622. 0,620
343. 0,739	383. 0,724	423. 0,714	463. 0,700	503. 0,682	543. 0,666	583. 0,646	623. 0,620
344. 0,739	384. 0,723	424. 0,712	464. 0,700	504. 0,682	544. 0,665	584. 0,646	624. 0,620
345. 0,739	385. 0,723	425. 0,712	465. 0,699	505. 0,681	545. 0,665	585. 0,646	625. 0,618
346. 0,739	386. 0,723	426. 0,712	466. 0,698	506. 0,681	546. 0,664	586. 0,646	626. 0,616
347. 0,738	387. 0,722	427. 0,712	467. 0,698	507. 0,681	547. 0,664	587. 0,645	627. 0,615
348. 0,738	388. 0,722	428. 0,712	468. 0,698	508. 0,680	548. 0,664	588. 0,645	628. 0,614
349. 0,737	389. 0,722	429. 0,711	469. 0,698	509. 0,679	549. 0,664	589. 0,645	629. 0,612
350. 0,737	390. 0,722	430. 0,711	470. 0,698	510. 0,679	550. 0,664	590. 0,645	630. 0,611
351. 0,737	391. 0,722	431. 0,711	471. 0,698	511. 0,678	551. 0,663	591. 0,643	631. 0,610
352. 0,736	392. 0,722	432. 0,711	472. 0,698	512. 0,678	552. 0,663	592. 0,643	632. 0,608
353. 0,736	393. 0,722	433. 0,710	473. 0,697	513. 0,678	553. 0,663	593. 0,642	633. 0,607
354. 0,736	394. 0,721	434. 0,710	474. 0,697	514. 0,678	554. 0,662	594. 0,641	634. 0,607
355. 0,736	395. 0,721	435. 0,710	475. 0,696	515. 0,677	555. 0,662	595. 0,639	635. 0,607
356. 0,735	396. 0,721	436. 0,710	476. 0,695	516. 0,677	556. 0,661	596. 0,639	636. 0,607
357. 0,735	397. 0,720	437. 0,709	477. 0,694	517. 0,676	557. 0,660	597. 0,639	637. 0,607
358. 0,735	398. 0,720	438. 0,708	478. 0,694	518. 0,676	558. 0,660	598. 0,638	638. 0,607
359. 0,734	399. 0,720	439. 0,708	479. 0,694	519. 0,676	559. 0,660	599. 0,636	639. 0,607
360. 0,733	400. 0,720	440. 0,708	480. 0,694	520. 0,676	560. 0,660	600. 0,636	640. 0,606

641. 0,606	664. 0,587	687. 0,555
642. 0,606	665. 0,586	688. 0,555
643. 0,604	666. 0,586	689. 0,553
644. 0,603	667. 0,586	690. 0,552
645. 0,602	668. 0,585	691. 0,550
646. 0,601	669. 0,584	692. 0,548
647. 0,600	670. 0,581	693. 0,546
648. 0,600	671. 0,580	694. 0,544
649. 0,600	672. 0,580	695. 0,542
650. 0,600	673. 0,578	696. 0,542
651. 0,598	674. 0,577	697. 0,532
652. 0,597	675. 0,576	698. 0,532
653. 0,595	676. 0,576	699. 0,530
654. 0,593	677. 0,574	700. 0,524
655. 0,592	678. 0,573	701. 0,503
656. 0,592	679. 0,573	702. 0,493
657. 0,591	680. 0,572	703. 0,485
658. 0,591	681. 0,572	704. 0,462
659. 0,591	682. 0,569	705. 0,413
660. 0,591	683. 0,566	
661. 0,590	684. 0,564	
662. 0,589	685. 0,559	
663. 0,588	686. 0,557	

521,008 g (celkový součet)

521,008 : 705 = 0,739 g
průměrně

Pavel Radoměrský

Ein Fund österreichischer Pfennige des 13. Jahrhunderts in Česká Olešná bei Jindřichův Hradec

(Taf. XI)

Der Autor publiziert den Fund österreichischer Pfennige aus dem 13. Jahrhundert, der im J. 1930 bei Ackerungsarbeiten in Česká Olešná (Bezirk Jindřichův Hradec) entdeckt worden war. Von der Gesamtzahl der in einem keramischen Gefäß gefundenen 715 Münzen bilden 705 Pfennige den Typ Luschin (Wiener Münzwesen im Mittelalter 1913) Nr. 47a mit dem Adlermotiv auf der Vorderseite und einem Löwen mit erhobenem, bzw. gesenktem Kopf auf der Rückseite; der Rest besteht aus Münzen vom Typ Luschin Nr. 18 (1 Stück), Luschin Nr. 22 (2 Stück), Luschin Nr. 45 (1 Stück) und aus 6 Pfennigen vom Münztyp Adler-Hirsch; dieser Typ war Luschin unbekannt und wurde zum ersten Mal von F. Dworschak in seiner Bearbeitung des Fundes aus St. Pölten im J. 1923 (Mit. Num. Ges. Wien XV.) als Nr. 15 publiziert. Das Aversbild der Münzen vom Typ L 47a (Adler) ist mit dem Avers der Pfennige aus St. Pölten Nr. 15 identisch. Von den Münzen vom Typ St. Pölten Nr. 15 wissen wir wiederum umgekehrt, daß ihr Revers mit dem Hirschbild in Verbindung mit dem Motiv des gekrönten böhmischen Löwen auf dem Aversstempel vorkommt (siehe St. Pölten Nr. 16). Diese Erkenntnis ist für die Datierung der Verbergung des Fundes aus Česká Olešná im Boden von Bedeutung. Der Fund wurde offensichtlich ungefähr um das J. 1250, d. h. kurz vor dem Beginn der Regierungszeit Přemysls II. in Österreich (1251—1276), vergraben und die jüngsten Prägungen dieses Fundes — die Typen L 47a und St. Pölten Nr. 15 — gehören zweifelsohne in die zweite Regierungsperiode Kaiser Friedrichs II. in Österreich (1246—1250), keinesfalls in die dreißiger Jahre des 13. Jahrhunderts, wohin sie A. Luschin datiert hatte.

Die Fundbearbeitung wird durch einen eingehenden metrologischen Apparat ergänzt, der insbesondere beim Typ L 47a ins Detail geht, da dieser den eigentlichen Schwerpunkt des Fundes bildet. Sämtliche 715 Stück Münzen wurden einzeln auf der analytischen Waage gewogen (auf tausendstel Gramm); das Durchschnittsgewicht der Münzen vom Typ L 47a im Fund von Česká Olešná beträgt 0,739 g. Bei drei Pfennigstücken dieses Typs wurde durch genaue Titrationsprobe ihre Qualität ermittelt, die durchschnittlich 678/1000 aufwies, d. h. nicht markanter über den Rahmen der bekannten inneren Qualität der österreichischen Pfennige der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts hinausging; diese Qualität betrug laut Luschin 690/1000.

PRAŽSKÉ GROŠE KARLA IV.

(Tab. XII—XIV)

I. Úvodem

V bohatém přehledu naší numismatické literatury, uveřejněné asi v posledních dvaceti letech, je také řada závažných prací, týkajících se jedné z nejslavnějších měn českého státu, měny grošové. Články se snaží řešit užší nebo všeobecnější otázky mincovnictví let 1300 až 1547, kdy byly raženy pražské groše. Toto období se rozpadá zhruba na dvě části, oddělené husitskou revolucí, ve které ražba grošů na několik desetiletí ustala.

Speciálně pražskými groši starší fáze se zabývají především dva články uveřejněné v Numismatickém sborníku. Grošovou ražbou za Jana Lucemburského se obírá Karel Castelin.¹⁾ Obtížný úkol popsat a sestavit varianty grošů Václava IV. jsem podstoupil sám.²⁾ I když výsledky obou těchto prací nejsou konečné, přece nám podstatně přiblížily poměry v mincovnictví za vlády obou panovníků. Výsledky vyzývají k porovnání. Ale chybí tu spojovací článek, podrobné zpracování období let 1346—1378, vlády Karla IV. Oba články vycházejí především z vlastního mincovního materiálu a podobný pohled na Karlovy groše dosud chybí. Karlova doba svou určitou mimořádností vždy lákala historiky i numismatiky. Základními rysy jejího mincovnictví se zabýval Gustav Skalský v článku Měnová politika Karla IV.³⁾ Vlastnímu mincovnímu materiálu se blíže věnoval Karel Castelin v knize Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300—1471.⁴⁾ I když je tato práce svým názvem zaměřena k drobné minci, všímá si prakticky celé grošové soustavy.

Jak málo jsme do nedávna věděli o mincovnictví kolem poloviny 14. století, dokazují nedávné objevy Em. Nohejlové-Prátové.⁵⁾ Avšak její články si

¹⁾ Karel Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, Num. sbor. VI (1960), str. 129 sl.

²⁾ Stanislav Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii grošů Václava IV.), Num. sbor. VIII (1963-64), str. 19 sl., dále jen Nález jarošovský.

³⁾ NČČsl. XIX (1950), str. 37 sl.

⁴⁾ Praha 1953, dále jen Drobná mince.

⁵⁾ Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sbor. I (1953), str. 52; Nový pohled na české mincovnictví 14. století, ČNM CXXV (1956), str. 130 a Neznámý peníz český 14. století, ČNM CXXVII (1958), str. 67.

všímaly především drobné mince. Jediným soustavným pokusem o zpracování Karlových grošů je kniha J. Smolíka z konce minulého století.⁶⁾ Vyhledáme-li v ní příslušnou kapitolu, najdeme tam popis osmi variant obyčejných Karlových grošů. Máme-li však podle nich skutečné groše určovat, jsme často na rozpacích. Snad jen sedmou variantu můžeme běžně najít mezi určenými groši a pomůže nám i první varianta tlustého groše, která se vyskytuje u obyčejných grošů velmi často. Ani tři vyobrazení na tabulce I nám příliš nepomohou. Písmena ani obrázky nevyjadřují drobné odchylky a zvláštnosti a, bohužel, u první varianty obyčejných grošů se neshoduje rubní rozdělovací znaménko v popisu a na obrázku. U jiných vyobrazení nedokáží najít shodu znamének v knize se znaménky na groších. Podle Smolíka tedy groše podrobně určovat nemůžeme.

Mnoho dílčích poznatků je uloženo v popisech nálezů.⁷⁾ Ale popisované nálezy obsahují buď jen starší nebo naopak jen nejmladší varianty. V žádném nálezovém celku nejsou obsaženy všechny varianty ražené v období 1346 až 1378. Přitom je někdy až zarážející, že v nálezech vysloveně z počátku Karlovy vlády se vyskytují varianty podle popisů naprosto odlišné. Vysvětlení jsem našel až tehdy, když jsem si některé z dříve popsanych nálezů vyžádal k prohlédnutí. Varianty ve všech jsou tytéž, ale jednotliví autoři popisů popisují znaménka jinak nebo tiskárna užila jiných nákrešů, které měla odjinud po ruce. Při této prohlídce jsem zjistil, že počet variant Karlových grošů je mnohem nižší než jsem původně podle popisů očekával a že je jejich řada poměrně jednoduchá. Celkem jsem zjistil 8 základních variant. U každé z nich musíme samozřejmě počítat s určitým delším nebo kratším vývojem, který se projevil drobnými změnami na základním obraze téže varianty.

Při určování Karlových grošů narážíme na podobné potíže, které jsem popsal v práci o groších Václava IV.⁸⁾ Vcelku je možno říci, že Karlovy groše jsou ještě mnohem pečlivěji raženy než Václavovy, i když i na nich je znatelný chvat při ražbě.

Většina badatelů, kteří se dosud Karlovými groši zabývali, připouští sice zhoršení jejich zrna, ale na omluvu uvádí dva pokusy o zlepšení a to na začátku vlády Karla IV. kolem roku 1350 a na konci v mincovním řádu vydaném roku 1378. Pokusíme se s těmito poznatky konfrontovat další, vyplývající z podrobného sledování jednotlivých variant grošů a jejich vlastností.⁹⁾

⁶⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894.

⁷⁾ Např. Louny — okolí, Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1956 (dále jen Nálezy), č. 2025; Morkovice — č. 2028; Týn nad Vltavou — č. 2031; Hraběšín — č. 2049; Staré Jesenčany — č. 2050; Česká Skalice — č. 2061; Praha II — č. 2062; Kámen — č. 2072; Stěblová — č. 2136; Žihlice — č. 2098; Hodonín — Em. Nohejlová-Prátová, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně, Num. sbor. VI (1960), str. 378.

⁸⁾ Nález jarošovský, str. 22.

⁹⁾ Jsem velmi vděčen prof. dr. Em. Nohejlové-Prátové za všestrannou pomoc při psaní tohoto článku. Dále děkuji za velmi ochotnou a účinnou pomoc p. Jaroslavu Blochovi,

Tab. 1

Metrologické vlastnosti grošů

Varianta	1	2	3	4	5	6	7	8
Průměrná váha g	3,5	3,5	3,5	3,5	3,—	2,7	3,—	2,9
Jakost (č = črtem)	0,854	—	a č 0,875 b 0,842	0,832	a 0,912 0,860 0,804 0,796 b 0,916 0,796 0,760	—	č 0,937 č 0,875	0,750

II. Popis variant Karlových grošů a jejich chronologický sled

Chceme-li popisovat jednotlivé varianty grošů, musíme si nejdříve stanovit nejdůležitější rozlišovací znaky. Na líci je to především kresba koruny, hlavně tvar střední lilie a umístění perly na ní. Důležitá jsou znaménka opisu: mezi slovy KAROLVS PRIMVS ve vnitřním opise, ve vnějším opise znaménko mezi slovy GRATIA REX a dvě shodná znaménka jednak mezi slovy DEI GRATIA, jednak mezi REX BOEMIE. Konečně je důležitý tvar koncového S ve slovech KAROLVS PRIMVS.

Na rubní straně je třeba sledovat kresbu lva, především kresbu hlavy, hřívý, obou pramenů ocasu, znamének mezi jeho konci a ve spodní smyčce. Velmi důležité je znaménko dělicí opis u zadní tlapy lva mezi slovy GROSSI PRAGENSES. Podle mých zkušeností stačí zhruba k přesnému určení varianty kombinace znaménka lícního vnitřního opisu a rubního opisu.

Velkou výhodou při určování relativního stáří variant je, že použitelné popisy nálezů, kterých sice není mnoho, můžeme snadno seřadit podle stáří, to znamená, že v dalším mladším nálezu přibývá přibližně jedna nová varianta

ředitel muzea v Počátkách. Stejně zůstávám zavázán díkem za umožnění studia mincovního materiálu i odborné literatury vedoucím numismatických oddělení Národního muzea v Praze, Moravského muzea v Brně, dalším pracovníkům těchto oddělení, správčům a pracovníkům muzeí v Náchodě, Olomouci, Písku, Polné, Teplicích v Čechách a Týně nad Vltavou, dr. Vladimíru Němečkovi z Velkého Meziříčí, stejně jako Jarmile Bartlové z Počátk za umožnění vážení mincí. Výsledky své práce jsem poprvé předložil dne 6. dubna 1964 v přednášce, přednesené na členské schůzi Numismatické společnosti v Nár. muzeu v Praze. Text článku byl odevzdán v srpnu 1964 pro Num. sbor. IX. Pro nedostatek místa byl článek odsunut do příštího svazku Num. sbor. (X). Proti původnímu textu je změněn jen nepatrně.

HLAVNÍ ROZLIŠOVACÍ ZNAKY NA LÍCI

varianta číslo	1	2	3	4	5	6	7	8
střední lilie koruny								
mezi KAROLVS PRIMVS	o	o	o	o	o	o	x	xx
mezi DEI GRATIA a REX BOEMIE	o	o	o	o	o	?	xx	xx
mezi GRATIA REX						?		
koncové S						S		

HLAVNÍ ROZLIŠOVACÍ ZNAKY NA RUBU

varianta číslo	1	2	3	4	5	6	7	8
hlava lva								
tvář ocasu lva								
značka mezi konci ocasu			—					
mezi GROSSI PRAGENSES								

Obr. č. 1.

(viz tabulku 2). Podle mého mínění časově následovaly jednotlivé varianty za sebou takto (srov. i obr. č. 1):

Varianta 1 (asi z let 1346—1349):

Líc: Koruna nedotažená (střední perla v poli pod vnitřním kruhem), střední část prostřední lilie je klínovitě vzhůru rozšířena, perla je nasazena na tenké krátké stopce. Mezi slovy KAROLVS PRIMVS ve vnitřním opise kroužek průměru asi 1,2 mm. Bývá uváděn jako kulička, bakulka, tečka a podobně. Na dobře ražených kusech je však vždy znatelná prohloubenina uprostřed. Mezi slovy GRATIA REX je znaménko označované v popisech jako lilie, ale odlišná od lilie v rubním opise na groších Jana Lucemburského. Mezi slovy DEI GRATIA a REX BOEMIE je po kroužku shodném se znaménkem ve vnitřním opise. Koncové S ve slovech KAROLVS PRIMVS je velmi pečlivě a pravidelně kresleno, svislé koncové dřívky dosahují téměř až k protějším obvodovému kruhu.

Rub: Hlava lva je hrubší než u mladších variant a pod velkým uchem je naznačeno několik protáhlých pramenů chlupů až 1,5 mm dlouhých. Hřívka je tvořena jako obvykle třemi řadami měsíčků. Malé měsíčky v nejvyšší řadě jsou široké a různě deformované. Všechny mají přibližně tentýž sklon, jsou rovnoběžné. Větší měsíčky ve střední a spodní řadě jsou široké se zaoblenými konci. Důležitý pro rozeznání variant je tvar ocasu lva. Pod rozvětvením je mohutný široký měsíček, napříč položený. S rozvětvenou částí ocasu nebývá buď spojen vůbec, v ojedinělých případech jen vlasovým náznakem. Smyčky ocasu bývají vykresleny jen velmi hrubě a nepravidelně, ocas netvoří plynulou osmičku jako na pozdějších variantách. Oba konce jsou rozštěpeny v několik nepravidelných chomáčů chlupů a splývají s vnitřním kruhem. Mezi oběma konci ocasu je znaménko — kroužek se stopkou šikmo směřující dolů. Pro malé množství zkoumaného materiálu se mi nepodařilo zjistit odchylky tohoto znaménka.¹⁰⁾ Mezi slovy GROSSI PRAGENSES je trojlístek se stopkou dolů (ve smyslu opisu), zahnutou ke spodní základně písmene P. Vykrojení trojlístku na některých kusech zaniká, zdá se tedy, že na stopce je kulička.

Ostatní znaky jsou si velmi blízké a varianta byla asi ražena jen krátkou dobu. Naprosto shodný rub se objevuje u nejmladších grošů Janových. (Viz vyobr. na tab. XII, č. 1 — zvětšený rub jednoho z nejmladších grošů Jana Lucemburského; č. 2 — varianta č. 1 grošů Karlových.) Průměrná váha této varianty v nálezu morkovickém 3,468 g, v nálezu z Týna nad Vltavou 3,46 g, jakost jednoho kusu váhy 3,48 g je 0,854.¹¹⁾

¹⁰⁾ Některé podrobnosti jsou v nálezu hodonínském.

¹¹⁾ Všechny zde uváděné zkoušky jakosti provedla Státní zkušebna pro drahé kovy, Praha 1, Kozí 4. Pokud není u údajů výslovně črtem, jde vesměs o zkoušky chemické (pře-pálením).

Varianta 2 (asi z let 1349—1350):

Líc: Jako varianta 1, jen mezi slovy KAROLVS PRIMVS čtyřlístá růžička (kvítek) velikosti asi 1,5 mm s negativní tečkou uprostřed. Tečka se na mělce ražených kusech ztrácí.

Rub: Jako varianta 1, jen mezi konci ocasu místo kroužku se stopkou šikmo postavený křížek se třemi rozšířenými horními konci. Mezi slovy GROSSI PRAGENSES jsou dvě nepravidelné kuličky spojené silnou čárkou. (Viz vyobr. na tab. XII, č. 3.)

Průměrná váha v nálezův hodonínském 3,453 g, týnském 3,42 g, morkovickém 3,645 g (nedošlo tu k přehození číslic 6 a 4?). Jakost nebyla pro nedostatek vlastního materiálu zkoušena.

Varianta 3a (ražená kolem roku 1350):

Líc: Jako varianta 2.

Rub: Celkový ráz rubní strany se zaražením této varianty úplně mění v základních rysech i podrobnostech. Ve stejné podobě, jen s menšími změnami, se udržuje až na začátek vlády Václava IV., kde končí jeho nejstarší variantou. Hlava lva je ražena bez vyznačení chomáčů chlupů pod uchem, které je mnohem menší než u předcházejících variant. Nejhořejší řada tří drobných měsíčeků přiléhá přímo k hlavě od spodní čelisti ke kruhovému uchu. Tři měsíčky horní řady jsou ještě rovnoběžné. Měsíčky ve všech třech řadách jsou pravidelné, nedeformované. Ocas lva je spojen s rozštěpenou částí, měsíček pod rozštěpením je níže položen a štíhlejší než u předcházejících variant. Ocas je vykreslen pravidelnými a souměrnými tahy. Oba konce jsou rozštěpeny vždy do tří chomáčů chlupů a to tak, že spodní chomáč konce bližšího k hlavě se dotýká středního chomáče vzdálenějšího konce ocasu. Horní část ocasu nad smyčkou je proti ostatním variantám velmi dlouhá. Ve smyčce ocasu je kroužek průměru asi 0,5 mm. Mezi slovy GROSSI PRAGENSES je růžice ze čtyř spojených kroužků, celkového průměru asi 2,1 mm. Negativní vnitřky kroužků jsou většinou zaplněny a neznatelné.

Váha jednoho kusu z nálezův jarošovského 3,49 g, jakost téhož kusu 0,875 črtem (viz vyobr. na tab. XII, č. 4).

Varianta 3b (asi z let 1350—1354):

Líc: Jako varianta 2 a 3a.

Rub: Jako varianta 3a, jen konce ocasu se zkracují. Ve smyčce chybí kroužek.

Průměrná váha grošů variant 3a a 3b z nálezův: Staré Jesenčany 3,436 g, Hraběšín 3,43 g, Hodonín 3,392 g, Týn 3,43 g. Jakost jednoho kusu varianty 3b z nálezův v Jarošově 0,842.

Varianta 4 (asi z let 1354—1356):

Líc: Radikální změna se touto variantou projevuje i na líci. Klínový střed

střední lilie koruny je nahrazen baňatějším útvarem, na který dosedá nedotažená perla. Mezi slovy KAROLVS PRIMVS se znovu objevuje kroužek, někdy ještě zaplněný v kuličku, ale častěji jasně znatelný. Totéž platí o kroužcích mezi slovy DEI GRATIA a REX BOEMIE. Mezi slovy GRATIA REX byla lilie nahrazena čtyřlístou růžicí asi o průměru 2,5 mm se zašpičatělými lístky a malou negativní tečkou uprostřed. Tato růžice později nemizí naráz, ale během ražby variant 4 a 5 se postupně mění ve větší růžici se zaoblenými konci lístků a větší negativní kuličkou uvnitř. Tato růžice pak přetrvává celé období vlády Václava IV. Koncová S ztrácí ušlechtilý tvar variant 1 až 3 a objevují se stažená přibližně do tvaru na stranu položeného kosočtverce se dvěma negativními tečkami.

Rub: Jako varianta 3a. Přední drobný měsíček pod dolní čelistí lva je od této varianty typicky natočen spodním koncem vzhůru, není s ostatními dvěma rovnoběžný.

Průměrná váha v nálezův: Staré Jesenčany 3,586 g, Jarošov 3,302 g, jakost kusu váhy 3,20 g z nálezův jarošovského 0,832. (Viz vyobr. na tab. XIII, č. 1.)

Varianta 5a (asi z let 1356—1374):

Líc: Jako varianta 4. Dobře znatelný kroužek mnohem častější než zaplněný. Často je zdeformován a má oválný tvar. Mezi slovy GRATIA REX větší růžice se zaoblenými konci častější. Koncové S někdy stažené, ale začíná se pomalu rozvíjet do normálního tvaru. Často na jednom groši nestejná S.

Rub: Jako varianta 4, jen v opisu znaménko trojlístek bez stopky dvěma cípy dolů a jedním vzhůru (ve smyslu opisu). Toto znaménko pak přetrvává zbývající ražbu grošů Karla IV. a je ještě na první variantě Václava IV.

Jakost byla zkoušena u dvou grošů nálezův jarošovského. Groš váhy 2,90 g měl jakost 0,804, jiný váhy 2,89 g 0,796. (Viz vyobr. na tab. XIV, č. 1.)

Varianta 5b (asi z let 1356—1374):

Líc: Jako varianta 5a, jen nad střední perlou koruny další malá perlička, která se obvykle dotýká vnitřního kruhu.

Rub: Jako varianta 5a.

Průměrná váha grošů varianty 5a i 5b v nálezův náchodském 2,978 g, jarošovském 2,855 g, žihlickém 3,051 g. Jakost grošů varianty 5b v nálezův jarošovském: váha 2,99 g, jakost 0,916; váha 2,098 g, jakost 0,896; váha 3,02 g, jakost 0,796; váha 2,95 g, jakost 0,760. (Viz vyobr. na tab. XIV, č. 2.)

Obě varianty byly pravděpodobně raženy delší dobu současně. Přitom varianta 5a má spíše starší, 5b mladší znaky.

Varianta 6 (asi z let 1356—1374):

Líc: Koruna nedotažená, podobná spíše variantám 1 až 3. Mezi slovy KAROLVS PRIMVS dva kroužky asi o průměru 0,9 mm nad sebou. Tatáž

znaménka pravděpodobně i mezi slovy DEI GRATIA a REX BOEMIE. Část kroužku je na jediném mně známém kuse lépe raženém částečně znát, není však možno rozhodnout, je-li to kroužek jeden či dva nad sebou. Mezi slovy GRATIA REX je buď znaménko nečitelné nebo úplně chybí, protože obě písmena jsou ražena těsně vedle sebe. Koncová S mají normální tvar. Chybný opis KAROLVS PRA...S.

Rub: Kresba lva zhruba jako u varianty 5. Tři malé měsíčky tvořící první řadu hřívy jsou rovnoběžné. V opisu trojlístek jako na variantě 5, má snad jen víc zašpičatělé konce. Z opisu znatelné jen PRAGEN... s obráceným N.

Váha jednoho kusu z nálezů náchodského 2,50 g, dvou kusů z nálezů žihlického 2,58 g a 2,81 g. Tato varianta vybočuje z normální řady variant Karlových grošů. Má jak znaky starších variant, tak variant mladších. Chyby v opisech a další zvláštnosti by mohly ukazovat na padělek. Ale normální vzhled kovu (jakost nebyla pro nedostatek materiálu zkoušena) i mnohé znaky shodné s běžnými variantami ukazují spíše na mimořádnou ražbu kutnohorské mincovny asi z období ražby nejhojnější varianty číslo 5. (Viz vyobr. na tab. XIII, č. 2.)

Varianta 7 (asi z roku 1374):

Líc: Koruna je dotažená, perla na střední lilii je na vnitřním obvodovém kruhu nebo úplně splývá s jeho perličkami. Mezi slovy KAROLVS PRIMVS nepravidelný ležatý nebo stojatý křížek, podobný také šikmo položenému trojlístku se stopkou, mezi GRATIA REX větší růžice se zaokrouhlenými lístky, která pak přetrvává poslední variantu Karlových a všechny varianty Václavových grošů. Mezi slovy DEI GRATIA a REX BOEMIE je kroužek nahrazen dvěma ležatými křížky nad sebou. Také toto znaménko zůstává až do konce vlády Václava IV. Písmeno S je jakoby převráceno zpět vlevo a to buď na konci obou slov nebo jen v jednom slově. Ve druhém slově je pak zpět jen nakloněno. Na jednom kusu chybný opis BAOLVS.

Rub: Jako varianta 5. (Viz vyobr. na tab. XIV, č. 3.)
Tato poměrně vzácná varianta přešla brzy ve variantu další č. 8, se kterou velmi úzce souvisí.

Varianta 8 (asi z let 1374—1378):

Líc: Koruna je zpočátku dotažená jako u varianty 7, později zasahuje do obvodového kruhu jen horní polovinou poměrně velké perly a nakonec je nedotažená jako u varianty 5. Mezi slovy KAROLVS PRIMVS jsou dva ležaté křížky nad sebou. Písmeno S zpočátku převrácené jako u varianty 7, později se postupně vzpřimuje do normální polohy a konce, nejdříve šikmo seříznuté, se prodlužují a na nejmladších groších daleko přesahují střední smyčky. Je tu mnoho různých kombinací a odchylek.

Rub: Jako varianty 5 a 7. (Viz vyobr. na tab. XIV, č. 5.)

Průměrná váha v nálezů náchodském 2,993 g, jarošovském 2,756 g a žihlickém 2,893 g. Jakost jednoho kusu váhy 2,91 g z nálezů jarošovského 0,750.

Nejmladší fáze této varianty se v základních znacích i mnohých podrobnostech shoduje s nejstarší variantou grošů Václava IV. Ke změně došlo jen ve vnitřním lícním opisu, kde křížky byly nahrazeny dvěma kroužky. Posledních rubových razidel Karlových grošů bylo snad užito pro první groše Václavovy.

Není vyloučeno, že v budoucnu bude objevena nová další varianta, lišící se v některém hlavním znaku od variant nahoře popsaných. Byla by to určité varianta vzácná a bylo by ji možno zařadit do mé soustavy. Po prohlídce velkého množství mincovního materiálu předpokládám, že k podstatným změnám v řadě variant nedojde.

V nálezích jsou jednotlivé varianty velmi nerovnoměrně početně zastoupeny. Těžší a jakostnější kusy byly z oběživa stále vybírány a přetavovány, proto ze složení jednotlivých nálezů nemůžeme usuzovat na délku a intenzitu ražby jednotlivých variant. Z řady nálezů můžeme však přibližně odhadnout vzájemný poměr ražených kusů jednotlivých variant. Odhad se jeví asi takto: na 500 kusů varianty 5 přichází 300 kusů varianty 3, asi 300 kusů varianty 8, asi 100 kusů varianty 1, asi 100 kusů varianty 4, asi 20 kusů varianty 2, asi 2 kusy varianty 7 a jeden kus varianty 6. Tohoto poměru jsem použil při pokusu o vročení jednotlivých variant. Je jasné, že po dobu Karlovy vlády nebyl rovnoměrně ražen tentýž počet grošů ročně, proto bude třeba v budoucnu hledat oporu pro přesnější stanovení začátku a konce ražby variant.

Naproti této nejistotě v pevném vročení můžeme doložit posloupnost variant přehledem dobře zpracovaných nálezů (viz tabulku 2). Abychom dostali ucelený obraz, můžeme vzácné varianty 6 a 7 vyloučit. Pak dostaneme výmluvnou řadu, kterou není dokázána posloupnost jen u variant 1 a 2.

Velmi důležité jsou metrologické vlastnosti variant. Nejbezpečnější původní váhu varianty můžeme získat z nálezů, ve kterém je varianta nejmladší složkou. Podle váhy můžeme varianty Karlových grošů rozdělit na dvě skupiny: varianty 1 až 4 váží přibližně 3,5 g, varianty 5 a 8 kolem 3 g. Snížení nebylo pozvolné, přišlo naráz se zaražením páté varianty.

Méně jednoznačné jsou zkoušky jakosti. V popisu variant jsem užil zkoušek vlastních grošů z nálezů jarošovského.¹²⁾ Doplníme-li je zkouškami dostupnými z literatury, zjistíme, že jakost v průměru pozvolna klesá asi z 0,900 na 0,750. Zarážející ovšem je, že u kusů téže varianty jsou značné rozdíly (var. 5a — 0,912 až 0,796, var. 5b — 0,916 až 0,796). Skutečnost, že dvě poloviny téhož groše měly při zkouškách velmi odlišnou jakost — 0,912 a 0,860 — varuje před velkými závěry z ojedinelých zkoušek jakosti. Podotýkám ještě, že jde o zkoušky chemické (přepálením), prováděné naším nejpovolanějším státním ústavem.

¹²⁾ Zkoušky byly provedeny ve dvou seriích. První velmi pěkně ilustrovala pozvolné klesání jakosti, druhá však tuto řadu porušila. Ve druhé serii byly především groše nejhojněji ražené varianty 5a a 5b, dále druhá polovina groše jednou už zkoušeného.

Tab. 2
Přehled použitých nálezů

	Naleziště	Jan Lucemburský	Karel IV Číslo varianty								Václav IV.	Pravděpodobný rok zakopání	Nálezy II číslo
			1	2	3	4	5	6	7	8			
1	Morkovice	651	448	36	—	—	—	—	—	—	—	1350	2028
2	Hodonín	156	57	16	56	—	—	—	—	—	—	1354	—
3	Týn nad Vltavou	101	54	22	327	—	—	—	—	—	—	1354	2031
4	Hraběšín	16	5	?	284	—	—	—	—	—	—	1356	2049
5	Staré Jesenčany	9	8	?	33	240	—	—	—	—	—	1374	2062
6	Emauzy	1	1	—	—	4	27	—	—	—	—	1380	—
7	Olomouc-Nové Sady	1	—	—	7	2	17	—	—	1	—	1386	2070
8	Náchod	—	—	—	2	2	187	1	—	377	605	1403	2098
9	Žihlice	1	1	—	—	—	43	2	—	31	201	1403	—
10	Jarošov n. Nežárkou	1	—	—	4	3	45	—	2	81	759	1405	2072
11	Kámen	—	—	—	—	—	12	—	—	30	211	1405	2136
12	Stěblová	—	—	—	—	—	2	—	—	18	79	1405	—

III. Porovnání variant grošů Karla IV. s ostatními mincemi grošové soustavy. Mincovní reformy za vlády Karla IV. Poznámky o mincích v díle Štítného a mincovní materiál

Máme-li před sebou chronologickou řadu grošů Karla IV., která v budoucnu nedozná pravděpodobně větších změn, naskytá se nám otázka, jak tyto varianty grošů spojit jednak s hodnotami vyššími, to je dukáty, na druhé straně s mincí drobnou. Zajímavou podrobností na grošové variantě 3a a variantě tzv. královského dukátu Karla IV.¹³⁾ je drobný kroužek ve smyčce ocasu lva. Oba druhy mincí měly být raženy v různých mincovnách, groše v Kutné Hoře a zlaté v Praze.¹⁴⁾ Kroužek obě ražby úzce spojuje, stejně jako celá kresba lva na dukátech Castelin č. 2 až 9 a variantách grošů č. 3 až 8. Zdá se tedy, že tzv. královské dukáty Castelin č. 2 až 6 byly současné s grošovými variantami č. 3 a 4. Dukát Castelin č. 4 by pak byl současný s grošovou variantou 3a. Zaražení tzv. císařských dukátů je pravděpodobně současné se začátkem grošové ražby varianty č. 5 asi v letech 1355 nebo 1356 po Karlově římské jízdě.

Otázku drobné mince, ražené za vlády Karla IV., se přibližně v posled-

¹³⁾ Karel Castelin, O českých dukátech 14. století, NČČsl. XIX (1950), str. 62, dukát č. 4.

¹⁴⁾ Castelin, l. c., str. 57.

ních dvaceti letech zabývala Em. Nohejlová-Prátová.¹⁵⁾ V poslední práci k tomuto tématu shrnula poznatky v soustavu, která se jeví jako velmi přesvědčivá. I v tomto směru přináší nová soustava grošových variant několik námětů. Jest je však možno prozatím považovat jen za hypotese, jejichž opodstatněnost bude v budoucnu třeba sledovat při rozboru nových nálezů.

Dva nejstarší typy Karlových parvů — haléřů, to je typ se lvem a sv. Václavem a typ s korunou a sv. Václavem, byly pravděpodobně raženy až do velké změny v grošové soustavě někdy v letech 1355 až 1356. Jejich tvar písma je shodný s grošovými variantami č. 1 až 3, kresba lva s variantami 1 a 2.

Později můžeme jen těžko hledat spojitosti mezi drobnou mincí a variantami grošů, především proto, že není vhodných nálezů s oběma druhy mincí. Výjimkou jsou nálezy z Prahy-Emauz a České Skalice, ve kterých byly poprvé popsány a zhodnoceny duté brakteátové peníze 14. století. Autorka popisu určuje dobu zakopání nálezů v rozmezí let 1372—1378. Rozbor variant grošů z nálezů emauzského i českoskalického by ukazoval asi k roku 1374, protože v obou nálezech je mezi groši nejhojněji zastoupena varianta č. 5 a poslední hojně ražená varianta č. 8 úplně chybí. Bývá velmi hojná ve všech nálezech zakopaných za vlády Václava IV. Byla ražena pravděpodobně několik let, protože má četné odchylky a je u ní možno sledovat delší vývoj.

Dalším velmi zajímavým pokladem je nález z Olomouce-Nových Sadů.¹⁶⁾ Mezi groši je tu nejhojněji zastoupena varianta č. 5, poslední variantu č. 8 zastupuje jediný kus. Václavovy groše v nálezu nejsou, zato velmi hojně se vyskytují dvoustranné haléře s korunovaným poprsím zpřímá a českým lvem.¹⁷⁾ Jsou zajímavé opisem REX BOEMIE bez uvedení panovníkova jména. V minulosti byly tyto mince připisovány různým obdobím 14. století. Jejich obraz, především kresba lva s typicky vychýleným měsíčkem v první řadě hřívky, je jednoznačně přiděluje do období po změně kresby lva v padesátých letech 14. století. Olomoucký nález potvrzuje tedy proti starším názorům přidělení této ražby do 2. poloviny 14. století, a to pravděpodobně na počátek vlády Václava IV. Skutečnost, že v nálezu nejsou obsaženy první groše Václavovy a poslední Karlova varianty jen jediným kusem, nám vnucuje domněnku, nebyla-li zahájena jejich ražba už v posledních letech vlády Karla IV.

Málo prozkoumané období ražby drobných mincí asi od roku 1356 je ukončeno zaražením černé drobné mince se čtyřřazem roku 1384. Z tohoto roku se nám zachovala také zpráva o stahování dvou druhů bílé drobné mince.¹⁸⁾ Zdá se tu, že pro ražbu mincmistra Martina Rotleva se hodí nejlépe právě tyto mince Castelin č. 31 až 33 a pro cennější ražby mincmistra Konráda Kaplíře

¹⁵⁾ Viz poznámku č. 5.

¹⁶⁾ Václav Burian, Nález pražských grošů a parvů v Olomouci-Nových Sadech 1957, Num. sbor. VI (1960), str. 389.

¹⁷⁾ Castelin, Drobná mince, str. 115, haléře č. 31 až 33.

¹⁸⁾ Castelin, l. c., 116.

ze Sulevic mince Castelin č. 28. Toto přidělení podporuje nálezy z Bánova u Uherského Brodu, kde se vyskytlo větší množství těchto ražeb na domácí půdě, v několika variantách a společně s českými čtyřhrannými mincemi.¹⁹⁾ Do sledovaného období patří také několik druhů jednostranných brakteátových ražeb a jejich přesnější zařazení bude pravděpodobně ještě delší dobu obtížnou záležitostí.

V literatuře se velmi často mluví o dvou mincovních reformách za vlády Karla IV. První měla být provedena kolem roku 1350.²⁰⁾ V této době došlo skutečně ke změně především v obraze mincí. Naproti tomu jsem na poměrně hojném materiálu nezjistil výraznějších změn v metrologii. Objevitel této reformy považoval za první variantu po reformě raženou mé č. 4. Zjistil u ní jakost vysoko přes 0,900 a poměrně vysokou váhu. Mé výsledky se s tím neshodují. Mnou zjištěná průměrná váha je stejná jako u tří předcházejících variant, spíše poněkud klesá, ale zůstává blízko 3,5 g. Také má zkouška jakosti 0,832 zapadá do předpokládané řady s mírně klesající tendencí. Nechci popírat tzv. první reformu kolem roku 1350, ale musím konstatovat, že jsem na její stopy nenarazil.

Naproti tomu k výrazné změně, ale k horšímu, došlo po skončení ražby čtvrté varianty kolem roku 1356. Další varianta č. 5 je asi o půl gramu lehčí při přibližně stejné jakosti. Příčinu této změny bude snad možno najít ve spojitosti s novým mincovním řádem v německé říši. Je to vůbec největší náhlé zlehčení grošů v předhusitském období jejich ražby. Takováto výrazná změna nemohla zůstat bez odezvy. Vidím ji především ve snížení ceny groše vůči dukátu.²¹⁾ Podle Castelinovy tabulky platí se asi do roku 1356 za dukát 12 až 13 grošů. Po tomto roce dochází k náhlému a trvalému poklesu na 15 až 17 grošů za dukát. Snížení váhy se projevilo také v tom, že v mladších nálezech jsou grošové varianty č. 1 až 4 nepatrně zastoupeny a to ještě kusy špatně raženými a nápadně lehkými.

Velmi zajímavý pohled na metrologické vlastnosti grošů vrhají poznámky v díle Tomáše ze Štítného. Zdá se, že byl velmi dobře informován o otázkách mincovnictví a jako drobný feudál, odkázaný na feudální rentu, velmi trpce žehral na její snižování, způsobené znehodnocením groše. Ve svém prvním souboru traktátů, v Knihách naučení křesťanského,²²⁾ sepsaném pravděpodobně roku 1376, mluví Štítný o tom, že v době Václava II. šlo na hřivnu

¹⁹⁾ Nálezy 2243. Jsem zavázán díkem prof. Sejbaloovi z Mor. muzea, že mi umožnil prohlídku tohoto nálezu. Bohužel, o grošové části, připojené k drobným mincím, je možno pochybovat, že pochází z Bánova.

²⁰⁾ Castelin, Drobná mince, str. 77.

²¹⁾ Karel Castelin, Ještě dukát a pražský groš, Num. listy XIII (1958), str. 86.

²²⁾ Nejstarší znění souboru asi z roku 1376 bylo vydáno roku 1852 K. J. Erbenem pod názvem Knížky šestery o obecných věcech křesťanských. Pozdější redakci asi z roku 1400 vydal roku 1873 Antonín Jar. Vrtátka pod názvem Knihy naučení křesťanského. Prozkoumání dalších pěti nevydaných rukopisů by snad přineslo pro numismatiku nové poznatky.

stříbra 64 grošů. Později bylo přimíseno více mědi, takže hřivnu stříbra dalo teprve 72 grošů. Ještě později, již v době, kterou Štítný pamatoval, šlo na hřivnu už 80 grošů a krátce před sepsáním úvah, za mincmistra Rotleva, se zrno zhoršilo tak, že hřivnu stříbra dalo teprve 90 grošů.

V tomtéž sborníku, přepracovaném Štítným někdy kolem roku 1400, upravuje vladyka své stesky podle současné situace. Mluví o zaražení grošů za Václava II., o jejich zhoršení za Jana, kdy však byl zlatý ještě za 12 grošů. Za Karla IV. došlo k dalšímu zhoršení. Slíbil zlepšení, ale zatím umřel. Za Václava IV. (Štítný uvádí, stejně jako opis na groších, Třetího) zhoršování pokračovalo a v době sepsání úvah na rozhraní 14. a 15. století byl zlatý za 21 a půl groše. Tato rovnice je tu vyjádřena ještě druhým způsobem, že totiž 113 až 114 grošů se rovná hřivně stříbra.

Porovnáme-li v Castelinově tabulce uvedené ceny dukátů se zprávami zachovanými v díle Štítného, shledáme nápadnou shodu. Po celou vládu Janovu a na počátku Karlovy vlády až do roku 1355 se opakuje poměr jeden zlatý se rovná 12 až 13 grošům. Jsem přesvědčen o tom, že v tomto období nedošlo k podstatnému snížení zrna pražských grošů. Domnívám se, že za Jana došlo jen k menšímu znehodnocení groše, asi o 1 až 1 a půl groše na dukát, což odpovídá Štítného zápisu o 72 groších na hřivnu stříbra. Přitom jsem si vědom, že mezi údaji o 12 až 13 groších za zlatý se objevují i údaje o 16 až 17 groších za zlatý. Tyto údaje bychom snad mohli vysvětlit placením drobnou mincí, ačkoliv je to při platbách do ciziny nepravděpodobné. Příčina této vysoké ceny dukátu bude však asi jinde než ve snížení zrna grošů. Bude tu třeba nových metrologických vyšetření grošů Václava II. i Jana Lucemburského, především hojných zkoušek jakosti.

Někdy kolem roku 1356 došlo k podstatnému snížení váhy grošů, v průměru asi o půl gramu na kusu. Jakost přitom klesala pozvolna, ale neustále. Toto snížení zrna se projevilo zvýšením ceny dukátu ze 13 na 15 grošů. To se shoduje s údajem Štítného o 80 groších za hřivnu stříbra. Tuto změnu můžeme nejlépe spojit se zaražením páté varianty. Později, někdy kolem roku 1374, dosáhlo pozvolné snižování jakosti, pravděpodobně u osmé varianty, stavu, popisovaného Štítným u grošů mincmistra Rotleva, to je 17 grošů za dukát a 90 grošů na hřivnu stříbra. Také později, za vlády Václava IV., byly raženy groše, jejichž metrologické vlastnosti můžeme dobře srovnat se zprávami Štítného.

Všechny tyto propočty je možno vyjádřit tabulkou (viz tabulku č. 3). Tato tabulka nemá být konečným výsledkem, ale jen východiskem další podrobnější práce. Proto čísla zaokrouhluje a řadu údajů zjednodušuje. Jsem si dobře vědom např. toho, že se měnil poměr ceny zlata a stříbra. Domnívám se však, že údaje v tabulce mohou být dobrým podkladem pro daleko podrobnější propracování celého problému. Další neobvyklou hodnotou v tabulce je propočet hřivny čistého stříbra asi na 216 gramů.

Karel IV. se na konci vlády rozhodl, že napraví znehodnocení groše i další nedostatky mincovního systému. Společně s královcem Václavem vydal mincovní řád,²³⁾ jehož provedení už nemohl zajistit, protože brzy potom zemřel. Ani za Václava nebyl řád uskutečněn, naopak, dále pokračovalo znehodnocování mincí, jak svědčí mincovní materiál i písemné zprávy. Jediný náznak uskutečňování tohoto řádu bychom mohli vidět ve zvýšení zrna u peníze Castelin č. 28, kdyby se ovšem v budoucnu potvrdilo jeho přidělení mincmistru Kapléřovi.

Tab. 3

Metrologické vlastnosti grošů

Druh groše	Průměrná váha v gramech	Jakost	Zrno v gramech	Grošů na hřivnu čistého stříbra	Grošů na dukát	Dukátů na hřivnu stříbra	Hřivna stříbra gramů
Václav II.	3,78	0,893	3,375	64	12	5 1/3	216
Jan Lucemburský Karel IV., varianta 1—4	3,5	0,857	3,—	72	13 1/2	5 1/3	216
Varianta 5	3,1	0,857	2,7	80	15	5 1/3	216
Varianta 8	3,—	0,800	2,4	90	17	5 1/3	216
Reforma r. 1378	3,47	0,893	3,1	70	13	5 1/3	216
Václav IV. kolem r. 1400	2,7	0,700	1,9	114	21 1/2	5 1/3	216
Po roce 1407	2,77	0,610	1,69	128	24	5 1/3	216

IV. Závěrem

Během vlády Karla IV. bylo raženo osm nebo o málo více základních variant pražských grošů a to početně velmi nerovnoměrně. Některé z variant se razily dlouho, jiné velmi krátce. Během jejich ražby došlo k podstatnému snížení jakosti i váhy grošů. Toto znehodnocení je vyjádřeno nejvýstižněji poměrem ceny dukátu a groše. Na začátku Karlovy vlády byl tento poměr 1 : 13, na konci asi 1 : 17. Značnou část znehodnocení grošů, připisovanou dosud vládě Jana Lucemburského, musíme spíše připsat vládě Karla IV.

²³⁾ Jeho nový český překlad i s poznámkami Em. Nohejlové-Prátové ve článku Neznámé drobné mince Karla IV., Num. sbor. I (1953), str. 66.

Tzv. první mincovní reformu kolem roku 1350 není možno novým materiálem doložit, naopak, zdá se, že k ní vůbec nedošlo.

Sestavení chronologické řady grošů Karla IV. je pokusem o osvětlení řady otázek mincovnictví 14. století. Je jasné, že jsme teprve na začátku cesty k jejich vyřešení. Na této cestě se budeme muset zabývat náměty, které jsem ve své práci naznačil. Jednotlivé body bude třeba v budoucnu buď dalšími důkazy dokázat nebo vyvrátit. Především bude třeba získat mnoho nových spolehlivých zkoušek jakosti a rozborů vah mincí. Tyto hodnoty můžeme získat především velmi pečlivým a podrobným rozbohem nových nálezů.

In den Münzfunden aus dem 14. und 15. Jahrhundert kommen Groschen Karls IV. sehr reichlich vor. Der Beschreibung ihrer Varianten widmete man bei den Fundanalysen genügend Aufmerksamkeit, bisher aber versuchte niemand, alle bekannten Varianten zu einer chronologischen Reihe zusammenzustellen, die die gesamte Regierungszeit Karls IV. in den Jahren 1346—1378 ausfüllen würde. Eine eingehende Analyse zahlreicher geeigneter Funde ergab, daß unter der Regierung Karls wahrscheinlich 8 grundlegende Groschenvarianten geprägt wurden, die sowohl zahlenmäßig, wie auch in bezug auf die zeitliche Verteilung sehr ungleichmäßig waren. Praktisch genügt zur Unterscheidung dieser Varianten die Kombination der Zeichen in der inneren Umschrift auf der Vorderseite und in der Umschrift auf der Rückseite. Da aber auf kaum einem Groschen beide Zeichen gleichzeitig leserlich sind, muß man noch weitere Unterscheidungsmerkmale in den Zeichnungen und Umschriften der Vorder- und Rückseite heranziehen.

Während der Regierung Karls IV. kam es zu einer wesentlichen Minderung der Qualität und des Gewichts der Groschen. Diese Entwertung wird am augenfälligsten durch das Wertverhältnis zwischen Dukaten und Groschen ausgedrückt. Zu Beginn der Regierungszeit betrug dieses Verhältnis 1:13, am Ende ungefähr 1:17. Die bisher der Regierung Johans von Luxemburg zugeschriebene Entwertung muß größtenteils eher der Regierung Karls IV. angelastet werden. Die sog. erste Münzreform um das Jahr 1350, die von einigen Forschern angenommen wird, läßt sich durch neues Material nicht nachweisen. Bei den Groschen zeitigte auch die von Karl IV. gemeinsam mit dem Königssohn Wenzel im Jahre 1378 verkündete Münzreform kein Ergebnis. Hingegen läßt sich im allgemeinen mit Sicherheit eine Senkung des Groschengewichtes irgendwann um das Jahr 1356 ungefähr um ein halbes Gramm nachweisen.

Die neuerstellte chronologische Reihe von Varianten liefert gewisse Anregungen für eine Chronologie der Dukaten und der kleinen Münze. Diese Anregungen wird man vor allem bei den Beschreibungen neuer Funde beachten müssen.

Jméno Bartoloměje Albrechta a jeho rozsáhlá obchodní činnost nejsou v numismatické literatuře neznámé, ba možno říci, že málokterému problému novověkých měnových a mincovních poměrů se dostalo takové pozornosti jako podnikání tohoto bohatého Norimberčana. Poměrně četný archivní materiál vztahující se k jeho osobě dovolil jednotlivým autorům osvětlit z různých hledisek, mnohdy do nejmenších detailů, jak jeho osudy osobní,¹⁾ tak jeho vztahy k mincovně vídeňské²⁾ a především k mincovně pražské.³⁾ Ani Albrechtovy obchodní styky s mincovnou kutnohorskou, spadající do závěrečného období jeho života, plného dramatických zvratů, nezůstaly nepovšimnuty.

Zmínil se o nich dosti obsírně, i když ne přímo při výkladu o dějinách kutnohorské mincovny, již J. Newald ve své obsáhlé práci *Das österreichische Münzwesen unter den Kaisern Maximilian II., Rudolph II. und Mathias*,⁴⁾ v níž byla v r. 1885 osoba Bartoloměje Albrechta vůbec poprvé uvedena do vědecké literatury. Byla jim věnována pozornost v prvním svazku díla K. Čermáka a B. Skrbka,⁵⁾ v německy psané Rappeově studii o kutnohorské

¹⁾ Z tohoto hlediska si Bartoloměje Albrechta nejdůkladněji povšiml C. F. Gebert, *Bartolomäus Albrecht, der Nürnberger Münzer und Erzkäufer*, Nürnberg 1894.

²⁾ Samostatná monografie k této otázce zatím nebyla napsána. Nejvíce se působením Bartoloměje Albrechta ve Vídni zabýval J. Newald, *Das österreichische Münzwesen unter den Kaisern Maximilian II., Rudolph II. und Mathias*, Wien 1885.

³⁾ Srov. studie E. Fiala, *Beschreibung der Sammlung Böhmischer Münzen d. Max Donebauer*, Praha 1889. — Týž, *Die Goldprägung der Prager Münzstätte im 16. und 17. Jhdt.*, WNZ 31, str. 401. — Týž, *Die Beamten und Angehörigen der Prager Münzstätte 1537—1627*, WNZ 27, str. 181. — Em. Nohejlová, *Příspěvek k otázce Bartoloměje Albrechta*, NČČsl. IV, 1928, str. 11. — Táž, *Z příběhů pražské mincovny*, Praha 1929, str. 39. — Táž, *Ražby mincovny v Č. Budějovicích okolo roku 1600*, NČČsl. XVI a XVII, 1940 a 1941, str. 50. — Dále, srov. A. O. v. Lochr, *Die Münzreihen der Münzstätten Budweis und Prag*, WNZ 19 NF, 1926, str. 137. — V. Katz, *K dějinám mincovny pražské a budějovické za vlády Rudolfa II.* *Věstník Num. Spo'. Čs.* V, 1923, str. 219. — K. Chaura, *Albrecht rudokupec a značka „psi hlava“*, NZprávy 1939, str. 179.

⁴⁾ J. Newald, cit. dílo, str. 69 a 81, pozn. 2, kde kromě jiného cituje i zprávu o dodávce stříbra 853 hř 13 lt 1 1/2 d v r. 1602 a 1603.

⁵⁾ K. Čermák-B. Skrbek, *Mince království českého za panování rodu habsburského*, Pardubice 1891—1913, I, str. 55—56.

mincovně⁶⁾ i v Dodatcích Em. Lemingera k jeho Královské mincovně v Kutné Hoře.⁷⁾ Připomenuty byly i v pracích Em. Nohejlové-Prátové, jejíž Ražby mincovny v Čes. Budějovicích okolo r. 1600 (České tolary s „psi“ hlavou a Bartoloměj Albrecht), otištěné v XVI. a XVII. ročníku Numismatického časopisu čs. r. 1940 a 1941, shrnují vše podstatné o Bartoloměji Albrechtovi a jsou dosud závěrem více než padesátiletého bádání o jeho životě a vlivu na mincovní a měnové poměry v říši a v habsburské monarchii. Vycházejí z těchto prací si nověji v poněkud jiných souvislostech povšiml Albrechtovy obchodní činnosti J. Petrůň v podnětné studii K problémům tzv. „cenové revoluce“ ve střední Evropě (Numismatický sborník VIII, Praha 1964, str. 47–74).

Mohlo by se zdát, že k dosavadním výsledkům vědeckého bádání nelze připojit nic nového a že vše, co bude napsáno po shora uvedených pracích, bude jen opakováním již známých skutečností. A přece tomu tak není, neboť pozornosti badatelů unikl archivní materiál dokládající nejen zcela přesně Albrechtovy styky s kutnohorskou mincovnou, ale i přinášející dosud neznámé poznatky k jeho celkovému hodnocení. Jsou to kutnohorská verková registra (Werkpuchy) z r. 1594 a 1602 až 1606 uložená zčásti v horním oddělení Okresního a městského archivu v Kutné Hoře a zčásti ve fondu F Státního ústředního archivu v Praze (dříve v Archivu Národního muzea v Praze).⁸⁾ Rozbor jejich pravidelně se opakujících týdenních záznamů o dodávkách stříbra a ražbě mince v Kutné Hoře mě přivedl k napsání tohoto doplňku k dosavadním studiím o Albrechtově mincovním obchodě.

1. Počátky obchodních styků Bartoloměje Albrechta s mincovnou v Kutné Hoře

O vztahu Bartoloměje Albrechta k mincovně v Kutné Hoře se zachovala svědectví různé povahy. Mikuláš Dačický ve svých Pamětech k r. 1602 poznamenává: „S povolením J. M. Cské Albrecht Bartl, cizozemec bohatý, skupoval drobné peníze uherské na centnýře i více a vozice je do Hory Kutné dal z nich dělati nové tolary s rázem císařským v té valvací a zrnu dobrém, jakož se tolary císařské tu byly a dělaly; a ty zase ven ze země vozil. Měď ziskem J. M. Cské zůstávala a mincířům od díla sám platil. A to se dalo za příčinou tou, že cizozemci z jednoho, dobrého, stříbrného tolary drobné, lehké mince

⁶⁾ J. Rappe, Die Münzstätte Kutenberg, WNZ XX, 1888, str. 321–322.

⁷⁾ Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře. Dodatky. Praha 1924, str. 17–19.

⁸⁾ Státní ústřední archiv, Praha, fond F, Kutná Hora, 83, 84 (verková registra z r. 1594 a 1606). — Okresní a městský archiv Kutná Hora, horní odd. (dále AKH, h. o.), kartón č. 278 (verková registra z let 1602–1605).

za několik kop nadělali a tak zemi českou loupili, a taková falešná, lehká mince do Čech se houfně dostávala a vše naporád bráno bylo, bez všelijakých nařízení a záповědí.“⁹⁾

Zpráva je zajímavá z několika důvodů: jednak je dokladem vlastních obchodních styků Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou, jednak svědčí o tom, že Dačickému — a lze předpokládat, že i jiným, i když nebyli v přímém spojení s mincovnou — byl znám důvod jeho obchodování — přeměna českého tolary v cizí drobnou minci. Kromě toho jsou zde údaje pro Kutnou Horu těžko zjistitelné z jiného dobového písemného materiálu, i když analogicky podle poměrů v mincovně pražské by bylo možné o nich uvažovat (zpráva o mědi a platech mincířů). A konečně Dačického zápis jednoznačně datuje počátky obchodování Bartoloměje Albrechta s mincovnou v Kutné Hoře.

Datování styků Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou k roku 1602 je doloženo i odjinud. Kromě spisů dvorské a české komory¹⁰⁾ nejprůkazněji ve vlastním Albrechtově podání městské radě norimberské z 24. března 1601, v němž uvádí, že do té doby pro něho nemincovala žádná jiná mincovna, než císařské mincovny ve Vídni a v Praze a městská mincovna v Norimberku.¹¹⁾

Jakkoli dosud citovanými písemnými prameny potvrzené datování počátku mincovního obchodu Bartoloměje Albrechta s Kutnou Horou v r. 1602 nevzbuzuje nejmenší pochybnosti, zápisy verkových register a na nich nezávisle i přípis české komory úředníkům mince v Kutné Hoře¹²⁾ je posouvají zpět, a to nejen před rok 1600, ale dokonce před rok 1595, tedy do období, z něhož jsme pro naše země až dosud znali obchodní styky Bartoloměje Albrechta pouze s mincovnou pražskou.¹³⁾

Mezi průběžně číslované týdenní zápisy verkových register z r. 1594 o příjmu stříbra k mincování a ražbě mince jsou po zápise číslo 22 vloženy zápisy číslo 1, 2 a 3 zcela odlišné jak v nadpise, tak v popise mincovního díla. „Cizúra“ (ostřížky) ze zápisu číslo 22 není uvedena v zápise číslo 1, ale až v zápise číslo 23. Podobně položka ostřížků ze zápisů 1, 2, 3 není uvedena v následujícím zápise číslo 23. Při studiu zápisů verkových register z 2. poloviny

⁹⁾ Mikuláš Dačický, Paměti, II., str. 87 (vyd. A. Rezek, Praha 1880).

¹⁰⁾ AKH, h. o., nařízení mincmistra, kart. 107, rok 1602, č. 169: o mincování Bartoloměje Albrechta zpráva se požaduje. — Tamtéž, nařízení komory, kart. 92, rok 1602, č. 679, 681, 697, 705, 730, 732, 741, 745 — komora oznamuje, jak se má naložit s několika tisíci hřiven stříbra, které Bartoloměj Albrecht k přetavení a zmincování na tolary do Kutné Hory zaslal oznamuje. Tak rozsáhlé dodávky stříbra verková registra k r. 1602 ani 1603 nepotvrzují. Vyložit tento rozpor z dosavadního materiálu nelze.

¹¹⁾ Srov. C. F. Gebert, cit. dílo, str. 29 a dále Em. Nohejlová, Ražby mincovny v Č. Budějovicích okolo r. 1600 (dále Ražby), str. 60.

¹²⁾ AKH, h. o., nařízení komory, kart. 91, č. 292, přípis z 15. března 1594 s dotazem, zda a jak bylo Bartolomějem Albrechtem dodané stříbro do Kutné Hory zmincováno.

¹³⁾ Srov. hlavně Em. Nohejlová, Ražby, str. 58, 60, 63.

16. století se nikde nesetkáváme s podobným odlišením. Pokud přicházelo stříbro od jednotlivců, bylo zaznamenáno a zmincováno, podobně jako tomu je při dodávce stříbra od Bartoloměje Albrechta, zachycené v zápise číslo 23; spolu se stříbrem z královské huti na Páchu.

Zápis č. 1

Invocavit 94 Od pana Bartle Albrechta z Normberka zmincováno a složeno stříbro

	Prandt			Proba			Fein			
	hř	lt	kv	lt	kv	d	hř	lt	kv	d
A. váží	59	15	2	15	3	—	59	—	2	—
B. váží	123	—	3	15	3	—	121	2	—	—
C. váží	115	3	1	15	2	2	112	2	1	2
D. zrněný stříbro	68	4	3	8	—	—	34	2	1	2
	366	8	1				326	12	3	2 1/2

Zápis č. 2

Váží stříbro od pana Bartle Albrechta

	hř	lt	kv	lt	kv	d	hř	lt	kv	d
H. stříbro	102	11	1	15	2	3	100	11	—	2 1/2
E. stříbro	96	6	—	15	2	1	93	11	3	1
K. zrněný	43	3	2	8	3	2	23	15	2	1
N.	22	8	2	13	—	3	18	9	—	2
	264	13	1				236	15	2	2 1/2

Zápis č. 3

Od pana Bartle na toлары

	hř	lt	kv	lt	kv	d	hř	lt	kv	d
C. stříbro	90	8	2	15	2	3	88	12	—	3
F. idem	50	6	2	15	2	1	49	—	1	3
L. zrněný	33	13	—	9	1	1	19	10	3	2
N. idem díl toho	6	—	—	10	—	—	3	12	—	—
	180	12	—				161	3	2	—

Z dodaného stříbra bylo vyraženo toлары a jejich dílů

	zápis č. 1	zápis č. 2	zápis č. 3
po 30 gr	2656	1704	1944
po 15 gr	285	485	110
po 7 1/2 gr	251	145	115
tolarů	2861 1/4	1982 3/4	2027 3/4

Přepočteno na kopy grošů českých bylo ze stříbra dodaného Bartolomějem Albrechtem vyraženo:

	kp	gr	den
zápis č. 1	1430	37	3 1/2
zápis č. 2	991	22 1/2	—
zápis č. 3	1013	52 1/2	—
celkem	3435	52	3 1/2

Dodávka stříbra od Bartoloměje Albrechta do kutnohorské mincovny pokračovala i v dalším týdnu Reminiscere (zápis č. 23). Tentokrát však šlo již o menší dodávku zpracovávanou zároveň se stříbrem z huti na Páchu. Celkově v tomto týdnu dodal 55 hř 8 lt 1 kv prantu, jehož přepálením bylo získáno 29 hř 13 lt 1 kv 2 d čistého stříbra (tzv. fejnu).

Zápis č. 23

Reminiscere Anno 94

	Prandt			Proba			Fein			
	hř	lt	kv	lt	kv	d	hř	lt	kv	d
Stříbro z huti N 1	156	—	—	15	3	1 1/2	154	7	2	2
N 2	156	12	—	15	3	1	154	14	2	2
	312	12					309	6	1	—
Na bílé peníze N 1	28	—	—	15	3	1 1/2	27	11	2	2
Na toлары N 1	128	—	—	15	3	1 1/2	126	12	—	—
N 2	156	12	—	15	3	1	154	14	2	2
Od Bartle Albrechta I	17	1	2	7	2	1	8	1	1	—
M	20	9	3	8	—	1	10	10	—	—
O	17	13	—	10	—	—	11	2	—	2
	340	4	1				311	8	—	—

Celková výše dodávek stříbra Bartoloměje Albrechta a množství mincí z něho vyražených v r. 1594 v kutnohorské mincovně není nijak malá. Představuje více než jednu třetinu stříbrných ražeb pro Bartoloměje Albrechta z mincovny pražské v tomto roce (pololetí Reminiscere — Trinitatis) a téměř se rovná rozsahu pražské ražby stříbrných mincí z jeho kovu v roce 1590. Později už nikdy, s jedinou výjimkou v r. 1603, se Albrechtovi nepodařilo dodat do Kutné Hory stejně velké množství stříbra v tak krátké době.

Okolnosti, které vedly k počátku obchodních styků Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou v tomto roce nelze zatím blíže vyložit. Iniciativa vycházela nepochybně od Bartoloměje Albrechta, neboť kutnohorská mincovna, jejíž práce byla založena především na stříbře přicházejícím z kutnohorských dolů, byla ve vztahu k němu v jiném postavení než mincovna pražská nebo vídeňská. Kromě toho, pokud víme, právě v roce 1594 ražba mincí v Kutné Hoře byla svým rozsahem největší v celé 2. polovině 16. století, a to i tehdy, odečteme-li zpracování stříbra dodaného od Bartoloměje Albrechta.¹⁴⁾

Údaje kutnohorských verkových register z r. 1594 jsou cenné nejen pro určení počátku obchodních styků Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou. Bylo již prokázáno, že mince ražené z kovu dodaného Albrechtem nebyly značeny zvláštní značkou.¹⁵⁾ Mincování z jeho kovu v mincovně v Kutné Hoře v r. 1594 pak ukazuje, že tyto mince nemusely mít ani svůj vlastní odlišný obraz, i když v případě ražeb z pražské mincovny z let 1588–95 byl prokázán.¹⁶⁾ Nezbyvá tedy než k charakteristickým tolarovým ražbám pražské mincovny se stojícím v brnění oděným panovníkem na líci a s obrazem letícího dvouhlavého orla abondiovské kresby na rubu se značkou mincmistra Erckera a správkyně pražské mincovny Erckerové (dvojitá lilie) přiřadit i ražby s portrétem panovníka na líci a na rubu s obrazem letícího dvouhlavého orla abondiovské kresby se značkou kutnohorského mincmistra Wolfa Herolda (orlí noha) a s letopočtem 1594.

2. Obchodní styky Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou po roce 1602

Jestliže obchodní styky Bartoloměje Albrechta s kutnohorskou mincovnou r. 1594 jsou doloženy pouze zápisy verkových register a jedním přípisem české komory, zpráv o jeho mincovním obchodě po roce 1602 je více. Jak již bylo řečeno, dosavadní bádání jim také věnovalo náležitou pozornost a využilo k celkovému výkladu Albrechtovy osobnosti. Verková registra z tohoto období dosavadní názory doplňují v některých detailech.

Není jisté bez zajímavosti, že z r. 1602, k němuž Mikuláš Dačický datoval svou zprávu o tom, že Bartoloměj Albrecht skupoval drobné uherské peníze na centnýře, zaznamenávají verková registra pouze jediný případ jeho dodávky stříbra, a to v neděli Reminiscere 22 hř 4 lt. Vyložit tento rozpor ve svědectví dvou písemných pramenů zatím nelze. Skutečností zůstává, že pravidelnější dodávky stříbra od Bartoloměje Albrechta přicházejí do kutnohorské

¹⁴⁾ Srov. K. Čermák-B. Skrbek, Mince království českého za panování rodu habsburského, I, str. 58 a dále přehled na str. 147.

¹⁵⁾ K tomu srov. nejnověji Em. Nohejlová, Ražby, str. 62.

¹⁶⁾ Srov. Em. Nohejlová, Ražby, str. 62–63.

mincovny až r. 1603, který co do rozsahu Albrechtova obchodu připomíná jeho obchod s mincovnou pražskou z osmdesátých a devadesátých let 16. století. Prvé stříbro v tomto roce přichází od Bartoloměje Albrechta do mincovny v Kutné Hoře dne 16. ledna a po třínedělní přestávce dodává týž nepřetržitě po devět týdnů (neděle Exurge až neděle Resurexi), aby po nové, tentokrátě čtrnáctidenní přestávce dodávkou o neděli Jubilate (26. dubna) jeho obchodování s kutnohorskou mincovnou v tomto roce skončilo. Léta následující, která představují již skutečný závěr Albrechtovy obchodní činnosti, jsou již obdobím úpadku. Stříbro dodává do kutnohorské mincovny v nepravidelných intervalech a celková výše jeho dodávek zůstává daleko nejen za výší dodávek do pražské mincovny, ale i za množstvím dodaného stříbra do mincovny kutnohorské v r. 1594 a 1603.

Dodávky stříbra od Bartoloměje Albrechta do kutnohorské mincovny po r. 1602

Rok	Prant			Fajn			
	hř	lt	kv	hř	lt	kv	d
1602	22	4	—	11	2	2	3
1603	1354	5	—	1148	15	5	3
1604	489	12	2	230	13	—	2
1605	535	4	2	287	7	4	—
1606	320	8	1	157	5	—	2
Celkem	2722	2	1	1835	13	1	2

Bartolomějem Albrechtem dodané stříbro nebylo v těchto letech v Kutné Hoře zmincováno pouze na tolary, případně jejich násobky a díly. Z roku 1603 víme, že bylo o neděli Laetare zmincováno na bílé groše, o neděli Exurge, Invocavit, Reminiscere a Resurexi na malé groše, přičemž o neděli Invocavit a Reminiscere z něho byly raženy i tolary, ovšem z jeho menší části. Podobně i z roku 1604 a z roku 1605 známe po čtyřech zápisech a z roku 1606 tři zápisy o ražbě malých grošů z Albrechtem dodaného stříbra. Toto i celková výše ražeb ukazují změněný charakter mincovního obchodu Bartoloměje Albrechta. Zdá se, že po roce 1600 již zdaleka nemohl ovlivňovat cenu mincí na trhu, jak pro to měl vytvořeny předpoklady v posledních desetiletích 16. století.

I tak však byla jeho činnost stále sledována úředními místy a byla i nadále předmětem stížností.¹⁷⁾ Charakteristický je přípis dvorské komory české ko-

¹⁷⁾ AKH, h. o., kromě přípisů uvedených v pozn. 10 se k tomuto vztahují další: nařízení mincmistra, kart. 107, rok 1603, č. 209/2, v němž Bartoloměj Albrecht prosí o vydání jemu zadržného stříbra, a rok 1605, č. 240/2, 265, v nichž nejvyšší mincmistr povoluje, aby bylo Bartoloměji Albrechtovi 3000 tolarů z jeho stříbra v Kutné Hoře zmincováno. Zápisy verkových register toto zmincování dodaného stříbra nepotvrzují.

moře, který byl reakcí na stížnost Bartoloměje Albrechta v souvislosti se zatčením jeho syna v Kutné Hoře v r. 1603. Dvorská komora znovu pochybuje o tom, že Bartoloměj Albrecht nedává tavit pouze méněhodnotnou minci a žádá českou komoru, aby u nejvyššího mincmistra a kutnohorských úředníků mince zjistila, jaké mince a jaké stříbro Albrecht vozí do Kutné Hory, kdo je tam zkouší, kolik tolarů a dukátů zmincuje, kam je vyváží, jaký užitek z tohoto mincování má císař a konečně dováží-li do Kutné Hory uherské mince a slité stříbro.¹⁸⁾ Ukazuje se, že podstata stížností na Albrechtovu obchodní činnost byla stále táž — dobrá mince se ztrácela a byla proměněna na méněhodnotnou.

Právě uvedený přepis dvorské komory je zajímavý ještě z jiné stránky: mluví nejen o mincování tolarů, ale i o mincování dukátů a o uherské minci. Přetavování uherské mince Bartolomějem Albrechtem je doloženo i v jiném archivním materiálu.¹⁹⁾ O mincování dukátů v kutnohorské mincovně chybí však jakékoli doklady, i když je právě pro rok 1603 nemůžeme zcela vyloučit, vezmeme-li v úvahu desetidukát z tohoto roku, uváděný v Miller-Aichholzovi jako ražba kutnohorská.²⁰⁾

Přes všechny výhrady k činnosti Bartoloměje Albrechta, jeho obchodování mu nebylo nikdy zakázáno a po všech žalobách a pochybách byl Bartoloměj Albrecht dokonce znovu tázán císařskými úřady o radu, jak zlepšit mincovnictví habsburské monarchie a 2. října 1607 mu bylo císařem dovoleno, aby si znovu dával razit mince ze svého materiálu v mincovně pražské a kutnohorské. Doba však již nebyla příznivá obnově jeho mincovního obchodu, a tak povolení je spíše dokladem neschopnosti úřadů řešit měnové a mincovní otázky než dokladem podnikání Bartoloměje Albrechta.

Pokusil jsem se ukázat obchodní styky Bartoloměje Albrechta s mincovnou v Kutné Hoře poněkud širěji, než bylo dosud učiněno v numismatické literatuře. Dosud nevyužitý archivní materiál dovolil datovat počátky těchto styků do devadesátých let 16. století a zároveň naznačit jejich rozsah v r. 1594 i v prvních letech 17. století. Charakter těchto styků, i když v zásadě odpovídal charakteru mincovního obchodu Bartoloměje Albrechta s mincovnou pražskou, se od něho odlišoval ve svém rozsahu i v tom, že činnost kutnohorské mincovny nebyla nikdy závislá na jeho dodávkách drahých kovů, ostatně značně menších než v 16. století. Celkem nepatrný význam dodávek stříbra Bartoloměje Albrechta do kutnohorské mincovny, vynikne nejlépe při shrnutí údajů o pro-

¹⁸⁾ Srov. J. Newald, cit. dílo, str. 81, pozn. 2. Též Em. Leminger, cit. dílo, str. 18.

¹⁹⁾ Srov. J. Newald, cit. dílo, str. 81, pozn. 2. Srov. též K. Čermák-B. Skrbek a Em. Nohejlová.

²⁰⁾ V. Miller zu Aichholz, A. Loehr, E. Holzmair, Österreichische Münzprägung 1519–1938, Wien 1948, str. 89.

dukci mincovny v Kutné Hoře v letech, jimž byla věnována naše pozornost (výše ražby je uvedena v kopách grošů českých):²¹⁾

rok	tolary	bílé groše	malé groše	bílé peníze	malé peníze
1594	86568	7020	6154	2489	418
1602	40602	3732	3573	1633	79
1603	42188	3468	4548	317	108
1604	40233	1530	5315	126	110
1605	45160	764	3580	78	—
1606	44427	—	1308	231	260

Přitom je třeba si uvědomit, že Bartolomějem Albrechtem dodané stříbro nebylo po r. 1600 mincováno pouze na tolarý, o co vždy, vzhledem ke svému obchodu, usiloval, ale i na drobnou minci především na malé groše.²²⁾ To jen dále dosvědčuje úpadek jeho podnikatelské činnosti a jeho vlivu. Zůstane navždy nezodpovězenou otázkou, jak by se byly vyvíjely Albrechtovy obchodní styky s kutnohorskou mincovnou a českými mincovnami vůbec, kdyby nedošlo k jeho zatčení v Norimberku v r. 1595 a k jeho dlouhému sporu s norimberskou městskou radou. V počátcích jeho obchodních styků s kutnohorskou mincovnou je proto možné vidět jak případnou Albrechtovu snahu po rozšíření podnikatelské činnosti, tak závěr jeho obchodování s mincovnou pražskou, kde úmrtím Lazara Erckera na počátku roku 1594 se vytvářely nové podmínky, snad ne tak příznivé, které nutily Bartoloměje Albrechta hledat nová spojení a uplatnit své dodávky drahých kovů stejně výhodně jinde.

²¹⁾ K. Čermák-B. Skrbek, cit. dílo, I, str. 58.

²²⁾ V této souvislosti upozorňuji na změnu ornamentální okrasy vedle iniciály R na kutnohorských malých groších po r. 1603, i když z poměru mezi celkovou výší ražby a množstvím stříbra dodaného od Bartoloměje Albrechta je patrné, že ji nelze spojovat jen s jeho působením. V každém případě jí bude třeba věnovat pozornost a pokusit se ji vyložit. Srov. V. Katz, O malých groších, Věstník Num. Spol. Čs. III, 1921, str. 136, tab. VIII.

Rok	Neděle	Prandt			Proba			Fein				Vsazeno na
		hř	lt	kv	lt	kv	den	hř	lt	kv	den	
1602	Reminiscere	22	4	—	8	—	1/2	11	2	2	3	tolary
1603	Omnis terra	40	5	2	7	1	3	18	12	—	1/2	tolary
	Exurge	48	4	—	7	—	3	21	10	3	1/2	malé groše
	Esto mihi	37	—	—	7	2	3	17	12	1	3	tolary
	Invocavit	131	14	—	6	—	—	49	7	1	—	tolary a malé groše
	Reminiscere	146	—	—	6	—	2	58	2	3	—	tolary a malé groše
	Oculi	22	10	—	6	1	2	9	—	—	3 1/2	tolary
	Laetare	66	9	—	6	1	1	26	4	—	2 1/2	bílé groše
	Judica	91	3	2	15	3	1 1/2	90	5	1	—	tolary
		104	9	—	15	2	2	102	1	3	1	
		102	1	—	15	3	1	100	13	3	2	
		122	7	—	15	3	1 1/2	121	3	3	2	
	Ne longe	116	6	—	15	3	1 1/2	115	3	3	1 1/2	tolary
		111	2	—	15	3	1 1/2	110	—	2	2 1/2	
		104	—	—	15	3	1 1/2	102	15	3	—	
		126	7	—	15	3	1	124	15	1	1	
		157	7	—	6	—	—	59	—	2	2	
	Resurexi	30	—	—	7	1	1 1/2	13	12	1	1	malé groše
	Jubilate	16	—	—	7	1	1 1/2	7	5	2	—	tolary
1604	Exaudi I	73	2	—	6	2	3	30	9	—	—	malé groše
	Spiritus	23	14	—	6	1	1	9	6	2	3	tolary
		120	—	—	6	1	1	47	5	2	—	malé groše
	Benedicta	97	10	—	6	2	1/2	39	13	2	1 1/2	malé groše
	Dom. in Tua	13	—	2	15	3	2	12	14	3	2	tolary
		53	3	—	8	2	3	28	14	—	1	bílé groše
	Fortitudo	30	5	—	13	—	3	24	15	2	3 1/2	tolary
	In voluntate	78	10	—	7	2	—	36	13	2	3	malé groše
1605	Oculi	43	10	—	6	3	1	18	9	—	3	tolary
	Laetare	47	15	—	15	3	1	47	6	—	1/2	tolary
		51	9	2	15	2	2	50	6	—	2 1/2	
		20	—	—	6	3	1	8	8	1	—	
		8	—	—	6	3	1	3	6	2	—	
		24	—	—	6	1	1/2	9	6	3	—	
		60	13	—	6	1	1/2	23	14	—	—	malé groše
	Judica	67	—	—	7	1	3 1/2	31	4	1	2 1/2	malé groše
	Resurexi	22	8	—	8	1	1	11	11	—	1/2	tolary
	Misericordia	7	14	—	15	3	1/2	7	12	1	1/2	tolary
	Fortitudo	28	—	—	6	3	1/2	11	13	3	2	tolary
		65	11	—	6	3	1/2	27	13	1	3	malé groše
	Omnes gentes	88	4	—	6	1	3	35	8	—	1 1/2	malé groše
1606	Invocavit	50	2	1	15	3	1	49	8	3	2	tolary
	Exaudi	62	9	—	6	—	—	23	7	1	2	malé groše
		2	—	—	14	—	3	1	12	1	2	malé groše
	Inclina	135	5	—	6	1	3	54	7	—	1	malé groše
	Da pacem	70	8	—	6	1	2	28	1	1	3	malé groše

Bartholomäus Albrecht und die königliche Münzstätte in Kutná Hora (Kuttenberg)

Die Persönlichkeit Bartholomäus Albrechts und seine ausgedehnten Handelsbeziehungen zur Münzstätte in Wien, Prag und Kutná Hora (Kuttenberg) in der 2. Hälfte des 16. und zu Beginn des 17. Jahrhunderts sind in der numismatischen Literatur nicht unbekannt. Der Autor ergänzt die bisherigen Ansichten auf Grund einer Analyse bisher unverwendeten Archivmaterials (Werkregistratur der Münzstätte in Kutná Hora aus den Jahren 1594 und 1602—1606 in der Montanabteilung des Bezirks- und Stadtarchivs in Kutná Hora und im Fond F des Staatlichen Zentralarchivs in Prag). Gegenüber der bisherigen Ansicht verschiebt er die Anfänge des Münzhandels Bartholomäus Albrechts ins J. 1594 und analysiert eingehend seine Silberlieferungen nach dem J. 1602, zu einer Zeit, die er als Verfallsperiode der Unternehmertätigkeit Albrechts bezeichnet. In diesen Jahren lieferte Bartholomäus Albrecht an die Münzstätte in Kutná Hora insgesamt: Prandt 2722 Pfund, Fein 1835 Pfund. Für den Verfall der Unternehmertätigkeit Albrechts spricht, abgesehen vom Umfang der Silberlieferungen, auch die Tatsache, daß das von ihm gelieferte Silber nicht bloß zu Talern vermünzt wurde, was er im Interesse seines Handels stets anstrebte, sondern auch zu Kleingeld, insbesondere zu kleinen Groschen. Die Bedeutung der Handelstätigkeit Bartholomäus Albrechts für die Münzstätte in Kutná Hora war im großen und ganzen geringfügig.

MORAVSKÉ VLÁDNÍ MINCE
ZA TŘICETILETÉ VÁLKY

(Tab. XV—XVIII)

III

MORAVSKÁ MINCE PO KALADĚ

B

Fritschovo, Sonnenscheinovo a Huberovo mincování v Olomouci

1.

Příspěvky k dějinám Fritschova mincování na Moravě

Počátky Fritschova mincování. — Stěhování stříbra a pagamentu ze země. — Vliv otevření opavské mincovny na mincování v olomoucké mincovně. — Značky na olomouckých ražbách vůbec a postupné změny v značkování na krejcarech. — Komu patří značka I C H nebo H H na krejcarech z let 1635 a 1636. — Omyl v literatuře.

Již ve studii o Wohnsiedlerově mincování na Moravě jsme se zmínili, že není prozatím přesně zjištěna doba, kdy se ujal spolupachtýř Martin Fritsch provozu v olomoucké mincovně na vlastní účet.¹⁾ Známa zpráva z 18. července 1625 o prodloužení pachtu společně oběma pachtýřům na další tři měsíce a známý první krejcar (*viz č. 141*) se značkou Martina Fritsche napovídají, že dlužno tento okamžik položit do pokročilejší doby r. 1625,²⁾ patrně ve spojitosti s obnovením mincovní smlouvy do druhé polovice října.

¹⁾ Moravské vládní mince za 30leté války, III, Moravská mince po kaladě, odd. A, Zwirnerovo a Wohnsiedlerovo mincování, Num. sb. VIII. 1964, str. 98.

²⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder, insbesondere Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1875, 22. sešit Schriften der hist.-statistischen Sektion (dále: d'Elvert, 22), str. 422.

Počátky Fritschovy samostatné činnosti byly spojeny mnohdy s téměř nepřekonatelnými překážkami. Přesunem valdštejnských vojsk Moravou do Uher byla země zapojena do válečného dění. S tím spojená snížená bezpečnost na silnicích podvazovala přisun pagamentu do olomoucké mincovny. Mimo to vymáhala ještě vojska, vložená do zimních kvartýrů na Moravu, zejména do Olomouce od Fritsche neúměrné týdenní kontribuce, které nemohl zmáhat, a musel nakonec zastavit nadobro jakékoliv mincování. Mincovna odpočívala pak několik měsíců.³⁾ Až po otevření mincovny v Mikulově, v druhé polovici r. 1627, prý na Fritschovo naléhání, pokračoval tam v mincování. Závěr o změně sídla olomoucké mincovny možno pokládat za doložený nejen písemným pramenem (Dietrichsteinovým dopisem z 10. února 1628), nýbrž také mincovním materiálem.^{3a)} Jinak se však změna sídla na Fritschových mincích neprojevila. Měly až do konce roku 1627 jako dosud mincmistrovskou značku M. Fritsche. R. 1628 byla mincovna v Mikulově uzavřena a Fritsch zahájil mincování zase v Olomouci. Mimo bohaté řady krejcarů razil prý r. 1627 v Mikulově také ještě groše, patrně však velmi poskrovnu. Nález v Klapping (Štýrsko) obsahoval olomoucký groš z r. 1627 s mincmistrovskou značkou.⁴⁾

O Fritschově působení na Moravě máme v moravských archivech poměrně málo zpráv. U císaře požíval pravděpodobně tou dobou stejně veliké vážnosti jako u Dietrichsteina. Někdy před 10. listopadem 1628 žádal císaře s poukazem na svou 18letou věrnou službu císařskému domu o salvu guardiu pro své obydlí, aby se mohl nerušeně věnovat svým povinnostem jako mincmistr.⁵⁾ Tento druh *salvae guardiae* zaručoval obdařenému, že byl osvobozen od povinnosti převzít poručnictví anebo jiný veřejný úřad a nemohl být proti své vůli podobným úřadem zatěžován. K císařovu příkazu⁶⁾ podával Dietrichstein posudek. Tam potvrdil obětavě Fritschovo plnění povinností a doporučil žádanou výhodu.⁷⁾

Válečné události nebyly jedinými potížemi při Fritschově podnikání. Pravděpodobně již v posledním čtvrtletí roku 1628, ne-li již dříve, konali

³⁾ Mikulovský Dietrichsteinský archiv v Židlochovicích, hist. oddělení, fond „Morava pod správou kardinála“ (dále: Dietr. archiv), fasc. 224, složka únor, pův. něm. koncept Dietrichsteinova dopisu císaři z 10. února 1628.

^{3a)} Viz Mincovna v Mikulově, Num. sbor. VII., str. 243–58.

⁴⁾ Monatsblatt der Numismatischen Gesellschaft, Wien, ročník 1892, str. 116.

⁵⁾ Dietr. archiv, fasc. 226, složka listopad, originál Fritschovy žádosti bez data, přiložená k čís. spisu 14.

⁶⁾ Tamtéž, fasc. 226, složka listopad, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 10. listopadu 1628, čís. spisu 14; Repertorium über die an Jhro fürstliche Eminenz Cardinalen von Dietrichstein de anno 1621 bis 5. September 1636 eingeloffene Kayser: und Königl: Briefschaften, svazek 2.–6., uložený v městském a okresním archivu v Mikulově (dále: Mikul. repertář), fol. 363, č. 14; d'Elvert, 22, str. 485.

⁷⁾ Dietr. archiv, fasc. 226, složka listopad, něm. koncept Dietrichsteinovy zprávy císaři z 14. listopadu 1628, přiložený ke spisu čís. 14.

Liechtensteinové vážné přípravy k opětovnému mincování v opavské mincovně. Přípravy se patrně neomezovaly pouze na technické zařízení mincovny. Na Moravě se začalo totiž vytrácet stříbro a pagament. Vyvážení mincovního kovu ze země poškozovalo nejen zájmy císařovy, ale způsobovalo újmu a škodu celé zemi. Na přímý příkaz císařův⁸⁾ zakázal Dietrichstein vyvážení pagamentu a uložil třicátníkům, celníkům, mýtným, kontrolním úředníkům a všem podřízeným místům, aby přistiženým pašerákům zabavovali podloudně vyvážené stříbro a pagament a ukládali jim přísné tresty.⁹⁾ To nebyl jediný případ, že se ztenčovaly zásoby stříbra a pagamentu. Dietrichsteinovým patentem z 30. srpna 1625¹⁰⁾ zvýšené sazby za hřivnu sháněného stříbra z 9 na 10 a za hřivnu více než 4lotového stříbra z 8 na 9 1/2 říšských tolarů neodpovídaly již patrně běžným cenám stříbra a pagamentu v okolních zemích. Obchod stříbrem a pagamentem našel snadno nové odbytiště a drahé kovy začaly odplývat ke škodě císařského regálu znova mimo hranice země. Aby přetrhl vývoz stříbra a pagamentu ze země, vyhlásil Dietrichstein, že podloudně vyvážené stříbro a pagament, bude-li vypátráno nebo pozastaveno, bude jako kontrabant zabaveno a prohlášeno za propadlé. Zároveň nařizoval osobám, které obchodují zlatem, stříbrem a pagamenty, aby je dodávaly v kteroukoliv dobu do císařské mincovny v Olomouci.¹¹⁾ Dietrichsteinův patent nesetkal se patrně s valným úspěchem. Mince byly dále taveny, zágrovány, zrněny nebo proměňovány v pagament. Těžké mince, u nichž stříž nebyla a nemohla ani být jednotná, byly opilovávány, ořezávány a jiným způsobem zlehčovány. Císař zapověděl na Moravě a v Čechách takové zacházení s drahými kovy, zakázal vyvážet, posílat a prodávat nezpracované nebo nezmincované stříbro a zlato, šperky a stříbrné nádoby, třeba i jen pozlacené z království českého a markrabství moravského. V tomto patentu zapověděl zejména židům shánět, přepalovat nebo zkoušet stříbro, držet náradí potřebné k shánění, tavení a zkoušení drahých kovů a uzavírat s kýmkoliv společenství za tímto účelem. Stříbro z hor a zágrované z jiných kovů měly báňské podniky odvádět do mincovny v Praze, Kutné Hoře a Jáchymově.¹²⁾

Reaktivovaná mincovna v Opavě začala zaplavovat Slezsko a Moravu

⁸⁾ Tamtéž, fasc. 226, složka listopad, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 9. listopadu 1628, č. spisu 12; Mikul. repertář, fol. 363, č. 12.

⁹⁾ Státní ústřední archiv, dříve Ústřední archiv ministerstva vnitra (dále: SÚA) v Praze, fond Dietrichsteiniana, KD 21, fol. 147, pův. něm. koncept Dietrichsteinova patentu z 14. listopadu 1628; opis téhož patentu archiv města Olomouce (dále: Ol. archiv), č. 1612.

¹⁰⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation, des 30jährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1867, 16. sešit Schriften der hist.-statistischen Sektion (dále: d'Elvert, 16), str. 438; Ol. archiv č. 1579.

¹¹⁾ SÚA Praha, fond Dietrichsteiniana, KD 22, fol. 111, pův. něm. koncept Dietrichsteinova patentu z 19. dubna 1635.

¹²⁾ D'Elvert, 22, str. 576, patent Ferdinanda II. z 1. listopadu 1636.

ke škodě císařského mincovnictví liechtensteinskou mincí. Na důrazné upozornění slezské komory a rentmistra na Moravě doporučila tajná rada, aby se opavská mincovna uzavřela.¹³⁾ Doporučené opatření bylo však z neznámého důvodu odkládáno. Až někdy kolem 5. září 1629 pohnulo se z podnětu mincmistra Fritsche s palčivou otázkou opavské mincovny. Olomoucká mincovna odpočívala již dva měsíce pro nedostatek pagamentu. Liechtensteinové prý zakázali svým poddanským židům dodávat pagament jinam než do opavské mincovny.¹⁴⁾ Na císařův dotaz¹⁵⁾ věděl si nápaditý Dietrichstein rady, jak zabránit tak citelným škodám moravského mincovnictví. Doporučoval,¹⁶⁾ aby se obnovil patent,¹⁷⁾ podle něhož nebyly na Moravě berné žádné jiné mince než mince císařské. Císař usiloval o zastavení liechtensteinského mincování nejprve přátelskou domluvou. Liechtensteinové se však nehodlali podrobit císařovu přání v domnění, že jim nemůže nikdo bránit ve vykonávání mincovního regálu.¹⁸⁾ Císař měl však prostředky, jak ztížit, příp. znemožnit výkon zeměpanského regálu. Zakázal císařským úřadům ve Slezsku brát liechtensteinskou minci.¹⁹⁾ Zároveň vyzval také Dietrichsteina, aby provedl navržené opatření pro Moravu.²⁰⁾ V patentu z 2. prosince 1629²¹⁾ prohlásil Dietrichstein, že na Moravě není bernou žádná jiná drobná mince než s císařovým obrazem. Tím se dostalo olomoucké mincovně dostatek peněžního pagamentu z neplatných liechtensteinských mincí. Patrně pro dřívější častěji se opakující nedostatek mincovního kovu a s tím spojenou sníženou zaměstnanost mincovny zmáhal Fritsch s potížemi režii a nezbývaly mu prostředky k úplnému splacení povinného ražebného. Po vylíčeném opatření s liechtensteinskou mincí mohl císař již s úspěchem vybidnout Fritsche, aby co nejdříve splatil nedoplatek ražebného do císařského důchodu.²²⁾ Zvýšená zaměstnanost olomoucké min-

¹³⁾ F. Friedensburg, Schlesische neuere Münzgeschichte, Breslau 1899 (dále: Schlesische Münzgeschichte), str. 206–7.

¹⁴⁾ Dietr. archiv, fasc. 229, složka září, originál Fritschovy stížnosti dvorské komoře bez data, příloha k čís. spisu 4.

¹⁵⁾ Tamtéž, fasc. 229, složka září, č. spisu 4, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 5. září 1629.

¹⁶⁾ Tamtéž, fasc. 229, složka září, pův. koncept Dietrichsteinovy odpovědi císaři z 25. září bez čísla.

¹⁷⁾ Tamtéž, fasc. 210, složka červen, č. spisu 1, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 1. června 1621; Mikul. repertář, fol. 92, č. 1; d'Elvert, 22, str. 338.

¹⁸⁾ A. Rump, Opavská mincovna v letech 1629–1630 a Morava, Num. listy X, 1955, str. 83–87.

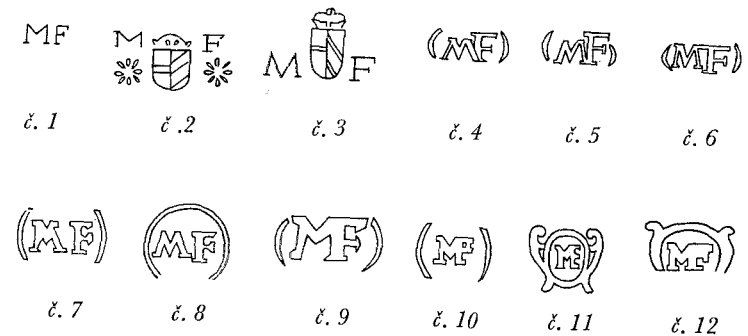
¹⁹⁾ F. Friedensburg, Schlesische Münzgeschichte, str. 206–7.

²⁰⁾ Dietr. archiv, fasc. 230, složka listopad, č. spisu 14, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 16. listopadu 1629.

²¹⁾ Státní archiv (dříve Zemský archiv — dále: Sar) Brno, fond B1 sign. M 5/3–7, opis patentu s něm. poznámkou na rubu, že originál byl 6. září 1966 zaslán registrátorovi královské české dvorské kanceláře.

²²⁾ D'Elvert, 22, str. 517, císař Fritschovi dne 23. února 1630.

covny, založená převážně na přemincování liechtensteinské mince byla pouze přechodná a její prosperita patrně brzy poklesla. V této tísni se domáhal Fritsch někdy začátkem druhého pololetí 1630 snížení ražebního poplatku. K této žádosti si vyžádal císař Dietrichsteinův posudek.²³⁾ Kardinálovo dobrozdání bylo asi příznivé. Fritschově žádosti bylo sice vyhověno teprve roku 1631, ale císař rozhodl, že se se zpětnou platností od 6. září 1630 snižuje ražební poplatek na 45 kr z každé zmincované hřivny stříbra. Zároveň uložil Dietrichsteinovi, aby s Fritschem uzavřel novou mincovní smlouvu.²⁴⁾

Fritschovu značku, zavedenou na jeho prvním krejcaru, můžeme v různých obměnách (srov. vyobr. č. 1–12) sledovat s výjimkou let 1628 a 1634 nepřetržitě až do r. 1635. V jednotlivých letech ji známe buď na všech ražbách, jako např. v roce 1626 a roku 1627, s výjimkou jednoho groše a v roce 1635 s výjimkou několika krejcarů, nebo na určitých kategoriích mincí, jako na všech zlatých ražbách s letopočtem 1630, na všech krejcarech z roku 1631 a z r. 1632 až na jednu výjimku anebo konečně na jednotlivých mincích některého ročníku, např. na dvoudukátu z r. 1629, na jednom groši (srov. tab. XVII, č. 221) a na jednom krejcaru (srov. tab. XVIII, č. 237) s letopočtem 1630 a na jednom krejcaru ročníku 1633 (srov. č. 256). Známý listinný materiál neprozrazuje, že by se bylo kdy jednalo o vystřídání osoby v úřadě mincmistra, a nesděljuje také nic o podnětu k žádosti Hanuše Zieslera, mincmistra ve Slezsku, o pacht olomoucké mincovny. Ale žádost byla přece postoupena zemskému hejtmanu hraběti z Náchoda k zaujetí stanoviska.²⁵⁾ Jak vyzněl posudek, o tom nemáme zpráv. Rovněž nevíme, v jaké spojitosti se císař zmiňoval Dietrichsteinovi o Janu Zieslerovi, mincmistrovi ve Vratislavi, ještě v dopisu

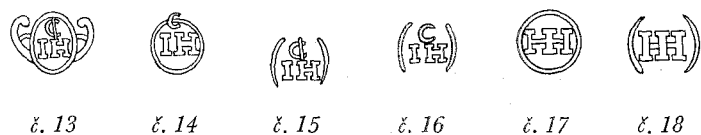
²³⁾ Mikul. repertář, fol. 422, č. 3; d'Elvert, 22, str. 523, dne 5. srpna 1630.

²⁴⁾ Chr. d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder, insbesondere Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1878, 23. sešit Schriften der hist.-statistischen Sektion (dále: d'Elvert, 23), str. 32; Mikul. repertář, fol. 448, č. 17, záznam o císařovu dopisu Dietrichsteinovi z 23. května 1631.

²⁵⁾ D'Elvert, 22, str. 521, záznam o císařovu dopisu ze dne 6. května 1630.

z 5. srpna 1630.²⁶⁾ Na podkladě těchto skutečností můžeme právem předpokládat, že Martin Fritsch byl mincmistrem v Olomouci ještě roku 1635, i když, jak ještě ukážeme, dochází v letech 1630—1635 k dvěma záhadným změnám ve značkování olomouckých grošů příp. krejcarů. Tento závěr potvrzuje také ještě výkaz rentmistra na Moravě o příjmech z moravského mincovnictví za léta 1635—1639.²⁷⁾ Podle tohoto výkazu odvedl Martin Fritsch ražebné ještě za rok 1635. Patrně domincmistroval dříve než uplynul tento rok. Zároveň je totiž v tomto roce vykázán jako plátce z titulu nějakého poměru k olomoucké mincovně také ještě Tobiáš Sonnenschein, někdejší liechtensteinský mincmistr.²⁸⁾ Sonnenschein vstoupil patrně do moravského mincovnictví nejdříve někdy po 1. září 1635. Naznačuje to císařovo rozhodnutí s tímto datem o prominutí dvou třetin dlužného ražebného, kde je Fritsch, a to naposled, označován jako mincmistr v Olomouci.²⁹⁾

Mimo záznam v Nusserově výkazu dokládá i další známý mincovní materiál z uvedeného roku, že v tomto roce došlo definitivně k nějaké změně v úřadě mincmistra v Olomouci. Fritschova značka ustoupila nové značce, složené z písmen I-C-H, sestavených do monogramu. Šlo-li tu o nějakého

nového mincmistra, nesetřval asi dlouho v úřadě, neboť zmíněný Nusserův výkaz z účetních knih jmenuje pro rok 1637 zase již jen Tobiáše Sonnenscheina v souvislosti s platbami do císařského důchodu. Z této písemné památky by vysvítalo, že byl prozatím neznámý funkcionář mincovny, značící písmenami ICH nebo na některých pozdějších krejcarech z roku 1636 pouze písmenami H-H vystřídan nejpozději koncem roku 1636. Skutečně se také v příštím roce žádná z těchto značek již neobjevuje. Pozoruhodné je, že jsme se nesetkali

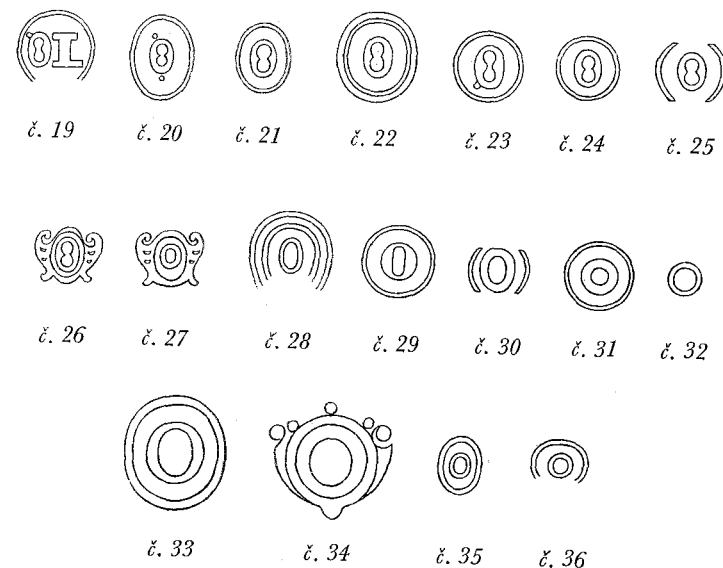
²⁶⁾ Mikul. repertář, fol. 422, č. 4.

²⁷⁾ Joh. Newald, Beiträge zur Geschichte des österreichischen Münzwesens während der Zeit 1622—1650 (dále: Beiträge), str. 146. V dodatku k této zprávě poznamenává Newald, že rentmistr Mikuláš Nusser prý doporučoval, aby byla mincovna v Brně propachtována židům, poněvadž prý všichni dosavadní podnikatelé přišli na mizinu. Zmínka v této souvislosti je mylná. Brněnská mincovna nebyla již od r. 1627 v provozu. Proto se zmiňuje kardinál ve vyhláše z 19. dubna 1629 výslovně pouze o císařské mincovně v Olomouci (viz str. 151 a pozn. 11).

²⁸⁾ Frant. Papoušek, Opavské mincování, Slezský numismatik, březen 1957, pozn. 32; Em. Nohejlová, Mincovníctví Albrechta z Valdštejna, opravila omyl v dosavadní literatuře numismatické a vyškrtla Sonnenscheina z řady valdštejnských mincmistrů, NČČsl, X, 1934, str. 41, pozn. 71.

²⁹⁾ D'Elvert, 22, str. 90.

s groši s touto značkou. Je velmi pravděpodobné, že v uvedených letech nebyly s touto značkou raženy groše žádné. Sice vzpomínají „Památky archeologické a místopisné“³⁰⁾ nálezu v Libišanech, okr. Pardubice, ve kterém je uváděn groš se značkou ICH. Pátrání po tomto groši v Národním museu, kde byl nález po léta uložen a vyložen, zůstalo bezvýsledné. Není vyloučeno, že se citace tohoto groše v uvedeném nálezu zakládá na nějakém nedopatření.

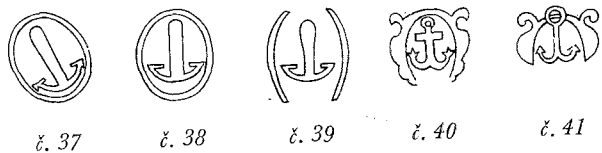
Značka mincmistra nebyla jediná, která se objevovala na olomouckých ražbách. C. F. Gebert znal z nálezu v Ursheimu (Bavorsko) vedle již jmenovaného groše se značkou mincmistra ještě další groš s letopočtem 1627, který na rozdíl od předešlého měl značku mincovny O.³¹⁾ Je pozoruhodné, že by se byla střídala již r. 1627 na groších značka mincmistra se značkou mincovny, ač na krejcarech jsme mohli v tomto roce zjistit pouze značku mincmistrovu. Teprve roku 1628 mizí značka mincmistrova na všech ražbách, tedy na tola-rech, groších a krejcarech a je vesměs nahrazena značkou mincovny O. Písmeno O v mincovní značce má buď tvar malého kroužku nebo mezikruží anebo má tvar elipsovitý, někdy na vnitřní straně podélných oblouků s protilehlými výčnělky (srov. vyobr. č. 19—36). Mincovní značka, ať již mincmistrova nebo mincovny bývá umístěna na počátečních ražbách v závorkách, později v oválu nebo kroužku a od roku 1630 na groších se složitou kotvou a závěrečných ražbách krejcarů v kartuši. Od tohoto roku stává se kartuše přímo charak-

³⁰⁾ Jos. Smolík, Nález mincí v Libišanech, Pam. arch. XVII., 1896—1897, str. 348

³¹⁾ C. F. Gebert, 50 Jahre der österreichischen Münzgeschichte in Münzen, Mitteilungen des Clubs für Münz- und Medaillenfreunde, Wien, roč. 1897, str. 233.

teristickým znakem pro olomouckou mincovnu, i když mizí z olomouckých mincí rokem 1637 ještě za vlády Ferdinanda II. Za mincmistra Adama Schäfera vrací se však od roku 1639 znova na olomoucké ražby Ferdinanda III. a setrvává na nich až do zastavení mincování v olomoucké mincovně.

Upozornili jsme již, že v roce 1630 vidíme na jednom groši (*srov. tab. XVII, č. 221*) v líci značku mincmistra MF. Groš ten má stejný ráz barokového poprsí jako groš s týmž letopočtem, který má zase v líci pouze značku mincovny (*srov. tab. XVII, č. 220*). Ihned po těchto dvou groších dochází v tomto roce k zajímavému a záhadnému zjevu. Dosud obvyklou značku vystřídala na grošových ražbách jako mincovní značka kotva, která se v jejich rubu zachovala nepřetržitě a skoro výlučně až do r. 1634 včetně, byť i v různých obměnách. Řada grošů se značkou kotvy byla by přerušena pouze jedním grošem z roku 1632.^{31a)}

Kotva jako mincovní značka prošla během jednoho roku několika vývojovými fázemi (*srov. vyobr. č. 37—41*). Napřed pozůstávala pouze z koso postaveného dřívku a k němu přičleněných ramen, zakončených háčky (*viz vyobr. č. 37*). Na dalších ražbách napřímila se do polohy kolmé a setrvává jinak při dosavadním tvaru (*viz vyobr. č. 38*). Kotvy obou těchto tvarů byly umístěny na rubu grošů v oválu nebo v závorkách. Nakonec dospěla k poslední vývojové fázi ještě tohoto roku 1630. Zachovala si kolmou polohu, ale změnila se v kresbě tak, že konec dřívku přechází nahoře do ouška a pod ním je umístěn krátký příčný stavěcí prut (*viz vyobr. č. 40*). Mincovní značku v této složitě podobě vidíme, jak jsme se již zmínili, od jejího vzniku jen v ozdobné kartuši. V r. 1633 a příštím pozorujeme nepatrnou změnu: pod ouškem byl vynechán stavěcí prut (*viz vyobr. č. 41*). Na skutečnosti, že se na groších po dobu pěti za sebou jdoucích let nepřetržitě a skoro výlučně vyskytuje pouze tato mincovní značka, překvapuje, že marně hledáme krejcar z tohoto období, který by byl značen stejným způsobem. Proto vzniká otázka, jde-li vůbec o groše, které vznikly v olomoucké mincovně.

Záhadu původu grošů s kotvou na rubu jako značkou rozřešil již August Loehr.³²⁾

Vyslovil a odůvodnil názor, že groše z let 1630 až 1634, značené kotvou, náležejí do mincovny v Olomouci. Na nás zbylo, abychom doplnili důkaz ně-

^{31a)} Byl prý opatřen značkou mincovny jak uvádí Gebert v cit. studii (*viz pozn. 31*).

³²⁾ Aug. Loehr, *Zur Olmützer Münzreihe*, NZ 1928, str. 118.

kterými podrobnostmi, které potvrzují Loehrův závěr. Jednoznačně podporuje tento názor shoda lícních obrazů na krejcarech téže doby. Olomoucký původ krejcarů je doložen buď značkou mincmistra Fritsche nebo značkou mincovny anebo lze jej dovést ze znaků na příbuzných ražbách.

Na prvních ražbách grošů s kotvou ve všech třech obměnách objevuje se poprsí se švédským límcem; okraj poprsí je lemován pláštěm na zádech spuštěným, který zahaluje ramena a prsa pod řádem zlatého rouna (*srov. tab. XVII, č. 222*). Ještě téhož roku 1630 dochází na groších ke změně lícního obrazu (*viz tab. XVIII, č. 229*). Poprsí se mění v štíhlé, je oděno do zdobného brnění se sponou na rameni ve tvaru růžice, složené z pěti kotoučků, seskupených kolem šestého ve středu; stuha u věnce je svázaná v mašli s uzlem v horní třetině. Na tomto groši se poprvé vyskytuje zdobná kartuše také v líci, kde slouží k umístění hodnoty. Obě tato poprsí mají protějšek odpovídající podobou, také na krejcarech (*viz tab. XVII, č. 231 a XVIII, č. 234*). Značka O na rubu obou těchto krejcarů dosvědčuje jejich vznik v olomoucké mincovně. Na posledním krejcaru se štíhlým poprsím téhož ročníku přidružila se k značce mincovny na rubu ještě značka mincmistra v líci, která se zachovala ještě na ražbách obou dalších ročníků (*viz tab. XVIII, č. 237*). V roce 1632 mají groše s kotvou stejnou kresbu zavalitého poprsí s kulatou hlavou a u věnce stuhy, rozvětvené do tvaru ladičky (*srov. tab. XVIII, č. 246*) jako krejcarey z téhož roku, na jejichž líci je pod poprsím Fritschova značka, ale na rubu pod orlem oválový rakousko-burgundský štítek v ozdobné kartuši. Jak se ocitl na rubu oválový znakový štítek? Krejcarey s touto podobou v líci se objevily poprvé již ke konci r. 1631 a byly značeny v líci značkou Fritschovou a na rubu značkou mincovny O v kartuši. Ještě téhož roku 1631 ustoupila na těchto krejcarech značka mincovny rakousko-burgundskému znaku ve španělském, dole zakrouhleném štítku, jimž byla přeražena (*srov. tab. XVIII, č. 247*). S touto změnou na rubu přešly do dalšího roku 1632 (*viz č. 251*). Po této posléze uvedené emisi je na rubu těchto krejcarů patrna ještě další podružnější změna: španělský štítek byl nahrazen oválovým znakovým štítkem v ozdobné kartuši (*srov. vyobr. č. 52 a tab. XVIII, č. 252*). Takto upravená ozdoba na rubu doprovází pak již všechny další krejcarey Ferdinanda II. až do roku 1635 včetně a slouží jako jeden z mála znaků k určení původu zejména krejcarů, které se vyskytují vůbec bez značky nebo se značkou anonymní v letech 1633—1635.³³⁾

V roce 1633 dochází na krejcarech ku změně kresby poprsí, které je nyní oděno do brnění od ramen nahoru prstencového a má šňůrovité stuhy u věnce svázané v mašli s jednou smyčkou. Uzel je v horní třetině mašle (*viz tab. XIX,*

³³⁾ Na základě tohoto poznatku mohou se krejcarey s oválným rak.-burg. štítkem v ozdobné kartuši na rubu, uveřejněné v Miller-Aichholzově „*Österreichische Münzprägungen 1519—1938*“ (2. vyd., doplněné A. Loehrem a E. Holzmairem, Vídeň 1948) v letech 1632—1635, str. 129—131, v rubrice „*Unbekannte Münzstätte*“ s dodatkem „*Schlesien*“ přeradit do mincovny v Olomouci.

č. 260). Jejich olomoucký původ lze dovodit z onoho rakousko-burgundského znaku v ozdobné kartuši na rubu pod orlem a z kresby kyty orlího ocasu, kterou lze pozorovat v této podobě beze změny již od roku 1630 skoro na všech krejcarech. Na groších z roku 1633, které jsou na rubu značeny také kotvou v ozdobné kartuši, ale bez stavěcího prutu pod kroužkem (*viz vyobr. č. 41*), můžeme zjistit v podstatě tutéž kresbu poprsí (*srov. tab. XVIII, č. 256*). Tato shoda v kresbě poprsí dává právo k závěru, že tu jde také o groše olomouckého původu. V příštím roce máme příležitost setkat se s groši s touž značkou, ale u věnce, zdobícího poprsí v brnění od ramen prstencovém, vidíme šňůrovité stuhy, které jsou svázány v kolmou stužku (motýlka) místo v uzel se smyčkou a s volně visícími konci jako v předcházejícím roce (*srov. tab. XIX, č. 263*). Tato odchylka je z hlediska provenience těchto grošů úplně bezvýznamná, neboť jejich vznik v olomoucké mincovně dosvědčují groše z dalšího roku, které při shodné kresbě na líci mají na rubu na místě kotvy pod orlem již značku mincmistra Fritsche v kartuši (*viz vyobr. č. 12 a tab. XIX, č. 267*). Projdeme-li řadu krejcarů z let 1630—1634, zjistíme, že má každý typ poprsí svůj protějšek na groších, značených kotvou, až na jeden z roku 1630. Tento má nápadně velikou hlavu v perlovém vnitřním kruhu, která odděluje začátek poprsí od jeho konce. Stuhy u věnce jsou svázány v kolmou stužku (motýlka) s uzlem uprostřed. Na pravém rameni shrnutý plášť je sepnut knoflíkovou sponou (*viz tab. XVIII, č. 235*).

Druhá z naznačených záhad týká se krejcarů. Připomněli jsme, že se ještě r. 1630 přidružila na krejcarech ke značce mincovny na rubu značka mincmistra Martina Fritsche, vložená do poprsí v líci. Od tohoto okamžiku až skoro do konce roku 1631 byly krejcarey opatřeny po obou stranách mincovními značkami v kartuši. Z příčin dosud nevysvětlených zmizela ke konci roku 1632 na líci jednoho z krejcarů se zavalitým poprsím a kulatou hlavou také ještě značka Fritschova, když byla — jak již poznamenáno — o rok dříve, tj. koncem roku 1631 nahrazena značkou mincovny rakousko-burgundským štítkem dole zaokrouhleným, který byl později pozměněn v oválový štítek a vsazen do kartuše. Mezera v poprsí po vynechané mincmistrovské značce byla na tomto krejcaru vyplněna dvojtečkou (*srov. tab. XVIII, č. 254*). Touto změnou octly se olomoucké krejcarey v příštích letech až do roku 1635 bez jakékoliv značky, s výjimkou jednoho s letopočtem 1633, na nějž se vrátila zase Fritschova značka. V dalším roce byla dvojtečka v poprsí vystřídána růžicí, složenou z pěti plátků, seskupených kolem kotoučku uprostřed (*viz vyobr. č. 75*) nebo pětícípou hvězdici (*viz vyobr. č. 76*). Tato znaménka se zachovala na všech dalších ražbách až na jeden nám známý krejcar z roku 1634, který je bez jakékoliv značky, a další, na němž je pod poprsím umístěn místo růžice ležatý křížek (*viz tab. XIX, č. 271*). Hvězdice pod poprsím figuruje ještě na krejcarech z roku 1635 a je nakonec po dvouleté přestávce nahrazena zase Fritschovou značkou. Návrat mincmistrovské značky na krejcarové značky nasvědčuje tomu, že růžice, hvězdice nebo křížek v líci pod poprsím nemají povahu

mincovních značek, nýbrž že jejich účel je více méně dekorativní, zejména když jejich podobu nalézáme také mezi rozdělovacími znaménky, která oddělují začátek a konec lícního poprsí.

O olomouckém původu těchto ražeb mohly by vzniknout pochybnosti, kdyby se nevyskytovala uvedená znaménka také na krejcarech se zavalitým poprsím a kulatou hlavou. Poprsí v této podobě zdobí olomoucké krejcarey již od r. 1631. Pod ním se objevuje nejen v uvedeném, nýbrž také ještě v příštím roce značka olomouckého mincmistra Fritsche. Šňůrovité stuhy u věnce, které měly napřed tvar ladičky, přešly potom do mašle s jednou kruhovitou smyčkou a s konci nejprve vlnitě vlajíci (*viz tab. XVIII, č. 252*), později prohnutými a svisle dolů visícími (*viz tab. XVIII, č. 257*). Jejich změny jsou ve světle uvedených poznatků bez podstatného významu. Závažnější důvod k pochybnostem by mohl být již uvedený nový typ poprsí z r. 1633, které je oděno do brnění od ramen až po krk prstencového, na krejcarech s růžicovým znaménkem. Pochybnosti tohoto rázu se však ihned rozplynou, když pod tímto poprsím shledáme v r. 1635 také značku Martina Fritsche, která vedle kresby orla, od r. 1630 skoro nezměněného (*viz vyobr. č. 52*), a rakousko-burgundského štítku v kartuši na rubu dosvědčuje olomoucký původ těchto krejcarů (*srov. tab. XVIII, č. 271*).

I když se podařilo se vši možnou pravděpodobností dovodit olomoucký původ grošů se záhadným značkováním — kotvou — a olomoucký původ krejcarů bez znaménka nebo znamenáných dvojtečkou, růžicí, hvězdici nebo ležatým křížkem v poprsí, zůstala nevysvětlena příčina, proč zmizela na olomouckých mincích značka Martina Fritsche, zejména na ražbách grošových, když v převážné části tohoto mezidobí zůstala zachována na ražbách krejcarových. Snad to vysvětlí v budoucnu nějaká skrytá archivní zpráva.

Vraťme se ke krejcarům z r. 1635, na nichž vystřídala značka Martina Fritsche tak záhy značka neznámého mincmistra, který značil písmenami I C H, sestavenými do monogramu tak, že písmena I a H jsou postavena vedle sebe a písmeno C je umístěno uprostřed nad nimi (*srov. vyobr. č. 13—16*). Tyto krejcarey mají v líci zase po dlouhé přestávce poprsí se španělským límcem, zdobené na pravém rameni sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátkového květu. Stuhy jsou naznačeny dvěma tenkými, vypuklými vlajíci čarami. Na jednom krejcaru z roku 1636 chybí však stuhy vůbec (*viz tab. XIX, č. 285*). Na rubu objevuje se orel známý z krejcarových ražeb předešlých let včetně kresby ocasu, jenže vřetenem v kyte orlího ocasu je zakončeno kotoučkem (*viz vyobr. č. 53 a 54*) jako na krejcarech z roku 1633 a 1635 opatřených značkou Fritschovou nebo výjimečně trojlaločně (*viz vyobr. č. 55*) a že stvolý v horní řadě jsou sestaveny do krokve. Jeden z těchto krejcarů má uvedenou značku neznámého mincmistra v poprsí v kartuši a na rubu pod orlem známý oválový rakousko-burgundský štítek v kartuši (*viz tab. XIX, č. 274*), druhý

z téhož roku má umístěnu pod poprsím značku mincovny O v kartuši a zmíněnou značku neznámého mincmistra v oválu na rubu (viz tab. XIX, č. 275). Pod orlem umístěný rakousko-burgundský štítek ve zdobné kartuši na dřívě uvedeném krejcaru dal tušit, že jde o ražbu olomoucké mincovny, třebaže se na něm objevuje poprsí zdánlivě úplně nového, dosud neznámého rázu.³⁴⁾ Jakmile se na dalším krejcaru s touž mincmistrovskou značkou objevila v líci značka mincovny O ve známé ozdobné kartuši, nebylo již žádných pochyb, že tyto krejcarry vznikly v olomoucké mincovně. Tyto krejcarry se vyskytují v posléze uvedené úpravě se značkou mincovny v líci a se značkou mincmistra v oválu, někdy výjimečně v závorkách (viz tab. XIX, č. 282) na rubu ještě roku 1636. Některé z těchto krejcarů mají značku mincmistrovu zjednodušenou: pozůstává pouze z písmen H H v ligatuře (viz vyobr. č. 17 a 18 a tab. XIX, č. 285). Klíčem k rozluštění této záhady mohla by být tato zpráva: Vedle svého mincmistrovského úřadu věnoval se Fritsch také obchodu olovem, které dopravoval z Polska do Kutné Hory. Pro tuto obchodní činnost byl často mimo sídlo svého úřadu. Jednou za jeho nepřítomnosti vyšly z olomoucké mincovny zaviněním zaměstnanců mincovny³⁵⁾ lehčí groše, které neodpovídaly mincovní instrukci, dané Fritschovi 31. prosince 1628.³⁶⁾ Na udání císařského rychtáře a městské rady v Olomouci dal kardinál zjistit bližší okolnosti výsledkem osob, které měly o tom vědomost, a nařídil, aby byl Fritsch vsazen po výslechu do vazby až do rozhodnutí císařova. Zároveň zakázal rozšiřování grošů. V tomto smyslu informoval císaře, připojiv zprávu městské rady a vzorky zlehčených grošů.³⁷⁾ Vídeňský mincmistr Matyáš Fellner byl vyzván k podání posudku o jejich kvalitě.³⁸⁾ Toto poškozování svých zájmů a ohrožování mincovního pořádku nehodlal císař prominout. Nařídil, aby Fritsch byl dále držen ve vazbě. Zároveň si vyžádal zprávu, jak by bylo Fritsche a spoluviníky potrestat.³⁹⁾ Konečně uložil kardinálovi, aby dozíral, aby při budoucím mincování nebyly dřívě ustanovené zrno a stříž porušovány. Podle příkazu Dietrichsteinova vynesla městská rada nad mincmistrem, vardajnem a ostatními osobami mincovny rozsudek. Opomenula však provést opatření navržená na obhajobu souzených. Kardinál vrátil pro tuto vadu rozsudek

³⁴⁾ Ve skutečnosti jsme se však již sešli s poprsím této podoby se španělským límcem, ale bez čtvercové spony na jednom krejcaru v r. 1629 (viz tab. XX, č. 212).

³⁵⁾ Dietr. archiv, fasc. 248, složka srpen, č. spisu 21, stížnost Markéty Fritschové, manželky mincmistra, z 20. srpna 1635.

³⁶⁾ D'Elvert, 22, str. 489.

³⁷⁾ Dietr. archiv, fasc. 244, složka duben, pův. něm. koncept Dietrichsteinovy zprávy z 5. dubna 1634, bez čísla.

³⁸⁾ D'Elvert, 23, str. 68; Aug. Loehr, Zur Olmützer Münzreihe, NZ 1928, str. 122, dne 12. dubna 1634.

³⁹⁾ Dietr. archiv, fasc. 244, složka duben, čís. spisu 11, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 12. dubna 1634; Mikul. repertář, fol. 529, č. 11; NZ 1928, str. 122.

k novému projednání s upozorněním, že není slušné odsuzovat někoho, aniž by byl slyšen. Současně nařídil, nový výslech mincmistra a ostatních spoluvinníků, pokud o ražbě zlehčených grošů věděli nebo se na ní podíleli, a přikázal, aby osoby, které by vypovídaly proti mincmistrovi, byly s ním konfrontovány. Mezitím se přihlásili Fritschovi věřitelé se svými pohledávkami u městského soudu a požádali o zajištění Fritschova movitého i nemovitého majetku. O průběhu celé záležitosti podal Dietrichstein zprávu⁴⁰⁾ císaři s upozorněním, že již dřívě dal pořádit seznam Fritschova movitého a nemovitého majetku s příslušným oceněním. Neopominul také oznámit, že se u něho přihlásil hrabě Jiří z Oppersdorfu s pohledávkou několika tisíc za stříbro, dodané do mincovny. Podle jeho domněnky nebyl dosavadními přihláškami počet věřitelů vyčerpán a vyslovil obavu, že Fritschova aktiva nepostačí k úhradě dluhů. Pokud šlo o potrestání mincmistra neztotožňoval se s návrhem městské rady, aby byl Fritsch popraven mečem. Přimlouval se vzhledem k jeho rodinným poměrům, šesti nezletilým dětem, a příznivému posudku kapucínů, aby mu byl darován život. Přestupek prý nebyl spáchán ze zlého úmyslu. Vadně zmincované groše byly prý ve stříž skoro spravedlivé, byly jen z nepatrné části dány do oběhu a velká část vydaných byla vyměněna. Zároveň navrhl, aby Fritsch za trest sloužil doživotně v mincovně bezplatně, byl povinen předkládat měsíčně rentmistrově vyúčtování a věřitele aby co nejdříve uspokojil. Zprávy kardinála, městské rady a slyšených svědků se podstatně rozcházely. Ze zpráv vycházelo najevo, že groše byly zlehčeny ve dvou položkách. Jednou byla hřivna zmincována na 12 zl 20 kr a podruhé na 11 zl 3 kr. Byl prý tedy císař zkrácen v prvním případě na hřivně o 2 zl 39 kr, v druhém o 3 zl 57 kr.⁴¹⁾ Proto bylo Matyášovi Fellnerovi uloženo,⁴²⁾ aby znova prozkoumal vadné groše, vysvětlil rozpory a s urychlením podal zprávu. O posudku Fellnerově nemáme žádných zpráv. Patrně se přibližoval Dietrichsteinovu posudku. Neboť 23. června 1634 dal císař mincmistra Martina Fritsche, vardajna Hanuše Kryštofa Hubera a ostatní zaměstnance mincovny včetně dělníků propustit na svobodu

⁴⁰⁾ Dietr. archiv, fasc. 245, složka květen, pův. něm. koncept Dietrichsteinovy zprávy císaři z 20. května 1634 bez čísla.

⁴¹⁾ Dlužno se pozastavit nad tím, že byl Fritschovi předepsán při ražbě grošů výtěžek z hřivny čistého stříbra 15 zlatými, ač poslední známá mincovní smlouva z 28. listopadu 1623 ukládala u příležitosti zavedení mince z dobrého zrna Balt. Zwirnerovi zmincovat vídeňskou hřivnu čistého stříbra na 16 zl. 30 kr nebo 16,5 zl. při mincovním čísle 165 grošů z hřivny (srov. Moravská mince po kaladě, odd. A, Zwirnerovo mincování na Moravě, Num. sb. VIII., str. 77). Tato nesrovnalost se ihned vysvětlí, srovnáme-li oba známé výtěžky z hřivny čistého stříbra a váhu vídeňské hřivny v rovnici: $16,5 : 15 = 280 : x$. Z této rovnice vyplývá, že výtěžek 15 zlatých odpovídá hřivně o váze 254 g, tj. váze pražské hřivny. To znamená, že přesto, že byla již 10. října 1623 zavedena také v zemích koruny svatováclavské jako váhová základní jednotka hřivna vídeňské váhy, nepřestalo se počítat na Moravě na pražskou hřivnu jako mincovní jednotku.

⁴²⁾ Loehr, Zur Olmützer Münzreihe, NZ 1928, str. 122, dne 27. května 1634.

a nařídil, aby Fritschovo zabavené movité a nemovité jmění bylo bezodkladně uvolněno bez újmy na jeho právech. Celkem bylo raženo za 1320 zl lehkých grošů, z nichž se dostalo pouze za 15 zl do oběhu. Jako jediný trest bylo Fritschovi uloženo, aby vyměnil zbytek zlehčených grošů v částce 1305 zl, dal je bez náhrady roztavit na spravedlivé zrno a přemincovat na spravedlivou stříž. Kardinál byl pak zmocněn, aby část z toho daroval kněžím kapucínům a zbytek, aby podle volné úvahy rozdělil mezi jiné potřebné řádové a křesťanské osoby. Vardajn Hanuš Kryštof Huber dostal důtku, že nedbal svých povinností při ražbě grošů a byl napomenut, aby v budoucnosti se vyvaroval tak hrubého porušení svých povinností. Se všemi ostatními zaměstnanci mincovny a dělníky, kteří se podíleli na ražbě vadných grošů, byl služební poměr rozvázán a měli se nahradit jinými spolehlivými osobami. O Fritschovi se mělo ještě rozhodnout, zda vůbec a za jakých podmínek by mohl být ponechán v mincovně. Zároveň dal císař příkaz, aby se pokračovalo v ražbě, avšak ne jinak než bylo dříve nařízeno.⁴³⁾ Fritsch nemohl dostát svým závazkům a požádal císaře o povolení odkladu splátek věřitelům. V posudku vyžádaném císařem⁴⁴⁾ upozorňoval kardinál, že na Moravě moratorium tohoto druhu nebylo obvyklé a také se ještě nikdy nevyskytlo. Městskou radou a jinými hodnověrnými osobami byl prý zpraven, že Fritsch nadělal lehkomyšlně více dluhů, než stačil uhradit svým majetkem. Je na uvážení, doporučuje-li se začít s tak nespolehlivou osobou a připustit moratorium pro tak veliké, lehkomyšlně nadělané dluhy. Je vážná obava, že by povolení tohoto druhu mělo nedozírné následky. Jiní dlužníci, kteří by nechtěli plnit své závazky, mohli by se tohoto moratoria dovolávat. Proto navrhl zamítnutí Fritschovy nepřístojné žádosti.⁴⁵⁾ V této tísni dovolávala se manželka Martina Fritsche císařovy pomoci. Připomněla, že lehké groše byly nedopatřením raženy za nepřítomnosti manželovy. Fritschova vazba neměla jen za následek zastavení jakéhokoliv mincování ke škodě císaře, ale byla signálem věřitelům, aby požadovali okamžité vyrovnání svých pohledávek. Soudcové prý naléhali na ni, aby postoupila věřitelům pozemky i s úrodou za odhadní ceny se zřetelem k válečné době nepřiměřeně nízké. Tak utrpěla škodu několika tisíc tolarů. Soudcové prý se nezastavili ani před majetkem, který jejímu manželovi nikdy nepatřil a byl zakoupen z jejích prostředků. Dali prý odhadnout i její dům a dvůr, který má jí s dětmi poskytnout obživu. Na tomto domě zajistili prý mimo pohledávky kapucínů, kteří nežádali okamžité zaplacení, také dlužné ražebné v částce 733 říšských tolarů. S po-

⁴³⁾ Dietr. archiv, fasc. 245, složka červen, čís. spisu 17, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 23. června 1634; d'Elvert, 23, str. 71; v Loehrově článku Zur Olmützer Münzreihe (NZ 1928, str. 122) je datum propuštění vinníků udáno dnem 24. června 1634.

⁴⁴⁾ Dietr. archiv, fasc. 248, složka červen, čís. spisu 16, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 19. června 1634; Mikul. repertář, fol. 560, č. 16.

⁴⁵⁾ Dietr. archiv, fasc. 248, složka červenec, pův. koncept Dietrichsteinovy zprávy císaři z 11. července 1635.

ukazem na 25leté věrné služby manželovy v mincovnictví a otcovy 55leté věrné služby císařskému domu prosila císaře, aby prominul pohledávku, ne-li celou, tedy aspoň z polovice a dovolil jí, aby směla své domy a polnosti nabýti za ceny, za které jí byly odňaty.⁴⁶⁾ Císař postoupil podání Fritschové kardinálovi s vybídnutím, aby vyslechl městskou radu, jak soudí o odhadu Fritschových nemovitostí. Uzná-li, že byly překročeny meze slušnosti, aby dosadila nestrannou komisi, která by přezkoumala odhad a uvedla jej na pravou míru. Zároveň vyzval Dietrichsteina, aby se vyjádřil k žádosti o prominutí dlužného ražebného a posudek předložil prostřednictvím královské české dvorské kanceláře.⁴⁷⁾ O revisi odhadu Fritschových nemovitostí nemáme žádných zpráv. Zato bylo vyhověno žádosti o částečné prominutí ražebného. Rozhodnutím císaře z 1. září 1635 byly Fritschovi z dlužného obnosu 733 říšských tolarů 10 grošů prominuty dvě třetiny v částce 489 říš. tolarů a zbytek 244 říš. tolarů 10 grošů měl složit do stanovené lhůty.⁴⁸⁾ Fritsch nemohl však a nevyrovnal ani zbylou třetinu ražebného. V červnu 1637 došlo dvorské komoře podání,⁴⁹⁾ aby vymohla u císaře pro vdovu po zemřelém bývalém mincmistrovi Fritschovi prominutí této dlužné třetiny ražebného. Ferdinand III. vyhověl podání.⁵⁰⁾

Z vylíčeného jsme získali zprávu, že císařovým rozhodnutím z 23. června 1634 byl omilostněn spolu s Martinem Fritschem také jeho vardajn Hannes (tj. Johannes) Christof Huber. Začáteční písmena jmen a příjmení tohoto Fritschova vardajna Johannes Christofa Hubera kryjí se se značkou neznámého mincmistra, který značil olomoucké krejcary v letech 1635 a 1636 písmeny I C H. Tato archivní zpráva neposkytuje sice podklad pro přímý důkaz, ale dává právo na věrohodnou domněnku, že v uvedených letech zastával vardajn Huber funkci mincmistra v Olomouci. Další značka, která se objevuje na krejcarech z roku 1636 a se skládá pouze z písmen H-H v ligatuře, je za tohoto předpokladu také nepochybně značkou Huberovou, který v tomto případě používal jen jména Hannes (Hanns) místo Johann (Johannes).

Zjistili jsme si sice totožnost funkcionáře olomoucké mincovny, jehož značka vystřídala Fritschovu značku. Přitom zůstala však otevřena ještě otázka, zda byl Huber ustanoven mincmistrem, či zda musel převzít dozor nad provozem mincovny ze své funkce vardajna. O takových případech se zmiňuje Joh. Newald.⁵¹⁾ Sděluje totiž, že se mnohdy přiházivalo, že mincmistr byl

⁴⁶⁾ Tamtéž, fasc. 248, složka srpen, stížnost Markéty Fritschové, rozené Meznerové z 20. srpna 1635, přiložené k spisu čís. 21.

⁴⁷⁾ Tamtéž, fasc. 248, složka srpen, čís. spisu 21, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 25. srpna 1635; Mikul. repertář, fol. 565, č. 21.

⁴⁸⁾ D'Elvert, 23, str. 90.

⁴⁹⁾ Newald, Beiträge, str. 110, dne 24. června 1637.

⁵⁰⁾ Týž, Beiträge, str. 113, dne 8. července 1637.

⁵¹⁾ Týž, Das österreichische Münzwesen unter Ferdinand I., Wien, 1883, str. 112, poznámka 1.

pověřován také jiným úředním posláním, takže byl někdy dlouhou dobu mimo své úřední sídlo nebo že byl zbaven úřadu. V takových případech musel var-
dajna převzít funkci mincmistra a znamenal pak mince svou vlastní značkou,
čímž vznikají, praví Newald, značné potíže s určováním těchto značek. Aby-
chom mohli aspoň částečně vyřešit tuto otázku, k tomu se naskytuje příležitost
ve vzpomenu-
té již zprávě o výkazu vykonaných platů z titulu mincovnictví
v roce 1635. Ve výkazu jsou uváděni Martin Fritsch a Tobiáš Sonnenschein
pro rok 1635. Nová osobnost Sonnenschein by mohla vystupovat jako Fritschův
společník nebo jako jeho nástupce v mincmistrovském úřadě. Pravděpodobně
budeme nejbližše skutečnosti, jestliže se přikloníme k posléze uvedené eventua-
litě. Martin Fritsch byl přece v roce 1635 již úplně na mizině. Za této jeho
neurovnané finanční situace byl by sotva našel společníka k provozování olo-
moucké mincovny. Zdá se proto nejpravděpodobnějším, že byl Sonnenschein
Fritschovým nástupcem. Jiné jméno se v kritické době ve spojitosti s konanými
platy do brněnského císařského důchodu nevyskytuje, zejména žádná osoba,
jejíž jméno a příjmení by začínalo některým písmenem, které by se krylo s ně-
kterým z písmen značky I C H. Z toho možno usoudit, že po odchodu Fritsch-
ově nebyl Huber ustanoven mincmistrem, nýbrž že zůstal nadále vardajnem
a v této funkci že zastával výpomocně mincmistrovský úřad i po pravděpodob-
ném ustanovení Tobiáše Sonnenscheina mincmistrem a značil mince svým
vlastním znamením. Konečné slovo v této věci musíme však přenechat nějaké
archivní zprávě, která ještě čeká na své odkrytí.

Zkomolená značka Huberova zavdala však příčinu k vážnějšímu nedo-
patření. V Miller-Aichholzově „Münzprägungen“ je mezi olomouckými ražbami
ročníku 1636 zaznamenán krejcar, který překvapuje značkou mincmistra. Je
to pták, který má dlouhý štíhlý krk, zahnutý do oblouku asi tak, jak jej vídá-
váme u labutě. Laskavosti Národního musea v Praze (prof. dr. Em. Nohejlové-
Prátové) a Státního mincovního kabinetu ve Vídni (prof. dr. Ed. Holzmairovi)
vděčíme, že můžeme tento omyl vysvětlit. Z odliktu dívá se na nás v líci obraz
krále ve stejné podobě jako ze všech ostatních krejcarů Jana Kryštofa Hubera
se značkou olomoucké mincovny pod poprsím v kartuši; stejně je vyražen
na rubu orel v podobě, jakou známe skoro ve všech jeho krejcarech s vřetenem
v orlí kytě, zakončeným kotoučkem (*srov. vyobr. č. 53 a tab. XIX, č. 279*). Pod
orlem v opisu je obvyklá značka Huberova, tj. písmeno C vsazené shora
do vedle sebe řaděných písmen I a H, která je jako obyčejně umístěna v oválu.
Na této minci je však vyražena pouze z horních dvou třetin, zbytek značky
počínaje příčným břevnem v písmeně H na minci chybí. Toto torso nedokonale
vyražené Huberovy značky, zejména písmeno C ve značce, mohlo snadno svést
k mylné představě, jako by z ptačího trupu vyrůstal dlouhý, do oblouku
zahnutý krk, zvláště když autor neměl příležitost poznat Huberovu značku
v celkové podobě. V Millerově sbírce byl totiž Huberův krejcar zastoupen
pouze tímto jedním kusem se zkomolenou značkou.

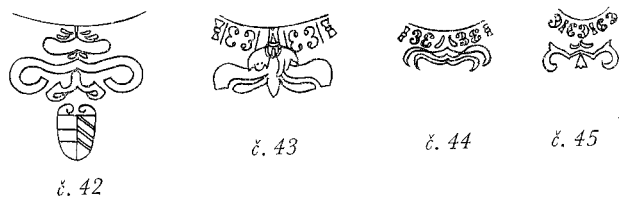
Rozbor mincí

*Hodnoty ražené v olomoucké mincovně od r. 1625. — Ráz ražeb olomoucké mincovny:
obrazy líce. — Orel na olomouckých ražbách. — Křížek na oválu s hodnotou i na olomouc-
kých ražbách. — Opisy a zkracování slov v nich. — Ozdoby na konci lícního opisu nebo
v opisu a letopočet na rubu.*

Z olomoucké mincovny vyšly za mincmistra Martina Fritsche a jeho
nástupce převážně krejcarý a groše, pouze výjimečně v některých letech
tolarové a dukátové ražby, ač císař měl, jak známo, již před léty patrně
z prestižních důvodů zájem, aby byly na Moravě ze zakoupeného stříbra
tři čtvrtiny zmincovány na toлары. Z těchto hrubých ražeb známe z r. 1628
tolar, z r. 1629 dvoutolar a zlaté ražby z téhož roku: dukát, dvou-, pěti-
a desetidukát, z r. 1630 dvou-, pěti- a desetidukát, z r. 1633 desetidukát
a z r. 1636 deseti-, patnácti- a dvacetidukát.

Tyto Fritschovy hrubé ražby možno rozdělit podle obrazu panovníkova
v líci do dvou skupin. Počtem menší mají v líci celou postavu králova, opásanou
šikmo zavěšeným kordem. V pravici drží žezlo a v levici říšské jablko. Na krku
je pověšeno rouno na šňůrovité nebo široké stuze. Do této skupiny se řadí
dukát (*srov. tab. XV, č. 190*) a oba dvoudukáty (*viz tab. XV, č. 189 a 219*).
Na dukátu a na dvoudukátu z roku 1630 je králova postava korunována,
na dvoudukátu z r. 1629 ozdobena pouze věncem na hlavě s vlajíci vydutými
šňůrovíty stuhami. Na obou dvoudukátech má kolem krku přeložený švédský
límeč, na dukátu však ještě španělský límeč. Olomoucký původ dukátu je
vyznačen v líci v opisu mezi nohama značkou mincovny, zatímco na dvou-
dukátech hlásí jejich vznik značka mincmistra M F v líci, rozdělená koru-
novaným rakousko-burgundským znakem. Kromě značky mincmistra v líci
mají dvoudukáty obou ročníků na rubu v opisu pod orlem také ještě značku
mincovny. Na rubu se objevuje orel s říšským jablkem mezi hlavami jenom
na dvoudukátech. Orel třímá v pravém pazouru meč, v levém žezlo. Jeho prsa
zdobí mnohopolý, řádivým řetězem lemovaný štít, známý již z brněnských
hrubých ražeb, který je pouze na dvoudukátu z r. 1630 korunovaný, zatímco
na zmíněných ražbách z r. 1629 tato ozdoba chybí. Kyta orlího ocasu na
dukátu a dvoudukátu s letopočtem 1629 se skládá ze dvou párů pod sebe řadě-
ných, do ploché svorky spojených vstříčných stvolů (*srov. vyobr. č. 44*). Na
dvoudukátu ročníku 1630 je složena ze dvou párů vstříčných, na vřeteně
navlečených stvolů v horní řadě krátkých, vydutých a do krokve sestavených,
ve spodní do ploché svorky spojených s vnitřními závitky na vnějších koncích.

Konec větvena se rozšiřuje liliovitě (viz vyobr. č. 45). V křídlech pod letkami jsou zastrčena paprskovitá péra pouze na tomto dvoudukátu.

Do druhé skupiny zahrnujeme všechny ostatní hrubé ražby (pětidukáty a jejich násobky, dvoutolar a tolar). Tyto mají na rozdíl od dukátových ražeb menších nominálů v líci stejně jako u grošů a krejcarů již jen královo poprsí. Jeho srovnáním zjišťujeme dvě vývojové fáze obrazu poprsí. Jedno má u krku ještě španělský límec, druhé úzký přeložený límec, jež nadále označujeme jako švédský. Vyskytuje se ve dvou typech. K prvnímu druhu patří tolar z r. 1628 (viz tab. XV, č. 159). Na něm vidíme poprsí, oděné do bohatě vyšíváného pláště, který mu propůjčuje zvlášť slavnostní ráz. Na pravém rameni shrnutý plášť je přichycen sponou ve tvaru sedmiplátkového květu. Na řádovém řetězu (colaně) kolem krku je přivěšeno zlaté rouno a u věnce vlají široké vyšíváné stuhy. Tytéž široké vyšíváné stuhy u věnce zdobí poprsí na dvoutolaru, pěti- a desetidukátu z r. 1629. Všechny tyto ražby jsou první z hrubých kusů, které mají u krku švédský límec. Poprsí je tu zahaleno do pláště, zřaseného na pravém rameni do bohatých podélných záhybů. Skromný obraz poprsí je zpestřen bohatě členěnou sponou jako jedinou okrasou. Spona tvoří sedmiplátkový květ, z něhož vyrůstají na krátkých do stran zahnutých stopkách dva trubkovité květy s přečnávajícími pestíky. Uprostřed mezi nimi je zavěšen podlouhlý přívěsek (viz tab. XV, č. 188). Druhý typ poprsí, známý z ražeb pětidukátových a jejich násobků z roku 1630 a dalších let navazuje na ražby předešlého roku švédským límcem, zdobeným klínovitými zářezy. Je oděno do prostého brnění a jeho střízlivé vybavení získává vhodným uspořádáním příkras a dokonalou řezačskou prací. Je umístěno v trojím hladkém, perličkovém a hladkém vnitřním kruhu, nahoře prolomeném a odděluje hlavou začátek a konec poprsí. Přehozený plášť, shrnutý na pravém rameni je sepnut sponou ve tvaru zjednodušeného článku řádového řetězu (ocílky). Na prsou visí na řetězu řád zlatého rouna. Ražby z roku 1630 mají u věnce šňůrovité stuhy, svázané do mašle s jednou srdčitou smyčkou a s konci svisle visícími dolů (viz tab. XV, č. 217). Na ražbách z roku 1633 a 1636 jsou týměž způsobem svázané, ale jejich konce jsou zahnuté, vlají doprava a jsou zakončeny střapcem (viz tab. XV, č. 278). Zmínky zasluhuje ještě, že na pětidukátech a desetidukátech z r. 1630 je v líci mimo značky mincovny v oválu umístěna volně pod poprsím před úsečí ramene ještě značka mincmistra M F v poli, ohraničeném vnitřním kruhem. Taktéž ruby těchto hrubých ražeb se

dělí do dvou skupin. Jedny mají mezi hlavami orla vloženo říšské jablko a pod orlem v poprsí umístěný korunovaný rakousko-burgundský štítek. Křídla orla, umístěného v dvojitém hladkém vnitřním kruhu, jsou zpestřena paprsky mezi letkami a prsa zdobí známý mnohapolý znakový štít, lemovaný řádovým řetězem, s rakousko-burgundským štítkem ve středu a s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu. Kyta orlího ocasu pozůstává ze dvou párů vstřícných, na větveno navlečených stvolů, opatřených oboustranným praporem, v horní řadě vydutých, ve spodní spojených do ploché svorky a na konci zatočených do vnitřních nedovřených oček. Větveno přesahuje spodní řadu vstřícných stvolů a rozrůstá se do vidlice s vydutými rameny, zakončenými podlouhlým očkem (srov. vyobr. č. 42). Orel v této podobě je vyražen na tolaru z r. 1628 (viz tab. XV, č. 159), dvoutolaru, pěti- a desetidukátu z r. 1629 (viz tab. XV, č. 188). V druhé skupině odpadly na rubech vzpomínuté příkrasy (říšské jablko mezi hlavami orla a znakový štítek pod orlem), zato je mnohapolý znak na prsou orla korunován a hlavy tohoto jsou v kroužcích. Tyto ruby schází se s mistrně rytým poprsím na líci pětidukátů a jejich násobků z let 1630 a pozdějších. Na ražbách z r. 1630 má orel v křídlech šest úplně vyvinutých letek a sedmou, zakrnělou posazenou u kořene horní letky (viz tab. XV, č. 217). Na zlatých ražbách z let 1633 a 1636 povyroستla poněkud zakrnělá letka a je podepřena jako ostatní letky paprskovitým pérem (viz tab. XV, č. 278). Prsa orla zdobí také mnohapolý, na patě špicí dělený, dole zaokrouhlený štít se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špici hlavního štítu, lemovaný řádovým řetězem s přivěšeným zlatým rounem. Kyta orlího ocasu poskytuje nezvyklý obraz. Vytváří ji spolu s větvenem, zakončeným třemi do přeslenu sestavenými stvoly s postranními prapory, pár vstřícných, na větveno navlečených, do ploché svorky spojených a postranními prapory opatřených stvolů (viz vyobr. č. 43). Na rubu, ať patří do první nebo do druhé skupiny, vyplňují prostor mezi hlavami orla a korunkou, jak obvykle na moravských tolarových ražbách z dřívějších let, bohatě vyšíváné stuhy, rozvětvené do stran. Za hlavami se obrací k poprsí a dosahují na tolaru z r. 1628, prošedše poprsím, vnější kruh, na dvoutolaru, pětidukátu a desetidukátu z roku 1629 pouze vnitřní kruh a na pětidukátech a jejich násobcích z let po r. 1629 končí v sousedství horních letek. Zajímavou je na tolaru z r. 1628 značka patrně řezače kolku, prozatím neznámého, která se skládá z písmen H-AV a je umístěna na těchto stuhách. Na konci pravé stuhy vidíme písmeno H a písmena AV v ligatuře na konci levé (viz tab. XV, č. 159).

Poznamenali jsme již, že Martin Fritsch zahájil ražbu mincí v olomoucké mincovně krejcarem s letopočtem 1625 (viz tab. XVI, č. 142). Na líci je umístěn obraz poprsí v brnění se španělským límcem. Šňůrovité stuhy u věnce jsou esovitě zahnuté a zkřížením vytvářejí očko. Tento typ ovládá všechny ražby příštích dvou let. Na méně otřelých krejcarech pozorujeme na krunyři zpravidla ozdobný pruh, který splývá od ramen dolů a vyústuje nahoře u ramen

do hrotu až na jeden nám známý krejcar (*viz tab. XVI, č. 153*), který má poprsí také oděno do krunýře, ale bez této ozdoby, zato však vroubené na rameni a na prsou úzkou lištou. K věnci na hlavě přiléhá nepravidelné očko, vytvořené zkřížením vlajících šňurovitých stuh. Ještě začátkem r. 1627 vidíme je lyrovitě rozevřené. Na pozdějších krejcarových ražbách téhož ročníku však omezují se napřed na vytvoření pouhého kroužku (*viz tab. XVI, č. 151*). Později se k němu připojují šňurovitě stuhly sestavené do různých variací. Buď jsou rozevřené do pravého úhlu (*viz tab. XVI, č. 152*) nebo kleštvovitě (*viz tab. XVI, č. 152*) nebo zase lýrovitě (*viz tab. XVI, č. 155*) anebo do tvaru broučích kusadel s kratšími nebo delšími čelistmi (*viz tab. XVI, č. 156 a 157*) nebo jsou esovitě zahnuté a zkřížené (*viz tab. XVI, č. 154*). Do dalšího roku 1628 přechází poprsí v nové kresbě. Dolní okraj poprsí je zakončen dvěma obloučky, spojenými vnitřními konečky. U krku má ještě španělský límec a u věnce dvě souběžné, vlnitě vlající nitkovité stuhly (*viz tab. XVI, č. 179*). Na dalších se spodní z nich zkrátila (*viz tab. XVI, č. 182*) až nakonec nadobro zmizela (*viz tab. XVII, č. 184*), takže se poprsí objevuje pouze s jednou stuhou. Toto poprsí se vyskytuje ve dvou obměnách. Na jedné vidíme na rameni dva kotoučky. Mezi ně je sdrhnut plášť do dvojitého obloukovitého záhybu (*viz tab. XVI, č. 179*), na druhém vystřídal kotoučky ležatý křížek s kuželovitými břevny (*viz tab. XVII, č. 183*). Jinak je rameno úplně zahaleno do pláště. V témže roce se objevuje obraz poprsí se španělským límcem s dvěma souběžnými vlnitě vlajícími stuhami u věnce, které má plášť na rameni shrnut do podélných záhybů a rameno odhalené, vyjádřené pouhým vypuklým obloukem (*viz tab. XVII, č. 185*). Ještě téhož roku mizí obvyklá ozdoba — španělský límec u krku — a poprsí se mění podstatně v kresbě. Do brnění oděné poprsí má u krku úzký přeložený švédský límec, u věnce širokou stuhu, svázanou do kolmé stužky (motýlka) a uzel položen nad límec (*viz tab. XVII, č. 187*). Švédský límec bývá shora zdoben klínovitými zářezy. Do podélných záhybů zřasený plášť zahaluje poprsí až po nákrčník. Na jedné emisi se vrací příštího roku 1629 ještě jednou k známé podobě se španělským límcem (*viz tab. XVII, č. 212*), ale výjimečně bez stuh u věnce. Na ostatních krejcarech je zpodobněno poprsí se švédským límcem a se širokou stuhou, svázanou v motýlka s uzlem, položeným nad límcem. Poprsí v této podobě uzavírá řadu krejcarů z r. 1629 odchylkou, na níž je věnec na hlavě úplně bez stuh (*viz tab. XVII, č. 216*). Podobu poprsí na krejcarech z let 1630 až částečně 1635 jsme popsali ve spojitosti s kotvou jako mincovní značkou na groších a obrazy na líci z druhé části roku 1635 a roku 1636 v souvislosti s pojednáním o značce ICH na řadě Ferdinandových krejcarů.

č. 46

č. 47

č. 48

č. 49

č. 50

č. 51

č. 52

č. 53

č. 54

č. 55

Po rubu se přimyká kresba orla na prvním Fritschově krejcaru z r. 1625 úplně ke kresbě, která se vyskytuje na posledních Wohnsiedlerových krejcarech z olomoucké mincovny s letopočtem 1625. Kromě obvyklých chocholek na hlavách, paprsků mezi letkami, roztažených pazourů a hodnoty na prsou orla v oválu, vyjádřené arabskou číslicí byla dopodrobna převzata kresba kyty orlího ocasu, která bývá zvláště charakteristickou složkou v kresbě orla vůbec. Ocas orla je zde znázorněn dvěma, do stran zakřivenými, ve dva úkrojky rozdělenými stvolý, navlečenými na vřeteno, které se na konci rozrůstá vidlicovitě. Ramena vidlice jsou vypuklá a pravé rameno rozštěpeno ve dvě (*viz vyobr. č. 46 a tab. XVI, č. 142*). Orel v této podobě, zejména s touto kresbou orlího ocasu se zachoval na krejcarových ražbách až do roku 1627. Spolu se změnou podoby poprsí na líci opouští r. 1628 také orel na rubu podobu z let předešlých. Hlavy má bez chocholek. Pazoury, místo aby byly roztažené, třímají vpravo meč, vlevo žezlo. Hodnota na prsou je nadále vyjádřena pouze římskou číslicí. Změnil se však také v kresbě kyty ocasu. V ocasu jsou na vřeteno, zakončené kosočtvercem, navlečeny dva páry vstřícných stvolů, v horní řadě spojených vnitřními konečky do vodorovné čáry, ve spodní spojených do ploché svorky, zakončené na obou koncích vnitřními závitky (*viz vyobr. č. 47 a tab. XVI, 179*). Nyní již mečem a žezlem vyzbrojený orel vyměnil na prsou z počátku ještě oválový štítek za vykrojený renesanční (*srov. tab. XVII, č. 184*). Zároveň se změnou tvaru štítku na prsou orla jde nepatrně pozměněná kresba kyty ocasu. Vřeteno končí již v hrotu svorky a místo kosočtverce vyplňuje volnou prostoru vlnovka, zavěšená mezi závitky (*srov. vyobr. č. 48*). Na tomto orlu pozorujeme ojedinělý, na krejcarech velmi vzácný zjev: jeho hlavy jsou v kroužcích (*srov. tab. XVII, č. 184*). Vývoj kresby ocasu orla s renesančním štítkem na prsou se však nezačal na posléze uvedeném tvaru. U dalšího orla je kyta již sestrojena z pěti pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, spojených v horních třech řadách do plochých krokví se zaoblenými spodními hranami. V obou dalších řadách jsou stvolý vyduté a v poslední z nich zatočeny na konci do vnějších závitků. Tato kresba na krejcarech je konečnou fází vývoje ocasu orla a orlí kresby na krejcarech pro rok 1628 (*viz vyobr. č. 49*). Třeba ještě dodat, že krky orla s touto posléze popsanou kytou jsou v sousedství hlavy renesančního štítku zesíleny, jako by měly volně navlečeny prsteny, opřené o hlavu štítku. Tyto půlměsíčky na krcích orla nejsou však součástí krků, nýbrž náleží k prsnímu štítku. Mimo to se setkáváme na rubu jednoho krejcaru se zvláštním, na krejcarech ojedinělým zjevem: od korunky v opisu nad orlem jsou spuštěny za jeho hlavami dvě široké vyšíváné stuhly, opřené dole v křídlech o horní kloub před-

loktí (viz tab. XVII, č. 185). Krejčary z roku 1629 sledují celkem závěrečnou kresbu na rubu krejcarů z r. 1628. Na rubu krejcarů z doby od roku 1630 chybí u orla, který má na prsou obvyklý vykrojený renesanční štítek s hodnotou, ale výjimečně korunovaný (srov. tab. XVII, č. 231), meč a žezlo. Má zase pazoury roztažené, zato však je rozmnožen počet letek v křídlech na sedm. Kyta orlího ocasu na tomto krejcaru se skládá ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, z nichž horní pár vytváří trojúhelník ve tvaru šipky, druhá řada je vodorovná a zakončená kosočtverci a spodní řada má stvolý, sestavené do ploché krokve a na jejich konce jsou shora nasazeny dílčí stvolý ve tvaru ostrých vypuklých drápků (viz vyobr. č. 50 a tab. XVII, č. 231). Proměna, která se vyskytuje na dalším krejcaru, dotýká se v první řadě štítku na prsou orla, který nabývá zase obvyklého oválového tvaru bez jakýchkoliv ozdob, dále pak křídel, na nichž se za horní letkou objevuje ve stejné výši ještě jedna letka, ale zakrnělá, a konečně kyty ocasu. Ocas orla vytvořily tři páry pod sebe řaděných, vstřícných, na vřeteno navlečených stvolů. Ve všech řadách spojují se stvolý vnitřními konečky v první řadě do vodorovné čáry, v druhé a třetí do ploché svorky zakončené vnitřními závitky (viz vyobr. č. 51 a tab. XVIII, č. 234). Orel v této podobě ovládá úplně pole od roku 1630 až do roku 1636 včetně s několika nepatrnými odchylkami. Rozdílů týkají se především vřetena v kytě orlího ocasu. Jeho spodní konec buď splývá s poslední řadou stvolů (viz vyobr. č. 51, 52 a tab. XIX, č. 254), nebo ji přečnává a je tupý (viz tab. č. 235), nebo je opatřen kotoučkem (viz vyobr. č. 53, 54 a tab. XIX, č. 282) nebo trojlaločným listem (viz vyobr. č. 55 a tab. XIX, č. 274). K posléze uvedeným dvěma variantám v kresbě orlího ocasu přidružují se další dvě změny. Jednu vidíme v kresbě ocasu. Horní řada vydutých zakrslých stvolů vytvořila místo vodorovné čáry krokev. Druhá změna se týká orlích křídel, na nichž zmizela za horní letkou zakrnělá letka, jež tam byla již od r. 1630 (srov. tab. XIX, č. 271).

Na rozdíl od krejcarů známe Fritschovy groše teprve s letopočtem 1626. Ikonograficky navazují na líci na III. typ Wohnsiedlerových grošů. Na nich je poprsí oděno do brnění a vybaveno ozdobným pruhem na krunýři, zúženým nahoře u ramen do hrotu (viz tab. XVI, č. 143). U krku má španělský límec a u věnce stuhy šňůrovité, rozevřené lýrovitě. Groše z r. 1627 neznáme po ikonografické stránce vůbec. O jejich existenci víme pouze z literatury. V nálezu u Klápping ve Štýrsku⁵²⁾ prý se vyskytl groš z roku 1627 se značkou Fritschovou v líci a v nálezu u Ursheim v Bavořích³¹⁾ zase groš téhož ročníku, ale se značkou mincovny. Žádný z uvedených záznamů neobsahuje zmínky o zpodobnění císařova poprsí. Groše z r. 1628 odpoutaly se v líci od poslední známé předlohy z r. 1626. Poprsí, oděné do ozdobného brnění se lví hlavičkou na rameni (srov. tab. XVI, č. 166) má přes prsa od pravého ramene k levému

⁵²⁾ Na groši z r. 1633 se vyskytuje jako pětiplátková růžice ve větší velikosti. Někdy je růžice sestavena z kotoučků (viz tab. č. 260). Je velmi podobno pravdě, že pětiplátková růžice jeví se na mincích, oběhem otřelých, v podobě vyobrazené pod č. 74.

boku připevněnou širokou šerpu. Za ozdobu u krku slouží španělský límec a u věnce vlají vlnitě souběžné nitkovité stuhy. Na některých groších je spodní stuha persektivněji vyjádřena jakousi kruhovitou propadlinou (srov. tab. XVI, č. 170). Závěrečné grošové ražby tohoto ročníku dostaly stejně jako na krejcarech novou podobu. Poprsí je zahaleno do pláště, shrnutého na pravém rameni a bohatě zřaseného v podélné záhyby (srov. tab. XVI, č. 173). Pod zřaseným pláštěm vyčnívá na groších vroubkovitě zakončená úseč ramene. Dosavadní obvyklý španělský límec je vystřídán úzkým přeloženým švédským límcem, zdobeným kresbou klínovitých zářezů, zakončených puntíkem (srov. tab. XVII, č. 198). Široká stuha u věnce je svázána do kolmo postavené stužky (motýlka) a uprostřed umístěný uzel je položen nad límec. S touto podobou v líci přicházejí groše do příštího roku 1629, jenom že na některých je stužka u věnce poněkud spuštěna a uzel klesl do výše límce (viz tab. XVII, č. 198). Mimo tuto změnu třeba se ještě zmínit o třech dalších zvláštích na groších ročníku 1629. V jednom případě se týkají líce (viz tab. XVII, č. 211), podruhé ve dvou případech rubu, o nichž se zmíníme ve spojitosti s popisem orla na groších tohoto ročníku (viz tab. XVII, č. 209 a č. 211). Na líci tohoto groše odlišuje se kresba poprsí od ostatních dosavadních poprsí, oděných do podélně zřaseného pláště tím, že má kozí bradku přistřiženou do nápadně dlouhé špičky a švédský límec naznačen hrubou zubatou čarou a konečně, že stuha u věnce je znázorněna nezvyklým způsobem — ve tvaru průřezu talířem, kde jako by kolmo postavené krátké břevno tvořilo v průřezu dno talíře, na jehož konce jsou nasazeny stuhy zohýbané do tvaru stěn a zatočené na konci do malých závitků nebo kotoučků. Toto nápadně neuměle vykreslené poprsí schází se, jak ještě uvidíme, jednou s obvyklou kresbou orla, podruhé s kresbou orla velmi neumělou. O lícních obrazech na groších dalších ročníků, tj. od roku 1630 až včetně 1635 jsme pojednali na jiném místě ve spojitosti s kotvou jako mincovní značkou. Na líci grošů z roku 1637 vidíme poprsí ve dvou typech. První typ má příbuznou kresbu poprsí, jakou jsme spatřili na krejcarech se značkou Jana Kryštofa Hubera (srov. č. 284). Na nich je poprsí se širokým španělským límcem menšího průměru bez stuh u věnce a se sponou čtvercového tvaru na pravém rameni, kterou je přichycen shrnutý plášť (viz tab. XIX, č. 288). Vedle tohoto poprsí se vyskytuje ještě varianta se španělským límcem u krku, který je většího průměru a na úzko nabíraný (viz tab. XIX, č. 290). U věnce vlají souběžně šňůrovité stuhy. Druhý typ zobrazuje poprsí s kozí bradkou, zastřiženou do nápadně dlouhé špičky. U věnce je široká stuha, svázaná do kolmé stužky (motýlka) a kolem krku přeložený límec s odstávajícími růžky (viz tab. XIX, č. 291).

č. 56

č. 57

č. 58

č. 59

č. 60

č. 61

č. 62

č. 63

č. 64

č. 65

č. 66

Na rubu Fritschových grošů z r. 1626 se vyskytuje orel, který je nápadně podobný orlu z brněnských Wohnsiedlerových grošů (*srov. č. 177*). Má štíhlé tělo, na prsou rakousko-burgundský štítek, v křídlech po šesti letkách s paprsky pod každou letkou a pazoury vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Orlí ocas skládá se také ze dvou pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, spojených v dolní řadě do ploché svorky, jenomže v horní řadě jsou krátké vodorovné stvolů vyduté (*srov. vyobr. č. 56 a tab. XVI, č. 143*). Další varianta (*srov. tab. XVI, č. 144*) tohoto ročníku odpoutává se od brněnského vzoru, byť i jen nepatrnou odchylkou. Ocas orla vykazuje odlišné tvary obou řad. V horní řadě jsou zakrslé stvolů vypuklé místo vydutých a ve spodní řadě jsou vnitřními konečky na vřetenu spojené stvolů hranolovité, na jejich vnější bok přiléhá ještě shora vypuklý oblouček (*srov. vyobr. č. 57*). Na těchto groších nás upoutá pozoruhodný zjev: ovál s hodnotou je zdoben perličkovým křížkem. Z tohoto poznatku plyne závěr, že křížek jako ozdoba oválu, do něhož je vsazena hodnota, není výsadou ani brněnské mincovny, ani pouze Wohnsiedlerových grošů z olomoucké mincovny. O ikonografii rubu grošů z r. 1627 nemůžeme podat z příčin již dříve uvedených žádné vysvětlení. Orel na groších ročníku 1628 odchyluje se podstatně od dosavadní kresby. Předně má místo obvyklého rakousko-burgundského štítku na prsou štítek burgundsko-rakouský a na křídlech po sedmi místo po šesti letkách. Také kyta orlího ocasu má zvláštní kresbu. Skládá se ze dvou pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno. Nahoře v první řadě jsou stvolů nepatrně vyduté a sestavené do ploché krokve. Ve spodní řadě vytvářejí spojené stvolů plochou svorku s konci zatočenými do vnitřních závitků. Mezi závitky svorky je vsunuta ostruha s dvěma zuby (*srov. vyobr. č. 54 a tab. XVI, č. 166*). Oblouk ostruhy má tvar svorky s rameny zavnutými do vnitřních závitků. Orel s touto kresbou ocasu ovládá také grošové ražby z dalšího roku 1629. Shledáváme se s ním ještě jednou r. 1637 na některých ražbách posledních grošů Ferdinanda II., na některých z prvních grošů Ferdinanda III. s obrazem jeho předchůdce Ferdinanda II. a na prvních groších Ferdinanda III. s jeho vlastním obrazem. Závěrem třeba při této kresbě zdůraznit, že tento orel bývá zpravidla bez paprsků mezi letkami a bez kroužků kolem hlav. Pouze v ojedinělých případech (*srov. tab. XVI, č. 197*) se vyskytují v křídlech pod každou letkou paprskovitá péra, ale kroužky kolem hlav — jev na groších zcela neobvyklý — známe jen na jednom jediném groši (*viz tab. XVI, č. 165*). Dříve jsme již upozornili, že jedno poprsí se španělským límcem, naznačeným zubatou čarou, a se zvláštní kresbou stuh u věnce (*viz tab. XVII, č. 211*) se setkává

jednou s typem orla a posléze popsané kresby s ostruhou mezi závitky ve spodní řadě stvolů (*viz vyobr. č. 58*), podruhé s velmi neumělou kresbou orla (*viz tab. XVII, č. 211*), odlišnou od kresby orla s ostruhou v orlím ocasu. Pravé křídlo tohoto orla se skládá ze šesti a levé ze sedmi letek. Ocas je vytvořen také ze dvou pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, na konci háčkovitě zahnutých. Obě řady stvolů jsou spojeny do svorek do sebe vsunutých. Horní svorka je navlečena na tlusté vřeteno, do spodní je zespod vsunut volně stvol ve tvaru hrotu (*viz vyobr. č. 60*). Druhá ze zmíněných zvláštních kreseb orla se vyskytuje na rubu groše (*viz tab. XVII, č. 209*) rovněž ve spojení s kresbou poprsí, zahaleného do pláště, zřaseného do podélných záhybů. Zmínky zasluhuje kresba tohoto orla proto, že má v otevřeném zobáku dlouhý vypláznutý jazyk zakončený nahoře kotvicovou špičkou a že má na prsou místo úzkého podlouhlého štítku široký rakousko-burgundský štítek, jehož kolmá a podélná osa má stejné rozměry. Konečně je u tohoto orla nápadná zvláštní kresba ocasu. Ocas je složen také jen ze dvou párů vstřícných stvolů na konci háčkovitě zahnutých. Stvolů jsou v obou řadách spojeny do hlubokých svorek do sebe vložených. V horní řadě jsou však rozvětveny do dvou úkrojků a spodní svorka svírá stvol tvaru liliovitého (tvar nelze pro velmi porušenou ražbu v tomto místě přesně zjistit — *viz vyobr. č. 59*). Zbývá, abychom ještě shrnuli poznatky, které se týkají rubu grošů od r. 1630. Orel, držící meč a žezlo na groši s poprsím ve tvaru barokové busty (*viz tab. XVII, č. 220*), opatřeném znamením mincovny, má jako všechny další kresby toho ročníku až včetně 1635 na prsou znakový štítek korunovaný a na groších ročníku 1630 a 1635 vějíř letek podobně jako na krejcarech zakončen nahoře zakrslou letkou. Ocas je vytvořen z pěti párů vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno a spojených v třetí až páté řadě do plochých svorek. Obě horní svorky (třetí a čtvrtá) jsou zakončeny vnitřními, dolní svorka vnějšími háčky. Vřeteno má po stranách tupého konce připájeny dva vstřícné elipsovité stvolů (*viz vyobr. č. 61*). Na dalším groši také s poprsím ve tvaru busty v barokovém slohu, ale opatřeném značkou mincmistra, je kresba orlího ocasu tak pozměněna, že na vřeteno kuželovitého tvaru jsou shora na zúženou část navlečeny dva vstřícné stvolů, zahnuté háčkovitě nahoru (*viz vyobr. č. 62 a tab. XVII, č. 221*). Tento orel se představuje výjimečně s paprsky mezi letkami a rakouský znak v levé polovici štítku je vyznačený proti pravidlu dvěma vodorovnými břevny. Na příštích groších téhož ročníku 1630, značených kotvou dochází na rubu k zmenšení průměru vnitřního kruhu, který ohraničuje mincovní pole. Tato změna nezůstala bez vlivu na rozměry orla, který je podstatně menší než dosud. Není to však jediná změna, která zasluhuje zmínky. Štítek na prsou orla zachoval si sice dosavadní uspořádání, tj. v pravé polovici svisle půleného španělského štítku znak burgundský. Ale tento znak není vyjádřen jako obvykle dvěma šikmými břevny, nýbrž pouze jedním. Kyta orlího ocasu je vytvořena ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, v obou horních řadách vydutých a ve spodní řadě spojených

do ploché svorky; spodní stvoly jsou rozštěpeny do dvou úkrojků, z nichž je na horní úkrojek zahnutý nahoru a spodní vybíhá vodorovně (viz *vyobr. č. 63 a tab. XVII, č. 226*). Na variantě k této kytě jsou spodní stvoly rozštěpeny do tří úkrojků, z nichž horní je vodorovný a oba spodní zahnuté dolů (viz *vyobr. č. 64 a tab. XVIII, č. 227*). Počínaje groši značenými složitou kotvou v ozdobné kartuši třeba zaznamenat v kresbě orla změnu v několika směrech. V pravém poli svisle půleného štítku na prsou orla byl vystřídán dosavadní burgundský znak, který toto místo zaujímal nepřetržitě již od roku 1628, rakouským znakem, který po celou tuto dobu byl odsunut do levého pole a na křídlech rozpjatých zdvižením předloktí se záloktím se rýsuje také loketní kloub (viz *tab. XVIII, č. 229*). Dále nahrazuje dosavadní kresbu orlího ocasu jiná kresba, která v nově získané podobě ovládá, až na nepatrnou odchylku z r. 1634, rub grošů až do konce roku 1635, kdy zase vystřídává značka mincmistra Fritsche anonymní značku kotvy. Kyta je sestrojena ze tří pod sebe řaděných párů kopistovitých vstřicných stvolů, navlečených na vřeteně. Prostřední pár je spojen do ploché svorky a zatočen na koncích do vnitřních kotoučků, oba postranní jsou vodorovné (*srov. vyobr. č. 65 a tab. XVIII, č. 229*). Je velmi pozoruhodné, že se s touto kytou orlího ocasu scházíme ještě v roce 1637 na některých z posledních grošů Ferdinanda II. (viz *tab. XIX, č. 291*), na některých groších Ferdinanda III. s poprsím jeho předchůdce a konečně v roce 1639 také na jednom groši s jeho vlastním poprsím. Odchylka v kresbě kyty posléze popsaného ocasu, na níž jsme již upozornili, týká se grošů z roku 1634. U nich mizí spodní pár postranních vodorovných stvolů, takže je orlí ocas složen pouze ze dvou párů vstřicných stvolů (*srov. vyobr. č. 66 a č. 262*). Závěrem třeba se ještě zabývat groši z roku 1637, posledními to ražbami Ferdinanda II., který zemřel 15. února 1637. Předdeslali jsme již při popisu orla na groších z let 1628 a 1629, že orel v podobě tam popsané se znova objevuje na některých z těchto posledních Ferdinandových grošů. Připomeňme si, že šlo o orla s ocasem zakončeným ostruhou o dvou zubech a s prsním štítkem burgundsko-rakouským (*srov. vyobr. č. 58*). Mimo tuto kresbu setkáváme se na závěrečných ražbách z r. 1637 také ještě, jak jsme již podotkli, s kresbou orla, který je totožný s orlem let 1631—1633 (viz *vyobr. č. 65*).

Věnujeme-li, byť i jen zběžně, pozornost opisům na olomouckých ražbách, zjišťujeme nápadný zjev. Martin Fritsch nepřizpůsobil své mince jen po stránce ikonografické Wohnsiedlerovým mincím, ale převzal také zvyklosti, které zavedl Wohnsiedler na olomouckých mincích a ukončoval opis na rubu poukazem na moravský zeměpanský mincovní regál ve znění Marchio Moraviae, vyjádřeném zkratkou MA. M. Teprve později tvoří u drobné mince (grošů a krejcarů) rok 1628 a u hrubé mince (tolarů a dukátových ražeb) rok 1630 s výjimkou jedno- a dvoudukátových ražeb z r. 1629, pozoruhodné rozhraní. Olomoucká mincovna, tou dobou jediná na Moravě, vrací se v těchto letech zase k zakončení rubního opisu ve znění Comes Tirolis, které bylo na olomouc-

kých mincích obvyklé již od zahájení mincování s obrazem Ferdinanda II. v r. 1621 až do sesazení Zwirnera v r. 1624. Zkoumat, do jaké míry a zda byla tato změna v příčinné souvislosti se změněným státoprávním postavením markrabství moravského založeném na Obnoveném zřízení zemském z r. 1628, není úkolem naší práce. Ale v této souvislosti zasluhuje zmínky skutečnost, že v mikulovské mincovně, dané do provozu v druhé polovině r. 1627, jež byla s olomouckou v těsném spojení, se objevuje na groších poprvé na konci rubního opisu znění Comes Tirolis ve zkratce C. T. až v závěrečných dvou emisích a na krejcarech až v poslední emisi z r. 1627. Roku 1628 se tato zkratka nesměle střídá se zněním dosud obvyklým Marchio Moraviae až do zániku mikulovské mincovny někdy po 10. únoru 1628.

Zmíněný rok 1630 znamená s hlediska úpravy ostatních částí opisů také na pěti-, případně deseti- a vícedukátových ražbách jakýsi mezník. Až do tohoto roku uvádí se jméno krále na hrubých ražbách v plném znění a ostatní slova v titulech jsou omezena na začáteční písmena až na tolar z r. 1628, který zakončuje opis na líci zkratkou RE ve významu slova Rex. Počínaje rokem 1630 se však zkracuje na pětidukátech a jeho násobcích jméno krále na znění FERDINAND, titul ROMANORUM IMPERATOR na znění RO. IM a slovo REX figuruje buď v plném znění jako na pětidukátech a desetidukátech z r. 1630 anebo ve zkratce RE jako na ostatních zlatých ražbách, ražených po tomto roku. Ostatní slova opisu v líci zůstala beze změny omezena na začáteční písmena. Stejný význam má rok 1630, pokud jde o opis a jeho části na rubu hrubých ražeb. Do tohoto roku setkáváme se se zkratkou ARCHI. D ve významu Archidux. Další slova v titulech Austriae Dux a Burgundiae jsou vyjádřena zkratkami AVS, DV, BVR. Na konci opisu je zkratka MA. MO. Počínaje rokem 1630 však se změnil poněkud opis na rubu těchto hrubých ražeb. Slova Archidux a Dux jsou vypsána v plném znění a konec opisu tvoří zkratky C. TY ve významu Comes Tirolis, pouze slova Austriae a Burgundiae si zachovala dosavadní zkratky AVS a BVR. Připomínáme, že tímto rokem zmizel z rubu pětidukátových ražeb a jejich násobků vedle říšského jablka mezi hlavami orla také korunovaný rakousko-burgundský štítek v opisu pod orlem mezi zkratkami DV a BVR — příkrasy, které přispívaly do roku 1630 k honosnějšímu vzhledu hrubých ražeb. Úprava rubu projevila se rokem 1630 nejen v opisu, nýbrž také pronikavě po stránce ikonografické.

Nesmíme pominout ražbu dukátu a dvoudukátu z r. 1629 a dvoudukátu z r. 1630, které se neodlišují od ostatních dukátových ražeb vyšších hodnot jen vyjádřením králova obrazu celou postavou, nýbrž také úpravou opisu. Jméno krále vyskytuje se na dukátu ve zkratce FERDINA, pouze na dvoudukátech obou ročníků ve zkratce FERDI, která je obvyklá na groších a na krejcarech s nepatrnými výjimkami. Ostatní slova titulů v líci jsou vyjádřena v začátečních písmenech. Na rubu je na obou hodnotách plně vypsáno pouze slovo ARCHIDVX. Slovo DVX je na dukátu vypsáno v plném znění, zatímco

na dvoudukátech je zkráceno do znění DV. Ostatní tituly vyjadřují jejich začáteční písmena. Dukát a dvoudukát z r. 1629 předbíhají jaksi událostem, neboť opis na jejich rubu se zakončuje zkratkou C. T. již v tomto roce, ač se stává tato zkratka obecně užívanou teprve až v příštím roce.

Na Fritschových groších a krejcarech vyjadřuje jméno krále zpravidla zkratka FERDI až na jeho první krejcar z roku 1625 (*viz tab. XVI, č. 142*) a z grošů až na jeden z r. 1627 (*viz č. 146*), druhý z r. 1628 (*viz č. 167*) a jeden z posledních Ferdinandových grošů z r. 1637 (*srov. tab. XIX, č. 290*). Na těchto mincích se vyskytuje jméno krále ve zkratce FERD. Ostatní tituly v lícním opisu jsou zkráceny zpravidla na začáteční písmena s výjimkou slova REX, které vidíme buď v plném znění nebo ve zkratkách RE nebo R, výjimečně na jednom groši z roku 1630 se značkou mincovny pod poprsím (*viz tab. XVII, č. 220*) ve zkratce RX. Na některých groších jsou v slově REX oddělena od sebe tečkou buď všechna písmena (*viz č. 201*) nebo jen některá (*viz č. 200 a tab. XVII, č. 221*). Na jednom krejcaru bez značky z roku 1635 je slovo Rex vůbec vynecháno. Z vylíčené úpravy lícního opisu tvoří výjimku jeden krejcar z r. 1630 (*viz č. 234*). Slovo Bohemiae je na něm zkráceno na znění BO, místo aby se zkratka omezila na začáteční písmeno. V souvislosti s tímto zvláštním zjevem musíme se ještě zmínit o jiném krejcaru z r. 1629, jediném v uvedeném roce, který má ještě u krku španělský límec (*viz tab. XVII, č. 212*). Na tomto krejcaru čteme v lícním opisu písmena R O I. Písmeno O je zpodobeno ve tvaru mezikruží. Písmena R a I jsou zkratkami titulatury Romanorum Imperator. Je otázkou, patří-li k písmenu R písmeno O, které je tu navíc a je vsunuto mezi obě písmena. Pravidlo, s kterým jsme se setkali na všech drobných a některých hrubých ražbách, ukazuje, že mimo jména krále a titulu Rex jsou všechny ostatní tituly zkráceny na písmeno začáteční až na posléze uvedenou výjimku včetně titulatury Romanorum Imperator. Dlužno se proto přiklonit k mínění, že písmeno O nepatří k písmenu R, zejména pro skutečnost, že O kryje částečně další písmeno I. Tato okolnost zdá se totiž nasvědčovat tomu, že dříve než byla sázena písmena do opisového mezikruží na líci, bylo pod poprsí vsazeno písmeno O, že nemělo žádnou spojitost s písmeny opisu a že jde tedy o samostatné písmeno ve významu značky mincovny. Líc tohoto krejcaru se schází na rubu s orlem, kterého jsme poznali již na jiných předcházejících krejcarech z r. 1628 a pod nímž je značka mincovny. Setkáváme se tedy se zvláštním krejcarem, který má značku mincovny v různé úpravě na líci i na rubu.

Jak bylo již na jiném místě vzpomenu, tvoří rok 1628 na ražbách drobné mince rozhraní ve způsobu zakončení rubního opisu. Do tohoto roku je opis na rubu zakončen slovy Marchio Moraviae ve zkratce MA. M. Někdy jsou písmena ve zkratce MA. ještě oddělena tečkou jako na jednom groši (*viz č. 146*) nebo jednom krejcaru (*viz č. 155*). Na krejcarech z roku 1627 je zkratka rozšířena do znění MA. MO až na jeden krejcar, s předělaným letopočtem

z roku 1626, který vykazuje obecně užívanou zkratku MA. M. Ve spojitosti s rozšířeným zněním zkratky musíme si připomenout již vzpomenu zvláštnost, že se na některých olomouckých krejcarech tohoto ročníku (*viz č. 155, 156, 157*) objevuje zvláštní, na olomouckých ražbách neznámá zkratka MA. MI. O jejím významu jsme pojednávali obšírněji při mincích z mikulovské mincovny. Počínaje rokem 1628 končí na rubu drobných hodnot opis již jen zkratkou C.T ve významu Comes Tirolis. Tento způsob zakončení rubního opisu se zachoval na olomouckých ražbách nepřetržitě až do zániku mincovny a ožil zase na brněnských Richthausenových ražbách v letech 1646–1648.

Ostatní slova rubního opisu bývají takto zkrácena: Titul Archidux je na groších stejně jako na krejcarech obvykle zkrácen na ARCHID nebo ARCHI. D. Výjimečně se setkáváme na jednom krejcaru (*viz č. 155*) s tímto titulem zkráceným do znění ARCID. Připomeňme si, že zkratku v tomto znění známe jenom na některých počátečních Wohnsiedlerových brněnských krejcarech. Zvláštním způsobem je toto slovo vyjádřeno na grošových ražbách z let 1628, 1629 a také ještě na groších z roku 1630, značených kosmou nebo kolmou kotvou. Na nich se vyskytuje tento titul ve zkratce ARCHI.DV. Výjimku z tohoto pravidla tvoří jeden groš z roku 1629 (*viz č. 201*) s dvouzubou ostruhou v orlím ocasu a další z téhož roku (*viz č. 209*) s kresbou orla, který vyplazuje dlouhé nahoře kotvicové jazyky. Na obou těchto groších vidíme místo obvyklé zkratky ARCHI.DV jinak velmi běžnou zkratku ARCHI.D. Velmi zajímavou výjimku mezi krejcarey tvoří krejcar z roku 1629, již jednou v jiné souvislosti citovaný (*viz č. 212*). Na něm je tento titul zkrácen do zvláštní zkratky ARCHI.DV, jinak obvyklé jen na groších. Poslední groše Ferdinanda II. s letopočtem 1637, u nichž se na rubu opakují vzory orlích kreseb z dřívějších let, jenomže v ledabylé formě, zbavené kouzla umělecké práce, přinášejí novou zkratku ARCH.DV a střídají ji se zkratkou ARCHI.DV.

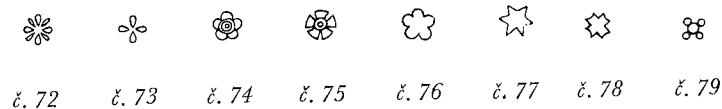
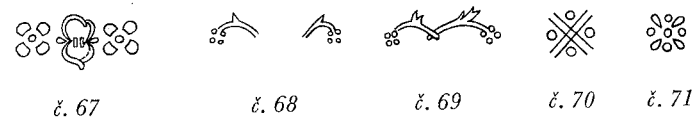
Další slovo rubního opisu Austriae omezuje se zpravidla na groších i krejcarech na začáteční písmeno A; pouze některé groše s letopočtem 1628 (*viz č. 159–163 a 167*), jeden z r. 1629 (*viz č. 199*) a některé z roku 1630, které jsou opatřeny značkou mincmistra nebo mincovny nebo mincovní značkou ve tvaru složité kotvy v kartuši (*viz č. 228, 229*), vyskytují se s novým tvarem zkratky tohoto slova ve znění AV, zatímco groše Ferdinanda II. z r. 1637 známe jedinečně s posléze uvedenou zkratkou AV. Z krejcarů je to pouze jeden z roku 1628 (*viz č. 177*) a další z roku 1632 (*viz č. 254*), onen zajímavý krejcar, na němž poprvé zmizela značka Martina Fritsche a byla nahrazena dvojtečkou, které se výjimečně objevují se zkratkou ve znění AV.

Titul Dux je na obou hodnotách, groších a krejcarech zastoupen ve zkratce D, ale objevuje se také zkratka DV. Na krejcarech známe tuto posléze uvedenou zkratku DV pouze na jednom, který je vyobrazen v díle Čermáka-Skrbka

pod č. 552. Zato ji vidíme pravidelně na groších z let 1628, 1629 a 1630 s výjimkou jednoho groše z r. 1630 (viz č. 230), na němž se vyskytuje zkratka D. Někdy jsou písmena ve zkratce DV oddělena tečkou. Jde tu o groš se značkou mincovny pod poprsím (viz č. 220). Ve spojitosti s rozšířenou značkou tohoto titulu nesmíme pominout skutečnost, že na jednom groši z r. 1629 (viz č. 209) má tato zkratka chybu v kolku nezvyklé znění DA.

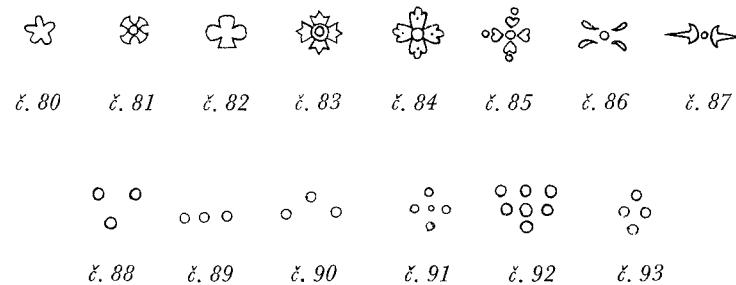
Pokud jde o slovo Burgundiae, třeba rozlišovat mezi groši a krejcarey. Na groších do roku 1630 včetně je toto slovo vyjádřeno pouze začátečním písmenem B s výjimkou jednoho groše z r. 1630 se složitou kotvou jako mincovním znamením (viz č. 230), který zahajuje zkrácení tohoto slova do znění BVR. V tomto tvaru se zachovala tato zkratka až do roku 1635; z roku 1636, tj. z doby Kryštofa Hubera, neznáme — jak již vzpomenu — žádný groš. Na posledních Ferdinandových groších z r. 1637 střídají se zkratky B a BV. Na jednom groši s tímto letopočtem (viz č. 291) s dlouhou, do ostré špičky zastřiženou kozí brádkou objevuje se zkratka v nezvyklém tvaru BG. Tato zkratka se opakuje ještě jednou na posmrtném groši Ferdinanda II. s titulem Ferdinanda III., který má v líci stejně řezané poprsí.

Na krejcarech je až do roku 1627 zkratka BVR ve významu Burgundiae, pak následuje na několika krejcarech téhož ročníku zkratka B, která se zachovala na všech dalších krejcarech a ještě na některých z roku 1630. Krejcarey tohoto ročníku v kresbě orla s ocasem, složeným ze tří párů vstřícných stvolů, z nichž oba spodní jsou spojeny do plochých svorek (viz vyobr. č. 54) vrací se zase k původní zkratce BVR. Zcela výjimečně zjišťujeme zkratku BV, na krejcarech neobvyklou, a to na krejcarech z roku 1627, na nichž končí řada titulů po vzoru mikulovských ražeb MA. MI (viz č. 156, 157) a na prvním krejcaru z roku 1635 se značkou Kryštofa Jana Hubera v líci (viz č. 274).

V líci Fritschových ražeb pozorujeme kromě císařova portrétu také ještě zdobná znaménka mezi začátkem a koncem poprsí, která jsou sestavena z okvětí, plátků, kroužků, čárek a teček do různých obrazců, např. křížků, hvězdic, růžic a jiných (viz vyobr. č. 67—93). Jejich účel spočívá vedle dekorativního, patrně také v poslání, aby se odlišovaly jednotlivé emise. Některá ze znamének

(viz vyobr. č. 73, 77) jsou na rubu některých hrubých ražeb z r. 1629 (viz č. 188, 188a, 191) použita místo teček za rozdělovací znaménka mezi jednotlivými tituly nebo mimo to rozdělují také titul (viz č. 189). Jiná (viz vyobr. č. 75, 76, 78) figurují na některých krejcarech z let 1633 a 1634 pod poprsím, kam přišla do poprsí na místě vynechané mincovní značky. Zde, jak jsme již jednou podotkli, mají nepochybně za úkol vyplnit prázdné místo po vynechané mincovní značce, nemají tedy povahu mincovní značky, nýbrž jejich účel je dekorativní.

V souvislosti s úvahou o trvání Fritschova mincmistrovského úřadu v Olomouci jsme již upozorňovali, že Fritschovy ražby jsou opatřeny buď jenom jeho značkou nebo značkou mincovny anebo že na některých jeho ražbách se vyskytují obě značky, pokud není na nich anonymní značka kotvičky nebo nejsou vůbec bez značky. Značku mincmistra (srov. vyobr. 1—12) dlužno zpravidla hledat na líci mince, pouze výjimečně na groších z r. 1635 ji vidíme na rubu pod orlem v poprsí. Značka mincovny vyskytuje se poprvé r. 1628. Na prvním groši se objevuje ve zkratce OL, na ostatních ražbách je vyjádřena písmenem O, různě vykresleným (viz vyobr. č. 19—36). Na groších měla z počátku své místo na rubu. Ke konci r. 1629 byla přenesena na líc. Zato na krejcarech, vsazena na rub, zachovala si toto místo, až byla na jednom z posledních krejcarů (viz č. 247) z r. 1631 vystřídána rakousko-burgundským štítkem v kartuši. V příštích letech vyskytuje se pouze na jednom groši z r. 1630 a Huberových krejcarech v líci, na ostatních groších z r. 1637 již jenom na rubu. Setkaly-li se obě značky na jedné minci, jsou zpravidla rozmístěny tak, že značka mincmistra je na líci a značka mincovny na rubu. Pouze na pěti- a desetidukátu z r. 1630 jsou obě značky v líci. Značka mincovny je vsazena do poprsí pod poprsí a značka mincmistra do mincovního pole před úseč ramene (viz tab. XV, č. 217).

Opis na rubu Fritschových ražeb je uzavřen letopočtem, který je obyčejně plně vypsán. Pouze na jednom krejcaru z r. 1632 bez jakékoliv značky (viz tab. XVIII, č. 254) a na jednom z posledních grošů Ferdinanda II. z r. 1637 (viz tab. XVIII, č. 291) je zkrácen omezením na stovky, desítky a jednotky. Letopočet je zpravidla vyjádřen arabskými číslicemi. Pouze na některých gro-

ších z r. 1637 je tisícovka vyjádřena římskou číslicí a přetržena krátkou vodorovnou ryskou (viz č. 288—290). Někdy jsou jednotlivé číslice v letopočtu od sebe odděleny tečkou, viz zlaté ražby z r. 1636 (tab. XV, č. 278) a některé krejčary z r. 1633 (č. 258, 260), nebo je vsazena tečka mezi tisícovku a stovku a mezi stovky a desítky, viz desetidukát z r. 1633 a krejcar téhož ročníku (č. 259), anebo je letopočet rozdělen tečkou mezi stovkami a desítkami (viz groše a krejčary z roku 1635 a Huberovy krejčary z r. 1635 a větší část z roku 1636).

3

Mincovna v Olomouci

a) za Martina Fritsche

Za úřadování mincmistra Martina Fritsche vyšly z olomoucké mincovny v letech 1625 až 1635 desetidukát, pětidukát, dvoudukát, dukát, dvoutolar, tolar, groše a krejčary: r. 1625 krejčary, r. 1626 groše a krejčary, r. 1627 groše a krejčary, r. 1628 tolar, groše a krejčary, r. 1629 desetidukát, pětidukát, dvoudukát, dukát, dvoutolar, groše a krejčary, r. 1630 desetidukát, pětidukát, dvoudukát, groše a krejčary, r. 1631 groše a krejčary, r. 1632 groše a krejčary, r. 1633 desetidukát, groše a krejčary, r. 1634 groše a krejčary, r. 1635 groše a krejčary.

Ražby	Rok					
	1629	1630	1633			
Desetidukát	1629	1630	1633			
Pětidukát	1629	1630				
Dvoudukát	1629	1630				
Dukát	1629					
Dvoutolar	1629					
Tolar	1628					
Groše	1626	1627	1628	1629	1630	1631
	1632	1633	1634	1635		
Krejčary	1625	1626	1627	1628	1629	1630
	1631	1632	1633	1634	1635	

Při popisování mincí zachováváme tytéž zásady, kterými jsme se řídili ve svých dřívějších studiích: Mince moravských stavů, Dlouhá mince na Moravě a Moravská mince po kaladě, oddíl Zwirnerovo a Wohnsiedlerovo mincování na Moravě. K první minci každého typu připojujeme podrobný popis a doplňujeme jej případným odvoláním na vyobrazení kyty orlího ocasu v textu kapitoly 2. (Rozbor mincí) nebo také ještě odvolávkou na vyobrazení mince. Přitom udáváme číslo tabulky a číslo mince. Hvězdičkou u pořadového čísla naznačujeme, že mince je vyobrazena buď oboustranně anebo pouze po lici nebo po rubu. Odvolávka na minci z jiné skupiny má na mysli jen její příbuznou ikonografii. Značku mincovny nebo značku mincmistra zaznamenáváme na příslušném místě podle jejího umístění v popisu. Známe-li značku v několika kresbách, připojujeme ke zkratce značky mincovny (zm) nebo ke zkratce značky mincmistra (zmm) ještě příslušné číslo, shodné s vyobrazením v textu kap. 2.

Pro varianty obrazů mincí zakládáme samostatnou skupinu s odvoláním na příbuznou skupinu. K rychlé orientaci uvádíme napřed některé podstatné charakteristické znaky, společné s citovanou skupinou a potom upozorňujeme na odchylky v podrobnostech.

Varianty ve zkratkách popisu, v rozdělovacích znaménkách, ve značce mincovny neb mincmistra na mincích týchž obrazů shrnujeme do jedné společné skupiny. Obsahuje-li tato skupina několik variant, podáváme úplný popis na lici a na rubu pouze u první mince, u ostatních vyznačujeme pouze odchylky ve znění zkratky, znaménka, značky mincovny nebo značky mincmistra. Stejně znění zkratk, znamének nebo značek vynecháváme a mezeru vyplňujeme vodorovnou čarou. Tak vyznačujeme odchylky v popisu od mince bezprostředně předcházející. Nečitelná písmena v popisu vyznačujeme vodorovnou čarou (pomlčkou). Číselná řada Fritschových mincí navazuje na poslední číslo Wohnsiedlerovy mince z olomoucké mincovny.

1625

Krejčary

- I. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí v brnění se španělským límcem, naznačeným zubatou čarou. Šňůrovité stuhly u věnce jsou esovitě zahnuté a vytvářejí zkrřížením očko. Pod poprsím je značka mincmistra MF v závorkách (srov. tab. XIX, č. 142).
- R: jako na Wohnsiedlerových krejcarech z olomoucké mincovny skup. VII. z r. 1625; pod korunkou v popisu orel s chocholkami na hlavách, s roztaženými pazoury a s paprsky mezi letkami, má hodnotu v oválu na prsou, vyjádřenou arabskou číslicí. Ocas orla je vytvořen z větvena, zakončeného vypuklou vidlicí, jejíž pravé rameno je rozštípeno ve dvě. Po stranách větvena jsou dva do stran zakřivené, ve dva úkrojky rozdělené stvolý (orel IV. typu brněnské mincovny) (srov. vyobr. č. 46 a tab. XVI, č. 142).

142. L: FERD · II · DG · R zmm7 ISAGHBR rz88
 R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1625 ·
 Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen Wien.

1626

Groše

- I. L: poprsí s úzkým španělským límcem má u věnce lýrovitě vřající stuhy. Po krunýři splývá ozdobný pruh, k rameni zúžený, a pod krkem má do úhlu lomený žlábek (poprsí III. typu brněnské mincovny). Pod poprsím v opisu je značka mincmistra v závorkách (*srov. tab. XVI, č. 143*).
- R: orel pod korunkou v opisu má na prsou rak.-burg. štítek. V křídlech o šesti letkách trčí paprsky pod letkami. V pr. pazouře drží meč a v l. žezlo. Ocas orla je složen ze dvou párů pod sebe řaděných, na vřeteně navlečených, vstřícných stvolů, v horní řadě krátkých a vydutých, ve spodní spojených do svorky, jejíž hrot zaniká ve vřeteně. Hodnota v opisu pod orlem je umístěna v oválu s berličkovým křížkem (*srov. tab. XVI, č. 143 a vyobr. 56*).
143. L: FERDI · II · D · G zmm9 · R · I · S · A · G · H · B · R rz96
 R: ARCHID · A · D · 3 · B · MA · M · 1626 ·
 Národní museum, Chaurova sb., 21,7 mm/1,75 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí se zdobným pruhem na krunýři a na prsou pod krkem do úhlu lomený žlábek (*srov. tab. XVI, č. 143*).
- R: jako předch. skup. I., ale v kytě orlího ocasu jsou stvolý v horní řadě vypuklé a ve spodní vyúsťují konce svorky hrálovitě. Nad každým z ramen svorky je shora přilípnutý vypuklý oblouček (*viz tab. XVI, č. 144 a vyobr. č. 57*).
144. L: FERDI · II · D · G zmm9 · R · I · S · A · G · H · B · R rz90
 R: ARCHID · A · D · 3 · B · MA · M · 1626 ·
 Národní museum, 21,5 mm/1,526 g.

Krejčary

- I. L: jako na předch. groši skup. I.; poprsí v brnění se zdobným, k rameni zúženým pruhem na krunýři a stuhy lýrovitě rozevřené.
- R: jako na předch. krejčaru 1625; v orlím ocasu dva vstřícné do dvou úkrojků rozdělené stvolý navlečené na vřeteně, zakončené vypuklou vidlicí (*srov. vyobr. č. 46*).
145. L: FERDI · IID · G · zmm9 · R · I · S · A · G · H · B · R ·
 R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1626 ·
 Sb. H. Janovského, 16,9 mm/0,631 g.

1627

Groše

- I. L: neznámého obrazu, značka mincmistra MF
 R: neznámé kresby

146. L: FERD · II · D · G zmm10 R
 Další znění opisu není citováno.
 R: ARCHID · A · D · 3 · B · M · A · M · 1627
 Monatsblatt d. Num. Ges., Wien,⁵⁸⁾ 1892, str. 116, č. 12.
 II. L: a R: neznámého obrazu se značkou O
147. L: opis neznám
 R: opis neznám
 Mitt. d. Clubs f. Münz- u. Med. Freunde,^{52a)} 1897, str. 233.

Krejčary

- I. L: jako na předch. krejčaru 1626; poprsí se zdobným, k rameni se zúžujícím pruhem na krunýři (*srov. tab. XVI, č. 150*).
- R: jako na předch. krejčaru 1625; v orlím ocasu dva vstřícné stvolý, rozdělené do dvou úkrojků a navlečené na vřeteně, zakončené vydutou vidlicí (*srov. tab. XVI, č. 153*).
148. L: FERDI · II · DG zmm8 · R · I · S · A · G · H · B · R ·
 R: ARCHID · A · D · BVR · MA · M · 1627
 Letopočet předělán z 1626.
 Národní museum, 17,1 mm/0,832 g.
149. L: ————— D · G zmm7 —————
 R: ————— MO · 1627 ·
 Písmena A a V v opisu větší typy.
 Národní museum, Chaurova sb., 17,2 mm/0,785 g.
150. L: ————— IID · G zmm10 ————— GH · —————
 R: —————
 Písmena A a V v opisu větší typy.
 Sb. A. Rumpla, 17,2 mm/0,737 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí se zdobným pruhem, u ramene zúženým, ale stuhy u věnce jsou vyjádřeny pouhým kroužkem (*srov. tab. XVI, č. 151*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva vstřícné, do dvou úkrojků rozdělené stvolý, navlečené na vřeteně, zakončené vypuklou vidlicí (*srov. vyobr. č. 46*), ale hodnota vyjádřená římskou číslicí.
151. L: FERDI · II · DG · R · zmm5 · I · S · A · G · H · B · R ·
 R: · ARCHI · D · A · D · B · MA · MO · 1627
 Písmena CH a O v opisu větších typů.
 Národní museum, 17,3 mm/0,691 g.

⁵⁸⁾ Tam uváděná značka MF je mylně vykládána jako značka mincmistra Matyáše Fellnera z Feldecku. Jmenovaný neměl v kritické době žádný poměr k olomoucké mincovně a byl jen mincmistrem ve Vídni.

^{52a)} Ing. Lad. Červinka má také za to, že Martin Fritsch razil v Mikulově r. 1627 mince se značkou O (Mince a mincovnictví markrabství moravského, str. 83). Hodnotu mincí, které byly takto značené, však neuvádí. Tento záznam Červinkův, stejně jako záznam v Mitteilungen des Clubs für Münz- und Medaillenfreunde, roč. 1897, str. 233 (E. F. Gebert, Fünfzig Jahre österreichischer Münzgeschichte in Münzen) zakládá se patrně na nějakém omylu. Z tohoto roku 1627 známe z mikulovské mincovny celou řadu krejčarů — některé z nich zakončují opis na rubu zkratkami MA MI, charakteristickými pro mikulovskou mincovnu, které jsou výlučně značené značkou mincmistra Martina Fritsche MF. Značka mincovny O vyskytuje se poprvé na groších a krejčarech Martina Fritsche r. 1628.

- III. L: jako předch. skup. I., ale stuhy u věnce znázorněny rovnými, do úhlu rozevřenými páčkami, připájenými ke kroužku (*srov. tab. XVI, č. 152*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva vstříčné stvoly, rozdělené do dvou úkrojků a navlečené na vřeteno, zakončené vypuklou vidlicí (*srov. vyobr. č. 55*).
152. L: FERDI · II · DG · R · zmm10 I · S · A · G · H · B ·
Zkratka R (Rex) vynechána.
R: ARCHI · D · A · D · BVR · MA · MO · 1627 ·
Písmena A a V v opisu větší typy.
Národní museum, 17,1 mm/0,782 g.
- IV. L: v hl. vnitř. kruhu poprsí v krunýři, vroubeném na rameni a na prsou úzkou lištičkou. Ke kroužku u věnce připojené stuhy klešovitě rozevřené (*srov. tab. XVI, č. 153*).
- R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu vřeteno zakončeno vypuklou vidlicí, ale hodnota vsazena do kroužku na prsou orla a v křídlech chybí paprsky mezi letkami (*srov. tab. XVI, č. 153*).
153. L: FERDI · II · DG · zmm4 R · I · S · A · G · H · BR
R: ARCH · D · A · D · B · MA · MO · 1627
Národní museum, 17,2 mm/0,658 g.
- V. L: jako předch. skup. I.; poprsí se zúženým pruhem u ramene, ale stuhy u věnce znázorněny páčkami, vytvářející s kroužkem ležatou osmičku se zkoseným zadním kroužkem (*srov. tab. XVI, č. 154*).
- R: jako předch. skup. V.; v orlím ocasu vřeteno zakončené vypuklou vidlicí bez paprsků mezi letkami, ale hodnota v oválu.
154. L: FERDI · II · DG · R · zmm6 I · S · A · G · H · B · R ·
R: ARCHID · D · A · D · BVR · MA · MO · 1627
Zkratka D opakována a písmena A, I a V větší typy.
Národní museum, 17,2 mm/0,737 g.
- VI. L: jako předch. skup. I.; poprsí se zúženým pruhem, ale krunýř vybaven ještě nárameníky a stuhy u věnce znázorněny lýrovitě otevřenými páčkami nebo ve tvaru prodloužených broučích kusadel anebo ve tvaru ležaté osmičky se zkoseným zadním kroužkem (*srov. tab. XVI, č. 155, 156, 157*).
- R: jako předch. skup. IV.; orel bez paprsků mezi letkami a v orlím ocasu vřeteno zakončené vypuklou vidlicí (*srov. tab. XVI, č. 155, 156*).
155. L: FERDI · II · DG · R · zmm8 I · S · A · G · H · B · RE rz77
Stuhy u věnce lýrovitě otevřené.
R: · ARCID · A · D · B · M · A · M · I · 16 · 2 — rz93
Sb. inž. Jar. Hájka, 17,3 mm/0,86 g.
156. L: ————— R · I · zmm7 S · ————— R ·
Stuhy u věnce ve tvaru prodloužených broučích kusadel.
R: ARCHI · D · A · D · BV · MA · MI · 1627
Národní museum, 17,3 mm/0,869 g.
157. L: ————— R · zmm10 I · S · ————— BR
Stuhy u věnce ve tvaru ležaté osmičky se zkoseným zadním kroužkem.
R: ————— 1627 ·
Sb. K. Ditricha, 17,4 mm/0,787 g.
- VII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí v krunýři s nárameníky.
R: jako předch. skup. III.; orel s paprsky mezi letkami a v orlím ocasu vřeteno zakončené vypuklou vidlicí, ale pazoury vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem.
158. L: FERDI · II · DG · R · zmm7 I · S · A · G · H · B · RE křížek
R: ARCHID · A · D · BVR · MA · MO · 1627 ·
Čermák-Skrbek, III., č. 551.

- I. L: ve dvojitěm vnitř. kruhu hl. a ze sekaných perliček, nahoře prolomeném je poprsí oděné do bohatě vyšíváného pláště, sepnutého na pravém rameni sponou ve tvaru sedmiplátkového květu. Na prsou má řádový řetěz s přivěšeným rounem, na protáhlém krku široký španělský límec velikého průměru a u věnce široké, vyšíváné vlající stuhy. V opisu pod poprsím je umístěna značka mincovny (*srov. tab. XV, č. 159*).
- R: pod korunou, posetou perlami je ve dvojitěm vnitř. kruhu hl. a ze sekaných perliček orel s říšským jablkem mezi hlavami. Bohatě vyšíváné stuhy pod korunou, obrácené v sousedství horních letek k opisu prochází opisem, dosahují vnější kruh a jsou opatřeny na konci pravé stuhy písmenem H, na konci levé písmeny A a V v ligatuře. Prsa zdobí mnohopolý řádovým řetězem lemovaný štít se čtvrceným středním štítkem. Ve špicí, dělicí patu hlavního štítu je moravská orlice. V křídlech o šesti letkách tři pod letkami paprsky. Ocas orla je vytvořen ze dvou párů na vřeteno navlečených, vstříčných stvolů, opatřených postranními prapory, v horní řadě vydutých, ve spodní spojených do veliké ploché svorky, zatočených na konci do vnitřních nedovřených oček. Vřeteno se rozchází do vidlice a je na konci ramen zakončeno očkem (*srov. tab. XV, č. 159 a vyobr. č. 42*).
159. L: FERDINANDVS : II zm14 D · G · R · I · S · A · G · H · B · RE rz67
R: ARCHI · D · AVS · DV BVR · MA · MO · 1628
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

- I. L: ve dvojitěm, hl. vnitř. kruhu, dole přerušeném má poprsí, oděné do brnění s hlavíčkou na pravém rameni a opatřené zdobnou šerpou křížem přes prsa, u krku španělský límec. Přehozený plášť je pod ramenem sdrhnut do dvou obloučků. U věnce vlají vlnitě dvě souběžné, šňůrovité stuhy. Pod poprsím v opisu je vsazena do oválu hodnota (*srov. tab. XVI, č. 160*).
- R: orel pod korunou v opisu má na prsou burg.-rak. štítek, v křídlech po sedmi letkách, v pr. pazouru meč a v l. žezlo. Kyta orlího ocasu je sestrojena ze dvou pod sebe řaděných párů vstříčných stvolů, v horní řadě vydutých a spojených vnitřními konečky do krokve, ve spodní řadě spojených do veliké ploché svorky, na konci zatočených do vnitřních závitků. Mezi závitky je vtěsnána dvouzubá ostruha, sevřená shora svorkou s konci zatočenými do vnitřních závitků (viz vyobr. č. 58). V opisu pod orlem je značka mincovny: OL (*srov. tab. XVI, č. 160*).
160. L: · FERDI · II · D · G · R · 3 I · SA · G · H · B · REX : rz83
R: · ARCHI DV · AV zm13 DV · B · C · T · 1628
Národní museum, 20,8 mm/1,513 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; ve dvojitěm vnitřním kruhu poprsí v brnění, zdobeném na pravém rameni hlavíčkou a zdobnou šerpou křížem přes prsa (*srov. tab. č. 160*).
- R: jako předchozí skup. I.; na prsou orla burg.-rak. znak a v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů na vřetenu s dvouzubou ostruhou, ale pod orlem v opisu značka mincovny O (*srov. tab. XVI, č. 166*).
161. L: · FERDI · II · D · G · 3 · R · I · S · G · H · B · REX · rz84
Zkratka A (Augustus) je vynechána.
R: ARCHIDV · AV · zm21 DV · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, 21 mm/1,617 g.

162. L: _____
Zkratka A (Augustus) vynechána.
R: ·ARCHI· — zm21 — B: — 1628
Sb. H. Janovského, 20,8 mm/1,628 g.
163. L: FERDI · — R · 3 · I · SA · — REX rz84
R: — zm21 · DV —
Národní museum, 20,7 mm/1,649 g.
164. L: ·FERDI: — R 3 — S · A · — RE : rz83
R: ARCHI · — A · zm24 · D · V · B — 1628 ·
Čermák-Skrbek, III., č. 546.
- III. L: jako předch. skup. I.; poprsí v brnění s hlavičkou na pravém rameni a zdobná šerpa křížem přes prsa, ale vnitř. kruh jednoduchý (*srov. tab. XVI, č. 166*).
R: jako předch. skup. II.; na prsou orla burg.-rak. štítek a v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů s dvouzubou ostruhou, ale kroužky kol hlav (*srov. tab. XVI, č. 165*).
165. L: ·FERDI · II · D · GR 3 · ISA · G · H · B · REX rz91
R: ·ARCHI · DVA · zm29 · D · V · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, 20,9 mm/1,552 g.
- IV. L: jako předch. skup. III.; poprsí v brnění, na pravém rameni hlavička, přes prsa zdobná šerpa křížem v jednoduchém vnitř. kruhu (*srov. tab. XVI, č. 166*).
R: jako předch. skup. III.; v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů s dvouzubou ostruhou, ale bez kroužků kolem hlav (*srov. tab. XVI, č. 166*).
166. L: FERDI · IID · GR · 3 · ISA · G · H · B · REX rz92
R: ·ARCHI · DV · A · zm29 · DV · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, 21,2 mm/1,634 g.
167. L: ·FERDI : II · DG · — · I · SA · — RE : rz84
R: — zmm29 DV · —
Národní museum, 21 mm/1,834 g.
- V. L: v dvojitém vnitř. kruhu poprsí jako v předch. skup. I., v brnění, na pravém rameni hlavička a křížem přes prsa zdobná šerpa, ale spodní souběžná stuha u věnce delší a na konci opatřená kruhovitou propadlinou (*srov. tab. XVI, č. 170*).
R: jako předch. skup. II.; v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů a dvouzubá ostruha (*srov. tab. XVI, č. 166*).
168. L: FERDI · IID · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · RE rz84
R: ·ARCHI · DVAV · zm21 DV · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, 21 mm/1,615 g.
- VI. L: jako předch. skup. V.; poprsí se stuhou u věnce, zakončenou kruhovitou propadlinou, ale v jednoduchém vnitř. kruhu (*srov. tab. XIX, č. 170*).
R: jako předchozí skup. II.; v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů a dvouzubá ostruha (*srov. tab. XVI, č. 166*).
169. L: ·FERDI · II · D · G · 3 · R · I · S · A · G · H · B · RE : rz84
R: ·ARCHI · DV · A zm21 DV · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše,⁵⁴) 20,9 mm/1,712 g.
170. L: — SA · —
R: — DVA · zm29 · DV · —
Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,499 g.
171. L: FERDI · — DG · R · 3 · I · S · — RE —
R: — DV · A · zm29 DV · —
Národní museum, 20,8 mm/1,471 g.

⁵⁴) Srov. Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (dále: Nálezy mincí), III., str. 110, čís. 3422; NČČsl XIX, 1905, str. 230–232.

- VII. L: poprsí v hl. vnitř. kruhu má u krku široký švédský límec, zdobený klínovitými zářezy, zakončenými puntíky, a je zahaleno do podélně zřaseného pláště. Pr. rameno je vyznačeno obloučkem a úseč jeho je vroubkovitě zakončená (*srov. tab. XVI, č. 173*). Široká stuha u věnce je svázána v kolmou stužku s uzlem nad límcem.
R: jako přech. skup. II.; v orlím ocasu dva páry vstříčných stvolů a dvouzubá ostruha (*srov. tab. XVI, č. 166*).
172. L: FERDI · II · D : G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · R · rz82
R: ·ARCHI · DVA zm25 · DV · B · C · T · 1628 ·
Národní museum, 20,9 mm/1,602 g.
173. L: — · I · —
R: — DV · A · zm29 — B : —
Sb. H. Janovského, 20,2 mm/1,784 g.
174. L: —
R: — AV zm25 —
Národní museum, 20,7 mm/1,432 g.

Krejčary

- I. L: poprsí se širokým španělským límcem má u věnce dvě souběžné, vlnitě vlnící stuhy. Plášť je na pr. rameni sdrhnut mezi dvěma kotoučky do dvou dvojitých obloukovitých záhybů (*srov. tab. XVI, č. 179*).
R: v oválu na prsou orla je hodnota, vyjádřená římskou číslicí. Křídla mají po šesti letkách. Kyta orlího ocasu je znázorněna dvěma pod sebe řaděnými páry na větenu navlečených vstříčných stvolů. V horní řadě jsou stvolů krátké, vyduťté a vnitřními konečky spojené; ve spodní řadě jsou posazeny na dolní konec větenu, spojeny do ploché svorky a zatočeny na koncích do vnitřních závitků. Vřeteno je zakončeno odsazeným, na koso postaveným kosočtvercem (*srov. vyobr. č. 47 a tab. XVI, č. 179*).
175. L: ·FERDI · II · D · G · R · I · S · G · H · B · R ·
Zkratka A (Augustus) je vynechána.
R: ·ARCHID · A · zm31 DV · B : C · T · 1628
Čermák-Skrbek, III., č. 552.
176. L: —
Zkratka A (Augustus) vynechána.
R: ARCHID · A — D · —
Národní museum, 15 mm/0,571 g.
177. L: —
Zkratka A (Augustus) vynechána.
R: — AV zm36 — BV · —
Národní museum, 15,5 mm/0,682 g.
178. L: FERDI · — A · — R rz90
R: ARCHI · D · A zm24 D : B · —
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
179. L: — DG · —
R: ·ARCHI · zm24 D ·
Sb. H. Janovského, 15,5 mm/0,9 g.
180. L: — D · G · — IS · — R · rz81
R: ARCHI · — zm25 DB · CT · —
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.⁵⁵)

⁵⁵) Viz Nálezy mincí, III., str. 108, čís. 3414; NČČsl XX, 1951, str. 90–92.

- 181 L: • FERDI • I • S • rz89
Zkratka A (Augustus) vynechána.
R: • ARCHI • zm25 D • B • C •
Sb. H. Janovského, 15,2 mm/0,861 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí s pláštěm, na rameně sdrhnutým mezi dvěma kotoučky, ale z vlnicích stuh u věnce spodní kratší (viz tab. XVI, č. 182).
R: jako předch. skup. I.; v ocasu orla jsou dva páry vstřícných stvolů a vřeteno zakončeno odsazeným kosočtvercem (srov. tab. XVI, č. 179).
182. L: • FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R •
R: • ARCHID • A • zm24 D • B • C • T • 1628
Sb. C. Meduni, 15,4 mm/0,712 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; poprsí s pláštěm sdrhnutým do dvou dvojitých záhybů, ale na rameně místo kotoučků ležatý křížek (srov. tab. XVII, č. 183).
R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva páry stvolů na vřetenu, zakončeném kosočtvercem na koso postaveným (viz tab. XVI, č. 179).
183. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • G • H • B • R rz90
Zkratka A (Augustus) je vynechána.
R: • ARCHI • D • A zm24 D • B • C • T • 1628
Národní museum, 15,2 mm/0,795 g.
- IV. L: jako předch. skup. III.; poprsí s ležatým křížkem na pr. rameně, ale u věnce pouze jedna rozštípnutá stuha (srov. tab. XVII, č. 184).
R: jako předch. skup. I., ale kroužky kolem hlav, v křídlech po sedmi letkách a hodnota ve vykrajovaném renesančním štítku. V ocasu orla je mezi závitky spodní svorky místo kosočtverce zavěšen do vlnovky zohýbaný stvol (srov. vyobr. č. 48 a tab. XVII, č. 184).
184. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • G • H • B • R rz89
Zkratka A (Augustus) vynechána.
R: • ARCHI • D • A zm24 D • B • C • T • 1628 •
Národní museum, 15,3 mm/0,703 g.
- V. L: poprsí v hl. vnitř. kruhu má široký španělský límeč na nepatrně protáhlém krku a u věnce dvě souběžné vypuklé stuhy, vlnitě vlnící. Přehozený, do podélných záhybů zřasený plášť je naznačen několika čarami a odhalené rameno vypuklým obloučkem (srov. tab. XVII, č. 185).
R: od korunky v opisu spouští se dvě vyšívané stuhy za hlavami orla ke kořenům horních letek. Na prsou je hodnota vsazena do vykrajovaného, renesančního štítku, zesíleného v sousedství krků odsazenými měsíčky. Tyto budí dojem, jako by patřily ke krkům a jako by každý z nich měl navlečen do prstenu. Kyta orlího ocasu je vytvořena z pěti nod sebe řaděných párů na vřeteno navlečených, vstřícných stvolů, v horní řadě rovných do krokve sestavených, v dalších čtyřech vydu-
tých a vnitřními konečky spojených. Spodní řada stvolů je zakončena vnějšími závitky (srov. vyobr. č. 49). Jinak má orel jako v předch. skup. IV. v křídlech po sedmi letkách a pazoury vyzbrojeny (viz tab. XVII, č. 185).
185. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R rz81
R: ARCHI • D • A • zm24 D • B • C • T • 1628
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,90 g.
- VI. L: poprsí v hl. vnitř. kruhu má široký švédský límeč, zdobený klínovitými zářezy. Široká stuha u věnce je svázána v kolmou stužku (motýlka) s uzlem nad límcem. Plášť je na rameně sdrhnut do dvou podélných záhybů a odhalené rameno je naznačeno dvěma malými krokviemi (viz tab. XVII, č. 187).
R: jako předch. skup. V.; orlí ocas složen z pěti pod sebe řaděných párů dílem rovných, dílem vyduťtých stvolů, ale bez stuh pod korunkou (viz tab. XVII, č. 186).

186. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R rz89
R: • ARCHI • D • A • zm24 • D • B • C • T • 1628 •
Národní museum, 16 mm/0,818 g.
- VII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí se švédským límcem, kolmá stužka u věnce s uzlem nad límcem (srov. tab. XVII, č. 187).
R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu dva páry stvolů a vřeteno zakončeno na koso postaveným kosočtvercem (srov. tab. XVI, č. 179).
187. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R rz89
R: • ARCHID • A • zm24 • D • B • C • T • 1628
Národní museum, Chaurova sb., 16,7 mm/0,72 g.

1629

Desetidukát

- I. L: ve dvojitěm hl. vnitř. kruhu poprsí se širokým, klínovitými zářezy zdobeným švédským límcem je zahaleno do bohatě zřaseného pláště, shrnutého na pravém rameni do podélných záhybů pod dvoudílnou sponou. Spona se skládá ze sedmiplátkové květy, z něhož vycházejí dva do stran zahnuté trubkovité květy s přečnívajícím pestíkem. Mezi nimi je zavěšen k hornímu květu podlouhlý přívěsek. U věnce vlají široké, bohatě vyšívané stuhy (srov. tab. XV, č. 188).
R: jako na předch. tolaru skup. I. z r. 1628; orel s mnohopolým znakem na prsou, lemovaným po stranách širokým řadovým řetězem; v orlím ocasu dva páry vstřícných stvolů, spodní spojené do ploché svorky a zatočené do nedovřených oček. Vřeteno je zakončeno vidlicí. Ale vyšívané stuhy pod korunkou v opisu sahají pouze k vnitř. kruhu (srov. vyobr. č. 42 a tab. XV, č. 188).
188. L: • FERDINANDVS • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R • rz68
R: rz77 ARCHI rz77 D rz77 AVS rz77 DV rz77 BVR rz77 MA rz77 MΘ rz77
1629 rz77
Staatliche Münzsammlung, München.

Dvoudukát

- I. L: v trojím hl. vnitř. kruhu králova postava, opásána kordem, rozděljuje hlavou a žezlem začátek a konec opisu. U věnce vlají dvě souběžné nitkovité vyduťtější stuhy. Na prsou je zavěšeno rouno na šňůře. V pravici má král žezlo, v levici říšské jablko. V opisu pod nohama je umístěna značka mincmistra M-F po stranách rak.-burg. štítku. Slova příp. zkratky odděluje čtyřlístek s paprsky (srov. vyobr. 72 a tab. XV, č. 189).
R: ve dvojitěm hl. vnitř. kruhu pod korunkou v opisu má orel s říšským jablkem mezi hlavami na prsou mnohopolý, řadovým řetězem lemovaný znakový štít se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špicí dělicí patu hlavního štítu. V křídlech je po sedmi letkách. V pr. pazouře je meč, v l. žezlo. Kyta orlího ocasu je složena ze dvou pod sebe řaděných plochých vodorovných svorek. Pod orlem v opisu je značka mincovny v oválu (srov. vyobr. č. 44 a tab. XV, č. 189).
189. L: rz72 FERDI rz72 II rz72 DG zmm2 R • I • S • A • G • H • B • R • rz72
R: rz73 ARCHI rz73 DVX rz73 A • zm21 • DV • B • C • T 1629 rz73
Národní museum, Chaurova sb., 25,5 mm/6,82 g.

Dukát

- I. L.: v dvojitém hl., nahoře i dole přerušeném vnitř. kruhu drží rozkročená, korunovaná postava krále v brnění, opásána kordem, v pravici žezlo, v levici říšské jablko. U krku má španělský límec a na prsou zlaté rouno, zavěšené na šňůrovité stuze. V opisu u nohou je značka mincovny v oválu (*srov. tab. XV, č. 190*).
- R.: v hl. vnitř. kruhu pod korunou v opisu drží orel, zdobený na prsou mnohapolým, řadovým řetězem lemovaným štítkem se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špičce, dělicí patu hlavního štítku, v pr. pazouru meč, v l. žezlo. Krky má rozrostlé do vidlice. Kytu orlího ocasu vytvářejí dva páry pod sebe řaděných vstřícných stvolů, spojených do svorek. Pod orlem v opisu je umístěn korunovaný rak.-burg. štítek (*srov. tab. XV, č. 190*).
190. L.: • FERDINA • II • D • zm21 • G • R • I • S • A • G • H • B • R •
R.: • ARCHI • DVX • A • DVX • V • C • T • 1629 •
Moravské museum, 22,3 mm/3,465 g.

Dvoutolar

- I. L.: jako na předch. desetidukátu skup. I.; poprsí se širokým švédským límcem a s vyšívanými širokými stuhami zu věnce; plášť shrnutý do podélných záhybů pod dvoudílnou sponou na pr. rameni (*srov. tab. XV, č. 188*).
- R.: jako na předch. desetidukátu skup. I.; mnohapolý znak na prsou orla, v orlím ocasu dva páry vstřícných stvolů, spodní stvol spojené do svorky a zatočené na koncích do nedovřených oček; vyšívané široké stuhy pod korunou nad orlem, obrácené v sousedství hrotů horních letek k opisu sahají pouze k vnitř. kruhu (*srov. tab. XV, č. 188*).
191. L.: • FERDINANDVS • II • zm29 • D • G • R • I • S • A • G • H • B • R • rz68
R.: rz 77 ARCHI rz77 D rz77 AVS rz77 DV rz77 BVR rz77 MA rz77 MØ rz77 1629 rz77
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Groše

- I. L.: jako předch. skup. VII. z r. 1628; poprsí se švédským límcem, zdobeným klínovitými zářezy, zakončenými puntíkem, zahaleno do podélně zřaseného pláště, uzel stužky u věnce nad límcem, úseč ramene zakončena vroubkovitě, vnitř. kruh jednoduchý (*srov. tab. XVI, č. 173*).
- R.: jako předch. skup. II. z r. 1628; na prsou orla burg.-rak. štítek a v orlím ocasu dva páry vstřícných stvolů na větenu a dvouzubá ostruha (*srov. tab. XVI, č. 166 a vyobr. č. 58*).
192. L.: FERDI • II • D • G • R • 3 • I • S • A • G • H • B • R • rz82
R.: ARCHI • DV • A • zm25 DV • BC • T • 1629
Národní museum, 21 mm/1,422 g.
- II. L.: v dvojitém hl. vnitř. kruhu poprsí jako ve skup. I. se švédským límcem, v bohatě zřaseném plášti, úseč ramene vroubkovitě zakončená a uzel stuhy u věnce nad límcem (*srov. tab. XVI, č. 197*).
- R.: jako předch. skup. I.; na prsou orla burg.-rak. štítek a v orlím ocasu na větenu dva páry vstřícných stvolů a dvouzubá ostruha.

193. L.: FERDI • II • D • G • 3 • R • I • S • A • G • H • B • R rz69
R.: • ARCHI • DVA • zm25 DV • B • C • T • 1629 •
Národní museum, 20,8 mm/1,661 g.
194. L.: _____
R.: _____ DVA zm23 _____ - 1629
Národní museum, 21 mm/1,727 g.
195. L.: _____
R.: _____ DV • A • zm21 • DV • _____ 1629 •
Národní museum, 20,6 mm/1,524 g.
196. L.: FERDI • _____
R.: _____ zm24 DV • _____
Čermák-Skrbek III., č. 547.
- III. L.: jako předch. skup. II.; v dvojitém vnitř. kruhu poprsí se švédským límcem v bohatě zřaseném plášti, uzel stuhy nad límcem, úseč ramene vroubkovitě zakončená (*srov. tab. XVI, č. 197*).
- R.: jako předch. skup. I.; na prsou orla burg.-rak. štítek, v orlím ocasu dva páry stvolů a ostruha, ale paprsky mezi letkami (*viz tab. XVI, č. 197*).
197. L.: • FERDI • II • D • G • R • 3 • I • S • A • G • H • B • RE • rz70
R.: ARCHI • DVA • zm25 DV • B • C • T • 1629
Národní museum, nález Radvanec I. díl,⁵⁶⁾ 20,6 mm/1,572 g.
- IV. L.: jako předch. skup. II.; v dvojitém vnitř. kruhu poprsí se švédským límcem v podélně zřaseném plášti, ale uzel kolmé stužky (motýlka) ve výši švédského límce (*srov. č. 198*).
- R.: jako předch. skup. I.; na prsou orla burg.-rak. štítek a v orlím ocasu dva páry stvolů a dvouzubá ostruha (*srov. tab. XVI, č. 166*).
198. L.: FERDI • II • D • G • 3 • R • I • S • A • G • H • B • R rz69
R.: • ARCHI • DVA • zm25 DV • B • C • T • 1629 •
Národní museum, 20,7 mm/1,664 g.
- V. L.: v dvojitém vnitř. kruhu poprsí jako na předch. groši skup. II. v bohatě podélně zřaseném plášti, stuha u věnce svázaná v motýlka s uzlem nad límcem, ale pod poprsím místo hodnoty značka mincovny (*srov. tab. XVII, č. 208*).
- R.: jako předchozí skup. I.; v orlím ocasu dva páry stvolů a dvouzubá ostruha, ale pod orlem v opisu místo značky mincovny hodnota v oválu (*viz tab. XVII, č. 207*).
199. L.: • FERDI • II • D • G • R • zm28 I • S • A • G • H • B • REX • rz71
R.: • ARCHI • DV • AV • 3 • DV • B • C • T • 1629 •
Národní museum, 20,7 mm/1,682 g.
200. L.: _____ RE • X • _____
R.: _____ A • _____
Čermák-Skrbek, III., č. 548.
201. L.: • FERD • I • I • I _____ R • E • X _____
R.: _____ D • _____ 1629
Národní museum, 21,1 mm/1,251 g.

⁵⁶⁾ Nálezy mincí, III., str. 115, čís. 3446; NČČsl XX, 1951, str. 93–96. Při podrobné prohlídce celého nálezu zjistil jsem ještě další moravský groš. Jeho určení bylo pro zcela nečitelnou značku mincovny bez podrobné znalosti charakteristiky moravského mincovního materiálu z doby třicetileté války nemožné. Jde o posmrtný groš Ferdinand II. z r. 1637 s titulem Ferdinand III. (*srov. tab. č. 6 z oddílu Mincovníctví Ferdinanda III. na Moravě*). Tím se změnil počet moravských mincí v tomto nálezu ze 14 na 15 kusů.

202. L: FERDI · II · DG · zm21 · I · RE · rz86
R: DV · 1629 ·
Národní museum, 20,7 mm/1,687 g.
203. L: FERDI · RE rz90
R: ARCHI · BC ·
Národní museum, 20,5 mm/1,528 g.
204. L: D · G · zm21 R · R rz90
R: ·
Národní museum, 20,8 mm/1,603 g.
205. L: D · G · zm21 · R · R · rz86
R: DV · B · C · 1629
Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,686 g.
- VI. L: jako předch. skup. V.; poprsí v podélně zřaseném plášti, uzel u kolmého motýlka nad límcem, ale vše v jednoduchém vnitř. kruhu (*viz tab. XVII, č. 206*).
R: jako předch. skup. V.; v orlím ocasu dva páry stvolů a ostruha, v opisu pod orlem hodnota v oválu (*srov. tab. XVII, č. 207*).
206. L: FERDI · II · DG · R zm21 · I · S · A · G · H · B · RE.
R: ARCHI · DV · A · 3 · DV · B · C · T · 1629 ·
Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,574 g.
- VII. L: ve dvojitým vnitř. kruhu poprsí jako v předch. skup. IV. v podélně zřaseném plášti a uzel u kolmého motýlka ve výši švédského límce, ale pod poprsím značka mincovny (*srov. tab. XVII, č. 208*).
R: jako předch. skup. V.; v orlím ocasu dva páry stvolů a ostruha, pod orlem v opisu hodnota (*srov. tab. XVII, č. 207*).
207. L: FERDI · II · D · G · R · zm21 · I · S · A · G · H · B · R · E · X · rz86
R: ARCHI · DV · A · 3 · DV · B · C · T · 1629 ·
Národní museum, 20,8 mm/1,615 g.
208. L: zm28 REX · rz71
R: DV ·
Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,792 g.
- VII. L: jako předch. skup. VI.; poprsí v podélně zřaseném plášti, uzel u motýlka nad límcem, ale vše v dvojitým vnitř. kruhu (*srov. tab. XVII, č. 209*).
R: orel s větším burg.-rak. štítkem na prsou má v otevřeném zobáku dlouhé, nahoře kotvičnaté jazyky, v křídlech po šesti letkách a pouze v levém křídle pod letkami zastrčená paprskovitá péra; orlí ocas je vytvořen ze dvou párů vstřícných, na vřeteně navlečených stvolů, spojených do svorek a na konci zahnutých do vnitřních háčků. V horní řadě se odštěpuje od stvolu úzký úkrojek. Vřeteně je zakončeno ve spodní svorce liliovitě (*srov. vyobr. č. 59 a tab. XVII, č. 209*).
209. L: ERDI · II · D · G · zm21 R · I · S · A · G · H · B · rz neznatelné
R: ARCHI · D · A · 3 · DA · B · C · T · 1629 ·
Ve zkratce DA místo V chybně A.
Sb. K. Ditricha, 20,5 mm/1,536 g.
- IX. L: ve dvojitým vnitř. hl. kruhu poprsí v podélně zřaseném plášti s kozí brádkou, zastříženou do nápadně dlouhé špičky má límec vyznačen zubatou čarou a stuhy u věnce jsou naznačeny nezvyklým způsobem, ve tvaru průřezu talířem, kde krátké kolmé břevno tvoří dno talíře a na jeho konce jsou nasazeny stuhy, zohýbané do tvaru stěn a zatočené na konci do malých závitků-kotoučků. Pod poprsím v opisu je značka mincovny (*srov. tab. XVII, č. 211*).
R: jako předch. skup. V.; v orlím ocasu dva páry vstřícných stvolů a dvouzubá ostruha a v opisu pod orlem hodnota (*srov. tab. XVII, č. 207*).

210. L: FERDI · II · DG · zm25 R · IS · A · G · H · B · R rz neznatelné
R: ARCHI · DV · A · 3 · DV · B · C · T · 1629 ·
Sb. K. Ditricha, 20,5 mm/1,565 g.
- X. L: jako předch. skup. IX.; poprsí se švédským límcem, naznačeným zubatou čarou a stuhy u věnce sestaveny do tvaru průřezu hlubokým talířem s rovným dnem (*srov. tab. XVII, č. 211*).
R: orel s burg.-rak. štítkem na prsou a s vyzbrojenými pazoury má v křídlech nestejný počet letek, v pr. šest, v l. sedm; orlí ocas je podobně vytvořen jako u skup. VIII. ze dvou párů vstřícných stvolů navlečených na vřeteně a spojených do plochých svorek s konci zahnutými do tvaru háčků, ale bez úkroju v horní řadě. Zakončení vřeteně je nezřetelné (*srov. vyobr. č. 48 a tab. XVII, č. 211*).
211. L: FERDI · II · DG · zm25 R · IS · A · G · H · B · R ·
R: ARCHI · DV · A · 3 · DV · B · C · T · 1629 ·
Sb. A. Rumlpa, 20,4 mm/1,427 g.

Krejčary

- I. L: v perl. vnitř. kruhu zavalitě poprsí se širokým španělským límcem má plášť na pr. rameni shrnutý. Pod poprsím v opisu značka mincovny (*srov. tab. XVII, č. 212*).
R: jako předch. skup. VI. z roku 1628; orel v křídlech po sedmi letkách má pazoury vyzbrojeny a hodnotu vyznačenou římskou číslicí ve vykrajovaném renesančním štítku, v sousedství krků odsazenými měsíčky zesíleném, jako by měl každý navlečen do prstenu; kyta orlího ocasu je složena z pěti párů vstřícných, na vřeteně navlečených stvolů, v horní řadě sestavených do krokve a v ostatních čtyřech řadách vydutých, vnitř. konečky spojených, pouze v poslední řadě zatočených do kotoučků. Pod orlem v opisu se opakuje značka mincovny (*srov. č. 214*).
212. L: FERDI · II · D · G · R zm32 I · S · A · G · B · REX ·
Zkratka H (Hungariae) je vynechána a písmeno S je vyryto obráceně.
R: RCHI · DVA · zm19 · DB · CT · 1629
Sb. K. Ditricha, 16,4 mm/0,791 g.
- II. L: jako na předch. krejčaru skup. VI. z r. 1628, ale v dvojitým hl. vnitř. kruhu poprsí se širokým ozdobným švédským límcem, u věnce široká stuha, svázaná v kolmou stužku (motýlka), její uzel nad límcem, plášť na pr. rameni sdrhnut do podélných záhybů, rameno naznačeno také dvěma, do sebe zasunutými malými krokveny.
R: jako předch. skup. I.; orlí ocas složen z pěti pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, v horní řadě sestavených do krokve, v ostatních čtyřech řadách vydutých a vnitř. konečky spojených a pouze ve spodní řadě zatočených do vnějších kotoučků (*srov. vyobr. č. 49 a č. 214*).
213. L: FERD · I · II · D · G · R · I · S · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHI · D · A · zm24 D · B · C · T · 1629 ·
Čermák-Skrbek, III., č. 553.
214. L: FERDI · II · DG · R · rz86
R: zm24 · D ·
Národní museum, 15,6 mm/0,801 g.
- III. L: jako předch. skup. II., ale v jednoduchém vnitř. kruhu poprsí se švédským límcem, zahalené do pláště podélně zřaseného, uzel u kolmé stužky (motýlka) nad límcem (*srov. tab. XVII, č. 187*).
R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pět párů vstřícných stvolů, v horní řadě postavených do krokve a v ostatních vydutých a spojených vnitř. konečky (*srov. č. 214*).

215. L: FERDI · II · D · G · R · IS · A · G · H · B · R ·

R: ARCHI · D · A · zm24 D · B · C · T · 1629 ·

Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,7 mm/0,766 g.

IV. L: jako předch. skup. II.; ve dvojitěm vnitř. kruhu poprsí se švédským límcem, zahalené do podélně zřaseného pláště, ale bez stuhy u věnce (viz tab. XVII, č. 216).

R: jako předch. skup. I.; v orlím ocasu pět párů vstřícných stvolů, v horní řadě sestavených do krokve, v ostatních vydutých a spojených vnitřními konečky (srov. č. 214).

216. L: · FERDI · II · DGRISGHBR ·

Zkratka A [Augustus] je vynechána.

R: ARCHI · D · A · zm21 D · B · C · T · 1629 ·

Národní museum, Chaurova sb., 16,8 mm/0,755 g.

1630

Desetidukát

I. L: poprsí se širokým, klínovitými zářezy zdobeným švédským límcem má u věnce dlouhé, šňůrovité stuhy, svázané v mašli o jedné srdčité smyčce a s konci svisle visícími. Na prsou je rouno zavěšeno na úzkém řádovém řetězu, složeném střídavě z článků podlouhlých (ocílek) a kolmých (křesadel, sršicích oheň). Na pr. rameni shrnutý plášť je sepnut sponou ve tvaru řetězového článku. Pod poprsím před úsečí ramena je značka mincmistra MF (viz vyobr. č. 1). V poprsím je vyznačena značka mincovny (srov. tab. XV, č. 217).

R: pod korunou, posetou na okraji hlavy perlami je orel s kroužky kolem hlav v provazcovitém vnitř. kruhu. Úzké vyšívané stuhy pod korunou jsou obráceny k hrotům horních letek. Prsa orla zdobí korunovaný, mnohapolý štít se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu. Znakový štít lemují široký řádový řetěz s přivěšeným rounem. Ocas orla je vytvořen z jednoho páru vstřícných stvolů, opatřených postranním praporem a spojených do ploché svorky. Vřeteno je zakončeno třemi do přeslenu postavenými stvoly s postranními prapory (srov. vyobr. č. 43 a tab. XV, č. 217).

217. L: · FERDINAND · II · D zm33 G · RO · IM · S · A · G · H · B · R^{EX} ·

R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1630

Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Pětidukát

I. L: jako na předch. desetidukátu skup. I. poprsí se švédským límcem, u věnce šňůrovité stuhy se svisle visícími konci, svázané v mašli se srdčitou smyčkou, na prsou rouno na řádovém řetězu a před úsečí ramene značka mincmistra MF (srov. tab. XV, č. 217).

R: jako na předch. desetidukátu skup. I. pod korunou úzké vyšívané stuhy obrácené k hrotům horních letek, na prsou orla mnohapolý znak korunovaný a lemovaný řádovým řetězem, orlí ocas složen z páru vstřícných stvolů a z vřetena, zakončeného třemi stvoly, sestavenými do přeslenu (srov. tab. XV, č. 217).

218. L: · FERDINAND · II · D zm33 G · RO · IM · S · A · G · H · B · R^{EX} ·

R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1630

Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Dvoudukát

I. L: ve dvojitěm, ze sekaných perliček a hl., vnitř. kruhu je rozkročena korunovaná postava krále v brnění, opásána kordem. Král drží v pravici žezlo, v levici říšské jablko. Na prsou má přivěšeno rouno na široké stuze. V poprsí mezi patama je značka mincmistra rozdělena korunovaným rakousko-burgundským štítkem (srov. vyobr. č. 3 a tab. XV, č. 219).

R: ve dvojitěm, ze sekaných perliček a hl. vnitř. kruhu má orel s říšským jablkem mezi hlavami v křídlech po sedmi letkách a paprsky mezi letkami, v pazourech drží vpravo meč, vlevo žezlo, na prsou je korunovaný, řádovým řetězem lemovaný mnohapolý štít s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu. Kyta orlího ocasu je složena ze dvou párů pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených vstřícných stvolů, v horní řadě krátkých vydutých, ve spodní dlouhých spojených do ploché svorky s vnitř. závitky na konci. Vřeteno je zakončeno liliovitě (srov. vyobr. č. 45 a tab. XV, č. 219).

219. L: FERDI · II · D · G · zmm3 · R · I · S · A · G · H · B · R ·

R: ARCHI · DVX · A · zm22 · DV · B · C · T · 1630 ·

Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Groše

I. L: ve dvojitěm hl. vnitř. kruhu je poprsí-busta v barokovém slohu s velmi úzkým švédským límcem. U věnce visí široké, vidličnatě roztažené stuhy a v poprsí pod poprsím je značka mincovny (srov. tab. XVII, č. 220).

R: orel pod korunou v poprsí má na prsou korunovaný burg.-rak. štítek, vroubený kotoučky. Na pr. křídle je vějíř letek uzavřen nahoře osmou zakrnělou letkou. V pr. pazouře drží orel meč, v l. žezlo. Kyta orlího ocasu je vytvořena ze čtyř, pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených párů vstřícných stvolů, v horní řadě krátkých, vydutých, do krokve sestavených a v ostatních třech řadách spojených do svorky. V druhé a třetí řadě jsou ramena svorky zahnutá do vnitřních, v poslední řadě do vnějších háčků. Po obou stranách přechínajícího vřetena jsou umístěny elipsovité stvoly. V poprsí pod orlem je hodnota v závorkách (srov. vyobr. č. 61 a tab. XVII, č. 220).

220. L: FERDI · II · D · G · zm24 · R · I · S · A · G · H · B · R^X · rz73

R: · ARCHI · D · AV · 3 · D · V · B · C · T · 1630 ·

Sb. H. Janovského, 20,9 mm/1,413 g.

II. L: ve dvojitěm, vnitř. kruhu hl. a ze sekaných perliček jako na předch. groši skup. I., baroková busta se širokými, vidličnatě roztaženými stuhami, ale pod poprsím v poprsí značka mincmistra (srov. tab. XVII, č. 221).

R: jako na předch. groši skup. I.; na prsou orla je korunovaný burg.-rak. štítek, ale rak. znak je znázorněn dvěma břevny. Mezi letkami trčí paprsky a kyta orlího ocasu je vytvořena z páru vstřícných, háčkovitě nahoru zahnutých stvolů, navlečených na vřeteno kuželovitého tvaru. V poprsí pod orlem je hodnota v závorkách (srov. vyobr. 62 a tab. XVII, č. 221).

221. L: FERDI · II · D · G zmm10 · R · I · S · A · G · H · B · R · EX rz79

R: ARCHI · D · AV 3 · DV · B · C · T · 1630

Národní museum, 20,6 mm/1,666 g.

III. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí v brnění s úzkým švédským límcem lemováno na okraji pláštěm, na zádech spuštěným a halicím ramena a prsa pod rounem. Stuhy u věnce jsou kleštovitě rozevřené. Na prsou je rouno zavěšeno na stuze. V poprsí pod poprsím je hodnota v oválu (srov. tab. XVII, č. 222).

- R: orel v hl. vnitř. kruhu s chocholky na hlavách má na prsou korunovaný burg.-rak. štítek. Burg. znak je však vyznačen pouze jedním břevnem. Na obou křídlech je vějíř letek nahoře uzavřen ještě zakrnělou letkou. V pr. pazouru drží orel meč, v l. žezlo. Kyta orlího ocasu je složena ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno a v obou horních řadách vydutých. V třetí, spodní řadě jsou konce vydutých stvolů rozštěpeny do vidlice, jejíž horní rameno je háčkovitě zahnuto (nahoru) (*srov. vyobr. č. 63*). Pod orlem v opisu je mincovní značka: kosmo postavená kotva v oválu (*srov. tab. XVII, č. 222*).
222. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHI · DV · A zmm37 DV · BC · T · 1630
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.
- IV. L: jako předch. skup. III.; poprsí se švédským límcem lemované na okraji pláštěm, spuštěným na zádech, ale u věnce vlnitě vlající stuhy rozevřené do úzké vidličky (*srov. tab. XVIII, č. 228*).
- R: jako předch. skup. III.; na prsou orla korunovaný burg.-rak. štítek a v křídlech vějíř letek uzavřen nahoře zakrslou letkou, ale ocas orla vyjádřen třemi páry pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených stvolů, v horní řadě zakrslých, v druhé řadě krátkých vydutých; ve spodní řadě jsou konce stvolů rozštěpeny do tří úkrojků, z nichž dva vnitřní jsou háčkovitě zahnuty dolů (*srov. vyobr. č. 64 a tab. XVII, č. 224*).
223. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHI · DV · A zmm37 DV · B · C · T · 1630
Národní museum, 20,6 mm/1,630 g.
224. L: ————— R · 3 · I · ————— R rz80
R: ARCHI DV A zmm37 DV B C T 1630
Národní museum, 20,6 mm/1,540 g.
225. L: ————— DG · R · 3 · I · ————— R · —
R: —————
Národní museum, 20,6 mm/1,502 g.
- V. L: jako předch. skup. IV.; poprsí se švédským límcem, lemované na okraji pláštěm, vlající stuhy u věnce v úzké vidličce (*srov. tab. XVIII, č. 228*).
- R: jako předch. skup. III.; orel s korunovaným burg.-rak. štítkem na prsou a v orlím ocasu tři páry vstřícných vydutých stvolů. Stvoly v poslední řadě jsou rozštěpeny do dvou úkrojků, z nichž horní je zahnut háčkovitě nahoru, ale kotvička v oválu pod orlem je postavena kolmo (*srov. vyobr. č. 38 a tab. XVII, č. 226*).
226. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · R · rz80
R: ARCHI · DV · A · zmm38 · DV · B · C · T · 1630 ·
Národní museum, 20,5 mm/1,346 g.
- VI. L: jako předch. skup. IV.; poprsí lemované na okraji pláštěm a stuhy u věnce vlající vlnitě v úzké vidličce (*srov. tab. XVIII, č. 228*).
- R: jako předch. skup. IV.; v ocasu orla tři páry vstřícných stvolů, spodní rozštěpen do tří úkrojků, z nichž dva vnitřní zahnuty háčkovitě dolů, ale kolmá kotva vsazena do závorcky (*srov. tab. XVIII, č. 227*).
227. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · R rz80
R: ARCHIDV A zmm39 DV B C T 1630
Národní museum, nález Radvanec I. díl, 20,3 mm/1,749 g.
- VII. L: jako předch. skup. IV.; poprsí na okraji lemované pláštěm (*viz tab. XVIII, č. 228*).
- R: orel ve vnitř. kruhu ze sekaných perliček má na prsou korunovaný rak.-burg. štítek. Na křídlech, rozpjatých zdvižením předloktí se záloktím, se rýsuje také loketní kloub a vějíř letek uzavírá zakrslá letka. Orel drží v pr. pazouru meč, v l. žezlo. Kyta orlího ocasu je vytvořena ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů,

- navlečených na vřeteno. Kopistovité stvoly jsou v první a třetí řadě rovné, v prostřední spojené do ploché svorky a na konci zahnuté dolů. Konec přečnávajícího vřetena je zaoblen (*viz vyobr. č. 65*). V opisu pod orlem v ozdobné kartuši kotva, opatřená nahoře ouškem a pod ouškem stavčím prutem (*srov. tab. XVIII, č. 229*).
228. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · H · B · REX rz81
Zkratka G (Germaniae) je vynechána.
R: ARCHID · AV · zmm40 DV · B · C · T · 1630
Sb. A. Rumpla, 20,3 mm/1,553 g.
- VIII. L: v provazcovitém vnitř. kruhu je štíhlé poprsí, sahající do opisu a oděné do bohatě zdobeného brnění. Úzký švédský límec je zdoben klínovitými zářezy a stuhy u věnce jsou svázané v stužku s uzlem v horní třetině. Shrnutý plášť odhaluje pravé rameno v brnění a je sepnut sponou ve tvaru pětilisté růžice. Pod poprsím v opisu je hodnota vsazena do ozdobné kartuše (*srov. tab. XVIII, č. 229*).
- R: jako předch. skup. VII.; orel s rak.-burg. štítkem na prsou má v křídlech vyznačen loketní šroub a ve vějíři letek nahoře zakrnělou letku a v orlím ocasu mezi dvěma páry kopistovitých stvolů třetí pár stvolů s háčkovitě zahnutými konci. Pod orlem v opisu kotva v ozdobné kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 229*).
229. L: FERDI · II · D · G · R · 3 · I · S · A · G · H · B · REX rz84
R: ARCHID · AV · zmm40 DV · B · C · T · 1630
Národní museum, 20,3 mm/1,535 g.
230. L: ————— D · G · 3 · R · ————— rz75
R: ————— A · D zmm40 BVR · —————
Národní museum, 20,1 mm/1,518 g.

Krejčary

- I. L: poprsí jako na předch. groši skup. IV. lemované na okraji pláštěm, na zádech spuštěným a s vlajícími stuhami u věnce, rozevřenými do úzké vidličky (*srov. tab. XX, č. 231*).
- R: orel pod korunkou v opisu v hl. vnitř. kruhu má krky vyrostlé kolmo z trupu, pazoury roztažené, na prsou korunovaný, vykrájený renesanční štítek s hodnotou, vyznačenou římskou číslicí; ocas orla je složen ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných, na vřeteno navlečených stvolů, v horní řadě zakrslých a do krokve sestavených, v prostřední vodorovných a ve spodní řadě esovitých, spojených vnitř. konečky v plochou svorku. Ve výduti zahnutých stvolů je odštěpen úzký úkrojek. V opisu pod orlem je značka mincovny (*srov. vyobr. č. 50 a tab. XVII, č. 231*).
231. L: FERDI · II · D · G · R · I · S · A · G · H · B · R
R: ARCHI · D · A · zmm29 D · B · CT 1630
Národní museum, 16,9 mm/0,766 g.
232. L: ————— R ·
R: ————— · D · C · T · —————
Sb. C. Meduni, 16,8 mm/0,824 g.
233. L: ————— D · G · ————— R rz80
R: ————— zmm21 D · —————
Sb. C. Meduni, 16,8 mm/0,786 g.
- II. L: poprsí v perl. vnitř. kruhu s úzkým švédským límcem, zdobeným klínovými zářezy odděluje nápadně velikou hlavou začátek a konec opisu. Široká stuha u věnce je svázaná v kolmou stužku (motýlka) s uzlem ve středu stužky. Shrnutý plášť odhaluje úseč ramene a je sepnut knoflíkovou sponou (*srov. tab. XVIII, č. 234*).

- R: orel ve vnitř. kruhu ze sekaných perliček s roztaženými pazoury má v křídlech po sedmi letkách a osmou zakrnělou. V oválovém štítku na prsou je hodnota, vyznačená římskou číslicí. Ocas orla je vytvořen ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, navlečených na vřeteně, v horní řadě krátkých vodorovných, v prostřední a spodní řadě spojených do plochých svorek různé velikosti a zatočených na konci do vnitřních závitků. Spodní svorka zároveň ukončuje vřeteně. V opisu pod orlem je v ozdobné kartuši značka mincovny (*srov. vyobr. č. 51 a tab. XVIII, č. 234*).
234. L: • FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • Ø • REX • rz87
R: ARCHID • A • D zm26 BVR • C • T • 1630
Národní museum, Chaurova sb., 17,2 mm/0,845 g.
- III. L: štíhlé poprsí v bohatě zdobeném brnění, jako na předch. groši skup. VIII., přerušuje dvojitý vnitř. kruh, hladký a ze sekaných perliček. Stuhly u věnce jsou svázané ve stužku s uzlem v horní třetině. Shrnutý plášť odhaluje pr. rameno v brnění a je sepnut sponou ve tvaru pětiplátkové růžice (*srov. tab. XVIII, č. 235*).
- R: jako předch. skup. II.; v orlím ocasu tři páry vstřícných stvolů, z nichž dva spodní vytvářejí po ploché svorce různé velikosti, ale konec vřeteně přechází spodní svorku. Vějíř letek v křídlech uzavírá zakrslá letka (*srov. tab. XVIII, č. 235*).
235. L: FERDI • II • D • G • R • I • S • A • G • H • B • REX rz76
R: ARCHID • A • D zm26 BVR • C • T • 1630
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 17 mm/0,855 g.
236. L: _____ D • G _____
R: • ARCHI • D _____
Národní museum, 17 mm/0,866 g.
- IV. L: jako předch. skup. III.; v dvojitém vnitř. kruhu, hladkém a ze sekaných perliček štíhlé poprsí v bohatě zdobeném brnění má stuhly u věnce svázané ve stužku s uzlem v horní třetině, ale pod poprsím v ozdobné kartuši značka mincmistra (*srov. tab. XVIII, č. 237*).
- R: jako předch. skup. II.; v ocasu orla tři páry vstřícných stvolů, z nichž oba spodní vytvářejí po ploché svorce, spodní menší svorka na konci vřeteně. Vějíř letek v křídlech uzavírá zakrslá letka (*viz č. 242*).
237. L: FERD • II • D • G • R zmm11 I • S • A • G • H • B • REX rz nezatelné
R: ARCHID • A • D zm26 BVR • C • T • 1630
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

1631

Groše

- I. L: poprsí, jako na předch. groši skup. VIII. z r. 1630, v bohatě zdobeném brnění, stuhly u věnce svázané ve stužku s uzlem, umístěným v její horní třetině, na pr. rameni shrnutý plášť sepnut pětilistou růžicí, hodnota v kartuši, ale vnitřní kruh dvojitý, hl. a ze sekaných perliček (*srov. tab. XVIII, č. 229*).
- R: orel, jako na předch. groši skup. VII. z r. 1630, s korunovaným rak.-burg. štítkem na prsou, s vyznačeným loketním kloubem v křídlech o sedmi letkách a v ocasu tři páry kopistovitých stvolů, pod orlem kotva s ouškem a stavěcím prutem v kartuši, ale zakrnělá letka není již vyznačena a krky jsou roztaženy vykloněním pravého krku do úzké vidličky (*srov. tab. XVIII, č. 238*).

238. L: FERDI • II • D • G 3 R • I • S • A • G • H • B • REX rz75
R: ARCHID • A • D zmm40 BVR • C • T • 1631
Letopočet předělán z 1630.
Národní museum, 20,4 mm/1,571 g.
239. L: _____ D • G _____ RE
R: _____
Národní museum, 20,5 mm/1,231 g.
- II. L: ve dvojitém hl., nahoře přerušeném vnitř. kruhu je široké poprsí s výrazně vyznačeným orlím nosem. Hlavou je oddělen začátek a konec opisu. Švédský límeček je zdoben klínovými zářezy. Stuhly u věnce jsou svázané ve stužku a uzel je umístěn v polovici. Plášť je sepnut pětiplátkovou růžicí (*srov. tab. XVIII, č. 240*).
- R: jako předch. skup. I.; orel s vykloněným pr. krkem a bez zakrnělé letky v křídlech, v orlím ocasu tři páry kopistovitých stvolů a pod orlem v opisu kotvička s ouškem a stavěcím prutem v kartuši (*viz tab. XVIII, č. 238*).
240. L: FERDI • II • D • G 3 R • I • S • A • G • H • B • RE
R: ARCHID • A • D zmm40 BVR • C • T • 1631
Národní museum, 2,5 mm/1,643 g.

Krejčary

- I. L: poprsí, jako na předch. krejčaru skup. IV. z r. 1630, v bohatě zdobeném brnění v dvojitém vnitř. kruhu, hladkém a ze sekaných perliček, stuhly u věnce svázané do stužky s uzlem v horní třetině, pod poprsím v ozdobné kartuši značka mincmistra (*srov. tab. XVIII, č. 237*).
- R: jako předch. skup. II. z r. 1630; v ocasu orla tři páry vstřícných stvolů, z nichž oba spodní spojené do plochých svorek, menší spodní svorka ukončuje vřeteně, vějíř letek v křídlech uzavřen nahoře zakrnělou letkou, pod orlem v opisu značka mincovny v ozdobné kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 243*).
241. L: FERDI • II • D • G zmm11 R • I • S • A • G • H • B • REX rz80
R: ARCHID • A • D zm26 BVR • C • T • 1631
Sb. A. Rumpla, 16,7 mm/0,909 g.
242. L: _____ D G _____ RE _____
R: _____
Sb. A. Rumpla, 16,8 mm/0,674 g.
243. L: _____ D • G • R • zmm11 I • _____ REX rz76
R: _____
Moravské museum, sb. inž. Nedvědickeho, 16,9 mm/0,823 g.
- II. L: v dvojitém vnitř. kruhu, hl. a ze sekaných perliček, široké poprsí jako na předch. groši skup. II. s výrazně vyznačeným orlím nosem, ve stužce ze svázaných stuh u věnce uzel v polovici, na pr. rameni spona ve tvaru pětiplátkového květu a pod poprsím značka mincmistra (*srov. tab. XVIII, č. 244*).
- R: jako předch. skup. I.; v ocasu orla tři páry vstřícných stvolů, z nichž oba spodní spojeny do plochých svorek, spodní menší svorka ukončuje vřeteně, pod orlem v opisu značka mincovny v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 243*).
244. L: FERDI • II • D • G zmm11 R • I • S • A • G • H • B • RE
R: ARCHID • A • D zm26 BVR • C • T • 1631
Národní museum, 16,7 mm/0,777 g.
- III. L: zavalité poprsí v dvojitém vnitř. kruhu se širokou kulatou hlavou má u krku švédský límeček, u věnce šňůrovité stuhly, vřazené ve tvaru ladičky a na pravém rameni

růžicovou sponu. V opisu pod poprsím je značka mincmistra v ozdobné kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 246*).

R: jako předch. skup. I.; v ocasu orla tři páry vstřícných stvolů, oba spodní spojené do plochých svorek, spodní menší svorka ukončuje vřetenem, pod orlem v opisu značka mincovny (*srov. tab. XVIII, č. 243*).

245. L: FERDI·II·D:G zmm11 R·I·S·A·G·H·B·RE rz74

R: ARCHID·A·D zm26 BVR·C·T 1631

Národní museum, 17,9 mm/0,788 g.

246. L: FERDI·II· — zmm11 — rz78

R: — D· zm26 —

Sb. H. Janovského, 16,7 mm/0,866 g.

IV. L: jako předch. skup. III.; zavalité poprsí se širokou kulatou hlavou, stuhy u věnce vlají ve tvaru ladičky (*srov. tab. XVIII, č. 247*).

R: jako předch. skup. I.; v ocasu orla tři páry stvolů, dva spodní spojené do plochých svorek, spodní menší zakončuje vřetenem, ale značka mincovny v ozdobné kartuši v opisu pod orlem (*vyobr. č. 26*) přerážena rak.-burg. štítkem, dole zaokrouhleným (*srov. tab. XVIII, č. 247*).

247. L: FERDI·II·D:G zmm11 R·I·S·A·G·H·B·RE rz78

R: ARCHID·A·D BVR·C·T 1631

Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 16,8 mm/0,873 g.

1632

Groše

I. L: ve dvojitým vnitř. kruhu, hl. a ze sekaných perliček zavalité poprsí se širokou kulatou hlavou jako na předch. krejcaru skup. III. z r. 1631 má úzký švédský límeček u krku a u věnce šňůrovité stuhy rozdělené do tvaru ladičky. Na pr. rameni shrnutý plášť je sepnut růžicovou sponou. Hodnota je pod poprsím v opisu vsazena do kartuše (*srov. tab. XVIII, č. 249*).

R: orel jako na předch. groši skup. I. z r. 1631 má na prsou korunovaný rak.-burg. štítek, v křídlech vyznačený loketní kloub a krky roztažené do vidličky, v orlím ocasu rovněž tři páry kopistovitých vstřícných stvolů (*viz vyobr. č. 65*). V opisu pod orlem je v kartuši kotva s ouškem a stavěcím prutem (*srov. tab. XVIII, č. 249*).

248. L: FERDI·II·D:G·3 R·I·S·A·G·H·B·REX rz75

R: ARCHID·A·D zmm40 BVR·C·T 1632

Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.

249. L: — G — RE rz76

R: —

Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.

II. L:

neznámého obrazu se značkou mincovny

R:

250. L: neznám

R: ARHIDV značka mincovny O

Mitteilungen d. Clubs für Münz- und Medaillenfreunde, roč. 1897, str. 233.

Krejčary

I. L: v dvojitým, hl. a provazcovitým vnitř. kruhu zavalité poprsí, jako na předch. krejcaru skup. III. z r. 1631, se širokou kulatou hlavou a se švédským límečkem u krku, na pr. rameni růžicová spona, pod poprsím v opisu značka mincmistra v kartuši, ale stuhy u věnce rozrostlé do vidličky.

R: jako na předch. krejcaru skup. I. z r. 1631 v ocasu orla tři páry stvolů, oba spodní spojené do plochých svorek a menší spodní svorka na konci vřetenem, v křídlech vějíř křídel uzavřen zakrnělou letkou, ale pod orlem v opisu místo značky mincovny rak.-burg. štítek, dole zaokrouhlený.

251. L: FERDI·II·D:G· zmm11 R·I·S·A·G·H·B·RE rz78

R: ARCHID·A·D BVR·C·T 1632

Čermák-Skrbek, III., č. 555.

II. L: jako předch. skup. I.; zavalité poprsí se širokou hlavou, u věnce stuhy rozrostlé do vidličky, spona na pr. rameni, pod poprsím značka mincmistra v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 252*).

R: jako předch. skup. I.; v křídlech uzavřen vějíř letek zakrnělou letkou, v ocasu orla tři páry stvolů, oba spodní spojeny do plochých svorek a spodní svorka na konci vřetenem, ale v opisu pod orlem oválový rak.-burg. štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 252*).

252. L: FERDI·II·D:G· zmm11 R·I·S·A·G·H·B·RE rz78

R: ARCHID·A·D BVR·C·T 1632

Sb. H. Janovského, 16,6 mm/0,842 g.

III. L: jako na předch. krejcaru skup. I. zavalité poprsí s kulatou hlavou a se sponou na pr. rameni, ale v jednoduchém vnitř. kruhu a konce stuhy u věnce, svázané v mašli o jedné kruhové smyčce vlají vlnitě do stran (*srov. tab. XVIII, č. 253*).

R: jako předch. skup. II.; nahoře ve vějíři letek vyznačena zakrslá letka, v orlím ocasu dva spodní páry stvolů spojené do svorek a menší spodní svorka na konci vřetenem, pod orlem oválový rak.-burg. štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 252*).

253. L: FERDI·II·D:G zmm11 R·I·S·A·G·H·B·R rz78

R: ARCHI·D·A·D BVR·C·T 1632

Národní museum, 16,3 mm/0,681 g.

IV. L: jako předch. skup. III.; v jednoduchém vnitř. kruhu zavalité poprsí se širokou hlavou a s konci stuh u věnce, svázaných v mašli o jedné kruhové smyčce, vlnitě vlajících, ale značka mincmistra pod poprsím vynechána a volné místo doplněno dvojtečkou (*srov. tab. XVIII, č. 254*).

R: orel jako na předch. krejcaru skup. II. s vyznačenou zakrnělou letkou v křídlech, v ocasu oba spodní páry stvolů spojené do svorek a v opisu pod orlem oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 254*).

254. L: ·FERDI·II·D:G : R·I·S·A·H·B·R· rz78

Zkratka G (Germaniae) je vynechána.

R: ARCHI·D·AV·BV·RC·T 632

Zkratka D (Dux) před Burgundiae chybí.

Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Desetidukát

- I. L: poprsí, jako na předch. desetidukátu z r. 1630, v trojím vnitř. kruhu, hl., ze sekaných perliček a hl., se širokým, zdobeným švédským límcem má na prsou rouno na úzkém řádovém řetězu. Plášť je na pr. rameni sepnut sponou ve tvaru řetězového článku, ale šňurovitě stuhu u věnce, svázané do mašle s větším srdčítým očkem, mají konce zahnuté doprava. Značka mincovny pod poprsím v opisu je vsazena do ozdobné kartuše (*srov. tab. XVIII, č. 278*).
- R: orel, jako na předch. desetidukátu skup. I. z r. 1630, má na prsou korunovaný mnohapolý znakový štít, lemovaný řádovým řetězem s přivěšeným rounem. Orlí hlavy jsou v kroužcích a stuhu pod korunou v opisu jsou obrácené k horním letkám. Ocas orla je složen z páru vstřícných stvolů a vřeten je zakončeno třemi do přeslenu postavenými stvoly (*srov. vyobr. č. 41*). Ale v křídlech tři paprskovitá pera mezi letkami. Ve vějíři je po pěti úplně vyvinutých perech na každé straně, zatímco šestá letka je zakrnělá a posunuta ke koruně nad prsním znakovým štítem (*srov. tab. XVIII, č. 278*).
255. L: rz74 FERDINAND · II · D · zm34 G · RO · IM · S · A · GH · B · RE
R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1 · 6 · 33 :
Dražební katalog sb. Horský,⁵⁷ tab. XI. č. 1809.

Groše

- I. L: ve dvojitěm vnitř. kruhu, hl. a ze sekaných perliček je poprsí s úzkým švédským límcem oděno do brnění, od ramen nahoru prstencové. Šňurovitě stuhu u věnce jsou svázané v mašli s konci zahnutými doprava. Na pr. rameni je růžicová spona. Hodnota je pod poprsím v opisu vsazena do kartuše (*srov. tab. XVIII, č. 256*).
- R: orel má jako na předch. groši skup. I. z r. 1631 ocas složený ze tří párů kopistovitých stvolů a krky roztažené do úzké vidličky. Pod orlem v opisu je umístěna v kartuši kotvička, ale bez stavěcího prutu pod ouškem (*srov. tab. XVIII, č. 256*).
256. L: FERDI · II · D · G · R 3 I · S · A · G · H · B · REX rz75
R: ARCHID · A · D zmm41 BVR · C · T · 1633 ·
Národní museum, 20,6 mm/1,489 g.

Krejčary

- I. L: v dvojitěm, hl. a provazcovitém vnitř. kruhu má zavalité poprsí s širokou kulatou hlavou stuhu u věnce svázané do mašle o jedné kruhové smyčce, ale konce stuh visí svisle dolů a na místě vynechané značky je volně v opisu hvězdice (*viz vyobr. č. 76 a tab. XVIII, č. 257*).
- R: orel, jako na předch. krejčaru skup. II. z r. 1632, s vyznačenou zakrnělou letkou v křídlech a s dvěma svorkami v orlím ocasu, z nichž menší na konci vřeten; v opisu pod orlem oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 252*).
257. L: FERDI · II · DG rz76 · R · I · S · A · G · H · B · R :
R: ARCHID · A · DBVR C · T · 1633
Národní museum, nález Drevníky u Dobříše, 16,5 mm/0,787 g.

⁵⁷) Adolf Hess Nachfolger, Frankfurt a. M., Sammlung Horský, Münzen und Medaillen der österreichisch-ungarischen Monarchie.

II. L: v hl. vnitř. kruhu je poprsí se švédským límcem oděné v brnění, od ramen nahoru prstencové. Šňurovitě stuhu u věnce má svázané v mašli o jedné větší smyčce s konci doprava vlnitě vlnícími a na pr. rameni je plášť sepnut sponou ve tvaru pětiplátkového květu. V opisu pod poprsím je značka mincmistra vsazena do kartuše (*srov. podobný tab. XIX, č. 260*).

- R: orel pod korunkou v opisu s krky do vidličky rozrostlými má v křídlech po česti letkách a pazoury roztažené. Kyta orlího ocasu je složena ze tří párů vstřícných, na vřeten navlečených stvolů, v horní řadě zakrslých, sestavených do krokve, v obou dalších spojených do plochých svorek a zatočených na konci do vnitřních závitků. Vřeten je zakončeno kotoučkem. V opisu pod orlem je oválový rak.-burg. znak v kartuši (*srov. vyobr. č. 54 a tab. XIX, č. 271*).
258. L: FERDI · II · D · zmm11 G · R · I · S · A · G · H · B · R :
R: ARCHI · D · A · D · BVR · C · T · 1 · 6 · 3 · 3
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.
- III. L: jako předch. skup. II.; poprsí v brnění od ramen nahoru prstencové, ale v dvojitěm vnitř. kruhu, hl. a provazcovitém a na místě vynechané značky mincmistra pěticípá hvězdice (*srov. tab. XIX, č. 260*).
- R: jako předch. skup. I.; orel s vyznačenou zakrnělou letkou v křídlech a v orlím ocasu tři páry vstřícných stvolů, z nichž oba spodní spojené do plochých svorek a spodní menší na konci vřeten, v opisu pod orlem oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 261*).
259. L: FERDI · II · D · G · rz76 · RIS · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHID · A · D BVR · C · T · 1 · 6 · 33
Národní museum, Chaurova sb., 17 mm/0,615 g.
260. L: ——— D · G rz75 RIS · ——— RE rz75 ·
R: · ARCHIDA · D · ——— 1 · 6 · 3 · 3
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
- IV. L: jako předch. skup. III.; v dvojitěm, hl. a provazcovitém vnitř. kruhu poprsí v brnění, od ramen nahoru prstencové a na místě vynechané značky mincmistra pěticípá hvězdice, ale stuhu u věnce kratší a zahnuté doprava (*srov. tab. XVIII, č. 261*).
- R: jako předch. skup. I.; orel s vyznačenou zakrnělou letkou v křídlech a v ocasu tři páry stvolů, oba spodní spojeny do plochých svorek, menší svorka na konci vřeten (*srov. vyobr. č. 52*), ale hodnota v oválu na prsou vyznačena arabskou číslicí (*srov. tab. XVIII, č. 261*).
261. L: · FERDI · II · DG rz76 R · I · S · A · G · H · B · R rz75
R: ARCHID · A · D · BVR · C · T · 1633 ·
Sb. K. Ditricha, 16,5 mm/0,659 g.

Groše

- I. L: ve vnitř. kruhu ze sekaných perliček je poprsí, oděné v brnění od ramen nahoru prstencové. Šňurovitě stuhu u věnce jsou svázané v kolmou stužku (motýlka) o dvou smyčkách s uzlem uprostřed a na pravém rameni je růžicová spona. Pod poprsím je hodnota vsazena do kartuše (*srov. tab. XIX, č. 263*).
- R: orel jako na předešlém groši skup. I. z r. 1633 s naznačeným loketním kloubem v křídlech, s korunovaným rak.-burg. štítkem na prsou a s krky rozrostlými do vidličky, v opisu pod orlem v kartuši kotvou bez stavěcího prutu pod ouškem. Ocas

orla vytvořen rovněž z tří kopistovitých stvolů, ale poslední spodní pár splynul s horní částí kartuše (*srov. vyobr. č. 66 a tab. XIX, č. 263*).

262. L: FERDI · II · D · G 3 RIS · A · GH · BREX ·
R: ARCHID A D · zmm41 · BVR CT 1634
Národní museum, 20 mm/1,664 g.
263. L: _____ AG · H · _____
R: _____ BVR · C · T · _____
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.
264. L: _____ A · G · H · B · REX rz76
R: ARCHIDA · D · zmm41 · BVR · _____
Národní museum, nález Radvanec, I. díl, 20 mm/1,284 g.

Krejčary

- I. L: jako předch. skup. IV. z r. 1633; poprsí v brnění od ramen nahoru prstencovém, šňůrovité stuhu u věnce svázané v mašli o jedné kruhové smyčce s krátkými konci, zahnutými doprava a místo vynechané značky mincmistra pěticipá hvězdice, ale vše v perl. vnitř. kruhu (*srov. tab. XIX, č. 265*).
- R: jako předch. skup. II. z r. 1632; orl s vyznačenou zakrslou letkou v křídlech, v orlím ocasu tři páry stvolů, oba spodní spojené do plochých svorek, menší spodní na konci vřeten a pod orlem v opisu znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XIX, č. 265*).
265. L: FERDI · II · D · G rz75 RIS · A · G · H · BR
R: ARCHIDA · D BVR · C · T · 1634 ·
Sb. A. Rumpla, 16,4 mm/0,857 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí v brnění prstencovém a stuhu u věnce svázané v mašli o jedné kruhové smyčce s krátkými konci, zahnutými doprava, ale bez růžičky pod poprsím (*srov. tab. XIX, č. 266*).
- R: jako předch. skup. I.; orl s vyznačenou zakrslou letkou v křídlech a v ocasu vřeten zakončeno menší spodní svorkou; v opisu pod orlem oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XXII, č. 265*).
266. L: FERDI · II · D · G · RIS · A · G · H · B · R ·
R: ARCHIDA · D · BVR · C · T · 1634 ·
Sb. K. Ditricha, 16,3 mm/0,672 g.

1635

Groše

- I. L: ve vnitř. kruhu ze sekaných perliček poprsí, jako na předch. groši skup. I. z r. 1634, v prstencovém brnění od ramen nahoru, u věnce šňůrovité stuhu svázané v kolmou stužku (motýlka) s uzlem uprostřed, na pr. rameni růžicová spona (*srov. tab. č. 263*).
- R: jako předch. skup. I. z r. 1634; v orlím ocasu tři páry kopistovitých stvolů, z nichž spodní splývá s horní částí kartuše, ale v křídlech pouze po šesti letkách a vějíř

uzavřen nahoře zakrslou letkou, pod orlem v opisu značka mincmistra v kartuši (*srov. tab. XIX, č. 267*).

267. L: FERDI · II · D · G · 3 RIS · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHID · A · D zmm12 BVR · CO · T · 16 · 35 ·
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.
268. L: _____ IID : _____ RI · S · _____ BREX ·
R: ARCHIDA · _____ C · _____
Sb. H. Janovského, 20 mm/1,499 g.
269. L: FERDI IID : _____ R · I · _____ B · REX ·
R: · ARCHIDA · _____
Národní museum, Chaurova sb., 20,5 mm/1,46 g.

Krejčary

- I. L: jako předch. skup. IV. z r. 1633; ve dvojitěm vnitř. kruhu hl. a provazcovitém poprsí v brnění prstencovém od ramen nahoru, krátké stuhu u věnce s konci zahnutými doprava, svázané v mašli o jedné kruhové smyčce, na místě vynechané značky mincmistra volně v opisu pěticipá hvězdice (*srov. tab. XIX, č. 261*).
- R: jako předch. skup. IV. z r. 1633; orl se sedmi letkami a další zakrslou letkou v křídlech, hodnota vyjádřena arabskou číslicí a v orlím ocasu menší spodní svorka na konci vřeten; v opisu pod orlem oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XVIII, č. 261*).
270. L: FERDI · II · D · G rz76 R · I · S · A · G · H · B rz76
Zkratka R (Rex) je vynechána.
R: ARCHID · A · D BVR · C · T · 16 · 35 ·
Národní museum, 16,4 mm/0,682 g.
- II. L: jako předch. skup. I.; poprsí v prstencovém brnění od ramen nahoru s krátkými stuhami u věnce, zahnutými doprava a svázanými v mašli o jedné kruhové smyčce, ale vše v perl. a na místě vynechané značky mincmistra ležatý křížek (*srov. tab. XIX, č. 271*).
- R: orl, jako na předch. krejčaru skup. II. z r. 1633, se šesti letkami v křídlech a v ocasu tři páry vstříčných stvolů, navlečených na vřeten, v horní řadě sestavených do krokve, v obou dalších spojených do svorek, zatočených na konci do vnitřních kotoučků, vřeten zakončeno kotoučkem, pod orlem v opisu oválový znakový štítek v kartuši (*srov. tab. XIX, č. 271*).
271. L: FERDI · II · D · G rz78 R · I · S · A · G · H · B · R ·
R: ARCHIDA · D BV · R · C · T · 1635
Sb. A. Rumpla, 16,2 mm/0,679 g.
- III. L: poprsí, jako na předch. krejčaru skup. I., s krátkými stuhami u věnce, ale pod poprsím ve zdobné kartuši značka mincmistra (*srov. tab. XIX, č. 272*).
- R: jako předch. skup. II.; v orlím ocasu vřeten zakončeno kotoučkem (*srov. tab. XIX, č. 271*).
272. L: FERDI · II · D · G · zmm11 RIS · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHIDA · D · BVR · CT · 16 · 35 ·
Národní museum, 16,3 mm/0,794 g.
273. L: _____ RE ·
R: _____
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,89 g.

b) za mincmistrování varďajna Jana (Johannesa) Kryštofa Hubera

byly vydány dvacetidukáty, patnácti- a desetidukáty a krejčary: r. 1635 krejčary, r. 1636 krejčary, dvaceti-, patnácti- a desetidukáty.

Ražby	Rok	
Dvacetidukát	1636	
Patnáctidukát	1636	
Desetidukát	1636	
Krejčary	1635	1636

1635

Krejčary

- L: v provázkovitém vnitř. kruhu poprsí se španělským límcem má dvě krátké šňůrovité stuhy. Shrnutý plášť je sepnut na pr. rameni sponou čtvercového, čtyřplátkového květu. Pod poprsím v ozdobné kartuši značka z písmen I C H, sestavených do monogramu (*srov. tab. XIX, č. 274*).
- R: orel, jako na předchozím krejčaru skup. II., se šesti letkami v křídlech a v ocasu tři páry vstřícných stvolů na vřeteně, zakončeném kotoučkem, pod orlem v opisu oválový znakový štítek (*srov. vyobr. č. 54 a tab. XIX, č. 274*).
274. L: FERDI · II · D · G · zmm13 R · I · S · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHID · A · DBV · C · T · 16 · 35 ·
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,785 g.
- V. L: jako předch. skup. IV.; poprsí se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátkového květu, ale v ozdobné kartuši pod poprsím v opisu vystřídala značku Huberovu značka mincovny (*srov. tab. XIX, č. 279*).
- R: jako předch. skup. II.; orel se šesti letkami v křídlech a v ocasu tři páry vstřícných stvolů na vřeteně, ale prostřední pár stvolů bez závitků na konci ramen svorky a vřeteně zakončeno trojlaločně a v opisu pod orlem značka I C H v závorkách (*srov. vyobr. č. 55 a tab. XIX, č. 275*).
275. L: FER · DI · II · D · G · zm27 RIS · A · G · H · B · RE ·
R: ARCHIDA · D · zmm15 BVR · C · T · 16 · 35 ·
Sb. K. Ditricha, 16,1 mm/0,887 g.

1636

Dvacetidukát

- I. L: jako na předch. desetidukátu skup. I. z r. 1633 poprsí se švédským límcem v trojím vnitř. kruhu, hl., ze sekanych perliček a hl., je zdobeno řádovým řetězem s rounem a napr. rameni sponou ve tvaru řádového řetězového článku. Stuhu u věnce jsou svázané do mašle s větším srdčítým očkem. Pod poprsím v opisu je značka mincovny v kartuši (*srov. tab. XV, č. 278*).

R: orel, jako na předešlém desetidukátu z r. 1633, s pěti úplně vyvinutými letkami v křídlech má šestou zakrnělou letku posunutou ke koruně nad prsním mnohapolým znakem. Mezi letkami tři paprskovitá péra. Vřetenem v orlím ocasu je zakončeno třemi, postranními prapory opatřenými stvolý, sestavenými do přeslenu (*srov. vyobr. č. 41 a tab. XV, č. 278*).

276. L: rz76 FERDINAND · II · D · zm34 · G · RO · IM · S · A · GH · B · RE
R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1 · 6 · 3 · 6 ·
Letopočet předělán z 1633.
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Patnáctidukát

- I. L: jako na předch. dvacetidukátu skup. I. poprsí se sponou ve tvaru řetězového článku na pr. rameni (*srov. tab. XV, č. 278*).
- R: jako na předch. dvacetidukátu orel s ocasem složeným ze dvou stvolů, spojených do svorky a vřetenem zakončeno třemi stvolý, sestavenými do přeslenu (*srov. tab. XV, č. 278*).
277. L: rz76 FERDINAND · II · D · zm34 · G · RO · IM · S · A · GH · B · RE
R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1 · 6 · 3 · 6 ·
Letopočet předělán z 1633.
Nález Kletzelsdorf, Österreichische Münzprägungen, rubrika Olomouc, str. 133.

Desetidukát

- I. L: jako na předch. dvacetidukátu poprsí se sponou ve tvaru řetězového článku na pr. rameni (*srov. tab. XV, č. 278*).
- R: jako na předch. dvacetidukátu orel s ocasem složeným ze dvou stvolů spojených do svorky a vřetenem zakončeno třemi stvolý, sestavenými do přeslenu (*srov. tab. XV, č. 278*).
278. L: rz76 FERDINAND · II · D · zm34 · G · RO · IM · S · A · GH · B · RE
R: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · C · TY · 1 · 6 · 3 · 6 ·
Letopočet předělán z 1633.
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.

Krejčary

- I. L: jako předch. skup. V. z r. 1635; poprsí se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátkového květu, pod poprsím v opisu značka mincovny v kartuši (*srov. tab. XIX, č. 279*).
- R: jako předch. skup. II. z r. 1633; orel se šesti letkami v křídlech, v orlím ocasu tři páry vstřícných stvolů, v horní řadě sestavených do krokve, v ostatních spojených do svorek s vnitřními závitky na konci a vřetenem zakončeno kotoučkem; v opisu pod orlem značka I C H v monogramu (*srov. tab. XIX, č. 279*).
279. L: FERDI · II · DG · zm27 RIS · A · G · H · B · REX ·
R: ARCHIDA · D · zmm14 · BVR · C · T · 1636
Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien.
280. L: _____ BVR · _____ 1636 ·
Národní museum, 16,1 mm/0,677 g.
- II. L: poprsí, jako na předch. krejčaru skup. I., se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátkového květu (*srov. tab. XIX, č. 279*).

- R: orel, jako na předch. krejcaru skup. I., vřetenem zakončeno kotoučkem a značka někdy v závorkách (*srov. vyobr. č. 53*).
281. L: FERDI·II·D·G zm27 RIS·A·G·H·B·REX·
R: ARCHID·A·D zmm14 BVR·C·T·16·36·
Vnitřní kruh je provazcovitý.
Národní museum, nález Podhradí u potoka Klenice.
282. L: _____
R: _____ zmm16 _____
Vnitřní kruh je hladký.
Národní museum, Chaurova sb., 16,7 mm/0,85 g.
283. L: FER·DI·— D:G zm26 _____ RE·
R: ARCHIDA· zm14 BVRC· 16·36
Vnitřní kruh je provazcovitý.
Národní museum, Chaurova sb., 16,3 mm/1,022 g.
- III. L: jako předch. skup. I.; poprsí se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátkového květu (*srov. tab. XIX, č. 279*).
R: jako předch. skup. I.; orel s vřetenem zakončeným kotoučkem, ale v opisu pod orlem značka z písmen H H v ligatuře (*srov. č. 284*).
284. L: FER·DI·II·D·G· zm27 RIS·A·G·H·B·RE·
R: ARCHID·AD zmm17 BVR·C·T 1636
Národní museum, Chaurova sb., 16,5 mm/0,80 g.
- IV. L: jako předch. skup. I.; poprsí se španělským límcem, ale bez stuh u věnce a pod poprsím v opisu značka mincovny pouze v oválu (*srov. tab. XIX, č. 285*).
R: jako předch. skup. III.; vřetenem zakončeno kotoučkem a značka mincmistra HH v ligatuře, ale hodnota vyjádřená arabskou číslicí (*srov. tab. XIX, č. 285*).
285. L: FERDI·IIDG zm35 G·I·S·A·G·REX·F·X·
Místo písmena R je omylem použito písmena G, zkratky H (Hungariae) a B (Bohemiae) jsou vynechány a vzniklá mezera mezi začátkem a koncem opisu je vyplněna písmeny F a X.
R: ARCHID·A·D zmm18 BVRC·T·1636
Sb. inž. Jar. Hájka, 16,2 mm/0,89 g.

1637

c) za mincmistra Tobiáše Sonnenscheina

byly v olomoucké mincovně vydány pouze groše s letopočtem 1637.⁵⁸⁾

Groše

- I. L: poprsí, jako na předch. krejcaru skup. IV. z r. 1636, se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového čtyřplátkového květu a bez stuh u věnce; hodnota pod poprsím v oválu (*srov. tab. XIX, č. 288*).
R: orel, jako na předch. groši skup. I. z r. 1628, s burg.-rak. štítkem na prsou a v orlím ocasu dva páry vstřícných vydutých stvolů, spojených v horní řadě do krokve, ve spodní do ploché svorky s konci zatočenými do vnitřních závitků, ale dvouzubá ostruha mezi závitky je vynechána; pod orlem v opisu je značka mincovny (*srov. tab. XIX, č. 286*).

⁵⁸⁾ Předpokládáme, že zlaté ražby s letopočtem 1636 vyšly ještě za Huberova úřadování

286. L: FERDI·II·D·G·RI 3 SAVG·HBREX
R: ARCH·DV·AV zm31 DV·B·C·T·1·63 >
Národní museum, 20 mm/1,637 g.
- II. L: jako předešlý skup. I.; poprsí se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového, pětiplátkového květu (*srov. tab. XIX, č. 288*).
R: jako předch. skup. I.; orel s burg.-rak. štítkem na prsou, v ocasu dva páry vstřícných vydutých stvolů, ve spodní řadě spojených do ploché svorky a zakončených vnitřními závitky, ale mezi závitky vtěsnána dvouzubá ostruha, sevřená shora obloukem ve tvaru malé svorky s konci zatočenými do závitků (*srov. vyobr. č. 58*); v opisu pod orlem je značka mincovny (*srov. tab. XIX, č. 288*).
287. L: FERDI·II·D·G·R 3 I·S·AV:G·H·B·REX·
R: ARCHI·DV·AV zm35 D·BVC·T·I·63 >
Čermák-Skrbek, III., č. 549.
288. L: DG SAVG·HBREX rz75
R: ARCH·AV·D zm30 B·V·C·T·I·6·3 >
Zkratkou B (Bugundiae) přeraženo omylem vyryté písmeno A; římská číslice I v letopočtu přetržena uprostřed vodorovně tenkou čarou.
Moravské museum, sb. inž. Nedvědického, 20,1 mm/1,731 g.
289. L: DG·RI HBREX rz neznatelné
R: AV
Zkratkou B (Burgundiae) přeraženo omylem vyryté A; přes I v letopočtu tenká vodorovná čára.
Národní museum, Chaurova sb., 20,1 mm/1,535 g.
- III. L: v hladkém vnitř. kruhu poprsí s velkým, úzkým okružím na protáhlém krku má u věnce souběžně vřazené stuhy a pod poprsím v opisu hodnotu v závorkách (*srov. tab. XIX, č. 920*).
R: jako předch. skup. II.; orel s burg.-rak. štítkem na prsou a v ocasu dva páry vstřícných stvolů s dvouzubou ostruhou (*srov. tab. XIX, č. 290*).
290. L: FERD·II·D·G·R 3 I·S·A·G·H·B·REX· rz74
R: ARCH·DV·AV·D zm30 B·V·C·T·I·6·3 >
Zkratkou B (Burgundiae) přeraženo omylem vyryté písmeno A; přes I v letopočtu tenká čára uprostřed.
Národní museum, 19,7 mm/1,562 g.
- IV. L: poprsí se švédským límcem má kozí bradku zastřiženou do dlouhé špičky, knír zahnutý dlouhými špičkami nahoru a u věnce stuha svázaná do kolmé stužky (motýlka) (*srov. tab. XIX, č. 291*).
R: jako předch. skup. I. z r. 1631; orel se sedmi letkami v křídlech a v ocasu tři páry kopisťovitých stvolů (*viz vyobr. č. 65*), pod orlem značka mincovny (*srov. tab. XIX, č. 291*).
291. L: FERDI·II·DG 3 RI·S·AV·H·B·RE rz85
Zkratka G (Germaniae) vynechána.
R: ARCH·DV·AV zm31 DV·BGCT·63—
Národní museum, 20,3 mm/1,511 g.
- V. L: jako předch. skup. IV.; poprsí s kozí bradkou, zastřiženou do dlouhé špičky (*srov. tab. XIX, č. 291*).
R: jako na předch. groši skup. I.; orel s burg.-rak. štítkem na prsou a v ocasu dvouzubou ostruhu (*srov. tab. XIX, č. 292*).
292. L: FERDI·II·DG 3 RI _____ RE rz83
R: ARCHI·DV·AV· zm35 DV·B·C·T·) _____
Národní museum, nález Radvanec, I. díl, 20,3 mm/1,89 g.

On ne connaît pas de façon exacte la date à laquelle Martin Fritsch afferma l'exploitation de la Monnaie d'Olomouc et où cet Hôtel des Monnaies passa sous son administration exclusive. Le dernier document que l'on connaisse, celui du 18 juillet 1625, par lequel fut prorogé de 3 mois le contrat de monnayage dans les Monnaies de Moravie aux concessionnaires en fonction, ainsi que les Kreutzers bien connus de Fritsch portant le millésime de 1625, permettent de tirer une conclusion bien fondée que c'est probablement en octobre 1625, au plus tôt dans la seconde moitié de ce mois, c'est-à-dire à la date où fut renouvelé le contrat de monnayage, que Fritsch afferma en exclusivité la Monnaie d'Olomouc. L'époque n'était pas très favorable à une exploitation individuelle indépendante et Fritsch n'a pas tardé à se heurter à de nombreuses difficultés. Le fait que la Moravie soit devenue le théâtre des opérations militaires freinait l'importation à la Monnaie d'Olomouc du „pagamentum“ (argent ou vieilles pièces de monnaie fragmentaires) laquelle s'effectuait, en temps normal, en majeure partie, de Hongrie. Vinrent s'y joindre encore les contributions outrancières imposées par les troupes mercenaires de Wallenstein cantonnées à Olomouc. C'est pourquoi Fritsch dut tout d'abord arrêter le monnayage et ensuite, après une interruption de quelques mois, transférer la Monnaie à Mikulov. Après que la Monnaie de Mikulov eut été supprimée, Fritsch retourna, après le 10 février 1628, à Olomouc où, cependant, il retrouva, en somme, les mêmes obstacles auxquels il s'étaient heurtés auparavant. En 1629, les Liechtenstein qui avaient l'intention de rouvrir la Monnaie d'Opava en Silésie, contraignirent leurs assujettis juifs de livrer le „pagamentum“ à la seule Monnaie d'Opava. Ceci eut pour effet d'arrêter pour plusieurs mois le monnayage à Olomouc. Or, le cardinal Dietrichstein, gouverneur de Moravie, qui n'était jamais à court d'idées ingénieuses, interdit la circulation, en Moravie, des monnaies des Liechtenstein qui commençaient à inonder le pays. De cette façon, Fritsch était de nouveau en état d'acquiescer du „pagamentum“ pour la Monnaie d'Olomouc. Il resta en fonction de maître monnayeur jusqu'en 1635. A partir de 1630 il a frappé à Olomouc les monnaies suivantes : gros des années 1630—1634 avec une petite ancre comme marque de monnayage, Kreutzers frappés à partir de 1632 avec, au revers, les armoiries d'Autriche et de Bourgogne surmontées d'un aigle et avec, à l'avant, une petite étoile ou une rosette, éventuellement sans aucune marque, à l'avant, au-dessous de l'effigie. En 1634, Fritsch ainsi que Johannes Christoph Huber, garde-contrôleur de la Monnaie d'Olomouc, et quelques autres monnayeurs furent arrêtés comme coupables de dépréciation de gros. Ce fut le signal pour les créanciers de Fritsch qui ne tardèrent pas à lui retirer le crédit et à solliciter le paiement de leurs emprunts sous peine de saisie-arrêt. De ce fait, Fritsch se trouva complètement ruiné. Il ne se remit plus de cette catastrophe et quitta la Monnaie d'Olomouc après le 1er septembre 1635. C'est Johannes Christoph Huber qui le remplaça, probablement en tant qu'adjoint au maître monnayeur. Huber frappa, au cours des années 1635 et 1636, des Kreutzers marqués I C H ou HH. C'est l'ancien maître monnayeur des Liechtenstein, Tobie Sonnenstein, qui fut nommé, en 1635, à la fonction de maître monnayeur et qui dirigea la Monnaie d'Olomouc, même après la mort de Ferdinand II survenue en février 1637.

Traduit par Konstantin Jelínek

Jiří Sláma a Ladislav Hrdlička

NÁLEZ DENÁRŮ
NA VRACLAVSKÉM HRADIŠTI,
OKRES ÚSTÍ N. ORLICÍ

V roce 1962 a 1963 prováděl Archeologický ústav ČSAV za vedení L. Hrdličky zjišťovací výzkum na slovanském hradišti ve Vraclavi nedaleko Vysokého Mýta, známého z dějin především jako místo tragického konce rodu Vršovců r. 1108 za panování knížete Svatopluka. Archeologický průzkum měl za úkol podat rámcový obraz o tomto hradišti a napomoci tak k řešení řady sporných otázek, které byly o něm vysloveny archeology, numismatiky i historiky. Ze získaných nálezů zaujmou numismatika především tři mince, které byly objeveny dvoumetrovou zjišťovací sondou na ploše asi 2 m² ve splachové vrstvě překrývající destruované obvodové opevnění:

Čechy, Břetislav I. (1034—1055), denár typu Fiala VIII, 2. Mince je dobře zachovaná, vnější kroužek je porušen.

Líc: Ve vnitřním jemně vroubkovaném kroužku nahoře otevřeném postava zleva v ruce s praporem zasahujícím až do legendy. Vnější kroužek hladký. Opis: BRACIZ < AVSDVX

Rub: Postava na trůnu zpředu držící v pravé ruce křížek. Vlevo malý volný křížek zdobený tečkami. Opis: SCS WENCEZLAVS

Průměr 19 mm, váha 0,710 g. —

2 denáry typu Fiala VIII, 9

Mince jsou celkem dobře zachované, legenda je na jedné částečně setřelá.

Líc: V jemně vroubkovaném malém kroužku poprsí zpředu, po každé straně hlavy tečka.

Vnější kroužek hladký. Opis: BRACIZLAUSDVX

Rub: V jemně vroubkovaném malém kroužku poprsí zprava, před kterým je křížek na dlouhé žerdi. Opis: SCSWEICEZLAVS

Průměr 14 mm, váha 0,811 g a 0,853 g.

Vraclavské mince patří k běžným typům Břetislavových ražeb charakterisující období před a po změně mincovního systému kolem r. 1050. I když všechny tři denáry byly v zemi nalezeny izolovaně a navíc v druhotném uložení ve splachové vrstvě, která vznikla po destrukci opevnění až po zániku hradiště (pol. 13. stol.), nelze na základě jejich malého rozptylu vyloučit možnost, že jde o část pokladu, jehož původní místo uložení bylo uvnitř hradiště někde poblíž opevnění. Jeho složení (společný výskyt ražeb velkého i malého střížku) by bylo pro numismatické bádání velmi zajímavé. Denáry jsou uloženy v depositářích historického oddělení Archeologického ústavu ČSAV.

DENÁR VRATISLAVA II. Z POHŘEBIŠTĚ V SULEJOVICÍCH
OKRES LITOMĚŘICE

V letních měsících v r. 1957 a 1958 prováděl Prehistorický ústav University Karlovy za vedení dr. M. Buchvaldka záchranný archeologický výzkum staroslovanského řadového kostrového pohřebiště na pozemku továrny Fruta n. p. v Sulejovicích. Značná část hřbitova byla poničena předchozími stavebními pracemi, takže výzkum zbývající plochy zjistil již pouze 50 pohřbů orientovaných ve směru západ (hlava)—východ a situovaných do několika řad probíhajících severojižním směrem. Z hrobů (téměř z poloviny dětských) bylo získáno pouze nemnoho nálezů (nože, esovité záušnice). Z numismatického hlediska je zajímavý hrob č. 24, který obsahoval dětskou kostru uloženou v natažené poloze na zádech a zavalenou několika kameny. V místě porušené lebky ležely 4 esovité záušnice zhotovené z bronzového drátu o síle 2 mm a o max. průměru 19 mm. Teprve dodatečně při anthropologickém průzkumu a očišťování skeletu v laboratořích Archeologického ústavu ČSAV byla na porušených lebečních kostech (zřejmě v místech ústní dutiny) nalezena tato mince: Čechy, Vratislav II. (1061—1092), denár, typ Fiala IX, 7; F. Cach-Hásková, Num. listy XVIII (1963), 6, č. 7. Mince je celkem dobře zachovaná, legenda je částečně porušena.

Líc: V hladkém kruhu pravá ruka držící kopí, které zasahuje až do legendy. Rukáv ozdoben dvěma knoflíky. Opis: WRATIQLV∞

Rub: V hladkém kruhu pravá strana hlavy muže s vousem. Vnější okruh vroubkovaný (částečně otřelý). Opis: W[.]CEQLV∞

Průměr 16 mm, váha 0,569 g.

Sulejovický denár patří ke skupině posledních knížecích ražeb Vratislava II., jehož mince se vůbec nejčastěji objevují v českých mladohradištních hrobech. Do diskuse o chronologické průkaznosti hrobových nálezů mincí (viz P. Radoměřský, Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Praha 1955 a k tomu zdrženlivý závěr recensenta této práce K. Castellina, ČNM¹ odd. věd společ. CX XVIII, 1959, 202—203 i konečně protichůdný názor R. Turka, Slavia Antiqua I, 1948, 504) nové poznatky nepřinášejí, protože sulejovický hřbitov lze archeologickými nálezy datovat jen rámcově do 11. století. Denár je uložen ve sbírkách Prehistorického ústavu UK (viz obr. č. 1).

Obr. č. 1

Josef Kučera

NÁLEZ DENÁRU KNÍŽETE FRIDRICH A I., TYP FXVIII, 16
V PODĚBRADĚCH

K dosud hlášeným jen několika nalezištím mincí Fridricha I. (1173, 1179—82, 1182—89) připojuji Poděbrady, bohužel bez podrobnějších dalších nálezových okolností. Mince byla nalezena v době první světové války. Denár nalezený v Poděbradách je variantou vzácné ražby, zobrazené na tab. XVIII č. 16 v knize Ed. Fialy „České denáry“. Bližší pozornost tomuto typu věnoval i Josef Petřtyl.¹⁾ Opis v líci i rubu mají však více zřetelných písmen i místně posunu-

¹⁾ Num. listy III (1948), str. 173—79).

tých, než až dosud bylo uváděno. Denár je zachovalý i když, jak známo, je ražen ze stříbra špatné jakosti. Váží 0,82 g o průměrech 16/17 mm.

Poněvadž se ojediněle nalezený denár několikrát odlišuje od dosud popsaných exemplářů, připojuji i jeho popis. Fiala i Smolík²⁾ souhlasně uvádějí, že denáry tohoto typu byly až do nedávna vlastně unikáty a vyskytují se málokdy. Počet Fridrichových denárů rozmnožil nález v Litoměřicích i nález v Praze, Betlémské kapli.³⁾

Líc: V perličkovém kroužku sedící postava s pravé strany s mečem v pravici, levice zdvižená. Hlava nepokrytá, skloněná kupředu. Pravá noha natažená, vyčnívá ze sukně, levá pokrčena. U nohou klečí postavička se štítem neb miskou (?) v ruce. Před tímto předmětem kulička. Nad oběma postavami z oblak vyčnívající žehnajíc ruka. Před zdviženou levicí sedící postavy znaménko Ω (omega) v odlišném postavení i vyobrazení J. Petřtyla.⁴⁾ Z části opisu lice denáru vyniká zvláště nápis DVX a nad perličkovým kroužkem křížek.

Rub: V perličkovém vnitřním kroužku poprsí sv. Václava zřepu, kolem hlavy svatozář. V pravici drží kříž (žezlo?), levice zdvižena. Plášť je sepatý k pravému rameni se čtyřmi sklady od krku splývajícími. Mezi křížkem a krkem kulička a nad zdviženou levicí, asi uprostřed nad palcem a ukazováčkem druhá kulička přibližně ve výši ucha. Rukáv u zápěstí končí čtyřmi záhyby. Z opisu je na rubu čitelné: WENCE-L--S.

Josef Petřtyl

DVA NELOKALIZOVANÉ PRAVDĚPODOBNÉ NÁLEZY
BRAKTEÁTŮ NA LITOMYŠLSKU

V depozitáři litomyšlského muzea jsou dvě skupiny brakteátů, jejichž barva kovu, stav i ražební typ dokazují, že jde o část dosud neregistrovaného a nelokalizovaného nálezů. Dosud se v muzejních záznamech a v poznámkách Quidona Šimka nepodařilo nalézt zprávu o těchto nálezech.

První skupinu tvoří 8 středních brakteátů a jeden malý zlomek. Čechy, Přemysl Otakar II. (1253—1278), střední brakteát, Fiala XXII, 23 (2 poškozené, vylomené exempláře, jedna čtvrtka téhož brakteátu; jeden téměř celý exemplář s poněkud odlišnou barvou kovu); střední brakteát, Fiala XXII, 26 (4 exempláře poškozené, vylomené); 1 zlomek středního brakteátu.

Protože jsou brakteáty značně poškozeny, defektní, nebyly provázeny; váhy by celkem nemohly přispět k charakteristice tohoto nálezů; jeho proveniencí není známa.

*

Kromě toho jsou v muzejním depozitáři numismatickém další tři brakteáty, jejichž barva a stav zachovalosti ukazují také na společnou nálezovou provenienci (zažloutlá barva kovu, nečistěný povrch mincí apod.). Jsou málo zřetelně vyraženy a jde asi o ražby Přemysla Otakara II. z konce jeho vlády, tedy mince, které známe i z jiných míst východních Čech. Nález nelze prozatím blíže posoudit, protože neznáme jeho původ a nálezové okolnosti.¹⁾

²⁾ Ed. Fiala, České denáry; J. Smolík, Nález českých denárův a jejich rozbor (Pam. Arch. XI, 1881, 204 a n. tab. IX/XXVI, č. 35).

³⁾ Srov. P. Radoměřský, Příspěvek k mincovnictví knížete Bedřicha. Num. listy V (1950), str. 109—114.

⁴⁾ O denárech knížete Fridricha srovnej též K. Chaura: Num. zprávy II, str. 191.

¹⁾ Josef Petřtyl, Nálezy mincí v oblasti Trstenické stezky na Litomyšlsku a jejich historická dokumentárnost. Knižnice Vlastivědného muzea v Litomyšli č. 1. Litomyšl 1966. Nálezy brakteátů v litomyšlském muzeu ve sbírce Quidona Šimka jsou uvedeny pod č. 14.

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA II. V DĚTŘICHOVĚ
NA LITOMYŠLSKU

V musejním depozitáři v Litomyšli (numismatická sbírka Quidona Šimka) je uložen náleží pražských grošů Václava II. z Dětrichova.¹⁾ Podle záznamů Šimkových bylo v r. 1903 77 kusů, ovšem ve sbírce musejní podle zprávy Vágnerovy mělo být zachováno 50 kusů; část byla prodána majitelem nálezu. Prozatím bylo v musejním depozitáři v Litomyšli nalezeno 52 pěkně zachovalých pražských grošů Václava II., jejichž provenience nálezová je potvrzena Šimkovým záznamem. Bližší nálezové údaje Šimek neuvedl.

Popis zachovaných mincí:

Čechy, Václav II., pražský groš

1. L: Česká koruna v dvojitým opisovém pruhu odděleném perlovcem. Perla střední lilie koruny nasedá přímo na perlovec.
Opis: + WENCEZLAVS . SECVNDVS
+ DEI % GRATIA % REX % BOEMIE
R: Český lev; pod rozdvojením ohonu je pouze jedna polovina půlměsíčku.
Průměr 28 mm, váha 3,78 g.
2. L: Střední lilie koruny je spjata s perlou kratší čárkou. Ve vnitřním opisu je výraznější tečka.
R: U rozdvojení ohonu je normální půlměsíček. U ucha lva je málo zřetelná značka.
Průměr 28 mm, váha 3,75 g.
3. L: Jako č. 2 (menší rozdíl ražební).
R: Jako č. 2 (menší rozdíl ražební).
Průměr 28 mm, váha 3,71 g.
4. L: Perla na střední lilii je na delší čarce. Jinak jako č. 2. Na listech lilii koruny jsou znatelné kuličky. Mezi GRATIA REX není vyraženo znaménko.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
5. L: Listy lilii v koruně jsou vzájemně spjaty. Perla nad střední lilii se vznáší volně.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
6. L: Listy lilii jsou vzájemně spjaty. Perla nasedá na střední lilii krátkou čárkou.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
7. L: Velmi zřetelné perly v obvodu koruny i na listech lilii. Střední lilie je spojena s perlou malou čárkou. A v opise: \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
8. L: Jako č. 7. Písmeno A v opise: \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 28 mm, váha 3,72 g.
9. L: Jako č. 7. Písmeno A v opise: \bar{A} . Chybí tečka mezi -VS SEC-.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,71 g.

¹⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, č. 1933.-J. Petřtyl, Nálezy mincí v oblasti Trstenické stezky na Litomyšlsku, I c., č. 18. Místní název zní správně Dětrichovo místo uvedeného Jetřichova.

10. L: Jako č. 7. Písmeno A v opise \bar{A} . V opise - VS . SEC. -
R: Jako č. 2.
Průměr 26 mm, váha 3,68 g.
11. L: Perla nasedá na střední lilii delší čárkou. Na obvodu koruny a na listech lilii jsou velmi zřetelné perly. Ve jméně je \bar{A} , ale v GRATIA je \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,68 g.
12. L: Kratší spojovací čárka. Mezi -VS SEC- není tečka, \bar{A} a \bar{A} jako u č. 11.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
13. L: Nevyražená ploška u střední lilie, na rubu totéž na hrudi lva. Dvojnásobně zřetelný v písmenu W a v části perlovce vnitřního. Písmeno \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 27–28 mm, váha 3,70 g. Méně zachovalý pražský groš v poměru k ostatním mincím z nálezu.
14. L: Kratší spojovací čárka mezi střední lilii a perlou. Perly v obvodu koruny jsou zřetelné. \bar{A} . Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Velmi nepatrná spojovací čárka mezi rameny písmene A. Jinak jako č. 2.
Průměr 26–28 mm, váha 3,69 g.
15. L: Kratší spojovací linka. Pět velmi zřetelných perel v obvodu koruny. Tečka mezi -VS SEC- není. Písmeno \bar{A} , avšak ve slově GRATIA je \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
16. L: Volná perla nad střední lilii. Perly v obvodu koruny takřka nezřetelné. Písmeno \bar{A} , avšak v GRATIA je \bar{A} . Tečka mezi -VS . SEC-.
R: Jako č. 2.
Průměr 27–28 mm, váha 3,72 g.
17. L: Perla téměř nasedá na střední lilii. Střed koruny nevyražen. Písmeno \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 26,5 mm. Váha 3,61 g.
18. L: Perla nevyražená. Perly v obvodu koruny jsou jasně vyraženy. Písmeno \bar{A} , avšak v GRATIA je \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
19. L: Perla krátce spojena se střední lilii. Velmi jasné perly v obvodu koruny. Písmeno \bar{A} , v GRATIA je však \bar{A} . Bez tečky -VS SEC-.
R: Jako č. 2. Pravděpodobně bez znaménka za uchem lva.
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
20. L: Perla nasedá přímo na vnitřní lilii. Písmeno \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 26–27 mm, váha 3,68 g.
21. L: Krátká spojovací čárka mezi perlou a střední lilii. Tečka mezi -VS . SEC-.
R: Jako č. 2. Tečka před levou nohou lva (vada v razidle).
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
22. L: Krátká spojovací čárka. Písmeno A jako u č. 19.
R: Jako č. 2. Místo % je •.
Průměr 26 mm, váha 3,62 g. Mince je značně opilována.
23. L: Perla má kratší spoj se střední lilii. Koruna je málo vyražená. Písmeno \bar{A} .
R: Jako č. 2. Střed mince málo vyražen.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.

24. L: Střed mince málo vyražen. \bar{A} ve jméně, A v dalším textu.
R: Jako č. 2.
Průměr 28 mm, váha 3,71 g.
25. L: Perla nasedá přímo na vybíhající hrot lilie. Bez tečky mezi -VS SEC-. Písmena \bar{A} a \bar{A} jako u č. 24. Chyba v textu WENEEZLAVS (místo C je E).
R: Jako č. 2.
Průměr 26 mm, váha 3,64 g.
26. L: Kratší čárka mezi lilii a perlou. Písmeno \bar{A} . Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Jako č. 2. Rozdělovacími znaménky jsou kuličky.
Průměr 27 mm, váha 3,70 mm. Pěkně zachovalá mince, neokrojená.
27. L: Střední část mince nedoražena. Písmeno \bar{A} je všude. Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Jako č. 2. Mezi zadními tlapami je tečka, pod rozděložením ohonu je malé znaménko (vada razidla?) v podobě malého háčku.
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
28. L: Perla nasedá na malý hrot lilie. Písmeno \bar{A} a \bar{A} jako v č. 24. Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Jako č. 2.
Průměr 27,5 mm, váha 3,73 g.
29. L: Perla nasedá na malý hrotitý výčnělek lilie. Písmeno \bar{A} je všude. Tečka mezi -VS . SEC-.
R: Jako č. 2.
Průměr 27–28 mm, váha 3,72 g.
30. L: Malá spojovací čárka mezi perlou a lilii. Písmeno \bar{A} je všude. Tečka mezi -VS . SEC-.
R: Jako č. 2. Před levou zadní tlapou je velké znaménko tvaru ϕ .
Průměr 26–28 mm, váha 3,68 g.
31. L: Perla se vznáší volně nad kruhovým zakončením střední lilie.
R: Jako č. 2. U ucha lva není značka.
Průměr 26–27 mm, váha 3,65 g.
32. L: Perla se vznáší volně nad hrotitým výčnělkem střední lilie. Perly v obvodu koruny jsou znatelné. Písmeno \bar{A} a \bar{A} jako u č. 24. Bez tečky mezi -VS SEC-.
R: Jako č. 2.
Průměr 28 mm, váha 3,71 g.
33. L: Jako č. 33.
R: Jako č. 2. V horních partiích lva dvojráz.
Průměr 28,5 g, váha 3,81 g.
34. L: Jako č. 32. Tečka ve vnitřním opisu. Písmeno \bar{A} všude.
R: Jako č. 2.
Průměr 27,5 mm, váha 3,79 g.
35. L: Jako č. 32. Tečka ve vnitřním opisu.
R: Jako č. 2. V opise jsou kuličky jako rozdělovací znaménko.
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
36. L: Jako č. 32. Tečka ve vnitřním opisu. Písmeno \bar{A} .
R: Jako č. 2.
Průměr 26–27 mm, váha 3,68 g.
37. L: Jako č. 32. Partie koruny nejasně vyraženy.
R: Jako č. 2. Okraj ostřížen a méně vyražen.
Průměr 27 mm, váha 3,68 g.
38. L: Jako č. 32, ale tečka ve vnitřním opisu.
R: Jako č. 2.
Průměr 26–27 mm, váha 3,66 g.

39. L: Jako č. 32. Ve vnitřním opisu je tečka.
R: Jako č. 2.
Průměr 28 mm, váha 3,71 g.
40. L: Krátká spojovací čárka mezi perlou a střední lilii. Část koruny nedoražena. Všude je písmeno \bar{A} . Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,70 g.
41. L: Jako č. 32.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,71 g.
42. L: Jako č. 32.
R: Jako č. 2.
Průměr 25,5 mm, váha 3,61 g.
43. L: Jako č. 32. Všude je písmeno \bar{A} . Mezi -VS . SEC- je tečka.
R: Jako č. 2.
Průměr 28 mm, váha 3,82 g. Neopilovaný exemplář.
44. L: Perla je přímo na kruhovém zakončení střední lilie. Písmeno \bar{A} je všude. Ve vnitřním opise je tečka.
R: Bez znaménka. Protože je zakončení ohonu velmi blízko u hlavy, může být znaménko případně blízko hrotů korunky.
Průměr 26,5 mm, váha 3,62 g.
45. L: Jako č. 32. Malá tečka ve vnitřním opise. Koruna v některých partiích málo vyražena.
R: Jako č. 2.
Průměr 27–27,5 mm, váha 3,71 g.
46. L: Jako č. 32. Tečka v opise.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,78 g. Mince místy značně nedoražena.
47. L: Jako č. 32. Písmeno \bar{A} všude. Ve vnitřním opise je tečka.
R: Jako č. 2. Plošky razidla kolem lva byly zrnité, což se jeví na minci jako množství drobných teček hlavně v horní partii ohonu a mezi předními tlapami.
Průměr 26 mm, váha 3,66 g.
48. L: Jako č. 32. Písmeno \bar{A} všude. Tečka ve vnitřním opise. DCI místo DEI.
R: Jako č. 2.
Průměr 26,5 mm, váha 3,69 g.
49. L: Malá spojovací čárka mezi střední lilii a perlou. \bar{A} všude.
R: Jako č. 2. Znaménko nezřetelné, asi vtěsnáno ke korunce.
Průměr 26,5 mm, váha 3,68 g.
50. L: Jako č. 32.
R: Jako č. 2.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g. Mince místy ve vnějších textech nevyražena.
51. L: Perla na střední lilii je nízko pod vnitřním kruhem. Na každém listu lilie i na dolním okraji korunky jsou zřetelné perly.
R: Před rozděložením ohonu je půlměsíček.
Průměr 27 mm, váha 3,69 g.
52. L: Jako č. 51.
R: Jako č. 51.
Průměr 28 mm, váha 3,80 g.

Děřichovský nálezy byly zřejmě uloženy krátce po r. 1305. Mince mají takřka ražební lesk, jsou většinou velmi zachovalé a metrologicky i typologicky patří zřejmě k nejstarším typům

pražských grošů Václava II.²⁾ V oblasti východních Čech v Litomyšlsku se našly pražské groše Václava II. v Zrnětině,³⁾ v Nemošicích u Pardubic,⁴⁾ v Moravské Třebové,⁵⁾ v Chrudimi,⁶⁾ v Pohřebačce u Opatovic n. L.⁷⁾ aj. V blízkých Běstovicích na Vysokomýtsku byly nalezeny také pražské groše Václava II. s pražskými groši Jana Lucemburského.⁸⁾ Podobně tomu je i v Dolním Újezdě na Litomyšlsku.⁹⁾ Tyto nálezy přecházejí na moravskou stranu (např. Borovec u Nedvědic, Modřice u Brna aj.), čímž ukazují dobovou frekvenci Trstenické stezky.

Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VE VRBČANECH U KOLÍNA

Dne 16. září 1935 byl při výzkumných pracích Státního archeologického ústavu v Praze v kostele sv. Václava ve Vrbčanech u Kolína odkryt malý nález v počtu „11 stříbrných a 2 měděných mincí“, které byly ukryty v nádobce s pokličkou těsně u prahu dveří kostela nehluboko pod dlažbou.¹⁾ Dodnes se dochovalo 7 kusů mincí. Jsou to tyto pražské groše: Václav II. (1278–1305), pražský groš (1 kus)

1. L: Česká koruna ve dvojitém opisovém pruhu, odděleném vždy kruhem ze sekaných perliček. Nad střední lilii koruny je perla, která není spojena s lilii a nedotýká se perličkového kruhu; rovněž okrajové lilie koruny se nedotýkají perličkového kruhu. Výška koruny (včetně perly): 9 mm.

Opisy: a) + WENCEZLAVS • SECVNDVS

b) + DEI • GRATIA • REX • BOEMIE

R: Český lev v opisovém pruhu, odděleném kruhem ze sekaných perliček. Mezi uchem a ocasem lva je značka Nohejlová č. 2.²⁾

Opis: * + * GROSSI • PRAGENSES

1 kus. Průměr 28,5 mm, váha 3,277 g. — Smolík č. 4.³⁾

Jan Lucemburský (1310–1346), pražský groš (6 kusů)

2. L: Česká koruna ve dvojitém opisovém pruhu, odděleném vždy kruhem ze sekaných perliček. Nad střední lilii koruny je perla, spojená s lilii kratší čárkou; okrajové lilie koruny se nedotýkají perličkového kruhu. Výška koruny 9 mm.

Opisy: a) + IOhANnES • PRIMVS

b) + DEI • GRACIA • REX • BOEMIE

²⁾ V ražbách je více různých rozdílů v provedení písmen, např. u typu písmenka G apod. Také křížek uvozuující opisové texty má ve většině jasně vyražených exemplářů uprostřed kuličku.

³⁾ Nálezy II, č. 1931; 206 pražských grošů s 8 slitky stříbra. — J. Petřtyl, Nálezy mincí v oblasti Trstenické stezky na Litomyšlsku, 1 c., č. 17.

⁴⁾ Nálezy II, 1935; přes 100 pražských grošů.

⁵⁾ Nálezy II, 1936; 140 pražských grošů.

⁶⁾ Nálezy II, 1950; nej. počet.

⁷⁾ Nálezy II, 1958, 63 pražských grošů.

⁸⁾ Nálezy II, 1983, 104 pražské groše Václava II., 22 pražských grošů Jana Lucemburského aj.

⁹⁾ Nálezy II, 1993; nález je publikován v tomto svazku Num. sborníku.

¹⁾ Viz AÚ ČSAV Praha, archiv náleзовých zpráv č. 1513/35.

²⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně, Num. sb. VI, 1960, str. 379.

³⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, str. 7.

R: Český lev v opisovém pruhu, odděleném kruhem ze sekaných perliček. Mezi uchem a ocasem lva není značka.

Opis: * + * GROSSI • PRAGENSES

1 kus. Průměr 27,9 mm, váha 3,332 g.

Nohejlová č. 1.

3. L: jako naše č. 2, výška koruny 8,7 mm.

R: jako naše č. 2, mezi uchem a ocasem lva značka Nohejlová č. 2.

5 kusů. Průměr a váha: 28 mm, 3,622 g; 28,8 mm, 3,651; 29 mm, 3,728 g; 28,3 mm, 3,786 g; 27,9 mm, 4,105 g.

Popisovaný nález tvoří svým obsahem malý mincovní soubor, jehož nejmladšími mincemi jsou pražské groše Jana Lucemburského, které K. Castelin klade ve své chronologii do let 1311 až 1318;⁴⁾ podle jeho údajů usuzujeme na možnost ukrytí vrbčanského nálezu pravděpodobně v průběhu 20. až 30. let 14. století vzhledem k tomu, že nález není dochován v úplnosti. Nález nebyl zaznamenán v Nálezech mincí II.⁵⁾

Josef Petřtyl

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA II., JANA LUCEMBURSKÉHO A KARLA IV. V DOLNÍM ÚJEZDU NA LITOMYŠLSKU

V r. 1902 byl objeven v Dolním Újezdu na Litomyšlsku depot pražských grošů Václava II. (5), Jana Lucemburského (151), Karla IV. (1)¹⁾. Zápisky Quidona Šimka v Městském muzeu v Litomyšli uvádějí celkový počet 176 pražských grošů; autor náleзовého regestu v Nálezech V. Vágner zjistil 129 kusů v musejních sbírkách; pečlivá prohlídka za součinnosti prom. hist. J. Kapusty, ředitele litomyšlského muzea, ukázala, že ve sbírce Šimkově je dochováno s touto náleзовou proveniencí celkem 157 mincí.²⁾ Bližší náleзовé dispozice nejsou v Šimkových záznamech uvedeny.

Václav II., pražský groš

1. L: Perla nasedá na hrotitou část střední lilie korunky. Písmeno A ve vnitřním opise nemá vnitřní trámek mezi rameny, ve vnějším opise tento trámek má. Tečka je ve vnitřním opise. Rozdělovací znaménko: dva kroužky nad sebou.

R: Český lev.

Průměr 28 mm, váha 3,70 g.

2. L: Jako č. 1. Výrazné perly na listech lilie i na obvodu koruny. V opisech všude A s trámkem. Ve vnitřním opise je tečka.

⁴⁾ K. Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, Num. sb. VI, 1960, str. 140 a 150; srov. k tomu tamže i tab. č. 1 na str. 154 a 155 a tab. č. 2 na str. 158.

⁵⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. (red. Em. Nohejlová-Prátová), Em. Nohejlová-Prátová, České, moravské a slezské nálezy údobí grošového, Praha 1956.

¹⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II, č. 1993. — J. Petřtyl, Nálezy mincí v oblasti Trstenické stezky na Litomyšlsku, 1 c., č. 21.

²⁾ Nález byl totiž uložen v různých odděleních Šimkovy sbírky pod různými čísly, např. 3109–3120, 4513, 4522 aj. Zachovaly se tak všechny groše Václava II., 151 pražských grošů Jana Lucemburského (Vágner uvádí v Nálezech pouze 124 ex.) a jeden pražský groš Karla IV. (Předpokládám ovšem, že se tento pražský groš dostal do náleзовého souboru omylem, že nepatří — už přímo svým vzhledem a zachovalostí — do náleзовé struktury.)

R: Český lev.

Průměr 28 mm, váhy: 3,69, 3,70, 3,67 g. 3 ex.

3. L: Perla je umístěna volně nad hrotitým cípem střední lilie. Písmeno A jako u č. 1. Tečka ve vnitřním popisu.

R: Český lev podobný č. 2.

Průměr 28 mm, váha 3,70 g.

Celkem 5 pražských grošů Václava II.

Seznam pražských grošů Jana Lucemburského z nálezů

Soubor rozdělují podle chronologie K. Castelina.³⁾ Značky uvádím podle nálezové analýzy Em. Nohejlové-Prátové, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně. Num. sb. VI, 1960, str. 378 sl.

Charakteristika rozdělovacích znamének v opisech na lici i na rubu pražských grošů s označením užitým v tabulaci:

A dva kroužky nad sebou

B čtyři kroužky sestavené ve čtverec

C čtyři kroužky sestavené v kříž

D jeden kroužek (jako Cast. II, 9)

E křížek

F dva křížky nad sebou

G trojlístek na stopce

H trojlístek bez stopky

I stylizovaná lilie

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděl. zn. v opisu a u lva	Poznámka
1 3 1 1 — 1 3 1 7				
1	8	A	?	Cast. I, 1 — Obvod plošky nevyražen
2	25	A	A	Cast. I, 1 — Znam. u lva jako Nohejlová-Prátová č. 7
3	26	A	A	"
4	27	A	A	"
5	12	A	A	"
6	31	A	A	Cast. I, 1
7	48	A	A	"
8	50	A	A	"
9	33	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 7 v pravém zakončení ohonu
10	34	A	A	" v perlovci
11	53	A	A	"
12	54	A	A	"
13	16	A	A	"

³⁾ V popisu dodržuji také pořadí Šimkovy sbírky; přehled typů pražských grošů Jana Lucemburského uvádím podle studie Karla Castelina, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského. Num. sb. VI, 1960, str. 129 sl., zvl. na str. 158 sl., a podle rozboru — hlavně v otázce značek v partii lva podle rozboru Em. Nohejlové-Prátové, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně. Num. sbor. VI, 1960, str. 378 sl.

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděl. zn. v opisu a u lva	Poznámka
14	17	A	A	Třetí rozděl. znam. na lici nevyraženo
15	18	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 7 kroužek v perlovci
16	19	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. v zakončení ohonu lva
17	20	A	A	"
18	21	A	A	Cast. I, 1
19	22	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. kroužek v perlovci
20	37	A	A	"
21	45	A	A	Cast. I, 1
22	46	A	A	"
23	57	A	A	"
24	62	A	A	"
25	67	A	A	"
26	68	A	A	"
27	125	A	A	"
28	126	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 2, za uchem znam., u rozdvojení ohonu polovina půlměsíčku
29	128	A	A	Cast. I, 1
30	129	A	A	"
31	132	A	A	"
32	135	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. u ocasu
33	136	A	A	Cast. I, 1 — Nohejlová-Prátová č. 6
34	139	A	A	Cast. I, 1
35	145	A	A	"
36	147	A	A	" — Místy nedoražený exemplář
37	149	A	A	" — Znam. nejasné
38	144	A	A	" — Nohejlová-Prátová č. 2, u zadní levé nohy
39	140	A	A	Cast. I, 1
40	131	A	B	Cast. I, 1 — Rozdělovací znaménko může být dvojráz. Zvláštní lvíček s velikou srstí na nohách, se zuby v tlamě
Asi 1 3 1 8 — 1 3 2 7				
41	69	3. rozděl. znam. nej.	D	Asi Cast. II, 10 (var.)
1 3 1 8 — 1 3 2 7				
42	127	H	A	Cast. III, 20. Lícni rozděl. znaménko Cast. neuvádí; jde skutečně o dva kroužky
43	142	2. a 3. znam. nej.	C	Cast. asi IV, 25 — Nohejlová-Prátová č. 2
44	143	2. a 3. znam. nej.	C	"
45	148	3. zn. G	A	Cast. neuvádí — var. k č. 22 23/IV

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděl. zn. v opisu a u lva	Poznámka
			1 3 2 7 — 1 3 4 0	
46	23	3. zn. H	A	Cast. V, 28 — Nohejlová-Prátová č. 7, pod perlovcem
47	28	3. zn. H	A	Cast. V, 28
48	30	3. zn. H	?	Cast. V, 28 — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. mezi zakončením ohonu
49	32	3. zn. H	A	„
50	43	3. zn. H	A	„
51	115	3. zn. H	A	„
52	133	3. zn. H	A	Cast. V, 28 — Nohejlová-Prátová č. 7, u ohonu
53	134	3. zn. H	?	Asi Cast. V, 28 — Málo jasná ražba, hlavně ve střední části
54	150	3. zn. G	A	Cast. neuvádí; podle ražebních znaků patří pravděpodobně do IV. období, tj. do let 1327 až 1340
55	55	3. zn. G	A	Cast. V, 28 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
56	141	3. zn. G	?	Cast. V, 29 — Nohejlová-Prátová č. 2
57	107	3. zn. G	A	Cast. V, 28 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
58	99	3. zn. ?	?	? — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
59	91	3. zn. ne- vyraženo	?	Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
60	151	3. zn. H	C	Cast. V, 27
61	137	3. zn. G	I	Nejasné, snad Cast. III, 20 — Nohejlová-Prátová č. 7, na perlovci
62	130	3. zn. H	C	Značka mezi GROSSI PRAGENSES je zcela zřetelná; nepodobá se Cast. IV, 25
63	1	3. zn. H	?	Cast. V—VII
64	2	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
65	3	3. zn. H	I	„ — Méně jasné 3. znaménko na líci
66	4	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
67	5	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7
68	6	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Znam. méně jasné
69	7	3. zn. H	I	„ — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. pod perlovcem
70	9	3. zn. H	I	„
71	10	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
72	11	3. zn. H	I	„
73	13	3. zn. H	I	„
74	14	3. zn. H	I	„
75	15	3. zn. H	I	„
76	38	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7
77	39	3. zn. H	I	„
78	40	3. zn. H	I	„ — v zakonč. ohonu
79	41	3. zn. H	I	Cast. VI, 36

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděl. zn. v opisu a u lva	Poznámka
80	42	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
81	44	3. zn. H	I	„ — Nohejlová-Prátová č. 7, v zakončení ohonu
82	36	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — dvojráz na rubu: dvě lilie stylizované
83	47	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
84	49	3. zn. H	?	Cast. VI, 36 nebo V, 27—29; 4. znam. na líci nejasné
85	51	?	I	Asi Cast. V—VII; 3. a 4. znam. na líci nejasné
86	56	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
87	58	3. zn. H	I	„
88	59	3. zn. H	I	„
89	60	3. zn. H	?	„
90	61	3. zn. H	I	„
91	64	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, znam. v perlovci
92	65	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
93	66	3. zn. H	I	„
94	63	3. zn. H	?	Cast. VI, 36 nebo V, 28—29 — dvojráz lva
95	70	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
96	71	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, pod perlovcem
97	72	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, v perlovci
98	73	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
99	74	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ocasu
100	75	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
101	76	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
102	77	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
103	79	3. zn. H	?	„
104	80	3. zn. H	I	„
105	82	3. zn. H	I	„
106	83	3. zn. H	I	„
107	84	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, v perlovci
108	85	3. zn. H	I	„
109	86	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
110	87	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
111	88	3. zn. H	I	„
112	89	3. zn. H	I	„
113	90	3. zn. H	I	„
114	92	3. zn. H	I	„
115	93	3. zn. H	I	„
116	96	3. zn. H	I	„

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděln. zn. v opisu a u lva	Poznámka
117	97	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
118	98	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, na perlovci
119	101	3. zn. H	?	Asi Cast. VI, 36
120	102	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Znam. na perlovci nej.
121	103	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
122	104	3. zn. H	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, na perlovci
123	105	3. zn. H	I	Cast. VI, 36
124	108	3. zn. H	I	"
125	109	3. zn. H	?	Cast. V, 27—29 nebo VI, 36
126	111	3. zn. H	I	Asi Cast. VI, 36 — Znam. rozděln. třetí na líci není vyraženo. — Nohejlová-Prátová č. 7, na perlovci
127	112	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
128	113	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, na perlovci
129	114	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
130	116	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, v levém zakončení ohonu
131	117	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
132	118	3. zn. G	I	Cast. VI, 36
133	119	3. zn. G	I	Cast. VI, 36 — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu
134	121	3. zn. G	I	"
135	120	3. zn. G	I	"
136	122	3. zn. G	I	"
137	124	3. zn. G	I	"
138	110	3. zn. G	I	"
139	94	3. zn. G	I	Cast. VI, 35
1340—1345				
140	95		G	Cast. VIII, 47
141	123	3. zn. G	G	Cast. VII, 43
Prozatím nezařaditelné, málo jasné:				
142	29			Na líci je nezatelné 3. a 4. rozděln. zn., na rubu má rozděln. znam. pouze jeden kroužek nahoře. — Nohejlová-Prátová č. 7
143	24	A	?	Mohlo by jít o Cast. I, 1; částečně nevyražená mince. Nohejlová-Prátová č. 7, pod perlovcem
144	78			V lícním opis 3. značka nejasná, jinak jako A.
145	137		?	"
146	138		?	" — Nohejlová-Prátová znam. č. 2
147	35		?	"

Číslo popisu	Č. souboru muzejního	Líc	Rub, rozděln. zn. v opisu a u lva	Poznámka
148	100		?	?
149	146	3. zn. G	?	?
150	81	3. zn. G	kříž	?
151	52		I	? — Na líci jako Cast. VI, 36, 39—43, 2. zn. však nevyražena. — Nohejlová-Prátová č. 7, mezi zakončením ohonu

Karel IV., pražský groš (1), málo zřetelná ražba, okrájená.

*

Největší podíl v tomto nálezu tvoří pražské groše Jana Lucemburského.

Srovnáme-li je podle chronologického řazení, dostaneme přibližně tento přehled (i s vahami):

1311—1318	Cast. I, 1	40 ex.; váhy: 3,12, 3,21, 3,22, 3,22, 3,36, 3,37, 3,37, 3,39, 3,45, 3,48, 3,51, 3,58, 3,58, 3,58, 3,58, 3,60, 3,61, 3,65, 3,66, 3,66, 3,67, 3,68, 3,72, 3,74, 3,75, 3,77, 3,77, 3,78, 3,78, 3,79; průměrná váha 30 exemplářů 3,57 g
1318—1327	Cast. II, 10 III, 20	1 ex., váha 3,52 g 1 ex., váha 3,51 g
1327—1340	Cast. IV, 25 V, 27 V, 28	2 ex., váha 3,60 a 3,64 g 1 ex., váha 3,62 g 5 ex.; váhy: 3,56, 3,57, 3,58, 3,60 a 3,63 g; průměrná váha 5 ex. 3,60 g
	V, 28	5 ex.; váhy: 3,32, 3,50, 3,63, 3,69, 3,75; průměrná váha 5 ex. 3,58 g
	VI, 36	72 ex.; váhy: 3,10, 3,18, 3,22, 3,27, 3,29, 3,31, 3,36, 3,39, 3,41, 3,49, 3,51, 3,51, 3,52, 3,54, 3,56, 3,56, 3,57, 3,59, 3,61, 3,63, 3,63, 3,63, 3,64, 3,66, 3,67, 3,67, 3,67, 3,71, 3,72, 3,73; průměrná váha 30 ex. 3,56 g
1340—1346	Cast. VII, 43 VII, 45	1 ex., váha 3,59 g 1 ex., váha 3,55 g
	Cast. neuvádí (č. 42, 43, 131)	3 ex.; váha 3,61, 3,63 a 3,59 g
		Nezařazeno přesně chronologicky 16 ex.

V nálezu jsou zastoupeny české grošové ražby Jana Lucemburského od typu I, 1 až po typ VII, 45, tedy vlastně v celém časovém rozpětí ražebního údobí tohoto panovníka. Neú tomu však podobně z hlediska kvantitativního podle jednotlivých ražebních epoch. Gros nálezu pochází zřejmě z let 1327—1340 (57 %). Ovšem oběživo v této době bylo zřejmě prosyceno ještě značně ražbami z dřívější doby (I.—III.), tj. z let 1311—1318 a 1318—1327 (29 %). Z doby 1340—1346 se zachovalo v nálezu pouze několik pražských grošů (2). Vycházíme-li z relativní chronologie Castelinovy, která celkem odpovídá metrologické struktuře ražby pražských grošů, lze uzavřít, že tento nálezu, vyloučíme-li jediný pražský groš Karla IV., který zřejmě k tomuto nálezu nepatří, byl uložen asi v době zmatků z prvních let pátého desetiletí 14. století, které s sebou přinášel naprosto desolátní politický stav českého království k závěru vlády Jana Lucemburského. Průměrné váhy tohoto nálezu se celkem neliší od Castelinovy tabulky a potvrzují její vývody.

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ KRÁLE JANA LUCEMBURSKÉHO
V NECHANICÍCH

Při úpravě stoky na náměstí v Nechanicích roku 1933 byl odkryt větší grošový nález. Podle určení J. Koudelky, správce novobydžovského musea, šlo výlučně o groše Václava II. a Jana Lucemburského (typu Smolík č. 1, č. 10 a nečitelné). Z celkového počtu nalezených 366 grošů získalo město 315 kusů, do musea se dostaly fragmenty nádoby a 51 grošů. Autor zprávy správně podotknul, že možnost ztracení části nálezu v kalu stoky není vyloučena.¹⁾

Koudelkova zpráva byla přepsána do soupisu nálezu, kde se uvádí, že z neznámého počtu nalezených grošů bylo určeno 92 mincí, které jsou uloženy v Městském museu v Nechanicích.²⁾ Omyl částečně způsobil J. Koudelka sám, když neuvedl výslovně, do kterého musea byly mince uloženy. Po delším období, ve kterém jsem hledal nález na všech možných místech, se mi podařilo zachytit stopu. V přírůstkové knize³⁾ musea v Novém Bydžově jest zapsáno, že 27. XII. 1933 byly sbírky obohaceny 50 groši Jana Lucemburského, jedním grošem Václava II. a dvěma fragmenty nádoby. Mince ani zbytky nádoby se však v museu přes veškeré pátrání nepodařilo objevit a s největší pravděpodobností je třeba je považovat za nenávratně ztracené.

Nalezení druhé, větší části pokladu pomohla náhoda. Po volbách roku 1964, při změně na MNV v Nechanicích, byly groše nalezeny v městském trezoru a odevzdány krajskému museu Zd. Nejedlého v Hradci Králové. Z původních 315 kusů, které 19. května roku 1933 převzal městský úřad v Nechanicích, se dvě mince ztratily. Odevzdaných 313 grošů bylo uloženo v numismatickém depositáři (přír. č. 14/64, inv. č. N 6765-N 7077). Již zběžná prohlídka ukázala, že v nálezu jest zastoupeno více variant, než J. Koudelka publikoval. Podle něho bylo z 315 kusů:

- 4 groše Václava II.,
- 258 grošů Jana Lucemburského, Smolík č. 1,
- 29 grošů Jana Lucemburského, Smolík č. 10,
- 24 grošů Jana Lucemburského, varianta nečitelná.

Mince musely být nejprve očištěny; povlak měděnky zřejmě přispěl také k tomu, že Koudelka mince chybně určil.

Ražby jednotlivých panovníků jsou tedy podle nového zjištění zastoupeny takto: Václav II. (1278–1305), pražský groš jako Smolík č. 2, ve slově WENCEZLAVS je A bez dřívku, na rubu u ucha znaménko v podobě půllilie⁴⁾ (10 kusů).

Jan Lucemburský (1310–1346), pražský groš (291 kusů).

Václav IV. (1378–1419), pražský groš nečitelný (11 kusů).

Vladislav II. (1471–1516), pražský groš jako Smolík tab. II., č. 29 (1 kus).

Vidíme zde značný rozdíl mezi současným skutečným stavem a původním určením, který je o to vážnější, že by nám měl ovlivnit dobu uschování depotu (soupis nálezu ji určil jako 30. léta 14. století — takto by se posouvala asi o 150 let kupředu). Avšak již při převzetí bylo jasné, že Vladislavův groš nemohl být v nálezu, a že v souboru na MNV Nechanice

¹⁾ J. Koudelka, Nález grošů v Nechanicích. NČČsl XI. a XII. (1935/1936), str. 98.

²⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (red. Em. Nohejlová-Prátová), II. Praha 1956, č. 1997, str. 126–127.

³⁾ Přírůstková kniha městského musea v Novém Bydžově z let 1888–1936, záznam č. 4989.

⁴⁾ Vyobrazení půllilie uvádí Em. Nohejlová-Prátová, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně. Num. sb. VI, Praha 1960, groš č. 2 na str. 379.

se ocitl náhodou — odlišoval se patinou (byl totiž vyčištěn). Pravděpodobně měl nahradit nějakou minci, kterou si neznámá osoba z nálezu přivlastnila. Groše Václava IV. byly shodně s ostatními mincemi potažené měděnkou a není proto vyloučeno, že skutečně tvořily součást nálezu. Pak ovšem jde o zajímavý případ pozdního doplnění ukrytého depotu; zarážející je však naprostá nepřítomnost grošů Karla IV. J. Koudelka mohl určit groše Václava IV. jako nečitelné ražby Jana Lucemburského (není sice vyloučeno, že i groše Václava IV. byly po uschování nálezu na městském úřadě přimísleny náhradou za groše Jana Lucemburského, ale vzhledem k tomu, že Koudelka určil pouze dvě varianty Janových ražeb, zatímco ve skutečnosti jich tam je mnohem více, kloním se k názoru, že groše Václava IV. byly skutečně v nálezu). Můžeme pouze litovat, že zajímavý nechanický nález nebyl hned po odkrytí pečlivě odborně popsán.⁵⁾

Všimneme si nyní blíže 291 grošů Jana Lucemburského. Při popisu se budeme opírat o Castelinovu chronologii v Num. sb. VI, pro přesnější určení též o Smolíkovu práci⁶⁾ a o popisy některých dalších nálezu.

1. Skutečně nejvíce bylo pražských grošů typu Castelin⁷⁾ č. 1. Na rubu mince na oušku lva jest znaménko v podobě půllilie (197 kusů).
2. Pražský groš: L: Castelin č. 1.
R: nečitelný (10 kusů).
3. Pražský groš: L: nečitelný.
R: Castelin č. 1, na oušku lva znaménko půllilie (13 kusů).
4. Pražský groš: L: nečitelný.
R: Castelin č. 1, mezi konci ocasu lva kroužek,⁸⁾ jehož detaily nejsou — stejně jako u našeho typu č. 10, 12 a 14 — jasně znát (2 kusy).
5. Pražský groš Castelin č. 3. Na rubu mince na oušku lva půllilie (1 kus).
6. Pražský groš Castelin č. 6. Na rubu mince na oušku lva půllilie⁹⁾ (2 kusy).
7. Pražský groš Castelin č. 9. Na rubu mince na oušku lva půllilie stočená o 45° doleva, takže budí dojem křížku, kterému chybí dolní dřík (5 kusů).
8. Pražský groš Castelin č. 10. Rub mince špatně zřetelný a znaménko na oušku lva těžko rozeznatelné (stočená půllilie?) (4 kusy).
9. Pražský groš jako Hlobil¹⁰⁾ č. 2. Na rubu mince na oušku lva křížek (2 kusy).

⁵⁾ K. Castelin pro svou studii se bohužel mohl opřít pouze o Koudelkovu zprávu a tím nevědomky získal mylné údaje; nový popis proto bude doplňkem jeho výborné práce (srov.: Karel Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského. Num. sb. VI, Praha 1960, str. 129–167).

⁶⁾ Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha 1894.

⁷⁾ K. Castelin, O chronologii etc., Num. sb. VI, str. 150.

⁸⁾ Zřejmě tedy nejde asi o groš Castelin č. 1, ale typu Castelin č. 20 nebo č. 28. Rubní znaménko nám může být v tomto případě vodítkem.

⁹⁾ Castelin rubní rozdělovací znaménko této varianty špatně nakreslil (kreslí křížek). Sice se odkazuje na Smolíka (č. 4), který uvádí groš s rubním rozdělovacím znaménkem dva kroužky. Také náš groš má rubní rozdělovací znaménko dva kroužky jako Smolík č. 1 a Castelin č. 1. Badatel nechť si laskavě opraví v tabulce oddělovací znaménko na rubu mince. Uvedme i, že u téže varianty (č. 6) kreslí Castelin jiné rubní znaménko (křížek) na str. 150 a jiné (křížek jiného druhu) na str. 158!

¹⁰⁾ Stanislav Hlobil, Nález grošů v Morkovicích. NČČsl VI. (1930), str. 134. — Je to Castelinův groš č. 18. Avšak Castelin se zde dopouští nepřesnosti: kreslí křížek mezi IOHANNES a PRIMVS mnohem větší, než jest ve skutečnosti a navíc pak na str. 151 zakreslil dvojí typ křížku, což také neodpovídá skutečnosti. Přitom Castelin tento groš, který se našel také v nálezu ve Vysokém n. Jíz. (NČČsl III., 1927, typ 5 na str. 211) zařadil do své chrono-

Obr. č. 1

10. Pražský groš Castelin č. 20. Na rubu mince na oušku lva kroužek¹¹⁾ (3 kusy).

Nechanické groše mají líc jako groš z Morkovic, rub s opisem:

GROSSI ☉ PRAGENSES.

Rozdělovací znaménko mezi „GRATIA“ a „REX“ se u nechanických grošů blíží k trojlistu se stopkou, jak kreslí Castelin v Num. sbor. VI, str. 151 a 158, kdežto popis z morkovické a starojesenčanské lokality uvádí jasný křížek.

11. Pražský groš Castelin č. 26. Revers je poškozen, takže není vidět, zda bylo (eventuálně jaké bylo) vyraženo znaménko na oušku či mezi konci ocasu lva (1 kus).

12. Pražský groš Castelin č. 28. Na rubu mince mezi konci ocasu lva znaménko v podobě kroužku (3 kusy).

13. Pražský groš Castelin č. 36. Na rubu mince není znát žádné znaménko ani na oušku ani mezi konci ocasu lva (13 kusů).

14. Pražský groš Castelin č. 36. Na rubu mince mezi konci ocasu lva malé znaménko v podobě kroužku, mnohdy málo čitelné (18 kusů).

15. Pražský groš varianty doposud nepopsané, kterou neuvádí ani Castelin.

L.: a) IOHANNES ☉ PRIMVS

b) DEI ☉ GRATIA ☉ REX ☉ BOEMIE

R.: GROSSI ☉ PRAGENSES

Na oušku lva znaménko půllilie. (Srov. zvětšeninu aversu a reversu a detail rozdělovacího znaménka na líci mince; obr. č. 1 a, b, c.)

16. Pražský groš varianty nečitelné (14 kusů).

Aby bylo možno získat další přesné metrologické údaje, bylo 19 mincí analyticky zkoumáno. Analysu provedli laskavě Ing. J. Královský a Ing. J. Kalous z katedry analytické chemie Vysoké školy chemickotechnologické v Pardubicích. Kvalitativní rozbor mincí ukázal pouze na přítomnost mědi vedle velkého množství stříbra. Žádný jiný element nebyl v pro-

logie též jako č. 7, ačkoliv je totožný s grošem z morkovického nálezu. A opět u č. 7 kreslí jiné rubní křížky na str. 150 a 158.

¹¹⁾ Castelin uvádí, že tento groš se vyskytl v nálezu ve Starých Jesenčanech (NČČsl XI.–XII., str. 100, typ B) a v Morkovicích (NČČsl VI., str. 134, č. 3). Exemplář ze Starých Jesenčan měl rubní opis GROSSI PREGENSES, bez rozdělovacího znaménka. Morkovický exemplář měl rubní opis GROSSI (?) PRAGENSES.

kazatelném množství zjištěn. Pro kvantitativní stanovení množství stříbra v mincích byly zvoleny dvě zcela rozdílné metody, které zajišťují přesnost výsledků v desetinách procenta. Gravimetrická metoda stanovení stříbra s chloridem stříbrným jako važitelnou formou poskytl výsledky, jež jsou v dobré shodě s druhou použitou metodou volumetrickou, spočívající ve stanovení stříbra odměrným roztokem rhodanidu s vizuální indikací kamencem železitoamonným. Mince nebyly zničeny, pouze z každého exempláře byl odebrán vzorek (asi třetina mince), takže zbytek slouží jako doklad pro případné překontrolování výsledků. Uvedených devatenáct ražeb bylo nejprve zváženo M. Votíkovou z katedry vojenské hygieny Vojenského doškolovacího ústavu J. E. Purkyně v Hradci Králové na elektroanalytických vahách. Bylo dosaženo těchto výsledků:

Inv. č.	Varianta praž. groše Jana Lucemburského	Váha	Ryzost
N 6839	Castelin č. 1	3,7764 g	0,8963
N 6840	Castelin č. 1	3,5895 g	0,8966
N 6841	Castelin č. 1	3,7019 g	0,8996
N 6842	Castelin č. 1	3,8011 g	0,9054
N 6843	Castelin č. 1	3,6799 g	0,9058
N 6836	Smolík č. 4 (Castelin č. 6)*	3,7431 g	0,9074
N 6831	Castelin č. 9*	3,3113 g	0,8760
N 6832	Castelin č. 9	3,1305 g	0,8860
N 6827	Castelin č. 10*	3,1403 g	0,8949
N 6828	Castelin č. 10	3,0827 g	0,9069
N 6825	Castelin č. 18*	3,7729 g	0,9038
N 6822	Castelin č. 20*	3,9884 g	0,9014
N 6823	Castelin č. 20	3,8703 g	0,8976
N 6818	Castelin č. 28 = Hodonín č. 8	3,3948 g	0,9029
N 6787	Castelin č. 36, znam. o	3,5716 g	0,8949
N 6788	Castelin č. 36, znam. o	3,4308 g	0,8794
N 6805	Castelin č. 36, bez znam.	3,2360 g	0,8904
N 6806	Castelin č. 36, bez znam.	3,4017 g	0,8939
N 7075	Šůla č. 15*	3,7887 g	0,9002

* V hodonínském nálezu se tato varianta nevyskytla.

Analýsa nám měla jednak získat nové údaje o jakosti grošů (typu Castelin č. 18, č. 28 a Šůla č. 15), jednak potvrdit či upřesnit starší známé výsledky.

Pro var. Castelin č. 1 je \varnothing váha grošů 3,7097 g a \varnothing ryzost 0,9007.

Pro var. Castelin č. 9 je \varnothing váha grošů 3,2209 g a \varnothing ryzost 0,8810.

Pro var. Castelin č. 10 je \varnothing váha grošů 3,1115 g a \varnothing ryzost 0,9009.

Pro var. Castelin č. 20 je \varnothing váha grošů 3,9293 g a \varnothing ryzost 0,8995.

Pro var. Castelin č. 36, zn. o je \varnothing váha grošů 3,5012 g a \varnothing ryzost 0,8871.

Pro var. Castelin č. 36, bez zn. je \varnothing váha grošů 3,3188 g a \varnothing ryzost 0,8921.

Porovnejme si nyní váhu a ryzost grošů téže varianty z nálezu v Nechanicích s groši z jiných nálezů:¹²⁾

¹²⁾ Údaje převzaty z Castelinovy tabulky č. 1 v Num. sbor. VI, str. 154–156 a z článku Em. Nohejlové-Prátové, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně. Num. sbor. VI, 1960, str. 379, č. 1 a str. 380, č. 9.

	Nechanice 1933		Čáslav 1882		Hraběšín 1934		St. Jesenčany 1935		Hodonín 1955	
	Ø váha	Ø ryz.	Ø váha	Ø ryz.	Ø váha	Ø ryz.	Ø váha	Ø ryz.	Ø váha	Ø ryz.
Castelin č. 1	3,7097	0,9007	3,678	0,918	—	0,908	—	—	3,299	—
Castelin č. 6	3,7431	0,9074	3,640	0,917	—	—	—	—	—	—
Castelin č. 9	3,2209	0,8810	3,500	0,896	—	—	—	—	—	—
Castelin č. 10	3,1115	0,9009	3,500	0,883	—	—	—	—	—	—
Castelin č. 20	3,9293	0,8995	—	—	—	—	—	0,870	—	—
Cast. bez zn.	3,3188	0,8921	—	—	—	—	—	—	3,537	—
č. 36 zn. O	3,5012	0,8871	—	(0,880)	—	—	—	—	3,423	—

Podívejme se nyní ještě na otázku klesání množství stříbra na základě dosažených výsledků z nechanického nálezu:

Varianta groše	Obsah stříbra v gramech
Castelin č. 1	3,341
Castelin č. 6	3,396
Castelin č. 9	2,837
Castelin č. 10	2,803
Castelin č. 18	3,409
Castelin č. 20	3,534
Castelin č. 28	3,065
Castelin č. 36, zn. o	3,105
Castelin č. 36, bez zn.	2,960
Štůla č. 15	3,410

Z těchto výsledků můžeme učinit několik zajímavých závěrů.

Ryzost pražských grošů Jana Lucemburského je u jednotlivých variant poměrně vyrovnaná, i když se groše váhově dosti liší (např. Castelin č. 1, 9, 10, 20, 36 bez zn.). Pouze v jednom případě jest znatelnější rozdíl v jakosti grošů, a sice grošů s různými rubními znaménky (inv. č. N 6788 a inv. č. N 6787, N 6805, N 6806). Otázka, zda rubní znaménka jsou tajnými znaménky s označením jiné ryzosti či zda jde pouze o znaménko rytce kolků, zůstává nadále otevřenou a bude třeba tato znaménka bedlivě sledovat. Srovnání průměrné váhy jednotlivých grošů z různých nálezů přineslo odlišné výsledky (Nechanice a Čáslav, Nechanice a Hodonín). Nejzajímavější je bezesporu výpočet obsahu stříbra v nechanickém nálezu. Zatímco podle Castelinovy chronologie a výpočtů (tab. č. 3 na str. 159) zrno u jednotlivých variant prakticky neustále klesá, podle našich výsledků sice také dochází k poklesu, ale velmi nerovnoměrně, což by snad mohlo mít eventuálně vliv na přesuny v Castelinově chronologii.

Nově popsanou pak variantu bude třeba zařadit podle poměrně značné váhy, ryzosti a zrna k nejstarším typům; konečné slovo ovšem mohou říci pouze další nálezy.

Z uvedených výsledků jasně vyplývá, že prvořadým úkolem pro českou numismatiku grošového údobí bude — kromě pečlivého popsání nálezu — bezpečně zpracování okruhu metrologických otázek, tak abychom se mohli definitivně zamyslet nad chronologií pražských grošů krále Jana Lucemburského.

Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V LAHOVICÍCH U BÍLINY

Na podzim roku 1957 odkryl V. Šrot při výkopu krechtu v nezastavěné proluce na jižním okraji návsi v poloze „Na hřišti“ v Lahovicích malý grošový nálezu v počtu 28 kusů a 2 zlomků. Mince podle sdělení nálezce tvořily při odkrytí „jakýsi váleček“, takže se můžeme domnívat, že byly původně uloženy do země v organickém obalu, který se časem rozpadl. Nálež byl ukryt v hloubce asi 0,5 až 0,75 m. Mince na sklonku roku 1959 a začátku roku 1960 převzal v Lahovicích tehdejší pracovník pracoviště AÚ ČSAV v Mostě prom. hist. A. Beneš, který jej odeslal k vyčištění a zpracování AÚ ČSAV v Praze.¹⁾

Nálež obsahuje tyto pražské groše:

Václav II. (1278—1305), pražský groš (1 kus)

1. Groš je přesně shodný s grošem, popisovaným Smolíkem, č. 4.²⁾

1 kus. Průměr 29 mm, váha 3,614 g.

Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš (2 kusy)

2. Groš odpovídá popisu pražského groše, který publikovala Em. Nohejlová-Prátová, č. 1.³⁾

1 kus. Průměr 30,4 mm, váha 3,436 g.

3. Groš jako Nohejlová, č. 20.⁴⁾

1 kus. Průměr 29,3 mm, váha 3,437 g.

Václav IV. (1378—1419), pražský groš (25 kusů a 2 zlomky).

V popisovaném nálezu jsou zastoupeny všechny tři základní skupiny pražských grošů Václava IV.: A) pražské groše s výškou písma 2 až 2,4 mm vnitřního opisu na lici (tzv. typ „malé písmo“), B) pražské groše s normální polohou písmene S ve vnitřním opisu lící strany a C) pražské groše s obráceným S ve vnitřním opisu na lici.⁵⁾

A) Pražský groš Václava IV. s „malým písmem“ (1 k.).

Tento typ pražského groše patří k nejstarším grošovým ražbám Václava IV. Po kresebné stránce dokládá tuto skutečnost také ztvárnění obrazu lva na rubní straně mince, které je velmi blízké výtvarnému provedení lva na posledních groších Karla IV. Důležité je i provedení koruny na lící straně, rovněž velmi příbuzné tvaru koruny posledních Karlových grošů. Výška písma vnitřního opisového pruhu lící strany je 2,4 mm. Perla střední lilie koruny se dotýká vnitřního kruhu, oddělujícího obrazovou část lící strany od opisové. Rozdělovacím znaménkem mezi slovy WENCEZLAVS - TERCIVS jsou dva kroužky nad sebou položené, písmeno N ve slově WENCEZLAVS je ve správné poloze. V rubním opisovém pruhu mezi slovy GROSSI - PRAGENSES je rozdělovací znaménko jako Radoměřský č. 2.⁶⁾

1 kus. Váha 2,674 g.

¹⁾ AÚ ČSAV v Praze, archiv náleзовých zpráv č. j. 1170/68.

²⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, str. 7.

³⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nálež pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně, Num. sb. VI, 1960, str. 379.

⁴⁾ Em. Nohejlová-Prátová, l. c., str. 381 (tamže na tabulce na str. 385 je u tohoto čísla omylem místo značky O u ocasu lva uvedena značka S).

⁵⁾ Nálež byl zpracován před uveřejněním článku S. Veselého, Nálež v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii grošů Václava IV.), Num. sb. 8, 1963—64, str. 19—46. — I po publikaci příspěvku S. Veselého se nám zdá užitečnější postupovat při popisování nálezů pražských grošů Václava IV. dosud přijímaným postupem.

⁶⁾ P. Radoměřský, Nálež v Kamenu u Tábora, NČČsl XIX, 1950, str. 186.

B) Tuto skupinu, již lze časově položit mezi nejstarší („malé písmo“) a nejmladší (obrácené 2) pražské groše Václava IV., charakterisují především groše, u nichž shledáváme ve vnitřním opisovém pruhu postavení písmene S ve správné poloze a výšku písma vnitřního opisového pruhu na líci více než 2,4 mm (celkem 4 kusy). I když mezi tímto množstvím grošových ražeb nalézáme typově odlišné groše, které se po některých stránkách (provedení koruny, kresba lva, úhlednější písmo v opisech a jeho výška) blíží typu grošů Václava IV. s malým písmem, nebo naopak některými svými charakteristickými rysy (provedení koruny, hrubá kresba lva, výška písma i celkově nedbalejší provedení rytecké práce razidel) naznačují příbuznost ke skupině grošů s obráceným 2, bližší časové zařazení dosud podle našeho mínění není možné.⁷⁾ Kresba koruny je v hlavních rysech stejná, perla na střední lilií koruny se v jednom případě dotýká vnitřního kruhu, u tří grošů se nedalo postavení perly zjistit pro otřelost obrazu koruny. Rozdělovacím znaménkem mezi slovy WENCEZLAVS - TERCIVS jsou dva kroužky nad sebou (3 kusy); u 1 groše nebylo rozdělovací znaménko čitelné. Písmeno N ve slově WENCEZLAVS měl jeden groš v podobě Π, u 3 grošů nebyla kresba písmene patrna. Mezi slovy rubního opisu GROSSI - PRAGENSES byla zjištěna 2 rozdělovací znaménka: Radoměský č. 2 (1 kus), Nemeškal (1 kus);⁸⁾ u dvou kusů nebylo možno rozdělovací znaménko rozpoznat.

4 kusy. Váha: 2,022 g, 2,454 g, 2,570 g, 2,669 g.

C) Charakteristickým znakem nejmladší skupiny grošů Václava IV. je především obrácené písmeno 2 ve vnitřním opisu lící strany, dosti často svinuté do sebe, vysoký typ písma, průměrně 3 mm, ale i více (celkem 16 kusů). Lev u těchto grošů se vyznačuje větší zavalitostí, široce otevřenou tlamou a celkovým hrubým provedením kresby. Perla na střední lilií koruny je položena v 9 případech na vnitřním kruhu; u ostatních grošů je postavení perly nečitelné (7 kusů). Mezi slovy WENCEZLAVS - TERCIVS jsou rozdělovacím znaménkem dva kroužky nad sebou (10 kusů), u 6 exemplářů nebylo toto znaménko čitelné. Ve slově WENCEZLAVS jsme shledali písmeno II, tedy obrácené (12 kusů), ve dvou případech v podobě Π a u dvou grošů bylo písmeno N nečitelné. Polovina zkoumaných grošů měla rozdělovací znaménko mezi slovy GROSSI - PRAGENSES v rubním opisu jako Nemeškal (8 kusů) a jeden kus stejné znaménko, ale ve tvaru X; u 7 grošů nebylo možné toto rozdělovací znaménko bezpečně stanovit.

16 kusů. Váha: 2,017 g, 2,257 g, 2,379 g, 2,476 g, 2,499 g, 2,510 g, 2,579 g, 2,619 g, 2,640 g, 2,662 g, 2,681 g, 2,694 g, 2,698 g, 2,730 g, 2,757 g, 2,981 g.

Celkem 4 pražské groše Václava IV. pro značnou otřelost nebylo dobře možno přidělit do žádné z výše uvedených skupin.

4 kusy. Váha: 2,331 g, 2,362 g, 2,651 g, 2,664 g.

Nález doplňují dva zlomky pražských grošů Václava IV.

2 kusy. Váha: 0,649 g, 2,031 g.

Pokud jde o obsah nálezu překvapuje nás zjištění poměrně velkého časového rozsahu od ražby pražských grošů Václava II. až k nejmladším grošovým ražbám se jménem Václava IV., i když známe jiné nálezy, ovšem mnohem početnější, podobné, jako je např. grošový nález z Uherského Hradiště.⁹⁾ Tento nález ale obsahoval i grošové ražby Karla IV., které však v lahovickém nálezu nejsou zastoupeny; není proto podle našeho soudu vyloučeno, že nález není úplný a byl po odkrytí zčásti rozchvácen.

Při stanovení doby ukrytí lahovického grošového nálezu se vzhledem k jeho skladbě dá předpokládat, že byl uschován do země pravděpodobně ve 20. letech 15. století.

⁷⁾ Srov. k tomu pozn. 5.

⁸⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžina u Soběslavi, Num. sb. II, 1955, str. 173.

⁹⁾ Srov. Em. Nohejlová-Prátová, České, moravské a slezské nálezy údobí grošového, Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1956, str. 139, č. 2073.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA IV. V DOBROUTOVĚ U POLNÉ

V listopadu 1962 hloubili družstevníci v Dobrouťově u Polné za humny stavení Františka Havlíčka čp. 26 jámu na zimní uskladnění bramborů. Za přítomnosti předsedy MNV Josefa Havlíčka, předsedy JZD Jana Havlíčka, Františka Jelínka a Jindřicha Vlka bylo při práci nalezeno 13 mincí, vesměs pražských grošů Václava IV. Obal mincí nebyl nalezen. Je proto možné, že mince dosud nebyly odkryty všechny. Varianty mincí jsem určoval podle Veselého.¹⁾

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš, typ II A 4 nebo II A 5 (trojlístek není znatelný), 1 kus o váze 2,05 g; typ III 1, 1 kus o váze 2,33 g; typ III 5, 8 kusů o váze 2,40, 2,44, 2,54, 2,54, 2,55, 2,62, 2,72 a 2,74 g, průměr 2,566 g; typ III 7, 2 kusy o váze 2,45 a 2,57 g; typ III. blíže neurčitelný, 1 kus o váze 2,35 g.

Podle převládající III., tj. nejmladší skupiny grošů, se dá soudit, že byly mince zakopány až po smrti Václava IV. za husitské revoluce. Jsou uloženy v Muzeu Vysočiny v Jihlavě, expozice v Polné.

Eduard Šimek

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ Z ŘEVNOVA U TÁBORA

Dne 14. srpna 1964 objevil František Maroušek při výkopu stružky pro dešťovou vodu na dvoře asi 30 cm pod povrchem, 3,30 m východně od levého okraje stavení, v Řevnově u Tábora, čp. 14, zbytky nádoby a soubor mincí, které odevzdal do musea v Táboře. Odtud byly zapůjčeny k odbornému zpracování a konzervaci do numismatického oddělení Národního musea — Historického musea v Praze, kde byly určeny jako pražské groše Karla IV. a Václava IV. Nález obsahuje celkem 795 kusů a 2 zlomky (malý slepenec na dně nádoby není v tomto počtu zahrnut).

Karel IV. (1346–78), pražský groš (7). Rozdělovací znaménka na rubu jsou nečitelná. Ve vnitřním opise na líci rozdělovací znaménko jako Smolík č. 1 (1), č. 5 (1), č. 6 (4). U sedmého kusu je rozdělovací znaménko vnitřního opisu na líci nečitelné, vnější opis má rozdělovací znaménko jako Smolík č. 4.

Václav IV. (1378–1419), pražský groš (788). Z celkového počtu lze podle rozdělovacích znamének v opise na rubu přesněji určit:

1. znaménko jako Radoměský č. 1¹⁾ (7); písmena N, S jsou ve správné poloze, písmo vnitřního opisu na líci je menší.

2. znaménko jako Radoměský č. 2 (11); písmena N, S jsou ve správné poloze, písmo vnitřního opisu na líci je menší i větší.

3. znaménko jako Radoměský č. 3 (15); písmena N, S jsou ve správné poloze, písmo vnitřního opisu na líci je menší i větší.

4. znaménko jako Radoměský č. 4 (4); písmeno N má tvar téměř jako H, písmo vnitřního opisu na líci je větší.

5. znaménko jako Radoměský č. 5 (23); písmena N, S se vyskytují ve třech různých polohách: obrácené N, S (6), Π, S (7), Π, obrácené S (2), písmo vnitřního opisu na líci je větší.

¹⁾ Stanislav Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii grošů Václava IV.). Num. sb. VIII, 1964, str. 19–46.

¹⁾ Pavel Radoměský, Nález z Kamene u Tábora, NČČsl XIX, 1950, str. 186.

6. znaménko jako Nemeškal²⁾ (142); písmena N, S se vyskytují ve třech různých polohách: Π, S (26), Π, obrácené S (2), obrácené S, obrácené N (40). Kromě toho v jednom případě bylo zjištěno N, S ve správné poloze. Písmo vnitřního opisu na líci je větší.

I když z celkového počtu pražských grošů Václava IV. bylo možno podle rozdělovacích znamének na rubu přesněji určit zhruba asi jednu třetinu, výrazná převaha značek 5 a 6 dovoluje tento nález datovat na sklonek vlády Václava IV. nebo do počátků husitského revolučního hnutí.³⁾

Dana Svobodová

DVA NÁLEZY PRAŽSKÝCH GROŠŮ V MALOVIDECH, OKRES BENEŠOV

Dne 29. září 1964 nalezl pan J. Boreš z Malovid čp. 11 při kopání kanalizace na dvorku ve hlíně větší množství grošů. Nález ohlásil telefonicky vedoucímu vlastivědného kroužku ve Vlašimi, učiteli J. Pouzarovi, který okamžitě přijel a místo nálezu znovu důkladně prohlédl. Podarilo se mu objevit ještě dalších devět grošů a několik střepů z nádoby, v níž byly mince původně uloženy. Nález o celkovém počtu 278 kusů byl pak odevzdán numismatickému oddělení Národního muzea v Praze ke konzervaci a bližšímu zpracování. Po rekonstrukci nádoby¹⁾ bylo zjištěno, že to byl hrneček 86 mm vysoký, o průměru dna 60 mm a průměru okraje 82 mm. Podle drsného dna se stopami písku a vnitřních modelačních žlábků můžeme soudit, že byl zhotoven ještě starší hrnčířskou technikou — lepením a obtáčením na pomalu rotujícím kruhu. Z páskového ucha hrnečku se zachovala jen část. Hrneček je zdoben mělkými rýhami a jednoduchým radýlkem v podobě malých nepravidelných obdélníků, prokládaných většími obdélníky s ležatým křížkem (viz obr. č. 1).

Nález obsahuje tyto mince: Čechy, Karel IV. (1346—1378), pražský groš, 3 kusy, z nichž čitelný jen jeden; líc s rozdělovacími znaménky jako Nemeškal č. 6,²⁾ ale v opise chybně PRMI-US,³⁾ rozdělovací znaménka na rubu nečitelná, váha 3,52 g.

Obr. č. 1

²⁾ Lubomír Nemeškal, Nález ze Lžina u Soběslavi, Num. sb. II, 1955, str. 173.

³⁾ Srov. Václav Huml a Eduard Šimek, K nálezu pražských grošů z Řevnova u Tábora. Num. listy XXII, 1967, str. 68—74.

¹⁾ Za konzervaci hrnečku děkuji V. Egnerovi z oddělení starších dějin Historického muzea — Národního muzea.

²⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžina u Soběslavi, Num. sb. II, 1955, str. 172.

³⁾ Stejnou chybu v opise u groše Karla IV. zaznamenává i S. Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou, Num. sb. VIII, 1964, str. 29.

Václav IV. (1378—1419), pražský groš, 272 kusů, z nichž je 58 značně otřelých. Podle několika charakteristických znaků: malého typu písma, obráceného S ve vnitřním opise a podoby písmene N ve slově WENCEZLAUS na líci a podle tvaru rozdělovacích znamének mezi slovy GROSSI - PRAGENSES v opise na rubu mince bylo možno přesněji popsat tyto mince:

1. groše, u nichž je zřetelná pouze malá výška písma v rozmezí 2—2,5 mm ve vnitřním opise na líci (10); váha: 2,20, 2,43, 2,62, 2,63, 2,64, 2,74, 2,75, 2,78, 2,81 a 2,85 g.
2. L: písmeno S ve vnitřním opise i písmeno N ve slově WENCEZLAUS je ve správné poloze, vnitřní opis má malou výšku písma, asi 1,5 mm.
R: rozdělovací znaménka mezi slovy GROSSI - PRAGENSES jsou nezřetelná (2); váha 2,70 a 2,79 g.
3. L: písmeno S i písmeno N ve vnitřním opise je ve správné poloze, vnitřní opis má malou výšku písma 2 mm.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 2⁴⁾ (3); váha: 2,44, 2,55 a 2,78 g.
4. L: písmeno S je nezřetelné, písmeno N má podobu Π, vnitřní opis má malou výšku písma: 2—2,5 mm.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (3); váha: 2,46, 2,59 a 2,66 g.
5. L: písmeno S ve správné poloze, písmeno N má podobu Π, vnitřní opis má malou výšku písma, asi 2,5 mm.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5 (1); váha 2,82 g.
6. L: písmeno S ve správné poloze, písmeno N má podobu H se sešikmeným dřikem, vnitřní opis má výšku písma v rozmezí 1,5—2 mm.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (5); váha: 1,92, 2,45, 2,55, 2,69 a 2,80 g.
7. groše, u nichž je zřetelná pouze obrácená poloha písmene S ve vnitřním opisu na líci (16); váha: 2,44, 2,57, 2,58 (2), 2,59, 2,61, 2,66, 2,68, 2,69, 2,71, 2,75, 2,78, 2,79, 2,82, 2,90 a 2,92 g.
8. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, podoba písmene N je nezřetelná.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5 (16); váha: 2,38, 2,40, 2,42, 2,46, 2,59, 2,60, 2,63, 2,65, 2,67, 2,71 (2), 2,73, 2,74 (2), 2,80, 2,85, 2,89, 2,92 g.
9. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (16); váha: 2,19, 2,20, 2,38, 2,42, 2,47, 2,63, 2,65, 2,67, 2,68, 2,73 (3), 2,79, 2,81, 2,86 a 2,87 g.
10. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5 (10); váha: 2,58, 2,59, 2,60, 2,66 (3), 2,68, 2,70, 2,84 a 2,90 g.
11. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu Π.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (17); váha: 2,38, 2,52, 2,53, 2,55, 2,58, 2,61, 2,63, 2,68 (2), 2,69, 2,75, 2,76 (2), 2,82, 2,84 (2) g.
12. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu Π.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5 (5); váha: 2,40, 2,68 (2), 2,71 a 2,81 g.
13. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu H se sešikmeným dřikem.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5 (1); váha 2,43 g.
14. L: písmena S i N ve vnitřním opise mají správnou podobu.
R: rozdělovací znaménka nezřetelná (3); váha: 2,48, 2,51 a 2,76 g.
15. L: písmena S i N ve vnitřním opise mají správnou podobu.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 3 (1); váha 2,53 g.
16. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (8); váha: 1,89, 2,47, 2,54, 2,56, 2,69, 2,82, 2,83 a 2,89 g.

⁴⁾ P. Radoměský, Nález v Kamenu u Tábora, NČČsl XIX, 1950, str. 186.

17. L: písmeno S je nezřetelné, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (4); váha: 2,55, 2,72 (2) a 2,75 g.
18. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (50); váha: 2,27 (2), 2,38 (2), 2,42, 2,43 (2), 2,53, 2,54, 2,56, 2,57 (3), 2,59, 2,62, 2,64, 2,65, 2,66 (2), 2,67 (2), 2,69 (3), 2,70 (2), 2,71, 2,72, 2,73, 2,74, 2,75, 2,76, 2,78 (3), 2,79, 2,80 (3), 2,81, 2,82 (2), 2,83 (2), 2,85 (2), 2,86, 2,87 (2) a 2,88 g.
19. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměřský č. 3 (1); váha 2,86 g.
20. L: písmeno S ve vnitřním opise má správnou polohu, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměřský č. 4 (1); váha 2,76 g.
21. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměřský č. 5 (14); váha: 2,35, 2,63, 2,64, 2,66, 2,69, 2,70, 2,74 (2), 2,75, 2,77 (2), 2,78 (2), 2,86 g.
22. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu H.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (1); váha 2,77 g.
23. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu H se sešíkmeným dřikem.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (12); váha: 2,25, 2,58, 2,61 (2), 2,71 (2), 2,72, 2,74, 2,77, 2,88, 2,89 a 2,98 g.
24. L: písmeno S ve vnitřním opise ve správné poloze, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (1); váha 2,84 g.
25. groše, u nichž je zřetelné pouze rozdělovací znaménko na rubní straně, jako Radoměřský č. 5 (11); váha: 2,49, 2,64, 2,66, 2,67, 2,68, 2,72, 2,73, 2,74, 2,79, 2,80 a 2,83 g.

Tři groše nemohly být pro naprostou otřelost vůbec určeny.

Kromě tohoto většího malovidského nálezu získalo numismatické oddělení ještě 13 kusů pražských grošů ze staršího nálezu, objeveného roku 1922 při stavbě stodoly u Kozlů, v Malovidech čp. 3. Tehdejší nálezcí nálezu nehlásili, mince si rozebrali sousedé a známí, nádobka byla pohozena. Teprve nyní vyhledala paní Kozlová zbytek mincí, schovaný na památku, a odevzdala jej prostřednictvím učitele Pouzara numismatickému oddělení. Rozsah tohoto staršího malovidského nálezu již nelze dnes zjistit.

Zbytek nálezu tvoří tyto mince:

- Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražské groše, 13 kusů, z nichž 3 kusy pro otřelost nemohly být popsány. Ostatní opět rozdělují podle malého typu písma, obráceného S ve vnitřním opise a podoby N ve slově WENCEZLAUS na líci a podle tvaru rozdělovacího znaménka mezi slovy GROSSI - PRAGENSES v opise na rubu mince takto:
1. groše, u nichž je zřetelná pouze malá výška písma vnitřního opisu, asi 2 mm (1); váha 2,34 g.
 2. L: písmeno S nezřetelné, písmeno N ve správné poloze, malá výška písma ve vnitřním opise.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (1); váha 2,21 g.
 3. L: malá výška ve vnitřním opise, asi 2 mm.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměřský č. 2 (1); váha 2,58 g.
 4. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N je nezřetelné.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (1); váha 2,24 g.
 5. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (3); váha: 2,16, 2,41 a 2,64 g.
 6. L: písmeno S ve vnitřním opise má obrácenou polohu, písmeno N má podobu II.
R: rozdělovací znaménka jako Radoměřský č. 5 (3); váha: 2,48, 2,70 a 2,72 g.

Vzhledem k tomu, že groše Václava IV. byly většinou velmi otřelé, mohla jsem je třídit pouze podle základních znaků, jimiž se od sebe liší starší a mladší typ ražeb. Několik typů, u nichž lze přesněji zjistit dosud chronologicky neurčenou podobu písmene N ve slově WENCEZLAUS ve vnitřním opise na líci, jsem do popisu zařadila pouze se zřetelím k případným budoucím potřebám statistického šetření. Na základě tohoto rozdělení jsem zjistila, že z blíže zkoumaných grošů Václava IV. ve větším malovidském nálezu je celkem 11,21 % grošů s malou výškou písma ve vnitřním opise na líci, která je charakteristická pro nejstarší Václavovy ražby, zatímco obrácené S, vyskytující se na posledních ražbách Václava IV., nalzáme u 37,28 % grošů. Také ze dvou rozdělovacích znamének na rubní straně groše, které podle Radoměřského bývají obvykle ve spojení s nejmenším typem písma,⁵⁾ jsou v tomto nálezu pouze čtyři kusy se znaménkem v podobě tří kroužků. Zjištěný poměr průměrné váhy grošů staršího a mladšího typu je v tomto nálezu téměř vyrovnaný (2,61 : 2,68). Podle mincí ze zbytku staršího malovidského nálezu můžeme soudit na obdobné složení, neboť i zde mezi zkoumanými groši převládají novější typy ražeb s obráceným písmenem S.

Celkové složení většího malovidského nálezu je obdobné jako u nálezu v blízkých Bořehovicích⁶⁾ a Mravišti,⁷⁾ v nichž se také setkáváme s malým počtem grošů Karla IV. a s výraznou početní převahou grošů Václava IV. Uložení obou malovidských nálezu bylo zřejmě podmíněno nepokojnou dobou na začátku válek husitských. K ukrytí peněžní hotovosti došlo patrně již v roce 1420 v souvislosti s dobytím premonstrátského ženského kláštera v Louňovicích pod Bláníkem,⁸⁾ k jehož zboží náležela rozsáhlá krajina s městečky i vesnicemi v okolí Louňovic, Vlašimi, Jankova i Soběslavi.

L. Kraskovská

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V BRATISLAVĚ

Poklad našli před r. 1931 vo viniciach v okolí Bratislavy, avšak bližšie nálezové okolnosti nie sú známe. Nevieme, či máme zachovaný celý poklad alebo len jeho časť.

Zloženie nálezu bolo jednotné: Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražské groše, 114 kusov. Všetky mince boli značne odraté. Polovica z nich (45 kusov) mala nápis WENCEZLAUS TERCIUS zväčša čitateľný, na zbývajúcich minciach sa zachovala iba časť nápisu. Zlá zachovalosť mincí znemožnila určenie rozdeľovacích značiek a ich roztriedenie podľa variantov.

Význam pokladu je v tom, že je to prvý zachovaný nálezu českých grošů na západnom Slovensku. Možno predpokladať, že nálezu bol uschovaný na začiatku 15. storočia.

Josef Kučera

DVA NÁLEZY PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA IV. Z PODĚBRADSKA

V oblastním museu v Poděbradech nacházejí se dva soubory nálezu pražských grošů Václava IV. (1378–1419). O obou bylo dodatečně zjištěno, že pocházejí z nálezu r. 1909.

⁵⁾ Tamtéž, str. 187.

⁶⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II., sestavili P. Radoměřský a Em. Nohejlová-Prátová (red. Em. Nohejlová-Prátová), Praha 1956, č. 2103.

⁷⁾ Tamtéž, č. 2112; srov. K. Castelin, Nálezu pražských grošů z doby husitské v Mravišti u Benešova, NČČsl XI–XII, 1936, str. 105–107.

⁸⁾ P. Radoměřský, Nejstarší dějiny Louňovic pod Bláníkem, II., ČNM CXXXIV, 1965, č. 1, str. 12.

První obsahuje 116 mincí, jež byly nalezeny u Cerhenic a druhý v počtu 116 grošů pochází z nálezů u Račan. Zjistil jsem, že oba nálezy zakoupil svého času člen numismatického kroužku a sdružení K. Knypl z Poděbrad a odevzdal je do musea. V obou případech nemohly být dodatečně zjištěny bližší nálezové okolnosti, poněvadž původní majitelé a nálezcí nežijí.

Pražské groše obou souborů jsou vesměs nejmladších typů a ořelů.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ VE ZVOLENOVICÍCH U TELČE

Před r. 1918 byl odkryt ve Zvolenovicích u Telče za blíže neznámých okolností nálezců českých, rakouských a bavorských mincí, z nichž 187 kusů věnoval do telčského musea B. Janek, rolník ve Zvolenovicích. Nález je uveden v II. svazku publikace „Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ pod č. 2429 a je o něm též krátká zmínka v III. zprávě musejní společnosti v Telči za l. 1901–1918, str. 19. Dosud však nebyl podrobně popsán. K popisu mně bylo zapůjčeno 181 mincí a 3 zlomky, z toho 4 pražské groše Václava IV. (v „Nálezech“ je uvedeno 6 kusů). 2 mince patřily do jiných nálezů. Ostatní popisují takto:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš (4).

Morava, čtyřhranný haléř s hladkou orlicí (1).

Dolní Rakousy, Albrecht III. (1365–1395), feník s beraní hlavou, Luschin č. 163, ražený podle Kocha¹⁾ v 70. a 80. letech 14. století (1). — Albrecht V., *poručnictví Vilémovo*²⁾ (1404–1406), feník s gotickými listy L. č. 5 (22); feník s jetelovými listy, L. č. 5 (10); půlfeník s gotickými listy, L. č. 5 (9); půlfeník s jetelovými listy, L. č. 5 (3). — *Poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (1404–1411), feník s nečitelnými iniciálkami poručníka (4); půlfeník s nečitelnými iniciálkami poručníka (3). — *Poručnictví Leopoldovo* (1406–1411), feník L. č. 6 (11); půlfeník L. č. 6 (2); feník L. č. 7³⁾ (1); půlfeník L. č. 7 (1). — Albrecht V., *samostatná vláda* (1412–1439), *Videň*, mincm. Angfelder, bílý feník, ražený asi od r. 1416, L. č. 8 (1); mincm. Gundlach, feník L. č. 11⁴⁾ (35); půlfeník L. č. 11 (15); mincm. Niklas unterm Himmel, feník emise od r. 1426–27, L. č. 13 (1); půlfeník emise od r. 1426–27, L. č. 13 (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (zemřel 1424), *Štýrský Hradec*, feník L. č. 17 (5); půlfeník L. č. 17 (1).⁵⁾

Horní Bavorsko, Štěpán II. (1363–1375), *Oetting*, feník Noss č. 16–19 (7).

Bavorsko-Ingolstadt a Bavorsko-Mnichov, Štěpán III. a Jan II. (1395–1397), feník Noss č. 21 (1).

Bavorsko-Ingolstadt, Štěpán III. (1375–1413), *Ingolstadt*, feník Noss č. 28 (1). — Štěpán III. a Ludvík VII. (1402–1413), *Ingolstadt*, feník Noss č. 40 (1), Noss č. 35 (1); *Wasserburg*, feník Noss č. 45 (3).

¹⁾ B. Koch, Vom Böckler zum Adlerpfennig König Friedrichs IV. Numismatische Zeitschrift 74, 1951.

²⁾ Podle Kocha, l. c., je to společná ražba Albrechta IV. a Viléma od r. 1399.

³⁾ Feníky a půlfeníky Luschin č. 7 byly podle Kocha, l. c., raženy ve Štýrském Hradci v letech 1404–1406.

⁴⁾ Podle Kocha, l. c., byly feníky a půlfeníky Luschin č. 11, dosud připisované mincmistru Gundlachovi po r. 1420, raženy Albrechtem III. nebo IV. v letech 1388–1399.

⁵⁾ Podle Kocha, l. c., raženy od r. 1409.

Bavorsko-Landshut, Jindřich IV. (1393–1450), *Oetting*, feník Noss č. 72 (3); půlfeník [jednostranný?], 3 klence v kruhu, Noss neznal (1).

Bavorsko-Mnichov, Jan III. (1375–1397), *Mnichov*, feník Noss č. 81, čtverec z klenců v kruhu (1); feník, L: hlava mnicha, R: klence ve štítu (11); feník Noss č. 84, hlava mnicha v šestipásu (3), Noss č. 86; hlava mnicha v šestipásu, v rozích tečky (1), Noss neznal; hlava mnicha v šestipásu, v rozích klence (1 zlomek). — Arnošt I. (1402–1435) s bratrem Vilémem (zemřel 1435), *Mnichov*, jednostranný feník, Noss č. 91 (1); oboustranný feník, L: hlava mnicha, R: písmena EW v kruhu (1).

Leuchtenberg, Jan I. (1379–1407), *Hals*, feník Sirový X/50 (1). — Jan III. a Jiří I. (1410–1425), půlfeník, nad štítem 2 tečky (1); nad štítem kroužek (1); znaménka nečitelná (3).

Leuchtenberg? Půlfeník, štít v trojpásu, po stranách písmena h – s, horní písmeno nezřetelné. Stejný půlfeník z nálezů v Samšíně je v pacovském museu (1).⁶⁾

Neražený půlfeníkový strážek („Blossgeld“) (1).

Mincí pro silnou ořelost neurčitelné: feník (3); zlomek půlfeníku (1); zlomek feníku (2).

Podle rakouského feníku a půlfeníku Niklase unterm Himmel byl nález zakopán po r. 1427. Tomu odpovídá i bavorská část nálezů.

L. Kraskovská

NÁLEZ V GBELOCH, OKRES SENICA

Poklad našiel v máji r. 1940 rolník Ján Knotek pri prácach v svojej stodole č. domu 379 v Gbeloch, okr. Senica. Drobné mince boli uschované v nádobe, z ktorej sa zachovala iba spodná časť. Notariát v Gbeloch zaslal nález do Bratislavy, kde je teraz uložený v zbierkach Slovenského národného múzea. Pravdepodobne nález bol celý zachránený. Tretina nálezů bola uložená vo vtedajšom Slovenskom múzeu ako štátny podiel, zbývajúce dve tretiny zakúpilo múzeum od nálezcu. Nález obsahuje vcelku 1890 drobných mincí. Väčšina mincí bola zlepená medenkou v jednu hromadu, pri čistení veľa kusov sa poškodilo, preto podarilo sa určiť iba 730 mincí.

Spomedzi určených mincí boli tieto kusy:

Čechy, doba husitská (1420–1437), jednostranný peniaz – lev v kruhu (15); štvorraz (8); jednostranný halier – koruna v kruhu (8).

Morava (14.–15. stor.), štvorhranný jednostranný peniaz s hladkou orlicou (3); štvorraz (1); štvorhranný jednostranný halier s hladkou orlicou (31).

Rakúsko, 13. stor., bližšie neurčený feník (3). — Albert I. (1282–1308), feník (1), Luschin WMM?; — Albert IV. (1399), feník (3), polfeník (3), Luschin WMM č. 164; polfeník (1), Luschin WMM č. 163. — Leopold IV. (1406–1411), feník (3), polfeník (1) L-O-P Luschin MOM č. 7. — Albert V., *poručníctvo Viliama* (1404–1411), feník (117); štvorraz (23); polfeník (65); štvorraz (4) W-A Luschin MOM č. 5. — Albert V., *poručníctvo Leopolda* (1406–1411), feník (53), štvorraz (11), polfeník (22), štvorraz (5) L-A Luschin MOM č. 6; *poručníctvo Viliama alebo Leopolda*, feník (3), polfeník (3). — Albert V., *samostatná vláda* (1411–1439), feník (130), štvorraz (34), polfeník (35) A-B-š Luschin MOM č. 11; feník (4) Luschin MOM č. 8; *napodobenina viedenských fenígov*, feník (1) P-S-L Luschin MOM č. 45.

Rakúsko, nejasné ražby bližšie neurčené, feník (5), polfeník (11); poškodené mince (1160).

⁶⁾ B. Hladík a S. Veselý, Nález mincí v Samšíně u Pacova. Zprávy musejí Jihočeského kraje č. 1/1963.

Štajersko, Ernest Železný (1406–1424), fenig (15); štvorraz (2); polfenig (25); štvorraz (3) Luschin MOM č. 17.

Hals-Leuchtenberg, Ján III. a Juraj I. (1410–1425), polfenig (18) I–G.

Dolné Bavorsko, Štefan II. (1. štvrť 14. stor.), fenig (15). — Otto V. (1347–1379), fenig (1). — Štefan III., Fridrich I., Ján (1375–1392), fenig (9) Beierlein č. 71–74.

Bavorsko-Ingolstadt, Štefan a Eudovít (1392–1413), fenig (2) Beierlein č. 81, fenig (2) Beierlein č. 82, fenig (1) Beierlein č. 85.

Bavorsko-Mníchov, Ján II. (1392–1397), fenig (1). — Albert III. (1438–1460), fenig (5).

Bavorsko-Landshut, Henrich IV. (1393–1450), fenig (15), polfenig (3).

Bavorsko, bližšie neurčené fenigy (6).

Spodná časť štihlej nádoby sivej farby bola zdobená vodorovnými žliabkami. Tenkostenná nádoba bola vytočená na kruhu. Výška fragmentu 11 cm, priemer dna 6,3 cm.

Zachované ražby patrili do 14. stor. a 1. polovice 15. stor., z 13. stor. pochádzali iba ojedinelé kusy. Určila sa len tretina celého nález, preto nie je možné stanoviť dobu jeho uschovania. Na základe zachovaných ražieb možno iba vysloviť predpoklad, že nález ukryli v polovici 15. stor. Poklad zasluhuje pozornosť, pretože v ňom boli zastúpené drobné české a moravské mince 14. a 15. stor. Tieto mince nevyskytovali sa dosiaľ na západnom Slovensku a v ďalších slovenských krajoch. Pritom nález neobsahoval ani jednu uhorskú ražbu.

V súvislosti s opísaným nálezom treba spomenúť ešte starší nepublikovaný nález v Gbeloch. V r. 1963 pri kopaní základov domu Konštantína Knoteka v Gbeloch našli hrniec s drobnými mincami. Množstvo nájdenej mincí charakterizovali nálezci ako „celý kopec“. Mince prevzal veliteľ žandárskej stanice, nádobu zachránil riaditeľ školy F. Nitriansky. Z pokladu sa zachovala jediná minca — rakúsky fenig z 15. stor.

Hrniec s vydutím v hornej tretine má nízke hrdlo a lievikovite roztvorené ústie so zrezaným okrajom. Farba je sivá, horná časť nádoby je zdobená plytkými žliabkami. Výška 14,5 cm, priemer okraja 12 cm, priemer dna 6 cm. Nádoba bola prikrytá pokrievkou. Pokrievka kónického tvaru so širokým vodorovným okrajom, zakončená valcovitým gombíkom, tiež mala sivú farbu. Výška 6 cm, priemer okraja 13 cm. Nádoba má techniku výroby a tvar keramiky 15. storočia.

Na základe opísanej nádoby a zachovanej mince možno predpokladať, že to bol tiež nález mincí z 15. stor.¹⁾

E. Kraskovská

NÁLEZ MINCÍ V SENICI, SLOVENSKO

Poklad vykopali robotníci dňa 27. októbra 1962 pri kopaní základov pre prístavbu budovy štátnej banky na Jilemnického ulici v Senici. Nález uložený v nádobe sa našiel v hĺbke 3 m. Asi 100 kusov mincí pozbieral na nálezisku Eugen Malík a odovzdal ich učiteľovi V. Ja-

¹⁾ Poznámky: Luschin WMM — A. Luschin v. Ebengreuth, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Viedeň 1913. — Luschin MOM — A. Luschin v. Ebengreuth, Das Münzwesen in Österreich ob und unter der Enns im ausgehenden Mittelalter, 1914 (č. 5–11); Das Münzwesen in Österreich ob und unter der Enns in ausgehenden Mittelalter, Sonderabdruck aus dem Jahrbuch des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich, 1916/17 (č. 17, 45). — B. Koch, Vom Böckler zum Adlerpfennig König Friedrich IV., Numismatische Zeitschrift B 74, Viedeň 1951, str. 51–77. — J. Beierlein, Die Medaillen und Münzen des Gesamthauses Wittelsbach, Mníchov 1897, 1901.

marikovi. Posledný išiel hneď na nálezisko a pozbieral tam ďalšie mince. Vcelku sa zachovalo 1587 mincí a niekoľko zlomkov.

Z nádoby, v ktorej boli uschované mince, zostala spodná časť. Je to tenkostenná, na kruhu vytočená nádoba sivej farby. Výška zachovaného fragmentu 5,5 cm, priemer dna 7,5 cm.

Uhorsko, Žigmund (1386–1437), denár (1),

Čechy, Karol IV. (1346–1378), pražský groš (10); Václav IV. (1378–1419), pražský groš (276); biely peniaz (1); neurčené pražské groše (9); husitská doba (1420 až 1437), haliere (9),

Morava, denár¹⁾ 13. stor. (ok. 1260) E. Fiala, Čes. denáry č. 2431 (tab. XXXII/36). (1). — štvorhranné peniaze 14.–15. stor. (19 a 3 zlomky),

Poľsko, Vladislav II. (1386–1434), ternár (1),

Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1261), fenig Luschin WMM č. 51 (1); Přemysl Otakar II. alebo Rudolf (1261–1281), fenig Luschin WMM č. 80 (2). — Albert I. (1282–1308), fenig Luschin WMM č. 92 (1), č. 104 (1), č. 108 (1), č. 125 (2), č. 132 (2), č. 136 (1), č. 137 (2). — Albert II. (1330–1358), fenig Luschin WMM č. 140 (1), č. 141 (1), č. 145 (1), č. 147 (1), — Albert III. (pred r. 1370), fenig Luschin WMM č. 155 (1). — Albert IV. (pred r. 1399), fenig Luschin WMM č. 161 (1), č. 163 (2), č. 164 (13), č. 164b variant (1). — Albert V., *poručníctvo Viliama* (1404–1406), fenig Luschin MOM č. 5, W-A (394); *poručníctvo Leopolda* (1406–1411), fenig Luschin MOM č. 6, L-A (114); *poručníctvo Viliama alebo Leopolda*, fenig (39); *samostatná vláda* (1411–1439), fenig Luschin MOM č. 11, AL-B-Ľ (492); poškodené fenigy (76); Leopold IV. (1406–1411), fenig Luschin MOM č. 7, L-O-P (13),

Rakúsko, napodobenina viedenskej ražby zo začiatku 15. stor., fenig Luschin MOM č. 45, P-L-S (1),

Salzburg, arcibiskupstvo, Eberhard II. (1200–1246), *Friesach*, fenik. Pozri: F. Dworschak, *Friesacher Münzstudien*, WNZ 64 (1931), tab. V, 10 sl.²⁾

Pasov, biskupstvo, 13. stor., fenig Luschin, *Steierische Münzen* č. 221 (2),

Leuchtenberg, Albert (†1398), fenig Luschin MOM č. 12, A-L-R (1),

Štajersko, Ernest Železný (1404–1410), fenig Luschin MOM č. 17, E-N-R (7), Rakúsko, nejasné viedenské fenigy (10), nejasné fenigy 15. stor. (43), prázdne strižky (9), Dolné Bavorsko, Henrich I. (1253–1290), fenig Beierlein č. 25 (5). — Otto V. (1347–1379), fenig (1);

Horné Bavorsko, Rudolf I. (1294–1317), fenig Beierlein č. 61 (10),

Bavorsko-Mníchov, Albert III. (1438–1460), fenig Saurma č. 422 (8),

Z rozboru nález vyplývajú niektoré zaujímavé pozorovania. Nález sa skladal z dvoch základných častí: pražských grošov Karola IV. a Václava IV. (295 kusov) a rakúskych fenigov z doby Alberta V. (1115 kusov). V poklade bola zhromaždená hodnotná minca z 2. polovice 14. stor. a 1. polovice 15. stor., teda bolo tu obeživo z obdobia temer 100 rokov. Najmladšou ražbou pravdepodobne bol fenig Alberta III., ktorý vládol v Mníchove (Bavorsko) v rokoch 1438–1460. Za dobu úkrytu pokladu možno pokladať polovicu 15. stor. Nález v Senici podľa svojho zloženia bol veľmi blízky k horepísanému nález v Gbeloch. V oboch nálezoch jadro tvorili rakúske fenigy doplnené českými a bavorskými ražbami. V náleze zo Senice bola jediná uhorská minca, v náleze v Gbeloch nebola ani jedna. Zloženie nálezov ukazuje, že ich majiteľmi boli skôr cudzí obchodníci ako miestni obyvatelia. Možno, že tieto poklady súviseli s tzv. Českou cestou, ktorá v stredoveku viedla blízko Gbelov a Senice.³⁾

¹⁾ Určil P. Radoměský.

²⁾ Určila Em. Nohejlová-Prátová.

³⁾ Literatúru pozri nález v Gbeloch. — Tiež: A. Luschin v. Ebengreuth, *Steierische Münzfunde*, Jahrbuch für Altertumskunde, Band II. a IV.

NÁLEZ MINCÍ V CHUCHELNĚ U SEMIL

Dne 17. června 1965 kopal Josef Konejl v Chuchelně u Semil na zahradě u svého domu čp. 52 vodovodní přípojku. Tři m od základů domu narazil v hloubce asi 70 cm na hliněnou nádobku, která se úderem krumpáče rozbila. Mezi střepy se objevily mince pokryté silnou vrstvou měděnky. Mince byly zčásti slepené v hrudky (viz obr. č. 1).

Nálezce ohlásil nález Emilu Metyšovi, okresnímu inspektorovi kultury ONV v Semilech, který ihned mince i se střepy nádoby zajistil a o nález uveřejnil Krajské museum Zd. Nejedlého v Hradci Králové a Okresní museum Českého ráje v Turnově, jejichž zástupci se potom dostavili na místo nálezů.

Nález byl odevzdán turnovskému museu, které provedlo průzkum nálezů. Ve vyházené zemině bylo nalezeno ještě 15 mincí, několik úlomků nálezové nádoby a více střepů různých nádob (rámcově 15. stol.). Nálezce při té příležitosti odevzdal ještě 89 mincí, které našel po odevzdání nálezů.

Průzkumu se účastnil také věd. prac. Hist. ústavu ČSAV dr. M. Štěpánek CSc. Jeho posudek, i když přímo neobjasňuje okolnosti, jež vedly k teauraci, je z hlediska numismatického i historického pozoruhodný. Mince byly nalezeny v kulturní vrstvě, která obsahovala střepy 15. století. Vzhledem k tomu, že nádoba byla vyzvednuta neodborně, nelze s určitostí říci, zda byla uložena do objektu (patrně sídlištního) před anebo po jeho destrukci. Nález byl tedy uložen do stávající budovy nebo do jejího zboření. V každém případě je však tímto zjištěním doložena pravděpodobnost existence vsi Chuchelny již v době ukrytí nálezů.¹⁾

Mince byly uloženy v nádobce, jejíž popis a vyobrazení bude publikováno v připravovaném soupisu mincemi datované keramiky.

Celkem nález obsahuje 1432 mince. Jsou to:

Čechy, Václav IV. (1378–1419), pražský groš, písmo úpravnější, písmeno S ve správném položení, rozdělovací znaménko mezi slovy WENCEZLAVS - TERCIVS dvě tečky nad sebou položené, opisy i obrazy obou stran dobře vyrazeny, váha 2,60 g (1); písmo větší a hrubé, písmeno S neznatelné, písmeno N tvaru Π , ražba mělká, vnější opisy obou stran téměř nevyrazeny, značka u zadní nohy lva je v obou případech neznatelná, váha 2,90 g (1). — 1. pol. 15. století, tzv. husitský peníz se lvem a čtyřrázem, K. Castelin,²⁾ Č. d. m. č. 51, prům. váha 0,310 g (2); týž, Cast. č. 51–54, prům. váha 6 kusů 0,366 g (9); týž, neurčitelný podle Cast. (2). — Pol. 15. stol., kruhový peníz se lvem bez čtyřrázu, Cast. 58–60, prům. váha 30 kusů 0,438 g (38); týž, Cast. č. 58–60, první měsíček splývá s přední tlapou lva, prům. váha 0,430 g (5); týž, Cast. č. 58, dvojráz, 5+5 větších měsíčků, váha 0,440 g (1).

Morava, prvá polovina 15. stol., peníz s orlicí a čtyřrázem, Em. Nohejlová,³⁾ č. 7, čtyřráz na líci, prům. váha 0,333 g (6); týž peníz, čtyřráz na rubu (značně otřelý), prům. váha 0,30 g (5); zlomek téhož peníže (1); haléř (půlka) téhož rázu, váha 0,150 g (1). Lužice, město Zhořelec, peníz (feník) 15. stol., tvar korunky a písma jako O. Mikš⁴⁾ č. 8 (1).

¹⁾ První pravděpodobná zmínka o Chuchelně je z roku 1410. Viz Archiv český, XXXVI, č. 1, str. 1. — První jistá zmínka o Chuchelně je z roku 1543. Viz A. Profous, Místní jména v Čechách, II, 1949, str. 71.

²⁾ K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské, Praha 1953.

³⁾ Em. Nohejlová, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl IX, 1933, str. 63. — Em. Nohejlová-Prátová, Nález v Kyjově (peníze s IO). Příspěvek k moravskému mincovnictví 15. století, NČČsl XIX, 1950, str. 103.

⁴⁾ O. Mikš, Nález v Mělníku r. 1946, NČČsl XIX, str. 209.

Obr. č. 1

Dolní Rakousy, Albrecht III. (1365–1395), Vídeň, feník A. Luschin⁵⁾ č. 159 (1). — Albrecht IV. (1395–1404), Vídeň, feník s hlavou kozorožce L. č. 164a (3); *neražené střížky* feníků se čtyřrázem tzv. Bloßgeld, L. č. 165 (1). — Albrecht V. (1404–1439), *poručení Vilémovo* (1404–1406), Vídeň, feník s gotickými listky, A. Luschin⁶⁾ č. 5 (32); feník s jetel. trojlístky (18); feník s neznatelným znam. (4); půlfeník s neznatelným znam. (3). — *Poručení Leopoldovo* (1406–1411), Vídeň, feník L. č. 6 (25); *poručení Vilémovo nebo Leopoldovo*, feník (14). — Leopold IV. (1406–1411), Vídeň, feník L. č. 7 (3). — *Samostatná vláda Albrechta V.* (1411–1439), Vídeň, feník Rudolfa Angelfelderera (1413–1419), L. č. 9, Sirový⁷⁾ X, č. 24 (1); feník L. č. 10, Sirový X, č. 23 (1); feník Oldřicha Gundlacha L. č. 11 (72); půlfeník L. č. 11 (2); feník Niclase unterm Himmel L. č. 13 (165); týž feník, znam. neznatelné, přidělen podle tvaru štítku (2); feník ražený po roce 1436 tzv. Großkorn, L. str. 276, Sirový X, č. 22 (28); feníky s orlicí a rakouským

⁵⁾ A. Luschin, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Vídeň a Lipsko 1913.

⁶⁾ A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich ob und unter der Enns im ausgehenden Mittelalter, Vídeň 1914. — B. Koch zpracoval nově chronologii vídeňských feníků; prozatím uvádím odkazy pouze na A. Luschina.

⁷⁾ E. Sirový, Nález strážovský, Věstník Num. spol. čsl., č. 7, 1922.

štítkem na hrudi L. č. 14⁸) (28); týž fenik, štítek na prsou orlice neznatelný (5); nejasné feniky Albrechtovy vlády (3). — Ladislav Pohrobek (1440—1457), poručeníství Fridrichovo (1440—1452), Vídeň, fenik L. č. 19a (14).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik s gotickým E, L. č. 17 (16); fenik s gotickým E obráceným, L. str. 370 (9); fenik s nejasným písmenem E (1). — Fridrich V. (III.) (1424—1493), *Št. Hradec*, fenik (asi z let 1436—1440) L. č. 18 (4); fenik L. č. 19b (3); půlfenik L. č. 19b (1).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407—1443), fenik s kuličkami v koutech trojpásu, A. Luschin N. Z. 1889, č. 2⁹) (2); fenik s jetelovými trojlístky v koutech trojpásu (1); fenik s růžicemi v koutech trojpásu (3); fenik s kroužky v koutech trojpásu (3); fenik s neznatelnými znameními v koutech trojpásu (40); půlfenik s neznač. znam. (1); soudobý padělek feniku s neznač. znam. v koutech trojpásu (1).

Salzburg, arcibiskupství, dvoustr. fenik, berla mezi dvěma hvězdičkami, Zeller¹⁰) č. 7 (3); berla mezi dvěma tečkami, Z. č. 8 (2); berla mezi dvěma kroužky, Z. č. 9 (16); pěticípá hvězdička, Z. č. 10 (2); šesticípá hvězdička (2); jednostr. fenik, Z. č. 13 (86); týž fenik odchylné kresby (24).

Bavory, Štěpán II. (1347—1375), *Mnichov*, fenik, J. P. Beierlein¹¹) č. 52—54 (27); B. č. 55 (3); B. č. 56 (1); B. č. 57 (1).

Bavory-Mnichov, Jan II. (1375—1397), společná vláda se Štěpánem III. a Fridrichem I. (1375—1392), *Oettingen*, fenik ražený podle mincovního řádu z r. 1391, J. P. Beierlein-Wittelsbach¹²) č. 155, pes hrubé kresby, různých var. (24); fenik se psem, nad ním gotické písmeno M, na rubu routový štít v trojpásu (1). — Arnošt I. (1397 až 1438), jednostr. fenik, značky nejasné, viz W. č. 159 (4). — Arnošt I. (1397—1438) s bratrem Vilémem III. (1402—1435), *Mnichov*, fenik W. č. 160 (5); fenik W. č. 162 (5); W. č. 164, oboustr. hladký kruh, větší písmena (69); týž fenik, menší písmena (37); týž fenik, oboustr. perlovec (2); fenik W. č. 165, avšak bez tečky mezi písmeny (1); jednostr. fenik W. č. 166 (1); jednostr. fenik W. č. 167 (1). — Se synovcem Adolfem (1435—1438), fenik W. č. 168 (17); W. č. 169, oboustr. hladký kruh, větší písmo (11); týž fenik, oboustr. perlovec (8). — Albert III. (1438—1460), *Mnichov*, fenik W. č. 172 (35); W. č. 173, se znam. růžice (12); týž fenik, se znamením hvězdy (4); týž fenik, oboustr. perlovec, znam. neznatelné (2); fenik W. č. 176, se znam. trojlístku (2); týž fenik znam. neznatelné (1); jednostr. fenik, hlava v šestipásu, Sirový XI, č. 81 (5); týž jednostr. fenik, ale v rozích trojhrany, Sirový poř. č. 65 (1). — Mnichovské feniky s neznatelnými písmeny (5).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut*, fenik B. č. 110 (73); B. č. 111 (17); B. č. 112 (21); fenik jako č. 112, ale líc prázdný, patrně jednostranně ražený (2); B. č. 113 (1); landshutské feniky s neznatelným znam. (2). — *Oetting*, fenik B. č. 116 (19); B. č. 118 (1); týž fenik, ale písmeno h v hladkém kruhu (2); týž fenik, ale písmeno h v routovém kruhu (1); B. č. 119 (14); B. č. 120 (23); B. č. 123 (7); fenik s písmenem h v hladkém kruhu bez znam., W. č. 3437 (4); fenik s písmenem h v routovém kruhu, bez znam. Sirový XI, 71a (2); fenik s písmenem h v hladkém kruhu mezi dvěma

⁸) Tato mince je některými badateli řazena na Moravu (Jiří Sejbal).

⁹) A. Luschin, Kleine Beiträge zur österreichischen Münzkunde des 15. Jahrhunderts, N. Z., Vídeň 1889. — Tež E. Sirový tab. X, č. 32 (zde jako Rakousy).

¹⁰) G. Zeller, Des Erzstiftes Salzburg Münzrecht und Münzwesen, Salzburg 1883.

¹¹) J. P. Beierlein, Die bayerischen Münzen des Hauses Wittelsbach, Mnichov 1869 až 1870.

¹²) Die Medaillen und Münzen des Gesamtthauses Wittelsbach I—II, Mnichov 1897, 1901.

kroužky (2); fenik s písmenem h v hladkém kruhu s jednou tečkou, W. č. 3440 (2); fenik s písmenem h mezi dvěma tečkami, W. č. 3438 (6); týž fenik, ale tečky neznatelné (1) — Ludvík IX. (1450—1479), mincovna *Braunau* (1450—1455), jednostr. fenik W. č. 3457, Sirový XI, č. 65 (1).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. (1392—1413), ražba pro *Horní Falc*, fenik, L. Fikentscher, Der Münzfund v. Dillenberg, MBNG V. 1886, str. 23 f, tab. II., č. 94.¹³) (1). — Štěpán III. se synem Ludvíkem VII. (1402—1413), *Ingolstadt*, fenik B. č. 81 (2); B. č. 82 (1); B. č. 83 (3); B. č. 86 (3); jednostr. fenik B. č. 88 (2). — *Wasserburg*, fenik B. č. 90 (5); B. č. 91 (2).

Augsburg, biskupství, Burkhard z Ellerbachu (1373—1404) — Petr ze Schaumburgu (1424—1469), společná ražba biskupství a města, fenik s písmenem P stojícím na svídku, Dirk Steinhilber¹⁴) č. 164 (2); se znamením kotvy, S. č. 165 (4); s písmenem P ukončeném dole křížkem, S. č. 166 (3); s písmenem h ukončeném nahoře hrotem šípů (minc. Hofmaier), S. č. 168 (3); se znam. jeleního parohu (pera), S. č. 169 (1); se znam. lilie, S. č. 170 (2); se znam. kroužku, nad nímž jsou dva kose postavené křížky, S. č. 171 (1); fenik se znam. P, do něhož je vetknuta hvězdička, S. č. 172 (1); fenik se znam. věže, S. č. 173 (1); fenik se znam. H, na jehož příčce je hrot šípů, S. č. 174 (3). — Petr ze Schaumburgu (1424—1469), fenik minc. Fr. Basingera (1441), menší písmeno B, S. č. 177 (62); feniky s nečitelným minc. znam. (11).

Bamberg, biskupství, Albrecht z Wertheimu (1398—1421), fenik Sirový X, č. 37, var. (1). — Antonín z Rotenhanu (1431—1459), dvoustr. fenik asi z let 1453, MBNG XLIV. tab. IV, č. 115, Sirový X, č. 36 (1); jednostr. fenik, Sirový X, č. 38 (3); fenik společně ražby s Würzburgem, Saurma¹⁵) č. 1270 (1).

Ulm, město, fenik okolo roku 1396, A. Häberle, Ulmer Münz- und Geldgeschichte des Mittelalters, Ulm 1935, str. 104 f. (1).

Norimberk, město, jednostr. fenik ražený podle konvence před r. 1457, pod půlí orlice dva sružené znaky (7).

Purkrabství norimberské a biskupství würzburšské (Franská mincovní konvence), Fridrich V. (1357—1397) a Gerhard ze Schwarzburgu (1372—1400), fenik, L. Fikentscher, Die Silbermünzen des Remlinger Fundes MBNG V., 1886, str. 36—37, tab. III. č. 2 (2). — Fridrich VI. (1397—1440) a biskup Jan II. z Brunnu (1411 až 1440), fenik, L. Fikentscher, jako předchozí, str. 37, tab. III, č. 4 (1).

Falc-Neuburg, Jan II. Hornofalcký (1404—1443) s Ludvíkem, *Amberk*, dvoustr. fenik, nad dvěma štítky lh, na rubu am, Kull, Repert. str. 169, 437, 507, Sirový X, 43 (31).

Falc-Mosbach-Neumarkt, Otto (1410—1461) s kurfiřtem Ludvíkem IV., *Amberk*, fenik, Kull, Repert. str. 173 (12).

Sasko-Míšeň, Fridrich I. (1382—1428), Vilém II. (1380—1425) a Fridrich Duryňský (1406—1440), knížecí groš, Sa. 4369 (1); týž groš, na líci znamení pětilisté růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (2). — Fridrich II. (1428—1464), Fridrich IV. (1406 až 1440) a Zikmund (1428—1436), křížový groš, Sa. 4373, na líci pětilístá růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (3); štítový groš, Sa. 4374, na líci pětilístá růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (4). — Fridrich II. a Vilém III. (1440—1464), štítový groš, Sa. 4376 (ražba z let 1442—1451, podle G. Kruga¹⁶) (1); týž groš, na líci znamení

¹³) Za určení několika německých feniků jsem zavázán díkem dipl. fil. A. Böningové ze Státních muzeí v Berlíně (mincovní kabinet).

¹⁴) Dirk Steinhilber, Geld und Münzgeschichte Augsburgs im Mittelalter, Mnichov 1955.

¹⁵) Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlín 1892.

¹⁶) G. Krug, Der Einfluß der Sächsischen Münzordnungen von 1444 und 1456 auf die fremde Gegenstempelung Meissner Groschen, Hamburg 1953.

makovice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (10); týž groš, na lici znamení pětিলisté růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (1440–1442) (4); týž groš, na lici znamení ležatého křížku, na rubu šestipaprsková hvězdička (1442–1449) (2); týž groš, na lici znamení neznatelné, na rubu čtyřlístá růžice s trny (1). — Fridrich II. (1428–1464), samostatná vláda, štítový groš, Sa. 4377, na lici i na rubu znamení pětिलisté růžice (1437–1440) (4); týž groš, na lici pětिलisté růžice, na rubu čtyřlístá růžice s trny (1442–1451) (7); týž groš, na lici znamení ležatého křížku, na rubu šestipaprsková hvězdička (1442–1449) (1); týž groš, na lici i na rubu znamení křížku (1437–1440) (1).

Hessensko-Kassel, Ludvík II. (1413–1458), groš tzv. Kronichter Groschen, Sa. 2232, na lici i na rubu znamení šestilisté růžice (5).

Mohuč, Bingen, fenik asi z let 1419–1434 (1).

Württemberg, Eberhardt III., fenik ražený po roce 1404, roh/kříž, (1). Nečitelné feniky se čtyřrázem (7).

Přehled všech mincí je tento:

Čechy	59	Augsburg	94
Morava	13	Bamberg	6
Zhořelec	1	Ulm	1
Dolní Rakousy	425	Norimberk, město	7
Štýrsko	34	Norimberk, purkrabství	3
Hals-Leuchtenberg	51	Falc-Neuburg	31
Salzburg	135	Falc-Mosbach-Neumarkt	12
Bavory	32	Sasko-Míšeň	41
Bavory-Mnichov	253	Hessensko-Kassel	5
Bavory-Landshut	201	Mohuč	1
Bavory-Ingolstadt	19	Württemberg	1

Otřelé feniky se čtyřrázem 7

Jak je obvyklé u nálezů poloviny 15. století, tvoří i v chuchelnském nálezu převážnou část mince rakouské a bavorské.

Rakousy jsou zastoupeny všemi typy feniků Albrechta V. Vedle značného množství feniků Oldřicha Gundlacha a Niclase unterm Himmel je v nálezu i málo se vyskytující fenik L. č. 9 a vzácný fenik L. č. 10 (A. Luschin znal pouze několik exemplářů těchto feniků z nálezu hollensteinského). Mezi rakouskými mincemi je pozoruhodný i neražený střížek feniku, tzv. Bloßgeld, které na počátku 15. století občas v Rakousích přicházely do oběhu.

Morava je zastoupena vesměs jen penězi s hladkou orlicí a čtyřrázem. Naproti tomu z 57 českých drobných mincí je pouze 13 peněz se čtyřrázem, ale 44 kruhových peněz se lvem, typu Castelin č. 58–60.

Hrubá mince je v chuchelnském nálezu zastoupena pouze 2 groši pražskými a 46 groši míšeňskými a hessenskými.

Jako u mnoha nálezů 15. století je i v chuchelnském nálezu soudobý padělek, a to padělek halského feniku. Tato mince, i když byla při čištění v slabém roztoku kyseliny citrónové částečně poškozena, přece má velmi zřetelné stopy stříbrného povlaku.

Datovat ukrytí nálezů mohou nám především mince rakouské. Tak z celkového počtu 425 rakouských feniků a půlfeniků jsou nejmladší feniky Ladislava Pohrobka, ražené za poručení Fridricha V. (1440–1452), L. č. 19a. V nálezu však chybí feniky z doby jeho samostatné vlády i tzv. „Šinderlinky“ ražené v letech 1457–1460.

Také landshutské mince mohou ukrytí nálezů datovat. Tak z 201 landshutských feniků patří vévodovi Jindřichu IV. (1393–1450) 200 feniků a Ludvíku IX. (1450–1479) pouze jeden fenik ražený v mincovně Braunau v letech 1450–1455.

Jestliže při datování míšeňských grošů je nám vodítkem práce G. Kruga, pojednávající o působení mincmistrů v tehdy činných saských mincovnách, pak nejmladší míšeňské groše chuchelnského nálezů mohou být z roku 1451.

Z těchto skutečností vyplývá, že chuchelnský nález byl ukryt někdy kolem roku 1453.

Je zajímavé, že při tomto datování složkami rakouskými, bavorskými, míšeňskými a zčásti i jinými je potvrzeno také datování ražby českých kruhových peněz se lvem č. 58–60, jak to navrhl K. Castelin v České drobné minci, to jest do padesátých let 15. století.¹⁷⁾

Vladimír Němeček

NÁLEZ MINCÍ V HOLUBÍ ZHOŘI NA VELKOMEZIŘÍČSKU R. 1888

Při pátrání po zprávách o starých nepublikovaných nálezech na Velkomeziříčsku jsem získal řadu zpráv a nakonec i mincí z nálezů, ke kterému došlo r. 1888 v Holubí Zhoři na Velkomeziříčsku. Je totiž zajímavé, že popis nálezů, který uveřejnil Jiří Sejbal ve své studii „Příspěvek k moravskému mincovnictví 15. století“ v Čas. Mor. musea XXXIX, roč. 1954, str. 80–84, je vlastně popisem druhé části nálezů, jehož první část, jak ukážeme, byla odkryta r. 1888 (viz k tomu i VI. Němeček, Nález mincí v Holubí Zhoři, Num. listy XXII, 1967, str. 112–115).

Z relací a dotazníků, které kolem r. 1936 zaslali museu ve Velké Bíteši býv. starosta v Holubí Zhoři Jan Šabacký a správce tamní školy Jaroslav Pavlíček, i ze zprávy tasovského děkana Floriána a býv. budišovského učitele Jana Tvarůžka můžeme celkem přesně konstruovat nálezové okolnosti i doplnit dochovaný mincovní materiál.

Nálezové okolnosti:

R. 1888 při bourání a přestavbě domu čp. 14 v Holubí Zhoři našli ve zdi nádobku s mincemi, která se rozbila. Něco penízků kruhových i čtverhranných zůstalo doma, ale časem se ztratily. Největší část mincí sebral dělník, který bourání prováděl — byl jich plný pytlík — a prodal je židovi Lavickému ve Velké Bíteši. Něco mincí měl i starosta Jan Šabacký, ale i tomu se časem ztratily. O nález se dozvěděl býv. tasovský děkan Florián, bohužel, až když již byly peníze prodány. Kopal sám na staveništi a podařilo se mu ještě něco mincí nalézt. Po jeho smrti zmizely i tyto. Zachovala se pouze zpráva, že v nálezů byly „jednostranné haléře české a moravské, jihlavské a znojenské. Bylo mezi nimi také hodně půleček, velmi vzácných...“.

Zachovalo se 8 mincí, pocházejících prokazatelně z nálezů z r. 1888 a zpráva J. Tvarůžka, učitele z Budišova, ve které se uvádí vedle tužkových kopií: „Nalezeny byly v Trnavě asi r. 1872 a něco později v Holubově Zhoři. Zde vytlačené jsou ze Zhoře Holubovy a některý z nich z Trnavy obdrženy od uč. Zahrádky a od vdp děkana z Tasova.“ Na tužkových kopiích jsou vyobrazeny tyto mince:

Dolní Rakousy: Albrecht V. s újcem Leopoldem (1406–11), fenik (2), půlfenik (1). — Albrecht V. (1404–39), samostatná vláda (1411–39), *Videň*, mm. Gundlach, emise z let 1416–20, fenik (1), půlfenik (1); mm. Niclas unterm Himmel, fenik (2). — Ladislav Pohrobek (1452–57), fenik (1).

Štýrsko: Arnošt Železný (1406–24), fenik, L. č. 17 (1).

Zachované mince pak byly určeny takto:

¹⁷⁾ Nově přiděluje zavedení kruhových střížků v Čechách do let 1448–1450 i Em. Nohejlová-Prátová, Numismatické památky doby husitské, Čas. Nár. musea CXX, 1951, tr. 24.

Čechy: Ladislav Pohrobek (1452–57), kruhový peníz se lvem, typ Castelin 61 (1).
Dolní Rakousy: Albrecht V. pod poručenstvím *Vilémovým* (1404–06), fenik L. č. 5 (1); Albrecht V., samostatná vláda (1411–39), *Videň*, mm. Niclas unterm Himmel, fenik L. č. 13 (1), půlfenik (1).

Sasko-Míšeň: Fridrich II. (1428–64), štítový groš (1). — Fridrich II. a Vilém III. (1440–45), *Freiberg*, mm. Nicolaus Monhaupt, landsberský groš štítový (2).

Francie, *Maison du roi* XIV.–XV. stol., jeton (1).

L: v devítipásu, v jehož rozích jsou tečky, na trůně sedící korunovaný panovník s liliovým žezlem v pravici. Po obou stranách uvnitř trojlístek.

Opis: ☩ AVE : MARIA : GRACIA : PLENA : DM

R: ozdobný kříž v čtyřpásu s třemi tečkami v každém rohu čtyřpásu a drobnou lilii v úhlech kříže.

Opis: ☩ AVE : MARIA : GRACIA : PLEN

Bronz, 29 mm, 2,200 g.

J. Neumann, Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen V., str. 99, č. 29.204 var.

Námětem lince napodobuje jeton parisis d'argent Filipa VI. de Valois, i když v detailech je zde určitý rozdíl. Zato rub napodobuje do nejmenších detailů rub téže ražby Filipovy, ovšem až na opis. Že se jeton dostal do nálezu mincí je dosti pochopitelné, poněvadž jeho zámena s groši míšeňskými, které jsou v nálezu, je snadná.

Jaroslav Šůla a Václav Tocháček

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V JAROMĚŘI

Dne 14. března 1966 narazil Zdeněk Stejskal při výkopu kanalizace na dvorku na severozápadní straně domu čp. 86 na Jakubském předměstí v hloubce 85 cm na staré mince. Pozemek má č. kat. 882. Mince sesbíral a Julie Hamplová odevzdala do jaroměřského muzea 205 kusů a prohlásila, že všechny nalezené mince odevzdává museu. Při osobním průzkumu na místě nálezu našel ředitel jaroměřského muzea prom. hist. Václav Tocháček ještě slepenec pěti stříbrných mincí, mezi nimiž byl navíc jeden dukát zabalený v hrubé tkanině.

Mince byly v zemi rozhozeny a jelikož se nenašla nádobka ani fragmenty z ní, mince byly značně obaleny hlínou a na některých z nich byly zbytky tkaniny, je možné soudit, že depot byl svěřen zemi ve váčku, nikoliv v nádobě. Nalezené střepy jsou z hnědě a zeleně oboustranně polévaných nádob s kolkovanou výzdobou na hrdle, které podle dosavadního stavu vědomostí můžeme datovat circa teprve do 17. století. Nalezené fragmenty nemají k mincovnímu depotu žádný vztah, dokazují pouze osídlení lokality v XVII. století. Střepy z nádob z XV. století, kdy mince byly zakopány, se nalézti nepodařilo.

Mince (jsou uloženy v jaroměřském museu) popisujeme takto:

Čechy, Václav II. (1283–1305), pražský groš jako Smolík¹⁾ č. 2, na rubu u ouška lva znaménko půllilie²⁾ (1). — Václav IV. (1378–1419), pražský groš nečitelný, mělké ražby (6; jeden z grošů má na dolním okraji provrtanou díрку k zavěšení). — Jiří z Poděbrad (1458–1471), pražský groš (142; dva groše jsou v půli přehnuty a jeden

¹⁾ Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha 1894.

²⁾ Je to znaménko o třech nožkách (srov. Karel Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského. In: Num. sbor. VI, Praha 1960, str. 146–147, zejm. pozn. 49), které Em. Nohejlová-Prátová ve svém popisu hodonínské nálezu (Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně. In: Num. sbor. VI, 1960, str. 378–389; znaménko u groše Jana Lucemburského č. 2 na str. 379) poprvé přesně popsala jako půllilii.

z nich částečně nalomen). — Vladislav II. (1471–1516), pražský groš typu Teisinger³⁾ č. 107 (22); č. 107, ale varianta N na rubu nečitelná (8); č. 109 (7); č. 110 (4); č. 110, ale ve slově PRAGENSES var. N nečitelná (1); groše typů 107–111, varianta blíže neurčitelná pro otřelost (10).

Sasko-Míšeň, Fridrich I. (1382–1428), durynský groš jako Saurma⁴⁾ č. 2331 (1). — Fridrich II. a Vilém III. (1440–1464), *Cvikov*, Jürge Silberborner, štítový groš⁵⁾ z let 1442–1449 (1).

Uhry, Matyáš I. Korvín (1458–1490), dukát typu Réthy⁶⁾ č. 207, ale opis:

L: MATHIAS · D · G · R · VNGARIE +

R: · 8 · LADI2L|AV2 · REX (1 kus).

Podle Teisingerovy klasifikace pocházejí mince z prvních let panování krále Vladislava II. (ze sedmdesátých let), a patří také k jeho ražbám nejlepší jakosti. Svým složením nález připomíná nedávný nález rychnovský, ve kterém bylo 12 praž. grošů Václava IV., 56 grošů Jiřího z Poděbrad a 54 grošů Vladislava II. a tyto byly právě také stejné varianty, časově nejstarší.⁷⁾

Důvody vedoucí k thesauraci mincí známy nejsou. Předměstí Jakubské (též Horské neb Náchodské zvané) bylo již v XVI. století poměrně značně osídleno,⁸⁾ bylo tam dokonce více domů než ve vnitřním městě. Kostel sv. Jakuba, od něhož předměstí svůj název obdrželo, stával již ve XIV. století a zřejmě i předměstí kolem již tehdy existovalo.⁹⁾

Jaroměř se tak řadí k městům s početnějšími nálezy mincí.¹⁰⁾

Ludomír Česenek

NÁLEZ ZLATÉ MINCE V POLÍCH U CHRUDIMI

Dne 24. 6. 1964 našla A. Bernardová z Chrudimi při procházce po lince cestou do vesnice Vrcha, asi 600 m za okrajem města, dukát vlepený v hroudě hlíny. Krátce nato jej pak odevzdala do Východočeského muzea v Pardubicích.

Popis mince: Město Lübeck, dukát, okolo 1500; Friedberg, The Cold Coins of the World, str. 152, č. 6.¹⁾

³⁾ Jindřich Teisinger, Varianty pražského groše krále Vladislava II. 1471–1516. Č. Budějovice 1934.

⁴⁾ H. Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin 1892.

⁵⁾ Gerhard Krug, Die sächsischen Groschen, Pfennige und Heller um die Mitte des 15. Jahrhunderts. In: Hamburger Beiträge zur Numismatik, 1952–1953, Heft 6–7, str. 90 až 103, typ A/8.

⁶⁾ L. Réthy-G. Probszt, Corpus Nummorum Hungariae. Graz 1958.

⁷⁾ Jaroslav Šůla, Nález pražských grošů v Rychnově nad Kněžnou. In: Num. sbor. IX, 1966, str. 247–248.

⁸⁾ Antonín Knapp, Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem. Jaroměř 1887, str. 81–85.

⁹⁾ Josef Kurka, Archidiakonáty kouřimský, boleslavský, hradecký a diecese litomyšlská. (Místopis církevní do r. 1421.) Praha 1914, str. 419–420. — A. Knapp, Paměti, str. 84–85.

¹⁰⁾ Jaroslav Šůla, Příspěvky k soupisu nálezů mincí v severovýchodních Čechách 1. Hradec Králové 1966 (Fontes Musei Reginaehradecensis 3), str. 20 a pozn. 59–61 na str. 63 až 64. — Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (red. Emanuela Nohejlová-Prátová). Díl II, Praha 1956, nález č. 2069; díl III., Praha 1957, nález č. 3406; č. 4210.

¹⁾ Za laskavou pomoc při určení děkuji prom. hist. Jarmile Háskové.

NÁLEZ GROŠŮ Z DRAHOTÍNA, OKRES DOMAŽLICE

V roce 1962 našli pionýři ze základní devítileté školy v Poběžovicích u blízké obce Drahotína v jámě na odpadky, hluboké asi 2 m, 42 kusů volně poházených mincí. Jde o grošový nálezy, ukrytý po roce 1500, který obsahuje tyto ražby:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), *Kutná Hora*, pražský groš¹⁾

- I. Castelin typ I (1), 2,25 g; týž, ale před jménem panovníka tečka (2), 2,11 g, 2,43 g.
- II. Castelin typ II (3), 2,50 g, 2,17 g, 2,55 g, týž, ale před jménem panovníka křížek (1), 2,27 g; týž, ale koruna typu Castelin III (1), 2,29 g; týž, ale nad prostřední lilii koruny tečka a na rubní straně rozděl. znaménka jako u Castelin typ III a varianta v kresbě lva (1), 2,52 g.
- III. Castelin typ III, ale rubní strana jako u Castelin typ II (5), 2,50 g, 2,52 g, 2,65 g, 2,24 g, 2,74 g; týž, ale před jménem panovníka dvě tečky (1), 2,69 g; týž, ale před jménem panovníka jedna tečka (1), 2,62 g; týž, ale před jménem panovníka tečka a křížek (1), 2,53 g.
- IV. Castelin typ IV (1), 2,73 g; týž, ale lev i koruna poněkud odlišné kresby (1), 2,32 g.
- V. Castelin typ VII, ale dvě hvězdičky jako rozděl. znaménko mezi DEI GRATIA (1); 2,57 g.
- VI. Castelin neuvádí (4); 2,69 g, 2,41 g, 2,16 g, 2,27 g.
- VII. Castelin typ X (1); 2,62 g; týž, ale lev s vyplazeným jazykem (1), 2,56 g.
- VIII. blíže neurčený (1).

Sasko, Fridrich II. (1428–1464), *Lipsko*, Hans Stockart, Schwertgroschen z let 1457–61, Krug II/L 30^{a)} (1), 2,45 g; *Freiberg*, Liborius Senftleben, Schildige Groschen z let 1437–40, Krug II/A 1 (1), 2,34 g. — Fridrich II. a Vilém III. (1440–1464), *Freiberg*, Nicol Monhaupt, Schildige Groschen z let 1451–56, Krug III/A 3 (2), 2,49 g, 2,19 g. — Fridrich II. a Markéta (1456–1465), *Colditz*, Petr Schwabe, Schwertgroschen z let 1457–63, Krug V/A 1 (3), 2,82 g, 2,20 g, 2,30 g. — Arnošt, Vilém III. a Albrecht (1465, 1475–1482), *Cvikov* nebo *Lipsko*, Conrad Funcke, Spitzgroschen 1475, Krug II/16^{b)} (1), 1,94 g. — Fridrich III., Albrecht a Jan (1486–1500), *Lipsko*, Heinrich Stein, 1/2 Schwertgroschen z let 1491–95, Krug VIII/56 (1), 2,02 g; *Freiberg*, Nicolaus Hausmann, 1/2 Schwertgroschen z let 1492–99?, Krug VIII/55 (2), 1,73 g, 1,72 g; 1/2 Schwertgroschen blíže neurč. (1), 1,93 g.

Tyroly, Zikmund (1427–1496), krejcar z let 1483–1487, Moeser-Dworschak X/31^{c)} (1), 0,93 g.

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393–1450), *Oettingen*, fenik, Wittelsbach 3434 var.⁵⁾ (1), 0,46 g.

Arcib. Magdeburg, Jan z Pfalz-Simmern (1464–1475), Spitzgroschen, Friedensburg 1240^{e)} (1).

¹⁾ Groše popsány podle studie C. O. Castelin, Die Prager Groschen Wladislaus II. von Böhmen, Č. Budějovice 1934, příloha časopisu Der Münzensammler 7, roč. 1934, str. 3–10.

²⁾ G. Krug, Die sächsischen Groschen, Pfennige und Heller um die Mitte des 15. Jhts, HBN 1952/53, 6/7, str. 90–103.

³⁾ G. Krug, Die sächsischen Groschen, Pfennige und Heller in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts, HBN 1962, 16, str. 285–305.

⁴⁾ K. Moeser-F. Dworschak, Erzherzog Sigmund der Münzreiche von Tirol (1427 bis 1496), Wien 1936.

⁵⁾ J. P. Beierlein, Die Medaillen und Münzen des Gesammthaus Wittelsbach, München 1897.

⁶⁾ Sammlung Dr. h. c. F. Friedensburg, A. Cahn, Versteigerung-Katalog No. 52, Frankfurt am Main den 27. October 1924.

NÁLEZ MINCÍ V DOLNÝCH OREŠANOCH, OKRES TRNAVA

Roku 1960 našli robotníci pri kopaní pivnice v Dolných Orešanoch, okres Trnava, hlinenú nádobu s mincami. Nález zatajili a mince si rozobrali občania. Roku 1965 pracovníkovi Západoslovenského múzea v Trnave, prom. hist. I. Kellerovi, sa podarilo z nálezů získať pre múzeum 31 kusov strieborných mincí, no pátranie po ostatných ako aj po nádobe sa skončilo bezvýsledne.

Popis zachovaných mincí:

Uhorsko, Vladislav II. (1490–1516), *Kremnica*, zn. K-G, denár 1516 (1) — Réthy 278 C var.¹⁾

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš bez letop. (14).

Štajersko, Maximilián (1493–1519), 1/2 batzen 1518 (1) — Saurma 732.²⁾

Korutansko, Maximilián (1493–1519), batzen 1518 (1) — Saurma 759.

Salzburg, arcibiskupstvo, Leonard Keutschach (1495–1519), batzen 1500 (3) — Saurma 860, 1/2 batzen 1518 (1) — Saurma 870 var.

Gorica, grófstvo, Maximilián I. (1500–1519), batzen 1518 (1) — Saurma 807.

Oettingen, kniežatstvo, Wolfgang a Joachim (1477–1520), batzen 1518 (2) — Saurma 1409; 1/2 batzen 1515 (1) — Saurma 1412.

Falz-Neuburg, Otto Henrich a Filip (1508–1548), batzen 1515 (1) — Saurma 1107.

Kostnica, biskupstvo, Hugo v. Hohen Landenberg (1496–1529), batzen bez letop. (1) — Saurma 1609.

Kostnica, mesto, batzen bez letop. (3) — Saurma 1614.

Augsburg, mesto, Eberhard v. Königstein (1515–1535), batzen 1519 (1) — Saurma 1449.

Mince sú pomerne veľmi dobre zachované. Najmladšou je augsburský batzen z roku 1519 a podľa neho môžeme usudzovať, že nález bol ukrytý koncom 1. štvrtiny 16. storočia.

NÁLEZ MINCÍ Z POČ. 16. STOL. NA NÁDVORÍ
PARDUBICKÉHO ZÁMKU

V lete r. 1965 bylo v prachu před výjezdem z jedné z bývalých hospodářských budov perštejnského zámku v Pardubicích, ve které je nyní zřízena provizorní garáž, nalezeno celkem 14 mincí Vladislava II. a Ludvíka I.

Mince, soudě podle vzhledu, se pravděpodobně vztahují ke stavbě zámku. Byly asi vneseny na pneumatikách z prostor někdejší konírny. Nacházely se soustředěny na ploše asi 4 m² přímo před prahem. Po identifikaci byly zařazeny jako hromadný nález do sbírky VČM Pardubice. Není vyloučeno, že se časem najdou ještě další v blízkosti místa dosavadního nálezů. Popis nálezů: Čechy, Vladislav II. (1471–1516), *Kutná Hora*, pražský groš, Castelin¹⁾ č. 3 (1);

¹⁾ Dr. Réthy László, Corpus numorum Hungariae; Budapest 1898.

²⁾ H. Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode; Berlin 1892.

³⁾ Carl O. Castelin — Prag: Die Prager Groschen Wladislaus II. von Böhmen, B. Budweis 1934.

bílý peníz jednostranný, Castelin²⁾ tab. I, lev č. 11 (2); Cast. I, lev č. 7, opis A (1); Cast. I, lev č. 19, opis nečitelný (1).

Ludvík I. (1516–1526), *Kutná Hora*, bílý peníz jednostranný:

- a) lev jako Castelin³⁾ III/12, ale opis LVDOVICVS ★ PRIMVS ☉ (2);
- b) lev jako Castelin I/7, ale opis LVDOVICVS ☉ PRIMVS ☉ (1);
- c) lev jako Castelin III/12, ale opis LVDOVICVS ★ PRIMVS ★ (1);
- d) lev jako Castelin III/12, opis shodný LVDOVICVS ★ PRIMUS ★ (5).

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ ZLATÉ MINCE U ANDĚLSKÉ HORY, OKRES KARLOVY VARY

V měsíci listopadu roku 1964 našel Oldřich Vastl, žák VVŠ v Drahovicích, u Andělské hory na poli poblíž rekreačních chat při bramborové brigádě zlatou minci. Nález odevzdal ředitelství Karlovarského musea, které ji postoupilo v prosinci 1965 k bližšímu určení numismatickému oddělení Historického musea – Národního musea v Praze. Nálezové okolnosti doplňuje pouze údaj – dodatečně zjištěný, že mince byla uložena nehluboko v zemi a zřejmě se dostala na povrch při vyorávání brambor.

Minci popisují takto:

Holland, Karel V. (1506–1555), *Dordrecht*, florin Karolus d'or bez data (z let 1532 až 1535), H. Enno van Gelder a Marcel Hoc, *Les monnaies des Pays-Bas Bourignons et Espagnols 1434–1783*, str. 86, č. 185–6, c (1 kus).

Mince byla zřejmě, nebyla-li někým ztracena, uložena do země koncem druhé čtvrtiny 16. století; nabízí se tu vysvětlení ukrytí v souvislosti s válkou šmalkaldskou. Mince je uložena v Karlovarském museu pod př. č. 4/1965.

Dana Svobodová

NÁLEZ SCHAFFHAUSENSKÉHO TŘÍKREJCARU U DLAŽKOVIC, OKRES LITOMĚŘICE

Na podzim roku 1963 našel pan Věnceslav Bílý z Lovosic na poli, vzdáleném tři kilometry od obce Dlačkovice, v oranici ojedinělou stříbrnou minci, kterou odevzdal do numismatického oddělení Národního musea v Praze. Je to schaffhausenský tříkřejcar z roku 1557, který byl zřejmě buď náhodně uložen nebo ztracen.

Vladimír Němeček

NÁLEZ MINCÍ VE VICENICÍCH NA TŘEBÍČSKU

V r. 1939 byly nalezeny ve Vicenicích, okr. Třebíč, za dnes již nezjistitelných okolností mince, které se rozešly mezi lidmi. Zachovaly se pouze 4 mince, které byly určeny takto:

Čechy, Ludvík I. (1516–1526), černý haléř (2).

Slezsko, Ferdinand I. (1526–1564), haléř 1531 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1526–1564), *Videň*, křejcar 1522 (1).

²⁾ C. O. Castelin, *Ke chronologii bílých peněz Vladislava II.*, NČČsl, VI, 1930, str. 79.

³⁾ Tamtéž, str. 84.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V ŠAFÁRIKOVE, OKRES RIMAVSKÁ SOBOTA

Roku 1965 odovzdal Numismatickému oddeleniu Slovenského národného múzea v Bratislave Vojtech Gál, Vieska nad Bihom, č. 6, strieborné mince, ktoré okolo roku 1935 našiel pri kopaní základov pre stavbu rodinného domu v Šafárikove. Vojtech Gál, ako ich nálezca, uviedol, že nález pôvodne obsahoval väčší počet mincí ako aj hlinenú nádobu, v ktorej boli ukryté. Nádoba a väčšia časť mincí sa však stratili počas druhej svetovej vojny. Zachované mince sú nasledovné:

Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica*, denár 1579 (1).

Poľsko, Štefan Báthory (1575–1586), *Olkusz*, groš 1579 (1) – Saurma 5321.

Litva, Žigmund August (1548–1572), groš 1567 (1) – Saurma 5555.

Lehnica – Breh, Fridrich II. (1495–1547), groš 1543 (1) – Saurma 136.

Prusko, Albert z Brandenburgu (1525–1569), groš 1533 (1) – Saurma 5068, 1538 (1) – Saurma 5072, 1539 (2) – Saurma 5073, 1540 (2) – Saurma 5074, 1541 (2) – Saurma 5075, 1542 (1) – Saurma 5076, 1543 (1) – Saurma 5077, 1544 (1) – Saurma 5078, 1546 (3) – Saurma 5080, 1550 (1) – Saurma 5083.

Prusko Záp., Žigmund I. (1506–1548), groš 1529 (1) – Saurma 5664, 1530 (1) – Saurma 5665, 1531 (1) – Saurma 5667, 1532 (1) – Saurma 5668, 1533 (1) – Saurma 5669, 1534 (2) – Saurma 5670.

Mesto Gdansk, Žigmund August (1548–1572), groš 1557 (1) – Saurma 5721.

Všetkých zachovaných mincí je spolu 27 kusov. Najmladšie z nich sú uhorský denár Rudolfa II. z roku 1579 a poľský groš Štefana Báthoryho taktiež z roku 1579; na základe týchto mincí môžeme predpokladať, že nález bol ukrytý bezprostredne po ich vydaní.

Josef Kučera

NÁLEZ NIZOZEMSKÉHO TOLARU U KOUT, OKRES NYMBURK

Na poli u Kout, u býv. lesíku zv. „Jeřábek“, našel při orbě r. 1945 maloroľník Šmid u Kout nizozemský tolar, pravdepodobne z dob válekov tridsiatych.

Nizozemí, provincie *Zeeland*, tolar 1591.

Líc: obrnéné poprsí rytíře z boku zprava. Opis: VIGILATE.DEO.CONF IDENTES. 1591. Letopočet je nad hlavou. Loket pravé ruky drží meč, položený přes rameno, zasahuje od vnějšího pruhu a přerušuje vnitřní kruh.

Rub: Přilba s klenotem a korunou a pod ní dole zaokrouhlený štít s třemi vlnami, z nichž vyrůstá lev. Část přilby s korunou a křídlem, přerušuje opis a zasahuje do opisového pruhu. Opis: MO.NO.REG.COMITATVS.ZEL..

Váha 28,2 g, průměr 40 mm, síla do 3 mm.

Tolar je v soukromém majetku nálezce.

Karel Peukert

NÁLEZ MINCÍ NA HRADĚ ROTŠTEJNĚ

Dne 4. října 1964 slézal žák 8. tř. ZDŠ v Turnově Oldřich Tauchman na hradě Rotštejně jakýsi „komín“. Pojednou se mu pod nohou vyvalil kámen a kulil se dolů. V písku, v jamce po kameni, se objevily stříbrné mince, které vypadly z vetchého koženého váčku. Chlapec

odevzdal 18 mincí Museu Českého ráje v Turnově. Po zbytcích války, které chlapec po nálezů pohodil, se později pátralo, bohužel bez výsledku, protože prudký déšť s větrem odplavil z místa nálezů mnoho písku a všechny lehčí předměty.

Dne 7. listopadu 1964 odevzdala museu v Turnově zákyňe Ludmila Mlejnková ještě 43 mincí z téhož nálezů. Mince jsou:

Čechy, kruhový peníz se lvem bez čtyřrázu (3). — Rudolf II. (1576–1612), *Kutná Hora*, Vlk Herold, malý groš 1593 (1). — *Jáchymov*, Jiří Kadner, bílý groš 1580 (2).

Město Svídnice, půlgroš 1523 (2), 1526 (4), 152(?) (1), nečit. let. (5).

Polsko, Kazimír IV. (1447–1492), půlgroš bez let. (9). — Jan Albrecht (1492–1501), půlgroš bez let. (2). — Alexander (1501–1506), půlgroš bez let. (14). — Zikmund I. (1506–1548), půlgroš 1507 (1), 1508 (1), 1509 (5), 1510 (2), 1511 (1), nečit. let. (7). — Neurčitelný poškozený půlgroš (1).

Nejmladší mincí nálezů je malý groš z roku 1593. Podle toho byly mince ukryty na hradě, tehdy již pustém, někdy v roce 1593 nebo 1594.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V JIHLAVĚ, PALACKÉHO 5

Na podzim r. 1963 bylo při opravě domu č. 5 v Palackého ulici v Jihlavě nalezeno v přizemí pod podlahou 7 stříbrných mincí. Pracovník Okresního stavebního podniku František Vrzáček z Kozlova u Jihlavy je odevzdal Muzeu Vysočiny, kde jsou uloženy. Mince byly zakopány asi okolo r. 1600.

Čechy, Ferdinand I. (1526–1564), *Kutná Hora*, malý (černý) peníz b. l., Janovský I (1). — Rudolf II. (1576–1614), *Kutná Hora*, Vlk Herolt, malý (černý) peníz 1595, Jan. I (1).

Korutany, arcivév. Karel (1564–1590), *Celovec*, tříkrejcar 1587 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tříkrejcar b. l. (1).

Prusko, Albrecht Braniborský (1525–1568), tříkrejcar 1537 (1).

Řezno, město, za Maxmiliána II. (1564–1576), dvoukrejcar 1573 (1).

Štrasburk, město, stříbrná mince o průměru 19 mm, L: lilie, ARGENTINA, R: lilie, GLORIA DEO (1).

Karel Peukert

NÁLEZ V PŘÍHRAZÍCH U MNICHOVA HRADIŠTĚ

Někdy před 8. 2. 1951 nalezl p. Šverma v Příhrazích pod pařezem nádobku s mincemi. Mince získal sběratel inž. Fr. Krejch z Mnichova Hradiště, který mne v roce 1964 požádal o jejich určení.

Jsou to tyto mince:

Čechy, Karel IV. (1346–1378), pražský groš (1). — Václav IV. (1378–1419), pražský groš (1). — Vladislav Jagelonský (1471–1516), pražský groš (37). — Ferdinand I. (1526–1564), pražský groš 153? (2), bez let. (1). — Maxmilian II. (1564–1576), *Praha*, Hanuš Harder, bílý groš 1576 (1). — *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1574 (1). — Rudolf II. (1576–1612), *Praha*, Zuzana Erckerová, malý groš 1597 (1); Hanuš Lasanz, malý groš 1601 (1). — *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1587 (1), 1588 (1), 1589 (1); David Enderle, bílý groš 1603 (1). — *Jáchymov*, Jiří Kadner, bílý groš 1581 (1), 1583 (1); Pavel Hofmann, malý groš 1587 (1), 1589 (1), 1593 (1).

Štýrsko, arciv. Karel (1564–1590), *Štýrský Hradec*, groš 1583 (1).

Salzburg, arcibiskupství, Matouš Lang z Wellenburgu (1519–1540), dvoufenik, nečit. let. BR 745–767 (3). — Wolfgang Theoderich z Reitenau-Langensteinu (1587–1612), dvoufenik 1596, BR 1832 (1), 1600, BR 1836 (1).

Sasko, Arnoštovská linie, Fridrich III. společně s Janem a Jiřím (1507–1525), *Schneeberský* groš, Sa. 4,426-var. (1). — Albertinská linie, Kristian II., Jan Jiří a August (1591–1601), *Drážďany*, tolar 1597 (1).

Nejmladší mincí z nálezů je bílý groš Rudolfa II. z roku 1603.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V PEZINKU, OKRES BRATISLAVA-VIDIEK

V posledních letech získalo Západoslovenské múzeum v Trnave niekoľko nálezů mincí, medzi ktoré patrí i nález odkrytý roku 1965 pri búraní starého domu v Pezinku, okr. Bratislava-vidiek. Nález obsahoval väčší počet mincí, no zachovalo sa z neho len 30 kusov, ktoré zachránili žiaci Základnej deväťročnej školy v Pezinku a postúpili ich uvedenému múzeu v Trnave. Sú to:

Uhorsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Kremnica*, denár 1538 (1), 1549 (1), 1550 (1), 1554 (1), 1557 (1), 1563 (1); *Košice*, denár, znič. letop. (1). — Maximilián II. (1564–1576), *Kremnica*, denár 1568 (1), 1571 (1), 1574 (1). — Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica*, denár 1579 (1), 1584 (1), 1588 (1), 1589 (1), 1592 (1), 1602 (3), 1603 (1), 1604 (1), znič. letop. (2).

Polsko, Kazimír Jagello (1447–1492), polgroš bez letop. (1) — Gumowski 451.¹⁾ — Žigmund I. (1506–1548), groš 1520 (1) — Gumowski 483. — Žigmund III. (1587–1632), Olkusz, trojgroš 1595 (1) — Saurma 386.

Západné Prusko, Žigmund I. (1506–1548), groš 1534 (1) — Saurma 5670, 1535 (1) — Saurma 5671.

Prusko, vojvodstvo, Albert z Brandenburgu (1525–1560), groš 1538 (1) — Saurma 5072, 1539 (1) — Saurma 5073, 1542 (1) — Saurma 5076.

Zachované mince boli vyrazené v rokoch vlády poľského kráľa Kazimíra Jagellu (1447 až 1492) až Žigmunda III. (1587–1632). No najmladšou mincou je uhorský denár Rudolfa II. z roku 1604. Podľa tohoto môžeme usudzovať, že nález bol ukrytý ešte v prvej polovici 17. storočia.

Gejza Balaša

POKLAD MINCÍ Z BARCE PRI RIMAVSKEJ SOBOTE, SLOVENSKO

V jeseni roku 1956 vyoral v Barci traktorista na roli hlinený hrniec s mincami na lokalite „Kôke oldal“, juhozápadne od menovanej obce. Okrem tu uvedených mincí v počte 3 375 kusov našiel v nádobe, ktorá sa nezachovala, niekoľko kusov (7 kusov?) zlatých mincí, ktoré sa práve tak, ako niekoľko desiatok strieborných mincí, ztratili.

Mince sa nachádzajú v Gemerskom múzeu v Rimavskej Sobote.

Uhorsko, Vladislav II. (1490–1516), značka KG, denáre, 1508 (1), 1509 (1), 1510 (1). — Ľudovít II. (1516–1526), značka KG, denáre, 1517 (1), 1519 (1); *Kremnica*

¹⁾ Prof. dr. Marian Gumowski, Handbuch der polnischen Numismatik; Graz 1960.

(KB), 1525 (1), 1526 (5); nejasná značka (1); dvojražba (1). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kremnica* (KB), denáre 1527 (2), 1528 (5), 1529 (8), 1530 (6), 1531 (3), 1532 (1), 1533 (8), 1534 (6), 1535 (6), 1536 (13), 1537 (8), 1538 (6), 1539 (10), 1540 (12), 1541 (13), 1542 (8), 1543 (18), 1544 (15), 1545 (8), 1546 (14), 1547 (17), 1548 (23), 1549 (33), 154? (1), 1550 (30), 1551 (29), 1552 (36), 1553 (23), 1554 (18), 1555 (22), 1556 (13), 1557 (29), 1558 (24), 1559 (16), 1560 (12), 1561 (15), 1562 (17), 1563 (24), 1564 (18), 1565 (12), let.? (38); *Košice* (C-Italia), denár 1531 (1); *Veľka Baňa* (NC), denáre 1555 (3), 1556 (1); *falzifikát* denára z medi (2). — Ján Zápoľský (1526—1540), denáre 1527 (1), bez let. (1). — Maxmilian II. (1564—1576), *Kremnica*, toliar 1573 (1), 1574 (1), 1676 (1); denáre 1565 (12), 1566 (24), 1567 (21), 1568 (18), 1569 (38), 156? (1), 1570 (43), 1571 (40), 1572 (16), 1573 (4), 1574 (8), 1575 (32), 1576 (43), 1577 (43), 1578 (40), let.? (4); *Košice* (HS), denáre, 1573 (1), 1576 (2); *falzifikát* denára z medi (1). — Rudolf II. (1576—1608), *Kremnica*, denáre 1577 (1), 1578 (1), 1579 (43), 1580 (56), 1581 (44), 1582 (18), 1583 (22), 1584 (44), 1585 (52), 1586 (42); 1587 (29), 1588 (28), 1589 (28), 1590 (47), 1591 (58), 1592 (37), 1593 (53), 1594 (57), 1595 (73), 1596 (56), 1597 (7), 1598 (1), let.? (17); *falzifikát* denára z medi (1), zo striebra 1596 (1).

Sedmohradsko, Žigmund Báthory (1581—1602), trojgroš 1594 (1).

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), biely peniaz (5). — Eudovít I. (1516—1526) biely peniaz (2). — Ferdinand I. (1526—1564), *Jáchymov*, R. Puellacher, poltoliar 1556 (1); dvojgrajciar 1564 (1); biely peniaz (2). — Maxmilian II. (1564—1576), biely peniaz 1569 (1), 1577 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, Wolf Herolt, toliar 1596 (1); biely peniaz (1).

Sliezske kniežatstvá, Lehnice-Břeh, Fridrich II. (1495—1547), groš (1541 (2), 1542 (7), 1543 (13), 1544 (11), 1545 (5), 154? (1), let.? (2)). — Tešínsko, Adam Václav (1528—1579), trojgroš 15.. (1). — Mesto Svidnica, Ludvik II. (1516—1526), polgroš 1518 (2), 1520 (1), 1521 (2), 1522 (3), 1523 (3), 1524 (2), 1525 (3), 1526 (43), let.? (22). Biskupstvo Vratislav, biskup Ján Thurzo (1506—1520), groš (1508 (1)).

Rakúsko, Ferdinand I. (1526—1564), toliare 155? (1), bez letopočtu (1).

Tirolsko, arciknieža Ferdinand (1564—1595), toliar bez let. (4).

Poľsko, Wladislav II. (1386—1434), polgroš, bez let. (4). — Kazimír (1447—1492), polgroš bez let. (36). — Ján Albert (1492—1501), polgroš bez let. (81). — Alexander (1501—1506), polgroš bez let. (92). — Žigmund I. (1506—1548), groš 1526 (1), 1527 (19), 1528 (23), 1529 (17), 1545 (9), 1546 (6), 1547 (7), let.? (9); polgroš 1507 (23), 1508 (18), 1509 (30), 1510 (11), 1511 (5), let.? (25). — Štefan Báthory (1575—1586), trojgroš 1580 (3) 1581 (11), 1582 (15), 1583 (16), 1584 (4), 1585 (13), 1586 (19), let.? (1). — Žigmund III. Poľský (1587—1632), trojgroš 1588 (4), 1589 (2), 1590 (12), 1591 (17), 1592 (11), 1593 (26), 1594 (33), 1595 (32), 1596 (19), 1597 (5), 1598 (10), 159? (1), let.? (2), groš 1594 (1). — Polgroše zodraté, nezistiteľný letopočet ani panovník (19).

Litva, Žigmund II. August (Poľský) (1548—1572), groš 1546 (3), 1547 (7), 1548 (4), 1566 (7), 1567 (4), 1568 (2); štvorgroš 1566 (1), 1567 (1), 1568 (4), 1569 (2); hodnota neurčiteľná 1565 (1). — Štefan Báthory (1575—1568), groš 1580 (1).

Mesto Elbing, Žigmund I. Poľský (1506—1548), groš 1533 (4), 1534 (6), 1535 (5), 1538 (1), 1539 (15), 1540 (6).

Mesto Gdansk, Žigmund I. Poľský (1506—1548), groš 1530 (2), 1531 (9), 1532 (3), 1533 (7), 1534 (10), 1535 (9), 1537 (1), 1538 (11), 1540 (12), let.? (3). — Žigmund II. August (1548—1572), groš 1556 (1), 1557 (4), let.? (1). — Štefan Báthory (1575—1586), groš 1578 (1), 1579 (1). — Mesto Gdansk za obleženia, groš 1577 (1).

Mesto Riga, Štefan Báthory (1575—1586), groš 1583 (1). — Žigmund III. Poľský (1587—1632); trojgroš 1588 (3), 1589 (8), 1590 (10), 1591 (4), 1592 (5), 1593 (6), 1594 (8), 1595 (2), 1596 (1), 1597 (1).

Braniborsko — Prusko — Joachim a Albrecht (1499—1513), groš 1506 (1), 1509 (1). — Žigmund I. Poľský (1506—1548), groš 1528 (4), 1529 (10), 1530 (28), 1531 (14), 1532 (19), 1533 (16), 1534 (31), 1535 (12), let.? (3). — Albert Braniborský (1526—1569), trojgroš 1535 (1); groš 1529 (1), 1530 (3), 1531 (13), 1532 (19), 1533 (8), 1534 (8), 1535 (13), 1537 (14), 1538 (16), 1539 (15), 1540 (17), 1541 (30), 1542 (41), 1543 (18), 1544 (24), 1545 (42), 1546 (11), 1547 (5), 1550 (1); poškodené (3).

Braniborsko — Küstrin, Ján (1535—1571), groš 1544 (6), 1545 (12), 1546 (1). Sasko, Albertinská línia, August I. (1553—1586), toliar 1579 (1). — Kristián I. (1586—1591), toliar 1589 (1).

Mesto Brunšvik, marianský groš, 1546 (1), 1550 (1).

Mesto Eimbeck, marianský groš 1551 (1).

Mesto Northeim, marianský groš 1553 (1).

Mesto Norimberg, jednostranný fenig 1573 (1).

Mesto Werden, Karol V. (1519—1556), poltoliar 1544 (1).

Nizozemsko, mesto *Campen*, Karol V. (1519—1556), polbatzen (1). —

Rudolf II. (1576—1612), toliar bez let. (1).

Toliare bližšie neurčiteľné 1579 (2).

V poklade nachádzajú sa najstaršie ražby poľské z vlády Vladislava II. (1386—1434) a najmladšie z doby vlády Rudolfa II. (1576—1612), toliar bez letopočtu. Poklad bol ukrytý koncom panovania cisára Rudolfa II.

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ MINCÍ V MRKLOVĚ, OKRES SEMILY

Dne 31. května 1957 odkryl František Honců v domě čp. 37 v Mrklově při bourání tzv. černé pece poklad mincí. Mince byly uloženy v polévané nádobce červeně cihlového zabarvení, která při kopání základů pece byla rozbita; dochovalo se z ní pouze dno, ucho a několik střípků. Nález, který obsahuje 297 kusů mincí a 3 zlomky, byl zaslán k určení, vyčištění a konservaci numismatickému oddělení Národního muzea v Praze; po zpracování byl nález vrácen Krkonošskému muzeu v Jilemnici.

Jsou to tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (36+3 zlomky). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kutná Hora*, pražský groš (7). — Maxmilián II. (1564—1576), *Praha*, J. Harder, bílý groš 1575 (2); *Kutná Hora*, J. Šatný a S. Vodolinský, bílý groš 1575 (1); *Jáchymov*, J. Geitzköffler, bílý groš 1574 (2); J. Kadner, bílý groš 1576 (1); *České Budějovice*, T. Gebhart, bílý groš bez let. (2). — Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, H. Harder, malý groš 1578 (3); T. Gebhart, malý groš 1579 (2), 1581 (3), 1582 (1), 1583 (2); L. Ercker, malý groš 1584 (1), 1585 (3), 1587 (2), 1588 (1), 1589 (4), 1590 (1), 1591 (2), 1592 (1); L. Ercker nebo Z. Erckerová, malý groš 1594 (3), 159? (2); Z. Erckerová, malý groš 1597 (2), 1599 (2), 1600 (1); H. Lasanz, malý groš 1600 (2); *Kutná Hora*, J. Šatný, bílý groš 1579 (1), 1590 (1); malý groš 1579 (4), 1580 (8), 1581 (1), 1582 (4), 1583 (2), 1584 (4), 1585 (3), 1586 (2), 1587 (3), 1588 (1), 1589 (1) 158? (2), 1590 (1), 1591 (1), 1592 (1); W. Herold, bílý groš 1596 (1), 159? (1); malý groš 1593 (4), 1594 (2), 1595 (2), 1596 (2), 1597 (3), 1598 (1); J. Dominik, malý groš 1599 (3); J. Špís, tolar 1601 (1); malý groš 1600 (1), 1601 (3), 1602 (4); D. Enderle, malý groš 1603 (3); *Jáchymov*, J. Kadner, bílý groš 1580 (1); malý groš 1578 (1), 1579 (2), 1580 (3); J. Kadner nebo L. Kadnerová, malý groš 1582 (4), 158? (1); L. Kadnerová, malý groš 1583 (2); P. Hofmann, malý groš 1583 (1), 1585 (2), 1586 (2), 1587 (5), 1588 (4), 1589 (6), 158? (1), 1590 (1), 1592 (7), 1593 (11), 1594 (5), 1595 (3), 1596 (4), 1597 (1), 1598 (2), 1599 (1); K. Taubenreuter, malý groš 1601 (1), 1602 (2); *České Budějovice*, K. Schönfeld, bílý groš bez let. (1);

malý groš 1580 (1), 1581 (1), 1582 (2), 1583 (2); K. Mattighofer, bílý groš 1584 (1); malý groš 1583 (4), 1584 (2), 1585 (1), 1586 (5), 1587 (2), 1588 (1), 1589 (1), 158? (2), 1590 (1), 1591 (9), 1592 (1), 1593 (3), 1594 (1), 1595 (3), 1596 (1), 1597 (1), 1598 (1), 1599 (1), 1600 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), *Videň*, A. Hartmann, dreier 1556 (1). Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, T. Krump nebo J. Berndorf, tolar bez let. (3); 3krejcar bez let. (1).

Uhry, Rudolf II. (1576–1608), *Kremnica*, tolar 1602 (1).

Elsasko-Pfirt, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Ensisheim*, 3krejcar bez let. (1 — po roce 1583).

Bavory, Albert V. (1550–1579), 3krejcar 1557 (1).

Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569–1604), 3krejcar 1590 (1).

Sasko-Arnoštovci, Fridrich III., Jan a Jiří (1507–1525), groš bez let. (2).

Sasko, August (1553–1586), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1578 (1).

Schaffhausen, 3krejcar 1561 (1), neč. let. (1).

Curych, 3krejcar 1553 (1).

Nejstaršími mincemi jsou pražské groše Vladislava II., nejmladší mincí je pak malý groš Rudolfa II. z r. 1603 (Kutná Hora, D. Enderle). Někdy po tomto roce byl mrklovský nález ukryt do země; není vyloučeno, že se tak mohlo stát v souvislosti s vpádem pasovských do Čech roku 1611, kdy vojska pod vedením arciknížete Leopolda, biskupa pasovského a štrasburského pronikla až ku Praze.

Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal

TOLAROVÝ NÁLEZ ZE ŽATCE

(Tab. XX)

Při stavbě domu v Žatci v prosinci 1955 na Hošťálkově náměstí (parcela č. 175) v hloubce 2,10 m byla nalezena nádobka s pokličkou; v nádobce byly uloženy mince.¹⁾ Nádobka je široký džbánec z jemně plavené hlíny točený na kruhu, pevné struktury. Na vnějším povrchu má světle žlutou, uvnitř žlutohnědou polevu. Okraj je plasticky členěn a u slabě prohnutého, hrdla zdůrazňuje odsazení od těla jedna rýha. Dno je výrazně provedené. Na džbánu se zachoval jen kořen ucha a nedaleko něj nepravidelná skvrna z politury. Zlomek pokličky — točené na kruhu — je žluté barvy. Džbánec má tyto rozměry: výška 13 cm, průměr hrdla 12,5 cm, průměr dna 10 cm (*viz vyobr. č. 1*). Mince v počtu 51 tolarů spolu se džbánkem se dostaly do rukou pracovníku Okresního muzea v Žatci učitelé Kopeckému až po vyzvednutí ze země. Poněvadž po slepení a doplnění chybějících částí nádoby, naplňují ji mince asi do jedné poloviny, není vyloučeno, že žatecký tolarový poklad je dochován v neúplném počtu kusů.

Soupis mincí:

Šlikové, Štěpán a bratři za Ludvíka Jagellonského (1516–1526), *Jáchymov* J. Weizelmann, tolar bez let., Fiala²⁾ neuvádí, líc * LV DOWICVS : PRIM : D : GRACIA : REX : BO, rub AR : DOMI : SLI : ST/E 7 : FRA : C : D : B (1, *viz tab. XX, č. 1*); Fiala neuvádí, líc * LV DOWICVS : PRIM : D : GRACIA : REX : BO, rub AR : DOMI : SLI : ST/E 7 : FRA : C : D : B (1, *viz tab. XX, č. 2*); W. Sturz, tolar bez let., Fiala neuvádí, líc * LV DOWICVS : PRIM : D : GRACIA : REX : BOE, rub AR : DOMI : SLI : S/TE : 7 : FRA : C : D : B (1, *viz tab. XX, č. 3*).

¹⁾ Viz AÚ ČSAV Praha, archiv náleзовých zpráv, č. 1255/59.

²⁾ E. Fiala, Das Münzwesen der Grafen Schlick II, Die Schlick'schen Prägungen, N. Z. XXIII, 1891, str. 195–288.

Čechy, Ferdinand I. (1526–1564), *Jáchymov*, M. Kempf, tolar bez let., Markl³⁾ č. 701 (1, *viz tab. XX, č. 5*).

Tyroly, Ferdinand I. (1521–1564), *Hall*, U. Ursentaler, tolar 1557 (1); bez let. (3); tolar o 72 krejcarech jako Markl č. 1676 (3).

Sasko-Albertovci, Jiří (1500–1530), *Annaberg*, M. Irmisch, tolar 1530 (1).

Sasko, Jan Fridrich (1532–1547) a Jiří (1500 až —1539), *Annaberg*, U. Osann, tolar 1534 (1), 1535 (2), 1537 (3); *Buchholz*, S. Funcke, tolar 1531 (1), 1536 (1); *Freiberg*, H. Hausmann, tolar 1534 (3), 1537 (1); *Schneeberg*, A. Funcke, tolar 1535 (1). — Jan Fridrich

(1532–1547) a Jindřich (1539–1541), *Annaberg*, W. Hühnerkopf, tolar 1540 (1); *Buchholz*, S. Funcke, tolar 1540 (2). — Jan Fridrich (1532–1547) a Mořic (1541–1553), *Annaberg*, W. Hühnerkopf, tolar 1542 (2), 1544 (1); M. Rothe, tolar 1547 (1); *Buchholz*, S. Funcke, tolar 1542 (2), 1543 (1), 1544 (1), 1545 (1), 154? (1). — Mořic (1541–1553), *Annaberg*, M. Rothe, tolar 1550 (1), 1551 (1); *Freiberg*, A. Alnpeck, tolar 1550 (1). — August (1553 až 1586), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1560 (1), 1571 (1), 1586 k Augustovu úmrtí (1, *viz tab. XX, č. 4*);⁴⁾ *Freiberg*, A. Alnpeck, tolar 1556 (1); *Schneeberg*, H. Funcke?, tolar 1567 (1). — Kristián I. (1586–1591), *Dráždany*, H. Biener, tolar k úmrtí Kristiána I. 1591 (1, *viz tab. XX, č. 6*).⁵⁾ — Kristián II. (1591–1611), *Dráždany*, H. von Rehnen, tolar 160? (1), 1611 (1).

Hessensko, Filip (1509–1567), spolkový tolar 1544 (1).⁶⁾

Geldry, Filip (1555–1567), tolar 1561 jako v. Chijs tab. XXV, č. 107 (1).

Žatecký poklad obsahuje celkem 51 kusů mincí. Nejstaršími ražbami jsou šlikovské tolarý, ražené v Jáchymově pravděpodobně kolem poloviny 20. let 16. století.⁸⁾ Nejmladší mincí

³⁾ M. Markl, Die Münzen, Medaillen und Prägungen mit Namen und Titel Ferdinand I., Praha 1896, I. a II. díl; tolar s touto značkou nezaznamenává V. Miller zu Aichholz-A. Loehr-E. Holzmaier, Österreichische Münzprägungen 1519–1938, II. vyd., Wien 1948, str. 4; dobově patří tento tolar do prvního období působení M. Kempfa v jáchymovské mincovně, tj. do let 1542 (2. polovina roku) až 1543 (31. ledna). Srov. k tomu L. Nemeškal, Jáchymovská mincovna v 1. polovině 16. století, Význam ražby tolaru, Praha 1964, str. 120–121.

⁴⁾ W. Haupt, Tabellen zur sächsischen Münzkunde, Dresden 1933, str. 52.

⁵⁾ W. Haupt, I. c., str. 52.

⁶⁾ W. A. Schlickheysen, Erklärung der Abkürzungen auf Münzen der neueren Zeit, des Mittelalters und des Altertums sowie auf Denkmünzen und münzartigen Zeiten, III. vyd. 1896, str. 347/8.

⁷⁾ P. O. van der Chijs, De Munten der voormalige gravens hertogen von Gelderland, Haarlem 1852.

⁸⁾ K problematice šlikovských ražeb srov. L. Nemeškal, I. c., zvláště str. 43–59.

Obr. č. 1

je saský tolar Kristiána II., který byl vyražen v roce 1611. Dva tolary, u nichž pro špatnou čitelnost letopočtu není zjistitelný přesný rok ražby, neohrožují stanovení ani horní, ani dolní časové hranice tohoto pokladu (saský tolar Jana Fridricha a Mořice pochází nepochybně ze čtyřicátých let 16. století a saský tolar Kristiána II. z prvních devíti let 17. století). V blízkosti data nejmladší mince leží dvě historické události, se kterými bychom mohli spojovat ukrytí žateckého pokladu: je to vpád Pasovských do Čech roku 1612 a posléze třicetiletá válka, začínající roku 1618. Poněvadž není vyloučena jistá neúplnost tohoto pokladu a tím i možnost jeho mladšího datování, lze spíše uvažovat o nebezpečích na počátku nebo v průběhu třicetileté války jako o příčině ukrytí žateckého tolarového pokladu.

Eduard Šimek

NÁLEZ MINCÍ Z OBCE VESELÁ U MNICHOVA HRADIŠTĚ

Dne 27. května 1965 byly objeveny při stavbě silnice v obci Veselá u Mnichova Hradiště u čp. 85 zbytky nádoby a mince, z nichž část se střepy byla odevzdána do okresního muzea v Mladé Boleslavi. Odtud byly zapůjčeny k odbornému zpracování a konzervaci do numismatického oddělení Národního muzea — Historického muzea v Praze, kde byly určeny jako ražby Vladislava II., Maxmiliána II., Rudolfa II. a Matyáše. Jména nálezců, kteří si několik kusů mincí nechali na památku, se nepodařilo zjistit.

Popis nálezu:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (1). Lev jako Castelin¹⁾ 1/2; koruna jako Castelin 1/3; opis jako Castelin 1/2, ale bez znamének před Wladislaus. — Maxmilián II. (1564—76), *Kutná Hora*, Jiří Šatný, bílý groš 1576 (1); *Jáchymov*, J. Geitzköfler, bílý groš 1576 (1); J. Kadner, bílý groš 1576 (1); *Č. Budějovice*, T. Gebhart, bílý groš 1576 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Praha*, L. Erker, malý groš 1584 (1), 1591 (1); *Kutná Hora*, J. Šatný, bílý groš 1581 (1), 1582 (1); malý groš 1583 (1), 1585 (1), 1590 (1); W. Herold, malý groš 1593 (1); J. Dominik, bílý groš 1599 (1), malý groš 1598 (1); J. Špís, malý groš 1602 (1); P. Škréta, malý groš 1610 (1), 1611 (1); J. Kadner, malý groš 1580 (1); P. Hofman, bílý groš 1585 (1), malý groš 1586 (1), 1598 (1), 1600 (1), let. nečitelný (1); *Č. Budějovice*, K. Schönfeld, bílý groš b. l. (1), malý groš 1582 (1); K. Mattighofer, malý groš 1587 (1), 1590 (1), 1591 (1), 1592 (1); mn. značka nečitelná, bílý groš b. l. 1592 (1), malý groš 1580 (1), 1591 (1). — Matyáš I. (1612—19), *Praha*, B. Hübmer, bílý groš 1617 (2), let. nečitelný (1); *Kutná Hora*, J. Šultys, malý groš 1612 (1); S. Hölzl, malý groš 1619 (2).

Nález obsahuje celkem 41 mincí a podle nejmladší z nich lze jeho uložení datovat do počátku třicetileté války. Představuje celkem nepatrnou hotovost a musíme litovat, že nebyl odevzdán k vědeckému zpracování celý.

Eduard Šimek

NÁLEZ MINCÍ V NAKVASOVICÍCH, OKRES BENEŠOV U PRAHY

V prvé polovině dubna 1966 nalezli žáci Pavel Dvořák a Josef Kubálek na pozemku Františka Kubíka, Nakvasovice č. 21, v blízkosti osady soubor 28 volně v zemi ležících mincí, které odevzdali Vlastivědnému muzeu Podblanicka na Jemništi. Nález obsahoval tyto mince:

¹⁾ Carl O. Castelin, *Die Prager Groschen Wladislaus II. von Böhmen*, Č. Budějovice 1934.

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, pražský groš (1) jako Smolík č. 8. — Maxmilián II. (1564—76), *Č. Budějovice*, T. Gebhart, 2 krejcar 1570 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, W. Herold, malý groš 1595 (1); *Jáchymov*, P. Hofmann, malý groš 1587 (1); *Č. Budějovice*, K. Mattighofer, malý groš 1585 (1). — Matyáš (1612—19), *Praha*, B. Hübmer, bílý groš 1618 (2), let. ? (zlomek). — Čeští stavové (1618—20), *Praha*, B. Hübmer, 24 krejcar 1619 (1). — Fridrich Falcký (1619—21), *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 48 krejcar 1620 (1); 24 krejcar 1620 (3).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), troják 1620 (1) jako Gumowski č. 1138.

Falc, Jan Kazimír (1583—92), půlbatzen 1591 (1) jako Saurma č. 2456.

Falc-Simmern, Richard (1569—98), půlbatzen 1577 (1) jako Sa č. 2071.

Falc-Veldenz, Jiří Jan (1544—92), půlbatzen 1579 (1) jako Sa č. 2033; 1581 (1) jako Sa č. 2037; 1585 (1) jako Sa č. 2035.

Solms-Lich, bez mincovního pána, půlbatzen 1593 (1) jako Sa č. 2334; 1594 (2) jako Sa č. 2336. — Ernst, Eberhard a Herman Adolf (1562—90), půlbatzen 1590 (1) jako Sa č. 2341.

Nizozemí — Kampen, šilink b. l. (za Matyáše I.) (5).

Uložení nálezu lze podle nejmladší z mincí datovat do počátku třicetileté války, po roce 1620.

Václav Burian

OSTRAVSKÝ NÁLEZ MINCÍ Z ROKU 1623

Při bagrování na zbořeništi někdejšího šenkovního domu čp. 59 v Ostravě, na rohu ulic Dlouhé (orientační číslo 2) a Velké (č. 11)¹⁾ dne 6. května 1965 objevil A. Mašek depot mincí se zbytkem nádoby. Nález převzal na místě dne 7. května vedoucí odbočky Archeologického ústavu ČSAV v Opavě dr. J. Král a dne 12. května jej odevzdal ke zpracování Vlastivědnému ústavu v Olomouci. Po konservaci a popisu byl nález stejnou cestou postoupen ostravskému muzeu k uložení.

Z celkového počtu 228 kusů je 18 nejmladších ražeb z roku 1623, kmen nálezu (přes 46 % ražeb) je datován rokem 1622. Z územního hlediska převažují slezské ražby podílem 82,45 %. Je tedy typický dobovým zařazením (byl uložen nejpravděpodobněji v období kalady r. 1623) stejně z hlediska územního, neboť dokládá oživenou ražební činnost slezských mincoven a velmi výrazně dokumentuje i současnou ekonomickou situaci značným výskytem kiprovných ražeb, které jsou nehojnější u slezských grošů ročníku 1622. Tento nález je rovněž přínosem k otázce opožděného oběhu pražského groše v 17. století. Souhrn všech těchto aspektů podtrhuje tehdejší význam lokality na bázi obchodních styků mezi Moravou a Slezskem.²⁾

Popis nálezu:

Morava, Moravští stavové, *Olomouc*, B. Zwirner, 12 kr. 1620 (3). — Ferdinand II. (1619—1637), *Brno*, H. d. Witte, 15 kr. Rumpl, Num. sbor. VI,³⁾ str. 285, skup. VI, av. č. 67 var., rev. č. 70, 1622 (1); Rumpl, NS VI, str. 284, skup. IV, č. 63, 1622 (1); *Brno*, H. d. Witte (?), 15 kr. 1623 (1); *Olomouc*, P. Hema, 24 kr. 1621 (1); *Olomouc* (?), 24 kr. Miller-Aichholz,⁴⁾

¹⁾ Za sdělení topografických údajů děkuji dr. K. Jířkovi a dr. A. Turkovi.

²⁾ Podrobnější rozbor viz v mém příspěvku *Nález mincí v Ostravě z r. 1623*, Ostrava — Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, sv. 4, Ostrava 1967, str. 269—277.

³⁾ A. Rumpl, *Moravské vládní mince za třicetileté války*, Num. sbor. VI, str. 207 n.

⁴⁾ V. v. Miller zu Aichholz, *Österreichische Münzprägungen 1519—1918*, Wien 1920.

str. 115, 1622 (1); H. d. Witte (?), 3kr. var. A 1622 (1), var. B 1622 (1), var. C 1622 (1); *nezn. mincovna*, 24kr., var. A 1623 (1), var. B, 1623 (1), var. C 1623 (1), var. D 1623 (1); 24kr., nečit. rok (1).

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pr. groš pravděpod. Smolík⁵⁾ 1 (1); pravděpod. Smolík 17 (2). — Ferdinand II. (1619–1637), *Praha*, B. Hübmer 15kr. (rok nečit.) (1); *Jáchymov*, G. Steinmüller, 3kr. 1622 (2).

Slezsko, Bedřich Falcký (1619–1620), *Opava*, K. Cantor, 24kr. F.-S.⁶⁾ 74 1620 (1). — Slezští stavové za Ferdinanda II. (1619–1637), *Vratislav*, H.:R, 30kr. F.-S. 86 1621 (1), F.-S. 88 1621 (1). — Slezští stavové za Ferdinanda II. (1619–1637), *Vratislav*, 24kr. F.-S. 90 1622 (2); 3kr. F.-S. 91 1622 (1). — Ferdinand II. (1619–1637), *Vratislav*, B. Zwirner-H. Tuchmann, 24kr. F.-S. 97 1623 (1); *Nisa*, zn. lilie, 24kr. F.-S. 136 1623 (1); B. Zwirner, 24kr. F.-S. 137 var. A⁷⁾ 1623 (1); F.-S. 137 var. B 1623 (1); F.-S. 137 var. C 1623 (1); F.-S. 137 var. D 1623 (1); F.-S. 137 var. E 1623 (1); 24kr. F.-S. 166 var. 1623 (1).

Slezská knížectví, Lehnice-Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602–1621), K. Cantor, 3kr. F.-S. 1493 1614 (1); B. Hase, 3kr. F.-S. 1510 1617 (1); H. Rieger, 3kr. F.-S. 1514 nebo 1515 1617 (1); F.-S. 1545 1620 (1). — Jan Kristián (†1639), *Volava*, H. Rieger, 24kr. F.-S. 1565 var. 1621 (1); 24kr. F.-S. 1573 var. A 1622 (2); F.-S. 1573 var. B 1622 (2); F.-S. 1574 1622 (1); F.-S. 1574 var. A 1622 (4); F.-S. 1574 var. B 1622 (3); F.-S. 1575 1622 (1); 3kr. F.-S. 1577 1622 (2); F.-S. 1577 var. (zn. na obou stranách) 1622 (1); *Břeh*, B. Hase, 24kr. F.-S. 1583 1622 (1). — Jiří Rudolf (†1653), *nezn. mincovna*, zn. AK, 24kr. F.-S. 1621 1621 (3); F.-S. 1625 var. 1621 (10); F.-S. 1634 1622 (1); F.-S. 1637 1622 (1); F.-S. 1638 1622 (3); F.-S. 1640 1622 (5); F.-S. 1650 1622 (1); *Haynau*, M. Täuber, 24kr. F.-S. 1669 1621 (2); 12kr. F.-S. 1671 1621 (1); F.-S. 1675 1621 (1); *Lehnice*, K. Cantor, 24kr. F.-S. 1683 1621 (1); F.-S. 1683 var. A 1621 (2); F.-S. 1683 var. B 1621 (1); zn. lilie, F.-S. 1689 1621 (21); zn. táž, F.-S. 1693 1622 (3); zn. táž, F.-S. 1697 1622 (1); *nezn. mincovna*, 24kr., rok neč. (1); 24kr., rok neč. (1). —

Münsterbersko-Olešnice, Karel II. (1548–1617), *Olešnice* (?), H. Tuchmann, 3kr. F.-S. 2207 1616 (1). — Jindřich Václav a Karel Bedřich (1617–1639), B. Hase, 3kr. F.-S. 2220 1619 (1); H. Tuchmann, 24kr. F.-S. 2252 1621 (4); F.-S. 2253 1621 (3); F.-S. 2259 1622 (1); F.-S. 2259 var. 1622 (4); 3kr. F.-S. 2261 1622 (1); B. Zwirner, 3kr. F.-S. 2265 1622 (1); bez zn., 24kr. F.-S. 2270 1623 (1).

Nisa, vratislavské biskupství, Karel Rakouský (1608–1624), V. Janus, 3kr. F.-S. 2598 1615 (1); zn. pěticípá hvězda, 3kr. F.-S. 2614 1619 (1); bez zn., 24kr. F.-S. 2627 var. A 1621 (2), F.-S. 2627 var. B 1621 (2); F.-S. 2628 1621 (8); F.-S. 2632 1622 (15); F.-S. 2633 1622 (1); 12kr. F.-S. 2634 1622 (1).

Těšínsko, Adam Václav (1579–1617), K. Cantor, 3kr. F.-S. 3027 1611 (1). — Bedřich Vilém (1617–1625), 24kr. F.-S. 3049 var. 1621 (1); V. Janus (?), 12kr. (ražba jako F.-S. 3050, zn. jako F.-S. 2990) 1621 (1); Skočov, D. Raschke, 24kr. F.-S. 3054 1622 (1); bez zn., 3kr. jako F.-S. 3056 1623 (1); Skočov, 3kr. F.-S. 3057 1622 (9); bez zn., 3kr. F.-S. 3058 1622 (16), F.-S. 3060 1622 (3), F.-S. 3062 1623 (2).

Krnovsko, Jan Jiří (1606–1621), K. Hennemann, 3kr. F.-S. 3388 1620 (1).

Slezská města: Vratislav, Ferdinand II. (1619–1637), H. Rieger, 24kr. F.-S. 3471 1621 (2), F.-S. 3482 1622 (1). — Hlohovec, Ferdinand II. (1619–1637), J. J. Huser, 24kr. F.-S. 3533 1622 (1); 3kr. F.-S. 3541 1622 (1). — Svidnice, Ferdinand II. (1619 až

1637), 24kr. F.-S. 3604 1622 (1); F.-S. 3604 1622 var. (1); S. Kirchner, 24kr. F.-S. 3607 1622 (1); 3kr. F.-S. 3615 1622 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587–1632), 3kr. 1619 (1), 1621 (4), 1623 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619–1637), *Videň*, M. Fellner, 12kr. 1621 (2); rok neč. (2).

Arcibiskupství Brémy, Jan Fridrich z Holsteinu (1596–1636), 2šilink 1615 (1).⁸⁾

Sasko-Altenburg, Jan Filip, Fridrich, Jan Vilém a Fridrich Vilém (1601 až 1625), 24kr. b. l. (1).

Schaumburg, Arnošt z Pinneburku (1601–1622), 4groš 1621 (1).

Brunšvik-Lüneburg, Bedřich Oldřich (1613–1634), 12kr. 1620 (1).⁹⁾

Kanton Schaffhausen, 1/4tolar 1614 (1).

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ MINCÍ V PRAZE I – KAROLINU

V majetku katedry pomocných věd historických a archivního studia university Karlovy v Praze je malý nálezy 15 stříbrných mincí z třicetileté války, který byl odkryt při provádění opravných prací v pražském Karolinu po roce 1945. Bližší nálezy okolnosti nejsou známy. Při práci na soupise tolarových nálezy pro dílo *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, bylo mi laskavostí akademika Václava Vojtíška umožněno prostudování tohoto nálezu, jehož popis dnes uveřejňuji:¹⁾

Čechy, Ferdinand II. (1619–1637), *Praha*, Benedikt Hübmer, 3krejcar 1623 (1); Jan B. Suttner, 3krejcar 1624, opis na líci: FERDI · II · D · G · R · znaménko v závorce I · S · A · G · H · B · REX ·, opis na rubu: ARCH · AV · DVX (3) BV · MA · M · 1624 (3); opis na líci: FERDI · II · D · G · R · znaménko v závorce I · S · A · G · H · B · REX · opis na rubu: ARCH · AV · DVX (3) BV · MA · M · 1624 (2); opis na líci: FERDI · II · D · G · I · znaménko v závorce S · A · G · H · B · REX, opis na rubu: ARCH · AV · DVX (3) BV · MA · M · 1624 (1); opis na líci: FERDI · II · D · G · R · znaménko bez závorcky I · S · A · G · H · B · REX · opis na rubu: ARCH · AV · DVX (3) BV · MA · M · 1624 (3); neč. letopočet (z let 1623–1625, kdy byl mincmistrem Jan B. Suttner, jehož značka je patrná) (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, tolar b. l. (1).

Sasko-Albertovci, Kristián II. (1591–1611), Jan Jiří a August, *Dráždany*, Hans Biener, tolar 1599 (1).²⁾

Geldry, Filip II. (1557–1576), tolar 1558 (1).³⁾

Geldry, tolar 1585 (1).

Nejmłodšími mincemi tohoto nálezu jsou pražské tříkrejcare mincmistra Jana B. Suttnera z roku 1624. Někdy po tomto roce musel být proto tento malý poklad ukryt do země.

⁸⁾ Za určení děkuji dr. L. Nemeškalovi.

⁹⁾ Za určení této a předchozí ražby děkuji dr. P. Radoměrkému.

¹⁾ Srov. k tomu *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (red. Em. Nohejlová-Prátová), III. díl: L. Nemeškal, *České, moravské a slezské nálezy mincí údobí tolarového*, Praha 1957, str. 76, č. 3262.

²⁾ W. Haupt, *Tabellen zur sächsischen Münzkunde*, Dresden 1933, str. 28.

³⁾ Van der Chijs, *De Munten der vormalige Graven en Hertogen von Gelderland*, Haarlem 1852, tab. XXV, č. 9, tam ale 1557).

⁵⁾ J. Smolík, *Pražské groše a jejich díly (1300–1547)*, Rozpravy České akademie, třída I, roč. III, čís. 3, Praha 1894.

⁶⁾ F. Friedensburg-H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901.

⁷⁾ Jako pomocných označení pro rozlišení variant používám písmen velké abecedy.

NÁLEZ MINCÍ NA HRUBÉ SKÁLE

Dne 8. dubna 1965 našla Anna Karásková při zalesňovacích pracích na Hrubé Skále v místě, kde se říká Pod rovnými skalami, v hloubce asi 30 cm 23 mincí uložených v hovězím rohu. Nálezkyňe si 14 mincí ponechala a ostatní rozdala spoludělnicím „na památku“.

Okresní museum Českého ráje v Turnově získalo později všechny rozptýlené mince i s rohem, až na 3 kusy (podle sdělení nálezkyňe pravděpodobně pražské groše), které se ztratily. Celkem lze popsat tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš (6). — Ferdinand I. (1526–1564), pražský groš bez let. (1). — Čeští stavové (1619–1620), Praha, Benedikt Hübner, 24 krejcar 1619, Čer. 329 (1). — Kutná Hora, Šebastian Hölzl, 24 krejcar 1619, Čer. 333 (1); 24 krejcar 1619 (zdeformované minc. znam.) (1). — Jáchymov, Centurio Lengfelder, 24 krejcar 1620, Čer. 337 (1). — Fridrich Falcký (1619–1620), Praha, Pavel Škréta, 48 krejcar 1620, Čer. 389 (1); 24 krejcar 1620, Čer. 403 (1). — Kutná Hora, Šebastian Hölzl, 48 krejcar 1620, Čer. 395 (1); 24 krejcar 1620, Čer. 406 (2). — Jáchymov, Centurio Lengfelder, 24 krejcar 1620, Čer. 409 var. (1).

Slezsko, Fridrich Falcký, Opava, Kryštof Cantor, 24 krejcar 1620, Čer. 419 (1). — Olešnice, Hanuš Tuchmann, 24 krejcar 1621, Čer. 424 (1).

Salzburg, arcibiskupství, Paris Lodron (1619–1653), tolar 1625 (1).

Protože nejmladší mincí je salzburský tolar z roku 1625, lze jím datovat ukrytí nálezů. Stalo se tak pravděpodobně v roce 1625, kdy došlo v okolí Turnova k velkému vzbouření venkovského lidu.

Dana Svobodová

NÁLEZ ŠLIKOVSKÉHO GROŠE V PRAZE 9

Dne 23. října 1964 nalezl vojn. Capík při výkopu na staveništi ČKD v Praze 9, parcela č. 475, v hloubce asi jednoho metru ojedinelou stříbrnou mincí, kterou odevzdal do numismatického oddělení Národního muzea v Praze.

Popis mince:

Čechy, Jindřich Šlik (†1650), Planá, Jan Candler v. Atzenzoll, groš 1627.¹⁾

Mince byla nejpravděpodobněji ukryta či náhodně ztracena za třicetileté války.

Vladimír Němeček

NÁLEZ MINCÍ ZE 17. STOL. V MĚŘÍNĚ
NA VELKOMEZIŘÍČSKU

V r. 1935 našli v Měříně na Velkomeziříčsku, okres Žďár n. Sáz., za dnes již blíže neznámých okolností mince. Nález pravděpodobně souvisí také s obnovnými pracemi po požáru v témže roce, kterému padla za oběť řada domů. Od nálezů v domě č. 125 (viz Nálezy

¹⁾ O. Miltner-J. Neumann, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen, Prag 1852–1870, Tab. LIII., č. 446. Tato varianta není ve Fialově práci (Das Münzwesen der Grafen Schlick, N. Z., Wien, XXIII, 1891, str. 195–288) uvedena.

č. 2943) se liší jednak svým složením — mince jsou o jedno století mladší — jednak barvou mincí, která je podstatně tmavší. Chybí také bližší nálezové okolnosti, které se u nálezů v domě 125 zachovaly celkem značně přesně. Dochované mince byly určeny takto:

Čechy, Rudolf II. (1576–1612), Kutná Hora, Vlk Herolt, malý groš neč. let. 15?? (1).

Morava, Ferdinand II. (1617–1637), Brno, Kryšt. Wonsiedler, krejcar 162? (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1617–1637), Vratislav, var. Hanuš Riedel, groš 1629 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), Vídeň, groš 1562 (1).

Tyroly, Ferdinand I. (1521–1564), Hall, půlbatzen bez let. (1).

Pfalz-Zweibrücken, Jan Starší (1569–1604), groš bez let. (1).

Solms-Lich, groš 1593 (1).

Polsko, Sigmund III. (1587–1632), Bydgoszcz, troják bez let. (1).

Podle zbytku nálezů byl tento zakopán kolem r. 1630.

Vladimír Němeček

NÁLEZ MINCÍ VE VELKÉ BÍTEŠI, OKRES ŽĎÁR NAD SÁZ.

V polovině roku 1945 při odklizení ssutin po bombardování byly nalezeny v domě čp. 66 na náměstí, jehož majitelem byl Karel Koza, mince. Větší část rozebrali dělníci, menší se dostala do místního muzea. Tyto byly určeny takto:

Čechy, Maxmilián II. (1564–1576), Praha, Jan Harder, krejcar 1565 (1). — Ferdinand II. (1617–1637), Praha, Benedikt Hübner, groš 1626 (1); neč. let. (1); Eliáš du Bois, groš 1631 (1).

Morava, Ferdinand II. (1617–1637), Brno, Kryštof Wonsiedler, groš 1624 (1); krejcar 1624 (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1617–1637), Vratislav, var. Hans Riedel, groš 1628 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1617–1637), Vídeň, Math. Fellner, groš 1624 (1); krejcar 1634 (1, vylomen).

Korutany, Ferdinand II. (1617–1637), St. Vít, Pavel Sigharter, groš 1624 (1).

Tyroly, arciv. Zikmund (1439–1496), krejcar (1).

Pfalz-Zweibrücken, Jan Starší I. (1569–1604), groš 1603 (1).

Solms-Lich, bez minc. pána, groš 1591 (1).

Nález byl — pokud lze soudit podle zbytku — ukryt po r. 1634.

Lubomír Nemeškal

NÁLEZ MINCÍ VE VILÉMOVICÍCH,
OKRES HAVLÍČKŮV BROD

V prvních dnech měsíce srpna 1958 byl ve Vilémovicích na Ledčsku v prostoru „Na návoze“ odkryt traktoristou J. Vaňkátlem při hloubení silážní jámy poklad mincí.¹⁾ Mince v počtu 587 kusů byly uloženy v hliněné nádobě v koženém váčku, z něhož se dochovaly jen

¹⁾ Prvé zprávy o nálezů se objevily v denním tisku: V. Jonáš, Vzácný nález, Jiskra (Jihlava), 5. srpna 1958; Lidová demokracie (brněnské vydání), 9. srpna 1958. — V soupisové práci Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III (L. Nemeškal), Praha 1957, nemohl být nález už uveden.

zbytky kůže. Nádoba byla rozbita, avšak ze střepů bylo možno ji znovu rekonstruovat.²⁾ Celý nálezy byl po odkrytí svěřen řediteli Bohumilu Čubovi ve Vilémovicích, kde byl koncem měsíce srpna 1958 převzat zástupcem numismatického oddělení Národního muzea v Praze k vyčištění a zpracování. Po ukončení prací na nálezu byl celý poklad i s nádobkou odevzdán správě Městského muzea v Ledči k uložení do sbírek.

Mince vilémovského nálezu jsou tyto:

Čechy, Vladislav II. (1471–1516), pražský groš (12); bílý peníz jednostranný (4). — Ferdinand I. (1526–1564), *Kutná Hora*, pražský groš 1547 (1); bez let. (1). — Maxmilián II. (1564–1576), *Praha*, H. Harder, bílý groš 1575 (1); *Kutná Hora*, J. Šatný, bílý groš 1574 (1), 1576 (1); *Jáchymov*, J. Geitzköfler, bílý groš 1575 (3); neč. let., ale podle tvaru lva pravděpodobně Geitzköflerův (1); *České Budějovice*, T. Gebhart, 2krejcar 1571 (1); mincmistrovská značka neč., 2krejcar 1570 (1), 1572 (1). — Rudolf II. (1576–1611), *Praha*, H. Harder, malý groš 1578 (1); T. Gebhart, malý groš 1580 (2), 1581 (4), 1582 (3), 1583 (2); L. Ercker, malý groš 1585 (1), 1586 (3), 1587 (4), 1588 (1), 1589 (2), 1591 (1), 1593 (1), 1594 (3); Z. Erckerová, malý groš 1596 (2); *Kutná Hora*, J. Šatný, malý groš 1580 (2), 1581 (1), 1583 (4), 1584 (2), 1585 (2), 1587 (3), 1588 (1), 1591 (2), 1592 (1); W. Herold, malý groš 1595 (3), 1596 (2), 1597 (1); bílý peníz 1594 (1); W. Herold a J. Dominik, malý groš 1598 (2); J. Dominik, bílý groš 1599 (1); malý groš 1599 (1); J. Spiess, bílý groš 1601 (1); malý groš 1600 (2), 1601 (4), 1602 (1); D. Enderle, malý groš 1603 (2), 1604 (3), 1606 (1), 1608 (1); P. Škréta, malý groš 1609 (7); *Jáchymov*, J. Kádner, bílý groš 1579 (1), 1580 (1), 1581 (1), 1583 (2); malý groš 1578 (1), 1579 (3), 1582 (3); L. Kádnerová, malý groš 1583 (1); P. Hofmann, malý groš 1584 (2), 1586 (5), 1587 (3), 1588 (6), 1589 (1), 1590 (2), 1591 (1), 1592 (2), 1593 (3), 1594 (2), 1595 (2), 1596 (2), 1597 (4), 1598 (2), 1599 (6); K. Taubenreuter, malý groš 1601 (1), 1602 (1); J. Gipfel, malý groš 1604 (1), 1606 (1); C. Lengenfelder, malý groš 1606 (1), 1608 (1), 1609 (3), 1611 (1); *České Budějovice*, T. Gebhart, malý groš 1578 (1); K. Schönfeld, bílý groš bez let. (2); malý groš 1578 (1), 1579 (1), 1581 (1), 1582 (3), 1583 (2); K. Mattighofer, bílý groš 1584 (1); malý groš 1584 (1), 1585 (1), 1587 (4), 1589 (2), 1590 (2), 1591 (7), 1592 (2), 1594 (1), 1595 (2), 1597 (3); neč. mincmistrovská značka 1579 (2), 1594 (1), 1597 (2), 1599 (1), 1600 (2), 1604 (1). — Matyáš (1611–1619), *Praha*, B. Hübmer, bílý groš 1617 (2), 1618 (1), 1619 (1), neč. let. (1); malý groš 1618 (3); *Kutná Hora*, J. Šultys; malý groš 1612 (5), 1613 (1); Š. Hölzl, bílý groš 1617 (1), 1619 (2); malý groš 1617 (5), 1618 (6), 1619 (8); bílý peníz 1617 (1); *Jáchymov*, C. Lengenfelder, malý groš 1618 (1); neč. mincmistrovská značka, malý groš 1616 (1); neč. mincmistrovská značka, malý groš neč. let. (10). — Čeští stavové, *Praha*, B. Hübmer, 24krejcar 1619 (3), 1620 (3); *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 24krejcar 1619 (10), 1620 (4); *Jáchymov*, C. Lengenfelder, 24krejcar 1620 (4). — Fridrich Falcký (1619–1620), *Praha*, P. Škréta, 48krejcar 1620 (7); 24krejcar, typ A — 7 znaků (6), typ B — 2 znaky (10); *Kutná hora*, Š. Hölzl, 48krejcar 1620 (20); 24krejcar typ A — 7 znaků (13), typ B — 2 znaky (9); *Jáchymov*, C. Lengenfelder, 48krejcar 1620 (1); 48krejcar přeražený z 24krejcaru 1620 (1); 24krejcar 1620, typ A — 7 znaků (2), typ B — 2 znaky (2). — Ferdinand II. (1619–1637), *Praha*, B. Hübmer, 3krejcar 1625 (1), 1627 (2); *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 1/4tolar 1630 (1); 3krejcar 1628 (1); krejcar 1624 (1); 1/2krejcar 1624 (1), 1626 (2), 1627 (1), 1631 (1), 1632 (3).

Morava, Ferdinand II. (1619–1637), *Brno*, Chr. Wandsidler, krejcar 1625 (1); *Olomouc*, M. Fritsch, krejcar 1630 (1).

Slezsko, Ferdinand I. (1526–1564), *Vratislav*, L. Westermaier, groš 1546 (1). — Fridrich Falcký (1619–1620), *Opava*, K. Cantor, 24krejcar, 1620 (5). — Ferdinand II. (1619–1637), *Vratislav*, H. Ziesler a H. Riedel, 3krejcar 1627 (1), 1629 (1), 1630 (1); krejcar 1627 (1); 1/2krejcar 162? (1); *Nisa*, B. Zwirner, krejcar 1624 (1).

²⁾ Děkuji srdečně Antonínu Šimkovi, býv. konservátoru historicko-archeologického oddělení Národního muzea v Praze za pečlivé provedení rekonstrukce nádoby.

Slezští stavové, *Vratislav*, H. Rieger, 3krejcar 1635 (1).

Lehnice-Břeh, Fridrich II. (1495–1547), groš 1542 (1).

Krnovsko, Jan Jiří (1606–1624), krejcar bez let. (1).

Město Svidnice za Ludvíka (1516–1526), půlgroš 1521 (1), 1525 (1), 1526 (3), 152? (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521–1564), *Videň*, A. Hartmann, 2krejcar 1562 (1). — Ferdinand II. (1618–1637), *Videň*, M. Fellner, 3krejcar 1624 (2); 1/2krejcar 1632 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1592–1637), *Št. Hradec*, 3krejcar 1624 (1), 1628 (1); 2fenik 1616 (1), 1624 (1).

Korutany, arcivév. Karel (1564–1590), *Celovec*, 3krejcar 1590 (1); 2krejcar 1574 (1). — Ferdinand II. (1618–1637), *Sv. Vít*, P. Sigharter, krejcar 1626 (1); 2fenik 1626 (1); H. Matz, 2fenik 1624 (1), 1625 (2).

Tyroly, arcivév. Zikmund (1439–1496), krejcar bez let. (1). — arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, T. Krump, 2krejcar 1568 (1). — arcivév. Leopold (1619–1632), *Hall*, tolar 1620 (1); 10krejcar 1632 (1); krejcar bez let. (1).

Habsburské panství (bez bližšího určení), Ferdinand II. (1619–1637), značka mincovny a mincmistra neč., 1624 krejcar (1).

Arcibiskupství Salzburg, Leonhard z Keutschachu (1495–1519), 1/2krejcar 1514 (1). — Matouš Lang z Wellenburgu (1519–1540), 1/2krejcar 1520 (1), 1529 (1), 1539 (1), neč. let. (3). — Arnošt Bavorský (1540–1554), 1/2krejcar 1548 (1). — Michael z Khünburgu (1554–1560), 1/2krejcar 1558 (1), 1559 (1). — Marcus Sitticus (1612 až 1619), fenik 16?? (1).

Augsburg za Ferdinanda I., 2krejcar neč. let. (1).

Bavory, Albrecht V. (1550–1579), 2krejcar 1566 (1), 1567 (1). — Maxmilián I. (1597–1633), 1/2krejcar 1624 (1).

Branibory, Jan Jiří (1571–1598), 3krejcar bez let. (1).

Branibory-Ansbach, Jáchym Arnošt (1603–1625), fenik 1623 (1), 1624 (1).

Opatství Corvey s městem Höxterem, František Kettler (1504–1547), mariánský groš 154? (1). — Kašpar v. Hörsell (1547–1555), mariánský groš 1549 (1). — Blíže neurč. zlomek mariánského groše (1).

Falc kurfiřtská, Fridrich IV. (1583–1610), 2krejcar 1591 (1).

Falc-Neuburg, Wolfgang Vilém (1614–1653), krejcar 1626 (1).

Falc-Simmern, Richard (1569–1598), 2krejcar 1573 (1), 1574 (1), 1576 (2), 1579 (1), 1585 (2), 1592 (3), 1593 (1).

Falc-Veldenz, Jiří Jan (1544–1592), 2krejcar 1574 (1), 1577 (1), 1579 (2), 1580 (4), 1582 (3), 158? (1). — Jiří Gustav (1592–1634), 2krejcar 1592 (1), 1593 (1), 159? (1).

Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569–1604), 2krejcar 1586 (1), 1587 (2).

Hrad Friedberg, Jan Eberhard z Cronbergu (1577–1617), 2krejcar 1590 (2), 1591 (1), 1592 (1), 1593 (3), 1594 (2).

Město Hammeln, mariánský groš bez let. (1).

Hanavsko-Lichtenberg, Filip IV. (1538–1590), 2krejcar 1588 (2). — Filip V. (1590–1599), 2krejcar 1591 (1).

Henneberg, Vilém V. (1480–1559), fenik 1534 (1).

Hessensko-Kassel, Mořic (1592–1627), albus 1606 (2), neč. let. (1).

Město Kaufbeuren, 3krejcar 1555 (1).

Město Kempten za Karla V., krejcar bez let. (1).

Nassavsko-Weilburg, Albrecht (1559–1593), 2krejcar 1588 (1), 1591 (1).

Nassavsko-Wiesbaden, Jan Ludvík I. (1568–1596), 2krejcar 1592 (1), 1593 (1), 1594 (3), 159? (1).

Město Norimberk, trojník 1609 (1).

Město Northheim, mariánský groš 1552 (1).
 Pomořany-Barth, Oldřich, biskup Caminský (1618–1622), 2šilink bez let. na líci
 kontramarka: kříž nad šipkou s kroužkem (1).
 Prusko, Albrecht Braniborský (1525–1569), groš 1535 (1).
 Západní Prusko, Zikmund I. (1506–1548), Toruň, groš 1530 (1).
 Město Roztoky, 1/2šilink bez let. (1).
 Salm, Otto (1548–1607), 2krejcar 1594 (1), bez let. (1).
 Sasko-Míšeň, Vilém III. (1428–1482), „Horngrösch“ bez let. (1).
 Solms-Lich, Arnošt, Eberhard a Heřman Adolf (1562–1590), 2krejcar 1588
 (1), 1589 (1), 1590 (1). — Bez minc. pána, 2krejcar 1591 (2), 1593 (2), 1594 (2), 159? (1). —
 Arnošt (1590–1619), 3krejcar bez let. (1).
 Stolberg-Königstein, Ludvík (1535–1574), 2krejcar 1573 (1).
 Město Štrasburk, 2krejcar bez let. (1); 1/2krejcar bez let. (4).
 Biskupství Štrasburk, Jan v. Manderscheid (1569–1592), 2krejcar 1574 (1),
 1575 (1), 1577 (1), 1578 (1), 1579 (1), 1590 (1), 1591 (1).
 Waldeck, František, Vilém, Arnošt, Kristián a Vollrath (1588–1597),
 2krejcar 1589 (1), 1592 (1), 1594 (1), 159? (1).
 Biskupství Worms, Jiří ze Schönenbergu (1580–1595), 2krejcar 1588 (1), 1589 (1),
 1593 (1).
 Polsko, Kazimír IV. (1447–1492), 1/2groš bez let. (2). — Jan Albert (1492–1501),
 1/2groš bez let. (12). — Alexander (1501–1506), 1/2groš bez let. (4). — Zikmund I.
 (1506–1548), groš 1529 (2); 1/2groš 1508 (3), 1509 (3), 1511 (1), neč. let. (1); 1/2groš
 neč. let. — asi Zikmund I. (1). — Zikmund III. (1587–1632), *Malborg*, 6groš 1596 (1);
Wschowa, 3groš 1597 (1), 1598 (1); *Bydgoszcz*, trojak 1614 (2).
 Elbing, Gustav Adolf (1611–1632), 3groš 163? (1).
 Gdansk, Zikmund I. (1506–1548), groš 1534 (1).
 Zug, 3krejcar 1600 (1).
 Brabantsko, Albert a Alžběta (1599–1621), 1/2tolar bez let. (1).
 Západní Frísko, 1/2tolar 1611 (1).
 Zeeland, tolar bez let. (1).
 Zwolle za Rudolfa II., 4stüber bez let. (1).
 Španělsko, Filip IV. (1598–1621), 1/4tolar neč. let. (1).
 Dánsko, Kristián IV. (1588–1648), 1/3tolaru 1612 (1).
 Pro otřelost neurčené mince (2).
 Nejstarší mince našeho nálezu jsou z konce 15. století (mezi nejstarší mince nálezu jistě
 patří míšeňský „Horngrösch“ Viléma III. Statečného, polský půlgroš Kazimíra IV. a
 pražské groše Vladislava II.). Nejmladší ražbou je tříkrejcar slezských stavů, který byl vyražen
 v roce 1635 ve vratislavské mincovně. Někdy po tomto roce — v průběhu třicetileté války —
 byl vilémovský poklad ukryt do země.

Jarmila Hásková

NÁLEZ DUKÁTU U VELKÉ ŠITBOŘE, OKRES CHEB

Na podzim roku 1964 našel Josef Filip ze Salajny při výkopu na bývalé císařské cestě
 u Velké Šitboře jednu zlatou minci, kterou odevzdal dne 6. ledna 1965 do musea v Chebu.
 Popis mince:
 Město Frankfurt n. Mohanem, Johann Anselm Münch, dukát 1639.

L: V ozdobném ovále znak města. Při jeho horní části letopočet 16 — 39, při dolním okraji
 mincmistrovská značka. Opis: . Ń . NOMEN : DOMINI : TVRIS : FORTISSIMA :
 R: V ozdobném rámečku čtyřřádkový nápis: DVCATVS / NOVVS • / REIPVBL • / FVRT •
 P. Joseph-E. Fellner, Die Münzen von Frankfurt am Main, Frankfurt a. M. 1896,
 č. 430 d. Průměr 22/22,5 mm, váha 3,40 g.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V OSADĚ SIMTANY, OKRES HAVLÍČKŮV BROD

Počátkem května 1965 prováděl Bohuslav Tecl v Simtanech, osadě obce Pohled, výkop
 na zahradě svého domku čp. 13, asi 50 cm od zdi. Dne 20. května, několik dní po výkopu, našel
 v hloubce asi půl metru 2 penízky, pokryté měděnkou. Opatrně odkryl slabou vrstvu hlíny
 a objevil zbytek malé nádoby s dalšími 109 mincemi. Nádobka byla z pálené hlíny a měla
 dno široké 4 cm, ústí hrdla 5,8 cm, šířka těla a výška se dá jen odhadnout asi na 6 a 9 cm.

V domě se již po staletí tradovala pověst o ukrytém pokladu. Vědělo se o něm, že mu
 neuškodí voda ani oheň. Z toho vznikla domněnka, že jsou peníze zazděné, při přestavbě
 domu r. 1906 se však nic nenalezlo. Podle tradice byl majitel mincí kostelníkem.

Nejmladší mincí je pražský tříkrejcar z r. 1645. Z toho se dá soudit, že byl poklad zakopán
 někdy po tomto roce koncem třicetileté války.

Čechy, Maxmilián II. (1564–1576), *Praha*, H. Harder, bílý groš 1574 Jan. 13a (1).
 Rudolf II. (1576–1612), *Budějovice*, K. Schönfeld, bílý groš b. l., Jan. 15b (1). — Ferdi-
 nand II. (1617–1637), *Praha*, J. Suttner, 3krejcar 1624, Jan. 27 (1); B. Hübner, 3krejcar
 1626 (2), 1627 (2), 1629 (1), 1630 (1); E. du Bois, 3krejcar 1631, Jan. 30a (1); Tob. Schuster,
 3krejcar 1632 (1), 1633 (1), 1635 (1), 1636 (1); J. B. Wolker, 3krejcar 1637, Jan. 32a (2);
Kutná Hora, Šeb. Hölzel, 3krejcar 1631, Jan. 31a (1), 31c (1); krejcar 1625, Jan. 29a (1);
Jáchymov, Ř. Steinmüller, 3krejcar 1627, Jan. 12b (1). — Ferdinand III. (1637–1657),
Praha, J. B. Wolker, 3krejcar, Jan. 3, 1639 (1), 1640 (1), 1641 (1), 1642 (1), 1644 (1), 1645 (1);
Jáchymov, D. Knobloch, 3krejcar 1640 (1), 1643 (1). — Albrecht z Valdštejna (†1634),
Jičín, J. Reick, 3krejcar 1628, Noh. II /19 (1); *Zaháň*, G. Ehrlich, 3krejcar 1630, Noh. III/29
 (1). — Jindřich Šlik, *Planá*, J. Kandler, krejcar 1633 (1).

Morava, Ferdinand II. (1617–1637), *Brno*, Kr. Wohnsiedler, 3krejcar 1624 (1),
 1625 (1); krejcar 1624 (1), 1626 (2), nečit. letop. (3). — *Olomouc*, M. Fritsch, 3krejcar 1628 (1),
 1629 (1); krejcar 1631 (1); Tob. Sonnenschein, 3krejcar 1637 (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1617–1637), *Vratislav*, vadravn H. Riedel, 3krejcar 1627 (2),
 1629 (2), 1630 (3); krejcar 1627 (3); neznámá mincovna, zn. H-R, H. Riedel, 3krejcar 1625
 (1). — Ferdinand III. (1637–1657), *Vratislav*, J. Reichart, 3krejcar 1643 (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1627–1637), *Kladsko*, P. Hema, krejcar 1629 (1); 3krejcar
 1630 (2); H. Rössner, 3krejcar 1633 (1); nájemce J. Werner, 3krejcar 1642 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1617–1637), *Vídeň*, Is. Jessinsky, 3krejcar 1619 (1);
 Mat. Fellner, 3krejcar 1624 (9), 1625 (2), 1626 (1), 1627 (1), 1628 (2); Virg. Constanz,
 3krejcar 1636 (1); H. Stadler, 3krejcar 1637 (1), 1638 (1), 1639 (2); *Sv. Hyppolit*, vadravn
 M. Turba, 3krejcar 1625 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1618–1637), *Štýrský Hradec*, 3krejcar 1624 (3), 1625 (1),
 1626 (1), 1627 (1), 1628 (1), 1629 (1), 1631 (1), 1632 (1), 1636 (1), 1637 (1), nečit. letop. (1). —
 Ferdinand III. (1637–1657), *Št. Hradec*, 3krejcar 1637 (1), 1639 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1618–1637), *Sv. Vít*, 3krejcar 1632 (1).

Tyroly, arcivév. Ferdinand (1564–1595), *Hall*, 3krejcar b. l. (1); — Arcivév. Leopold

(1619–1632), jako duchovní, 3krejcar b. l. (2); jako světské kníže, 3krejcar b. l. (2); krejcar b. l. (1). — Arcibisk. Ferdinand Karel (1632–1662), 3krejcar 1639 (1), 1642 (1).

Arcibisk. Salzburg, Paris hr. Lodron (1619–1653), krejcar 1631 (1), 1632 (1).
Polsko, Jan Olbracht (1492–1501), *Krakov*, půlgroš b. l. (1). — Alexander (1501 až 1506), *Krakov*, půlgroš b. l. (1). — Zikmund I. (1506–1548), půlgroš 1501 (1).

Jaroslav Šůla

TOLAROVÝ NÁLEZ Z POLOVINY 17. STOLETÍ V DOBRUŠCE

Sběratel Štěpán Malík z Dobrušky čp. 470 má soubor 20 tolarů, které spolu s nádobkou nalezl r. 1948 na zahradě u čp. 470 při odklizení zbytků základů zbourané chaloupky kdysi tam stávající. Nález byl v hloubce asi 70–80 cm. Některé mince mají ještě stopy měděnkovitěho povlaku. Nádobka je polévaná, s víčkem, světle hnědá, se zbytkem ouška. Je vysoká 9 cm, průměr dna měří 6 cm, průměr horního okraje 7 cm. Majitel mincí odmítl mi nález zapůjčit k detailnímu popsání a slibovanou fotografií nádobky mi neposlal. Mince jsem určil takto:

Dolní Rakousy, Matyáš II. (1612–1619), *Viedeň*, tolar 1612 (1).

Tyroly, Leopold (1619–1632), *Hall*, tolar 1624 (1).

Elsasko, Ferdinand (1564–1595), tolar bez let. (3).

Mansfeld, linie *Bornstätt*, Bruno II., Vilém I. a Jan Jiří IV. (1586–1615), tolar 1606 (1).

Holandská konfederace, Geldry, tolar 1622 (1). — Utrecht, tolar 1592 (1).

Nizozemí-Brabant, Albert a Alžběta (1599–1621), tolar 1619 (1), bez let. (3). — Filip IV. (1621–1665), tolar 1632 (1). — Tournai, Filip IV. (1621–1665), tolar 1649 (1).

Sasko, *Albertinská linie*, Kristián I. (1586–1591), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1591 (1).

Sasko-Výmar, Fridrich Vilém I. a Jan (1573–1603), tolar 1588 (1), 1593 (1).

Město Kolín nad Rýnem, tolar 1611 se jménem Rudolfa II. (1).

Město St. Gallen, tolar 1624 (1).

Město Schaffhausen, tolar 1620 (1).

Tento nález mincí má časové rozpětí 1588 (saský tolar) — 1649 (tolár z Tournai). Byl strádán v letech třicetileté války a jeho složení je typické pro nálezy z tohoto období. Zajímavé však je, že se v něm neobjevila žádná ražba česká, moravská nebo slezská.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V KRUPINE

Roku 1963 odovzdal Numizmatickému oddeleniu Slovenského národného múzea v Bratislave Jozef Machovič, Krupina, Briač 736, strieborné mince, ktoré našiel za bližšie neznámych okolností František Machovič v Krupine na lokalite Briač. Nález obsahuje 41 kusov; sú to:

Polsko, Žigmund III. (1582–1632), znak Sas, VIgroš 1622 (1); znak Pólkozic, VIgroš 1626 (1). — Ján Kazimír (1648–1668), *Krakov*, znak Wienawa, VIgroš 1657 (1); A. Timpf, VIgroš 1662 (4); *Bydgoszcz*, T. Timpf, VIgroš 1661 (5); *Lvov*, G. B. Amuretti, VIgroš 1661 (3); *Poznaň*, N. Gilli, VIgroš 1662 (1); A. Timpf, VIgroš 1663 (4), 1664 (5), 1665 (3), 1666 (6), znič. letop. (1); T. L. Boratini, VIgroš 1667 (4); T. Timpf, VIgroš, znič. letop. (1); znič. zn., VIgroš 1662 (1).

Všetky mince sú pomerne dobre zachované. Najmladšími mincami sú šestigroše razené roku 1667. Po tomto roku bol nález pravdepodobne aj zakopaný neznámym majiteľom.

Daniel Gunár

NÁLEZ STRIEBORNÝCH MINCÍ V TRNAVE PRI LABORCI, OKRES MICHALOVCE

Pri výkope spojovacieho kanála Východoslovenskej nádrže vykopali robotníci r. 1963 v Trnave pri Laborci väčší počet strieborných mincí. Zemlinske múzeum v Michalovciach získalo z tohto nálezu 8 kusov, ostatné sa roztrhali. Popis zachovalých mincí:

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, XVgrajciar 1680 (1), 1690 (1), 1693 (1).

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, A. Cetto, XVgrajciar 1662 (1).

Tirolsko, Žigmund František (1662–1665), *Hall*, 3grajciar 1663 (1).

Polsko, Ján Kazimír II. (1649–1668), *Krakov*, A. Timpf, VIgroš 1662 (1) — Gumowski 1701;¹⁾ VIgroš 1664 (1) — Gumowski 1709; T. L. Boratini, znak Slepowron, VIgroš 1667 (1) — Gumowski 1716.

Nález bol pravdepodobne uložený na konci 17. stor. v období protistavovských habsburských povstaní. Pretože z nálezu sa zachovala len malá časť, všeobecnejšie uzávery nemôžeme vyvodit.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V TERIAKOVCIACH, OKRES PREŠOV

V apríli roku 1966 našiel občan Jozef Beblár pri stavbe rodinného domku v Teriakovciach, okr. Prešov, hlinenú nádobku s mincami. Nálezca minciam nevenoval väčšiu pozornosť; až jeho syn, žiak 4. ročníka ZDŠ v Solivare si ich bližšie všimol, podrobnejšie prezrel stavenisko a všetky ich pozbieral, nakoľko pri prácach, tj. kopaní základov, sa nádoba rozbila a mince sa porozsypali; nález hlásil v škole učiteľovi dejepisu, ktorý potom nález hlásil Múzeu Slovenskej republiky rád v Prešove. Pracovník múzea, prof. Jozef Sninčák, hneď prezrel lokalitu nálezu a nález zachránil pre uvedené múzeum.

Celý nález okrem značne poškodenej hlinenej nádobky obsahuje 283 kusov strieborných mincí zo 17. a zač. 18. storočia.

Hlinená nádobka má baňatý tvar so širokým trochu pretiahnutým a poškodeným hrdlom a je bez uška. Vonkajšia strana je špinavobielej farby a bez polevy a ornamentiky. Vnútorňa strana je hnedej farby a taktiež bez polevy. Rozmery: výška 120 mm, priemer dna 58 mm, priemer baňatosti 79 mm.

Popis mincí:

Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), *Kremnica*, XVgrajciar 1663 (1), 1677 (1), 1679 (1), 1681 (1), 1683 (1), 1684 (1), 1687 (2), 1689 (1), 1690 (2), 1691 (3), 1694 (3), 1696 (1); 3grajciar 1661 (1), 1684 (1), 1690 (2), 1693 (5), 1694 (6), 1695 (1), 1696 (1); *Bratislava* Krištof Žigmund Hunger, 3grajciar 1697 (2), 1698 (1); *Košice*, 3grajciar 1696 (3), 1697 (1); *nezn. mincovňa*, 3grajciar 1704 (1).

Sedmohradsko, Leopold I. (1657–1705), *Velká Baňa*, XVgrajciar 1696 (2); 3grajciar 1697 (1), 1699 (2).

Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), *Viedeň*, 3grajciar 1669 (1), 1670 (1).

Štajersko, Ferdinand II. (1620–1637), *Št. Hradec*, 3grajciar 1627 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Št. Hradec*, 3grajciar 1670 (1).

Tirolsko, arciv. Ferdinand Karol (1632–1662), *Hall*, 3grajciar 1641 (1). — Arciv. Žigmund František (1662–1665), *Hall*, 3grajciar 1664 (1). — Leopold I. (1657–1705), *Hall*, 3grajciar 1678 (1).

¹⁾ Marian Gumowski, Handbuch der polnischen Numismatik, Graz 1960.

Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Praha*, Krištof Margalík, 3grajciar 1664 (1); Gregor Egerer, 3grajciar 1697 (5), 1698 (4), 1699 (3), 1701 (2), 1703 (5), 1704 (3), 1705 (1); *Kutná Hora*, Krištof Kroh, 3grajciar 1690 (1), 1693 (1).

Morava, Olomouc arcibiskupstvo, Karol II. z Liechtensteinu (1664–1695), 3grajciar 1669 (2), 1695 (2).

Sliezsko, Ferdinand II. (1619–1637), *Vratislav*, H. Riedel, 3grajciar 1626 (1).— Leopold I. (1657–1705), *Vratislav*, M. M. Wackerl, XVgrajciar 1694 (1), 3grajciar 1695 (11), 1696 (2), 1697 (10), 1698 (3); Salamon Hammerschmidt, 3grajciar 1666 (1), 1667 (1), 1668 (3), 1670 (3); Fr. Nowak, 3grajciar 1705 (4); *Breh*, Kr. Brettschneider, 3grajciar 1696 (29), 1697 (2), 1698 (13), 1699 (8), 1700 (6), 1701 (9), 1702 (3); *Opolie*, Fr. Ign. Kirschenhofer, 3grajciar 1674 (1); Fr. Nowak, 3grajciar 1699 (4), 1700 (1), 1701 (4), 1702 (7).— Jozef I. (1705–1711), *Vratislav*, Fr. Nowak, 3grajciar 1705 (3), 1706 (5), 1707 (3); *Breh*, Kr. Brettschneider, 3grajciar 1706 (2).

Lehnica-Breh-Volavia, Kristian (1639–1673), zn. C-B, 3grajciar 1668 (1), 1669 (3).— Juraj Viliam (1672–1675), zn. C-B, 3grajciar 1675 (1).

Württemberg-Olešnica, Sylvius Fridrich (1664–1697), zn. I. L. T., 3grajciar 1695 (3).— Kristian Ulrich (1664–1704), zn. L-L, 3grajciar 1696 (1); zn. C-VL, 3grajciar 1702 (1).

Prusko, Fridrich Viliam (1640–1688), zn. H.S, VIgroš 1682 (1); zn. BA, VIgroš 1686 (3).— Fridrich III. (1688–1701), zn. SD, VIgroš 1698 (1); 3groš 1695 (1), 1696 (7), 1697 (5).

Poľsko, Žigmund III. (1582–1632), znak Sas, IIIgroš 1620 (1), 1622 (3); poltorák 1621 (1), 1622 (1), 1623 (2), 1624 (1), 1625 (1); znak Pólkozič, poltorák 1625 (1), 1627 (1).— Litva, Ján Kazimír (1649–1668), zn. T-LB, 3groš 1664 (1).

Mesto Torún, Ján Kazimír (1649–1668), zn. H. D. L., ort 1660 (1).

Všetky mince nálezu sú pomerne dobre zachované. Najstaršou mincou je poľský IIIgroš Žigmunda III. z roku 1620 a najmladšími sú sliezske 3grajciare Jozefa I. z roku 1707; podľa chronologického zoskupenia mincí vidíme, že nález je ucelený. Najmladšie mince nám dávajú možnosť k usúdeniu, že bol ukrytý bezprostredne po roku 1707, kedy prebiehalo v Uhorsku protihabsburské stavovské povstanie vedené Františkom Rákócziom II. Je teda pravdepodobné, že boli ukryté v strachu pred stratou majetku za tohoto povstania.

Jaroslav Šula

DRUHÝ NÁLEZ TOLARŮ V DOBRUŠCE

Na náměstí v Dobrušce upravoval v r. 1962 Okresní stavební podnik demolici bývalého domu čp. 32, ze kterého se měl vybudovat městský dům komunálních služeb. Někdy v prvé polovině září 1962 kolektiv zedníků, vedený Josefem Rambouskem, dospěl na úroveň podlahy bývalého domu. Tehdy (sami nálezci se různí ve výpovědi, kdy se mince přesně našly) J. Rambousek a závozník Hejzlar upozorovali, že v suti leží větší počet mincí, špinavých a potažených měděnkou. Nález byl uložen asi ve středu plochy bouraného domu. Dělníci si také ani nepovšimli, zda mince byly uloženy v nějaké nádobě či jiné schránce. Někteří udávali, že byly volně rozházeny v řadě dlouhé asi 50 cm, jiní mluvili neurčitě o jakýchsi střepích. Je však možné, že v tomto případě si to popletli se střepovým materiálem ze 13. stol., který se tam skutečně našel a jehož některé fragmenty byly zachráněny pro muzeum v Hradci Králové.

Celkový počet nalezenných mincí nikdo nedovedl nebo nechtěl odhadnout. Pravděpodobně se jejich počet pohyboval kolem 50 kusů. Mince si všichni zedníci rozebrali a teprve v následujících dnech jich část byla odevzdána na ředitelství Okresního stavebního podniku

(v Dobrušce), přičemž ředitel povolil, aby si každý ze skupiny pracující na uvedeném objektu ponechal dva kusy. Současně se také některé mince dostaly s vyvážením rumu na skládku odpadu, odkud pak byly částečně vybrány. Obtížným shledáváním — za velké pomoci a pochopení orgánů dobroušského MO VB — se podařilo zachránit celkem 35 mincí, které po vyčištění byly uloženy v depositáři dobroušského muzea. Je však velmi pravděpodobné, že ještě část mincí je rozchváčena mezi zedníky a místním obyvatelstvem, kteří vzdor mým zákrokům (o nález jsem se dozvěděl pozdě a pouze čistou náhodou) mince neustále schovávali a zapírali. V nálezů byly tyto ražby:

Čechy, Karel VI. (1711–1740), *Praha*, tolar 1738 (2), 1739 (1).

Sliezsko, Karel VI. (1711–1740), *Vratislav*, tolar 1716 (1).

Uhry, Karel VI. (1711–1740), *Kremnica*, tolar 1738 (1).— Marie Terezie (1740–1780), *Kremnica*, tolar 1742 (1).

Francie, Ludvík XIV. (1643–1715), minc. značka A — Paříž, écu 1649 (1), 1672 (1); écu aux insignes 1701 (2).— B — Rouen, écu 1671 (1).— D — Lyon, demi-écu aux palmes 1695 (1); écu aux palmes 1695 (2).— F — Angers, écu 1653 (1).— H — La Rochelle, écu 1649 (1).— K — Bordeaux, demi-écu aux insignes 1703 (1).— L — Bayonne, demi-écu 1662 (1).— M — Toulouse, écu aux insignes 1702 (1).— P — Dijon, demi-écu aux insignes 1701 (1); écu aux insignes 1703 (1); écu aux 8 L 1704 (1).— S — Reims, demi-écu aux palmes, let. neč. (1); écu aux 8 L 1691 (1).— T — Nantes, écu aux 8 L 1704 (1).— W — Lille, écu aux insignes 1701 (1).— X — Amiens, écu 1653 (1).— & — Aix-en-Provence, demi-écu 1650 (1).— V — Amiens?, écu 1647 (1).— minc. značka nezřetelná, demi-écu aux palmes 1694 (1); na rubu původně: minc. značka S — Reims, écu aux 8 L 1691, ale přeraženo: minc. značku není vidět, écu aux palmes 1697 (1); — původně: minc. značka nezřetelná, écu aux insignes 1696, přeraženo: écu aux 8 L, 1702 (1).— minc. značka L — Bayonne, écu aux 8 L, přeraženo: minc. značka W — Lille, écu aux palmes, 1693 (1).

Arcibiskupství Salzburg, Paris z Lodronu (1619–1653), tolar 1635 (1).

Švédsko, Kristina (1632–1654), tolar 1652 (1).

Ponevadž se mi nedostal ke zhodnocení celý nálezový soubor, je těžké blíže jej posoudit. Zdá se však, že byl ukryt svým nesporně bohatým majitelem snad někdy po roce 1742 — nejmladší tolar totiž má ještě pěkně zřetelný ražební lesk. Bylo to tehdy rušné období slézských válek. Koncem roku 1741 přitáhlo na Hradecko pruské vojsko, které severovýchodní Čechy ještě několikrát sužovalo výpady a válečnými taženými. Dobruška patřila v ty časy k opočenskému panství, které bylo krutě postiženo válečnými událostmi. Pouze v letech 1742–1746 učinilo na tomto panství pruské i císařské vojsko škod za 1 197 796 zlatých.¹⁾ Současně v západních a středních Čechách v letech 1741–1742 operovalo vojsko francouzské, takže se zdá, že tímto způsobem se dostaly nalezenné francouzské mince do Čech a dalšími obchodními transakcemi až do Dobrušky.

Pravděpodobnější je však druhá možnost. Z opočenského panství, dokonce i ze samotné Dobrušky, bylo zařazeno v roce 1742 asi sto poddaných do nově se ustavivší zemské domobran, kteří táhli k Mladé Boleslavi a tam se patrně dostali do styku s francouzskými oddíly.²⁾

Dům, ve kterém byl nález učiněn, patřil od roku 1721 (jak mi laskavě sdělil dobroušský archivář insp. Josef Cvrček) Janu Kejvalovi, který jej koupil za 624 kop míšenských. Od roku 1758 jej vlastnil vinopalník František Vaněček, Kejvalův zeť. Je tedy víc než pravděpodobné, řekneme-li, že tyto mince kdysi vlastnil některý z nich.

¹⁾ Josef Roštlapil, Paměti města Dobrušky a panství Opočenského. Dobruška 1887 str. 36.

²⁾ A. Flesar, Popis historicko-archeologicko-statistický okresu Opočenského. Hradec Králové 1895, str. 69–71.

Nález byl po konservaci a určení odevzdán do sbírek dobroušského musea. Místní veřejnost jsem s ním seznámil a zároveň upozornil na hodnotu ničených památek článkem v Kulturním kalendáři Dobrušky (prosinec 1962).³⁾

Daniel Gunár

NÁLEZ MEDENÝCH MINCÍ V RAKOVCI N. ONDAVOU

Roku 1963 při úpravě školskej budovy vykopali žiaci v Rakovci n. Ondavou, okr. Michalovce, menší nález — 5 kusov medených mincí. Nález získalo Zemplínske múzeum v Michalovciach.

Popis mincí:

Uhorsko, František II. (1792—1835), *Kremnica*, 15grajciar 1807 (2); *Velká Baňa* 15grajciar 1807 (1); *Smolník*, 3grajciar 1812 (2).

Karel Stanka

NÁLEZ MINCÍ V LIBČICÍCH NAD VLTAVOU

Počátkem září 1965 při snímání starého střešního trámův s nejstarší budovy v Libčicích n. Vlt. čp. 1, kde jest nyní odborné učiliště Šroubáren n. p., byl nalezen při vazbě krovu zazděný kameninový džbánec s uraženým hrdlem a bez ouška. Obsahoval 1059 kusů rakouských a uherských mincí z let 1858—1870. Nález objevil při bourání zedník L. Maršík a odevzdal jej zástupci vedoucího učiliště K. Česákovi. Dne 10. září 1965 byl nález převzat vědeckým pracovníkem V. Veithem pro Oblastní museum Středočeského kraje v Roztokách u Prahy. Je nyní uložen v depositáři musea tamtéž (viz obr. č. 1).

Obsah nálezu jsou vesměs rakouské a rakousko-uherské mince z doby panování císaře Františka Josefa I. (1848—1916). Jednotlivé mince popisují takto:

Rakousko, *Videň* (minc. zn. A), krejcar (měď): 1858 (5), 1859 (20); z toho 3 kusy potaženy měděnkou, 1860 (25), 1861 (6).

Uhry, *Kremnica* (minc. zn. B), krejcar (měď): 1858 (5); z toho jeden kus poškozen; 1859 (8), z toho tři kusy potaženy měděnkou; 1860 (15), z toho 1 kus poškozen; 1861 (5). —

Karlovský Bělehrad (minc. zn. E), krejcar (měď), 1858 (1).

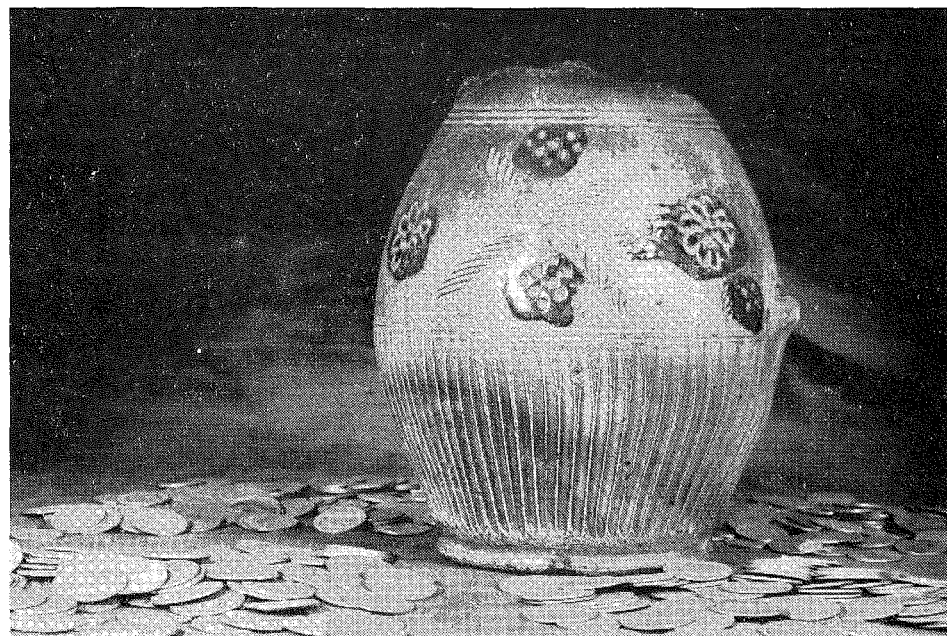
Benátsko, *Benátky* (minc. zn. V), krejcar (měď): 1858 (1).

Rakousko-Uhersko, bez minc. zn.: 20krejcar (stř.), 1868 (130), 1869 (141), 1870 (172); 10krejcar (stř.), 1868 (67), 1869 (184), 1870 (239). *Kremnica* (minc. zn. KB), 20krejcar (stř.), 1868 (4), 1869 (4); 10krejcar (stř.), 1869 (10), 1870 (12). *Karlovský Bělehrad* (minc. zn. GYF), 20krejcar (stř.), 1868 (1), 1869 (1), 1870 (3); 10krejcar (stř.), 1868 (1), 1869 (2), 1870 (2).

Z celkového počtu nalezených mincí, tj. 1059 kusů, jest 973 kusů stříbrných, dobře zachovalých, několik s ražebním leskem. Měděné mince v počtu 86 kusů jsou hodně otřelé a 6 kusů potaženo měděnkou a 2 kusy poškozeny.

Podle nejmladšího data mincí (1870) byl tento džbánec s obsahem ukryt v druhé polovině 19. století.

³⁾ Francouzské mince laskavě určil — a jemu patří můj dík — CSc. L. Nemeškál, vedoucí num. odd. Národního musea, podle publikace A. Dieudonné: *Manuel de Numismatique française*.

Obr. č. 1

J. Hásková-J. Zdichyncová

NÁLEZ RUSKÝCH PAPIROVÝCH PLATIDEL V POSTŘEKOVĚ-MLÝNCI, OKRES DOMAŽLICE

Dne 14. dubna 1965 byla při bourání stodoly v Postřekově-Mlýnci čp. 23 nalezena v trámu ukrytá ruská papírová platidla v celkovém počtu 57 kusů. Podle sdělení místního kronikáře J. Haase, náležely tyto peníze s největší pravděpodobností dřívějšímu majiteli usedlosti Josefu Rudlofovi, který je získal v době první světové války, kdy sloužil u rakousko-uherského generála na východní frontě.¹⁾

Bankovky, které byly ukryty někdy po roce 1914, popisujeme takto:

Rusko, Mikuláš II. (1894—1917), státní kreditní bankovky z let 1898—1899: 1 rublová bankovka s podpisem min. Pleske (1), Čučin str. 20,²⁾ s podpisem min. Timaševa (1), Čučin str. 20; s podpisem min. Šipova (14), Čučin str. 20 — státní kreditní bankovky z let 1905—1912: 3rublová bankovka 1905 (1), Čučin str. 20; 10rublová bankovka 1909 (10), Čučin str. 20.

Revoluční Rusko, kreditní peníze z roku 1917: 20rublová poukázka z 23. VIII. 1917 (8), Čučin str. 21; 40rublová poukázka z 23. VIII. 1917 (15), Čučin str. 21 — Severní Rusko, kreditní bankovky z roku 1918: 50kopějek (3), Čučin str. 51.

¹⁾ J. Hásková, *Nálezy mincí na Chodsku*, Plzeň 1967, str. 16.

²⁾ Бумажные денежные знаки выпущенные на территории бывшей российской империи за время с 1769 до 1924 г. г. (ред. Ф. Г. Чучина), Москва (1924).

ISLÁMSKÉ MINCE
V NÁLEZECH ZE SLOVENSKA

Soustředěnou péčí pracovníků slovenských institucí, zabývajících se evidencí a zpracováním nálezů mincí na Slovensku, byla publikována řada nálezů mincí anebo zpráv o nálezech, uvádějících vedle jiného numismatického materiálu i mince islámské provenience, které nebyly blíže určeny.

Účelem této práce je podat souhrnně doplnění těchto prací pokud možno přesným popisem numismatického materiálu islámské provenience. Kromě toho uvádíme zde i popis těch nálezů, které obsahovaly pouze mince islámské a nebyly dosud publikovány. Nálezy jsou řazeny abecedně, bez zřetele na typ a chronologii nálezového celku.

I. Hrkovce, okres Levice

Nález byl odkryt v r. 1956 a publikován G. Balašou¹⁾ v r. 1960. Jeho výčet ražeb, v nálezu obsažených uzavírá Turecko „malou stříbrnou mincí“, kterou určujeme takto:

Osmánští sultáni²⁾

Sulajmān I. (926–974 H / 1520–1566 n. l.)

akče, Nowār, r. x26 H

AR, váha 0,718 g, ø 11/12,4 mm

Typ: HE,³⁾ No. 1055, p. 316.

II. Horné Obdokovce, okr. Topolčany

V r. 1961 publikovala E. Kolníková⁴⁾ nálezovou zprávu o zlaté orientální minci, kterou určujeme takto:

Marokko: Hasaní-Šarífové

Abū-l-Abbās Aḥmad I al-Mansūr b. Muḥammad al-Mahdi

(986–1012 H / 1578–1603 n. l.)

jméno mincovny a rok neznatelné

Typ: Viz BMCO V, No. 240, p. 88⁵⁾

AV, váha 4,57 g, ø 22,8/29 mm

Mince proražena okrouhlým otvorem.

Je nejvýš pravděpodobné, že nález této mince souvisí s nálezem tolarů, publikovaných L. Kraskovskou⁶⁾ který pochází z téže lokality a jehož složení i doba ukrytí, stanovená k počátku 17. stol., by tomu neodporovaly. V tomto údobí se ve slovenských nálezech vyskytují zákonitě ražby osmánských sultánů, s jejichž výbojem do oblasti severní Afriky tato mince nepochybně souvisí a na území Slovenska přišla pravděpodobně s ostatními ražbami osmánskými sultánů, mezi nimiž v našich nálezech výrazně převládají zlaté mince severoafrické provenience, především mincovny Mišr.⁷⁾

¹⁾ G. Balaša, Nález stříborných mincí v Hrkovciach, Num. sb. VI, 1960, p. 401–402. Autorovi tohoto článku děkuji srdečně za zapůjčení mince k určení.

²⁾ Souborné zpracování nálezů mincí osmánských sultánů na území našeho státu bylo publikováno pod názvem Coins of the Osmanli Sultans in the Coin-hoards found on the Czechoslovak territory v Annals of the Náprstek Museum II dále jen: Annals NMII. Nález č. 8, mince katal. č. 17.

³⁾ Halil Edhem, Meskükāti Oṯmāniye, Kuṣṭantīniya 1334 H.

⁴⁾ E. Kolníková, Prírastky mincí v Archeologickom Ústave SAV za roky 1957–61, Studijné zvesti AŮ SAV Nitra, 6, 1961, No. 6, p. 204. Kolegyni E. Kolníkové děkuji tímto za zaslání fotografie i voskového otisku mince, i zjištění jejich rozměrů a váhy.

⁵⁾ S. Lane-Poole, Catalogue of Oriental Coins in the British Museum, London 1876 až 1898, dále jen BMCO.

⁶⁾ L. Kraskovská, Nález v Horných Obdokovciach, Num. sb. IV, 1957, p. 216.

ských sultánů, mezi nimiž v našich nálezech výrazně převládají zlaté mince severoafrické provenience, především mincovny Mišr.⁷⁾

III. Nové Zámky I⁸⁾

V r. 1948 byl při úpravách terénu pro novostavby odkryt ve vnitřním městě nález stříbrných mincí. Obal, v němž byly mince uloženy, se nedochoval. Mince v počtu 22 kusů získal pro Okresní vlastivědné museum v Nových Zámcích J. Járek.⁹⁾ Všechny mince z tohoto nálezů jsou akče osmánských sultánů, které určujeme takto:

Murād IV. (1032–1049 H / 1623–1640 n. l.)

1. Belgrád..., letopočet neznatelný

AR, váha 0,207 g, ø 11,2/12 mm

Typ: A. A. Markov,¹⁰⁾ No. 225, p. 633

Ibrāhīm I. (1049–1058 H / 1640–1648 n. l.)

2. Kuṣṭantīniya, r. 104x H

AR, váha 0,256 g, ø 11,8/12 mm

Typ: BMCO VIII, No. 351, p. 128

3. stejného typu jako mince předchozí, letopočet neznatelný

AR, váha 0,175 g, ø 11/11,4 mm

4. stejného typu jako mince předchozí, letopočet neznatelný

AR, váha 0,216 g, ø 10,4/12 mm

5. stejného typu jako mince předchozí, letopočet neznatelný

AR, váha 0,200 g, ø 9,4/10 mm

6. stejného typu jako mince předchozí, letopočet neznatelný

AR, váha 0,197 g, ø 9,8/11,2 mm

7. jméno mincovny neznatelné, r. 1049 H

AR, váha 0,138 g, ø 9,2/9,3 mm

stejného typu jako mince předchozí

Muḥammad IV. (1058–1099 H / 1648–1689 n. l.)

8. Belgrád, r. x058 H

AR, váha 0,166 g, ø 10,4/11,8 mm

Typ: Annals NM II, Katalog No. 94

9. stejného typu jako mince předchozí, letopočet neznatelný

AR, váha 0,200 g, ø 10/11,4 mm

10. Kuṣṭantīniya, letopočet neznatelný

AR, váha 0,146 g, ø 9,4/9,4 mm

Typ: podobná minci předchozí

Jeden ze synů Aḥmada I.¹¹⁾

⁷⁾ J. Štěpková, l. c., Annals NM II, p. 180.

⁸⁾ Předběžná zpráva o náleze: J. Štěpková, Nálezy osmánských mincí na území ČSSR, Orientalistický sborník — Materiály z V. vedeckej konferencie orientalistov (1961), Bratislava, VSAV, 1963, p. 175–9; viz též Annals NM II, Nález č. 18, mince katal. č. 80, 82–87 a 94–108.

⁹⁾ Obzvláštním díkem jsem zavázána správci OVM v Nových Zámcích J. Járkovi za veškeré údaje o nálezových okolnostech i za zapůjčení nálezů ke zpracování.

¹⁰⁾ A. A. Markov, Inventarnyj katalog musulmanskich monet Imperatorskago Ermitaža, St. Petersburg, 1896–98.

¹¹⁾ Jsou to sultáni:

Utmān II. (1027–1031 H / 1618–1622 n. l.),

Murād IV. (1032–1049 H / 1623–1640 n. l.),

Ibrāhīm I. (1049–1058 H / 1640–1648 n. l.).

11. Kustantīnija, letopočet neznatelný
AR, váha 0,182 g, \varnothing 9,4/10,2 mm
Typ: části legend nečitelné, nelze přesně stanovit.
12. jméno mincovny i letopočet neznatelné
AR, váha 0,161 g, \varnothing 9,4/10,4 mm
Typ: části legend nečitelné, nelze přesně stanovit.

Jméno sultána zcela neznatelné:

13. Erzerüm, rok nečitelný
AR, váha 0,155 g, \varnothing 9,6/11 mm
14. Belgrád, rok nečitelný
AR, váha 0,170 g, \varnothing 9,8/11,4 mm
mince dvakrát probita
15. Kustantīnija, rok nečitelný
AR, váha 0,188 g, \varnothing 9/10,8 mm

Osmánské akce s částečně čitelnými legendami, bez možnosti stanovit jméno sultána, mincovny a letopočet:

16. AR, váha 0,148 g, \varnothing 8,4/10,2 mm
17. AR, váha 0,192 g, \varnothing 9/10 mm
18. AR, váha 0,158 g, \varnothing 7,5/8,2 mm
19. AR, váha 0,162 g, \varnothing 9,2/9,4 mm
20. AR, váha 0,121 g, \varnothing 8,4/9,6 mm
21. AR, váha 0,099 g, \varnothing 9,3/9,4 mm
22. AR, váha 0,213 g, \varnothing 10,4/13,6 mm

Doba ukrytí tohoto nálezu spadá k r. 1685, kdy byly Nové Zámky dobyty císařskými vojsky po více než dvaadvaceti letech turecké okupace.¹²⁾

IV. Nové Zámky II

Z nálezu desíti zlatých mincí uvádí E. Kolníková¹³⁾ kromě čtyř přesně určených dukátů z Benátek a Utrechtu i šest tureckých zlatých mincí, které určujeme takto:

Osmánští sultáni:

Muḥammad IV. (1058–1099 H / 1648–1689 n. l.)

1. Tarābulūs Ğarb, r. 1078 H
Altun – AV, váha 3,477 g, \varnothing 22,8/23 mm
Typ: BMCO VIII, No. 378, p. 138
2. Kustantīnija, r. xx58 H
AV, váha 3,515 g, \varnothing 22,3/23,5 mm
Typ: BMVO VIII, No. 366, p. 134
3. Mišr, r. 1058 H
AV, váha 3,395 g, \varnothing 23,2/24 mm
Typ: BMCO VIII, No. 366, p. 134
4. Mišr, r. 1058 H
AV, váha 3,392 g, \varnothing 23/24,4 mm
Typ: jako mince předchozí, jiné razidlo
5. Nowāberda, r. 1087 H
AV, váha 3,455 g, \varnothing 22,8/22,9 mm
Typ: Annals NM II, Katalog No. 92

¹²⁾ M. Matunák, Nové Zámky pod tureckým panstvom, Slovenské Pohľady XVIII, Turč. Sv. Martin, 1898.

¹³⁾ E. Kolníková, l. c., nález č. 19, p. 207; J. Štěpková, Orientalistický Sborník, l. c., p. 179 a Annals NM II, Nález č. 19, katalog mincí č. 88–93. Kolegyni E. Kolníkové děkují srdečně za veškerou pomoc při zpracování tohoto materiálu i za fotografie těchto mincí.

6. Nowāberda, rok neznatelný

AV, váha 3,443 g, \varnothing 23,3/23,5 mm

Typ: jako u mince předchozí, jiné razidlo.

Turecké ražby osmánského sultána Muḥammada IV. tvoří tedy nejmladší součást nálezu a soudě podle prokazatelně nejmladšího altunu, raženého v r. 1087 H / 1676 n. l. v srbské mincovně Nowāberda (Novoje Brdo), dostaly se tyto mince do Nových Zámek nedlouho před koncem osmánského panství nad touto pevností a ukrytí nálezu zřejmě spadá rovněž k r. 1685, kdy bylo město dobyto císařskými vojsky.

V. Orviště, okr. Trnava¹⁴⁾

V nálezu z r. 1961, který bude publikován J. Hlinkou, byly kromě jiných mincí i dva altuny osmánských sultánů:

1. Muṣṭafā I. (1026–1027 H / 1617–1618 n. l. – první období vlády)
(1031–1032 H / 1622–1623 n. l. – druhé období vlády)

Kustantīnija, letopočet neznatelný

AV, váha 3,474 g, \varnothing 20,1/20,2 mm

Typ: Annals NM II, Katalog No. 78

2. Ibrāhīm I. (1049–1058 H / 1640–1648 n. l.)

Mišr, r. 1049 H

AV, váha 3,423 g, \varnothing 21,8/22 mm

Typ: BMCO VIII, No. 358, p. 131

VI. Ostrov, okr. Piešťany

V nálezu, odkrytém r. 1934, který o rok později publikovala L. Kraskovská¹⁵⁾, je mezi ostatními mincemi nálezu uvedena i jedna turecká zlatá mince. Určujeme ji takto:

Osmánští sultáni:

Murād III (982–1003 H) 1574–1595 n. l.)

Mišr., r. 982 H, altun

AV, váha 3,442 g, \varnothing 19,6/20,3 mm

Typ: HE, No. 1352 p. 413

VII. Salka, okr. Nové Zámky

Nález, odkrytý v r. 1963 a publikovaný E. Kolníkovou,¹⁶⁾ obsahoval také jednu stříbrnou minci, kterou určujeme takto:

Osmánští sultáni:

Sulajmān I. (926–974 H / 1520–1566 n. l.)

Karaṭowa, r. 92x H, akče

AR, váha 0,350 g, \varnothing 9/10 mm

Typ: HE, No. 982, p. 293, var.

VIII. Tvrdošovce, okr. Nové Zámky¹⁷⁾

¹⁴⁾ Za sdělení o nálezu i za zapůjčení obou mincí ke zpracování děkují srdečně kolegovi J. Hlinkovi; J. Štěpková, l. c., Orientalistický sborník p. 179 a Annals NM II, Nález č. 22, katalog mincí č. 78 a 81.

¹⁵⁾ E. Kraskovská, Nález v Ostrově, NČČsl, XI, 1935, p. 148–9.

¹⁶⁾ E. Kolníková, Nález mincí v Salce, okres Nové Zámky, Num. sb. IX, 1966, p. 258–258. Její laskavostí získala jsem jak údaje o nálezu, tak i možnost tuto minci určit.

¹⁷⁾ Souborné zpracování islámských stříbrných mincí – dirhamů z území našeho státu bylo publikováno pod názvem: The structure of the finds of the Islamic Silver Coins in the Territory of Czechoslovakia, Annals of the Náprstek Museum III – 1964, p. 113–121, viz nález č. 9, p. 119.

Zprávu o tomto nálezu mince, odkryté ve staromaďarském hrobě při archeologických výzkumech, publikovala v r. 1961 E. Kolníková.¹⁸⁾ Minci určujeme takto:

Sámánovci:

Našr II b. Aḥmad (301–331 H / 913–942 n. l.)

AR, dirham

se jménem abbásovského chalífy al-Muḥtadira (295–320 H / 908–932 n. l.) jméno mincovny a letopočet neznatelné.

Václav Burian

OJEDINĚLÉ NÁLEZY MINCÍ Z GROŠOVÉHO OBDOBÍ

V Holici u Olomouce na zahradě parc. čís. 119/8 (ulice U potoka č. 21) našel při hloubení jámy na vápno dne 28. února 1964 ekonom holického cukrovaru Ludvík Zaoral pražský groš Jana Lucemburského (1310–1346) typu Smolík¹⁾ 10 var.:

... GRATIA & REX ...²⁾

Na tvrzišti v Dubicku u Zábřeha našel v r. 1952 agronom Jan Hošek³⁾ pražský parvus Václava II. (1283–1305); je to poškozený exemplář patrně typu Castelin č. 1.⁴⁾

V katastru těžce obce za kostelem v trati Kluče našel r. 1960 Josef Neoral pražský groš Václava IV. (1378–1419)⁵⁾ s nejasnou ražbou, pravděpodobně typ Smolík č. 1.⁶⁾

Dana Svobodová

NĚKOLIK OJEDINĚLÝCH NÁLEZŮ Z OBDOBÍ KONVENČNÍ MĚNY

Do numismatického oddělení Národního musea bylo v poslední době odevzdáno celkem dvanáct nálezů ojedinělých mincí. Jsou to tyto:

Český ráj — na blíže neurčeném místě na cestě mezi skalami našel v létě 1965 J. Kolman z Prahy 8, Čtyřdomy 435/II krejcar Františka II. (1792–1835), mincovna Günzburg, 1800.

V katastru mezi obcemi Hamr a Chlum u Třeboně našla Š. Kosová, žákyně 7. třídy základní devítiletky z Chlumu u Třeboně čp. 340 na podzim roku 1965 na poli v hlíně grešli Marie Terezie (1740–1780), mincovna Karlovský Bělehrad, 1763.

Jirkov u Chomutova — pod chodníkem u továrny Vertex našel v roce 1965 M. Matliaga z Chomutova, Hejdukova 14, měděný 15krejcar Františka II. (1782–1835), mincovna Kremnice, 1807.

¹⁸⁾ E. Kolníková, l. c., p. 213, nález č. 33. Děkuji kolegyni Kolníkové za zapůjčení této mince k určení i za opatření její fotografie.

¹⁾ Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, str. 11.

²⁾ Numismatickému oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci (přírůstkové číslo 1225/64) doručil s podrobnými informacemi člen historického kroužku VÚ ing. Jan Janásek dne 2. března 1964.

³⁾ Olomouckému museu odevzdal dne 17. dubna 1952.

⁴⁾ Karel Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské, Praha 1953, str. 34.

⁵⁾ Vlastivědný ústav Olomouc, numismatické oddělení, přírůstkové číslo 1226/64.

⁶⁾ Smolík, l. c., str. 19.

Nemyčevy u Jičína — roce 1965 našel JUDr. J. Morávek, bytem Praha 3, Kolínská 7 při práci na zahradě usedlosti čp. 17 krejcar Františka II. (1792–1835), mincovna Praha, 1800.

Nový Knín — v roce 1965 našel J. Davídek při adaptaci rodinného domku měděný krejcar Josefa II. (1780–1790), mincovna Smolník, 1790.

Praha 1 — na jaře 1966 odevzdal Ing. J. Muk ze Státního ústavu pro rekonstrukci mincí, nalezenou při bourání rohového domu na Václavském náměstí čp. 905 v přízemí v násypu na klenbě sklepa. Je to fenik Františka Lotrinského (1745–1765), mincovna Vídeň, 1759.

Praha 8 — V. Štrobachová z Prahy 8, Octářova ulice, našla při práci na zahradě ozdobnou hlavici hole z konce 19. století spolu s krejcarem Marie Terezie (1740–1780), mincovna Vídeň, 1761.

Praha 8 — při hře na zahradě našel M. Švestka, žák 4. třídy v Nových Dáblicích, K. H. Máchy 674, krejcar Františka II. (1792–1835), mincovna Praha, 1800.

Příbram — na jaře 1965 našel žák I. třídy F. Jobek při hře na sídlišti u bloku 7, č. 615 15krejcar Františka II. (1792–1853), z nečitelné mincovny i ročníku ražby.

Říčany u Prahy — v roce 1962 našel Z. Červinka při výkopu sklepa čp. 730/4 v hloubce jednoho a půl metru krejcar Františka II. (1792–1835), mincovna Nová Baňa, 1800.

Uhřetěves u Prahy — v lednu 1965 našel žák 6. třídy M. Všetěčka při hře v trávě u silnice asi 150 metrů od železniční stanice krejcar Františka Josefa I. (1848–1916), mincovna Vídeň, 1851.

Stodůlky u Prahy — na jaře roku 1965 našel p. K. Kašpar při stavbě rodinného domku č. kat. 232/8 v hloubce jednoho metru krejcar Františka II. (1792–1835), mincovna Praha, 1800.

Jiří Zálaha

DALŠÍ ZPRÁVY O NÁLEZECH MINCÍ NA NĚKDEJŠÍM SCHWARZENBERSKÉM MAJETKU V ČECHÁCH

Do znamenitého díla „Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ (Praha 1955–1958) nemohly být pojaty všechny archivní zprávy, týkající se nálezů mincí na někdejším schwarzenberském majetku hlubocké větve v Čechách, protože nebylo tehdy ještě uspořádáno množství písemností, v nichž se tyto zprávy mohly vyskytovat. Tehdejší spolupracovník na kolektivním díle archivář František Navrátil měl možnost excerpovat pouze fondy plně zpřístupněné a uspořádané v někdejším Zemědělsko-lesnickém archivu v Českém Krumlově. Nyní po dokončení pořádacích prací v některých partiích schwarzenberského rodinného archivu je možno poskytnout naší badatelské veřejnosti další zprávy o nálezech. Vzhledem k tomu, že Schwarzenbergové vyžadovali na svých úřadech zaslání veškerých zpráv o nálezech, a dále vzhledem k charakteru fondu, jsou na nynější pobožce Státního archivu v Českém Krumlově uloženy nálezné zprávy z celé oblasti, a to u signatury F P h/3.

Ačkoliv nejde o velký počet zpráv, jsou přece dalším dokladem o pestrosti v užívání měn na našem území. Zvláště pozoruhodné v tomto ohledu jsou nálezy č. 7, 11, 15, 19 a 25. Ve většině případů šlo jen o nálezy drobných mincí a ani v jednom případě nebyly nalezeny mince rožmberské, eggenberské či dokonce schwarzenberské, což by se dalo zvláště v jižních Čechách do jisté míry předpokládat.

Při úpravě zpráv jsem postupoval podle zásad v „Nálezech“ s některými výjimkami. V první řadě neuvádím archivní signaturu, protože je ve všech případech táž (viz výše)

a rovněž neuvádím místo uložení mincí. Je však pravděpodobné, že značná část nalezených mincí byla zařazena do schwarzenberské rodové sbírky mincí, založené ve 40. letech minulého století, kde byla rozptýlena.

V soupisech jednotlivých nálezů mincí zachovávám sled nově objevených „popisů“ nálezů, nerovnámi tedy obsah jejich na základě proveniencí mincí podle dnešních našich zvyklostí.

- × Bavorov, okr. Strakonice 1
0: 1890 u staré cihelny U: neznámo
01: „150 stříbrných mincí“
- × Brná nad Labem, okr. Ústí n. L. 2
0: 1860 U: neznámo
01: „české stříbrné mince“ (rozprodával je kupec Teifl v Lovosicích)
- × Břehov, okr. České Budějovice 3
0: 1846 panský čeledín Křiváček na okraji hráze rybníka Čočka u dvora Suchá U: po r. 1654
01: 1 holandský dukát (1646), 1 saský tolar (1654), 1 solnohradský tolar (1625), 1 benátský tolar (b. r.), 1 rakouský tolar (1580), 1 španělský tolar (1557)
- × Břehov, okr. České Budějovice 4
0: 1852 při úpravě hnojště ve dvoře Suchá U: po r. 1780
01: 1 dukát Marie Terezie
- × Černá v Pošumaví, okr. Český Krumlov 5
0: 1882 panský úředník Faber na zahradě U: neznámo
01: „jedna mince“
- × Český Krumlov — panství, okr. Český Krumlov 6
0: 1911 na panství bez bližšího určení místa U: po r. 1278
01: knížeti Schwarzenbergovi „věnováno 19 vídeňských feniků z doby Přemysla Otakara II.“
- × Domoušice, okr. Louny 7
0: 1902 lamač kamene Čečerle z Domoušic „poměrně hluboko“ v lomu na Pravdě U: po r. 1705
01: „165 stříbrných mincí“ — groše: Augsburg (1625), Bavorsko (1624, 1626, 1630), Čechy (1624), Německo (blíže neurčeno, 1619–1637, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1628, 1629, 1630, 1632, 1637, 1637–1657, 1643, 1644, 1646, 1648, 1650, 1657, 1659, 1659–1705, 166?, 1663, 1664, 1665, 1666), Lübeck (1646), Montfort (1629), Olomouc (1656), Polsko (1587–1632), Řezno (1632?), Štýrsko (1624, 1626, 1627, 1632?), Slezsko (1628), Lehnice (1659, 1660, 1661, 1662, 1663), Lehnice-Volov (1661, 1662, 1663, 1664), Lehnice-Břeh (1661, 1662, 1663), Lehnice-Břeh-Volov (1657, 1664), Tyrolsko (1641, 1643, 1646, 1648, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664), Uhersko (1661)
- × Dub, okr. Tábor 8
0: 1879 panský šafář Pošvár na poli u dvora Polanka U: neznámo
01: „větší počet stříbrných mincí“
- × Hluboká nad Vltavou, okr. České Budějovice 9
0: 1846 u hrobu válečníků U: neznámo
01: „3 střední a 1 malá mince“
- × Hluboká nad Vltavou, okr. České Budějovice 10
0: 1848 „u Hluboké“ U: neznámo
01: „7 malých, polovička 1 větší střední mince“
- × Hluboká nad Vltavou, okr. České Budějovice 11
0: 1876 v panském pivovaru U: po r. 1667

- 01: 1 1/3 tolaru města Campen („z doby Rudolfa II.“), 9 stejná mince „z doby císaře Matyáše“, 3 1/3 tolaru vévodství Jülich-Cleve („z doby Matyáše“), 2 1/3 tolaru hrab. Enno III. z Východního Fríska („z doby císaře Matyáše“), 1 1/3 tolaru téhož hraběte (1599–1625) s opisem Da pacem Domine in diebus nostris, 1 1/3 tolaru hrab. Antonína Günthera z Oldenburgu (1603–1667), 2 1/3 tolaru hrab. Anny z Mark-Lümain, abatyše v Thoren, 2 groše Ferdinanda I., 8 grošů krále Vladislava
- × Kladruba, okr. Tábor 12
0: 1860 syn jednoho sedláka z Kladrub v lesním úseku zvaném „Hůrka“ U: po r. 1510
01: „47 starých stříbrných mincí, nejstarší z roku 1510“
- × Krajišsko, okr. Strakonice 13
0: 1864 domkář František Novotný na pastvině „Ověšená“ u dvora Štětín U: neznámo
01: „9 malých stříbrných mincí“
- × Libějovice, okr. Strakonice 14
0: 1836–1837 u olejovny U: neznámo
01: „2 malé stříbrné mince“
- × Modrá Hůrka, okr. České Budějovice 15
0: 1906 U: po r. 1783
01: 143 stříbrných mincí, z toho 56 císař. Leopolda I., 1 císař. Josefa I., 18 císař. Karla VI., 16 císař. Františka, 30 císař. Marie Terezie, 1 císař. Josefa II. Ostatní: Virtemberg (4), Volov (5), Francie (3), Branibory (2), Solnohrad (1), Olomouc (1).
- × Nakří, okr. České Budějovice 16
0: 1914 při stavbě okresní silnice z Dubence do Dívčic u Nakří poblíž rybníka Blatec U: po r. 1633
01: „množství mincí“ U: neznámo
- × Netolice, okr. Prachatice 17
0: 1925 při výkopu šachty na spouštění piva v hotelu č. 32 U: po r. 1633
01: „11 malých a jedna velká stříbrná mince a jeden stříbrný kroužek“: desátník arcivévody Leopolda (1630), groš Ferdinanda II. (1624, 1625, 1627, 1628, 1629, 162?, 1632, 1633), groš arcivévody Leopolda (b. r.)
- × Nová Obora — polesí, okr. České Budějovice 18
0: 1928 U: neznámo
01: „5 větších a 89 menších stříbrných mincí“
- × Ponědrážka, okr. Jindřichův hradec 19
0: 1909 U: po r. 1680
01: 493 mincí, z toho císař. Leopolda I. 1659 (14), 1660 (24), 1661 (57), 1662 (95), 1663 (105), 1664 (132), 1665 (13), 1675 (4), 1676 (3), 1678 (4), 1679 (1), 1680 (1), markraběte Jana Bedřicha Brandenburg-Ansbach 1676 (5), 1677 (4), 1678 (9), 1679 (5), arcivévody Zikmunda Tyrolského 1664 (4), arcivévody Leopolda, biskupa olomouckého 1659 (3), 1661 (3), 1662 (1), Sylvia Bedřicha z Württembergu 1675 (1), Slezsko-Lehnice-Břeh — vévoda Jiří 1660 (1), 1663 (1), Slezsko-Lehnice-Volov 1663 (1), hraběte Jana z Montorfu 1670 (1) a hrab. Jindřicha Reusse z Plavna 1679 (1)
- × Praha-Smíchov 20
0: 1911 při kopání základů hostince „Na knížecí“ v zemi U: neznámo
01: „stříbrné mince“
- × Prášíly, okr. Sušice 21
0: 1926 při stavební úpravě v domě pro panského kočího U: po r. 1807
01: „jedna mince z roku 1807“
- × Protivín, okr. Písek 22
0: 1860 panský šafář František Hronek při vyvážení bahna z rybníka Sádky U: neznámo
01: „5 mincí“

- × Sulejovice, okr. Litoměřice 23
 0: 1861 na poli u panského dvora
 01: „jedna stříbrná mince z r. 1676“
 U: po r. 1676
- × Třeboň, okr. Jindřichův Hradec 24
 0: 1852 u Petra a Pavla
 01: „jedna větší a 1 malá stříbrná mince“
 U: neznámo
- × Vimperk, okr. Prachatice 25
 0: 1888 při demolici Dolního mlýna
 01: velký počet mincí, z nichž se podařilo zachránit jen část. Z toho: 61 bavorských a falckých grošů, 9 grošů Rudolfa II., 1 groš císaře Matyáše (1618), 4 troničky Maxmiliána II. a Rudolfa II., jeden 48ník Zimního krále (1620), jeden 24ník téhož, jeden „pražský“ groš, brabantský tolar (1588), 1/5 brabantského tolaru (1571), 2 groše města Colmar „z doby Rudolfa II.“, groš císaře Ferdinanda I. (1558), groš města Gdaňsk (1538), elsaský groš arcivévody Ferdinanda, 1/5 tolaru flanderského (1567), stříbrný zlatník francouzského krále Jindřicha III. (1586), groš města Frankfurt nad Mohanem „z doby císaře Maxmiliána II.“, 3 groše říšského hradu Friedberg v Německu „z doby císaře Maxmiliána II.“ a 7 grošů téhož „z doby císaře Rudolfa II.“, jeden groš města Göttingen „z doby Maxmiliána II.“, jeden tolar kláštera St. Gallen (1620), 4 groše města Hanau „z doby císaře Rudolfa II.“ a jeden groš téhož „z doby císaře Matyáše“, 3 liechtensteinské groše (1629), 2 podobné groše (1616, 1619), 2 groše Nassau-Saarbrücken „z doby císaře Rudolfa II.“, 1 groš města Nordheim „z doby císaře Ferdinanda II.“, 27 polských grošů (16. a 17. stol.), dva groše vévody Albrechta Pruského (1531, 1538), jeden groš města Riga (1594), 3 saské toлары (1579, 1584, 1601), jeden saský groš (1574), četné denáry města Solnohrad (16. stol.), slezský denár Ferdinanda I. (1530), jeden groš města Schaffhausen (1557), 4 groše hrabství Solms „z doby Rudolfa II.“, jeden groš téhož „z doby Matyáše“, 2 groše biskupství Štrasburk „z doby císaře Maxmiliána II.“ a 3 groše „z doby Rudolfa II.“, 6 grošů říšského města Štrasburk (poč. 17. stol.), tyrolský tolar arcivévody Ferdinanda (1564–1595), 3 groše téhož, 1 krejcar arcivévody Zikmunda, jeden groš trevírského kurfiřta a arcibiskupa Jana VII. (1588), jedna benátská mince (17. stol.), 7 stříbrných mincí biskupství Worms „z doby Rudolfa II.“, 2 stříbrné mince říšského města Worms „z doby Maxmiliána II.“, 3 groše města Zug ve Švýcarsku (1600, 1602, 1604) a stříbrný zlatník téhož (1612).
 U: po r. 1633
- × Zahájí, okr. České Budějovice 26
 0: 1852 na farním poli
 01: „dvě větší stříbrné mince“
 U: neznámo

Josef Kučera

TŘI DROBNÉ NÁLEZY MINCÍ NA PODĚBRADSKU

1. V katastru obce Kolaje nalezl Alois Malý z Kolají čp. 28 při polních pracích r. 1964 tři stříbrné mince a dvě mosazné svatostky. Byly odevzdány Vlastivědnému museu v Poděbradech. Mince jsou:

- Čechy, Leopold I. (1657–1705), *Kutná Hora*, Ř. Hackl, 3krejcar 1665 (1).
- Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Vídeň*, 3krejcar 1669 (1).
- Rakousko, Ferdinand I./V., (1835–1848), 6krejcar 1840, velmi otřelý, blíže neurčitelný.

d) S mincemi byly současně nalezeny dvě svatostky: jedna je přívěsek s obrazem Panny Marie na lici a na rubu s monogramem IHS a s křížem ze zvonců a třemi zvoncovými květy dole. Druhá svatostka je velmi otřelá s těžce čitelným jménem sv. Jana v opisu.

2. Nález pražského groše Vladislava II. u Přední Lhoty, okr. Nymburk. Rolník Vokoun z Přední Lhoty nalezl při práci na poli poblíž obce pražský groš Vladislava II. Mince je celkem dobře zachovalá, avšak některá písmena jsou slitá a nevýrazná. Viditelné jsou stopy mědi.

3. Nález 15krejcaru Leopolda I. u Poděbrad. Na proboštském poli u Poděbrad byl nalezen někdy za okupace 15krejcar z r. 1659: Dolní Rakousy, Leopold I. (1657–1705), *Vídeň*, Faber, 15krejcar 1659 (1).

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ V OBCI STÁJ, OKRES JIHLAVA

Při prověrcce kroniky obce Stáj u Polné jsem přišel na starší záznam o nálezů mincí, odkrytém v r. 1904 při přestavbě kůlny na statku č. 23 u Vacků. Zápis učinil tehdejší kronikář ředitel školy Josef Pokorný až v r. 1934, tedy 30 let po objevení nálezů. Pravděpodobně pátral po původu čtyř mincí, které se z nálezů dostaly do školy. Protože je to nález v literatuře dosud zcela neznámý,¹⁾ pokusil jsem se o něm získat další informace. Oba přímí účastníci nálezů jsou však již mrtví, poslední zemřel v r. 1964. Nejvíce zpráv o nálezů mně poskytla paní Jarmila Valová, která pochází ze Stáje a má informace od nynějšího majitele usedlosti Jana Vacka, za jehož otce byly mince objeveny.

Podle toho, co se podařilo zjistit, byl to velký nález. Mincí byl plný hliněný asi dvoulitrový hrnek, z toho asi 2/3 bylo stříbrných a 1/3 zlatých. Stříbrných mincí bylo několik druhů až do velikosti pražského groše. Na místě nálezů byly objeveny zbytky spáleniště. Část mincí byla rozdělena mezi sourozence a zbytek si ponechal jejich bratr, majitel usedlosti. Později prý byly mince dány do některého brněnského musea.

Celkem málo určité jsou zprávy o složení nálezů. Zápis v kronice mluví o pražských groších a mincích arcibiskupa Leonarda podle čtyř mincí, které však již ve školní sbírce nejsou. O zlatých mincích se v kronice píše, že se nezachovaly. Kronikář se domníval, jistě omylem, že to byly duhovky. Syn tehdejšího majitele statku se pamatuje, že mincí bylo více druhů a velikostí. Některé prý patřily Jiřímu z Poděbrad a Matyáši Korvínovi. Na některých stříbrných mincích prý byla orlice. Učitel Pokorný datuje zakopání pokladu po r. 1520, snad podle mincí solnohradského arcibiskupa Leonarda z Keutschachu (1495–1519). Jestliže je jeho domněnka správná, mohly být mince zakopány při krvavých sporech, které vedlo r. 1520 polenské panství Buriana Trčky z Lípy s lidem Viléma z Pernštejna, jemuž patřily pohraniční obce Bohdalov a Stáj.²⁾ Skutečnou dobu zakopání by však bylo možno zjistit jen prohlídkou větší části nálezů, ze kterého již není zachována jediná mince.

¹⁾ V publikaci *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (red. Em. Nohejlová-Prátová), díl I.–IV., Praha 1955–1958, není žádný nález v obci Stáj uveden.

²⁾ Frant. Poimon, *Polná*. Popis dějepisný, místopisný a statistický. Hradec Králové 1897.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

K článku E. Kolářkové: Nález neskororímských solidov v Bíni:

<i>Obr. 1.</i> Bíňa, okr. Nové Zámky — nádobka so solidmi po odkrytí	5
<i>Obr. 2.</i> Náčrt nálezovej situácie: a) zistený profil, b) rekonštruovaný profil	6
<i>Obr. 3.</i> Nádoba, v ktorej boli solidi uložené	7
<i>Obr. 4.</i> 1 — solidus Theodosia II.; 2—3 — napodobeniny solidov Theodosia II.	12
<i>Obr. 5.</i> Náleziska z doby sťahovania národov	22

K článku J. Hlinky: Breslava civitas — Bratislava:

<i>Obr. 1.</i> Avers a revers striebornej mince — uhorského denára Štefana I.	66
---	----

K článku I. Pánka a Č. Hladíka: Denár a hrivna v českých pramenech do roku 1222:

<i>Graf 1.</i> Četnost českých listin	80
---	----

K článku St. Veselého: Pražské groše Karla IV.:

<i>Obr. 1.</i> Hlavní rozlišovací znaky na líci	126
Hlavní rozlišovací znaky na rubu	126

Nálezy:

J. Sláma: Denár Vratislava II. z pohřebiště v Sulejovicích:

<i>Obr. 1.</i> Líc a rub denáru	214
---	-----

J. Šůla: Nález pražských grošů krále Jana Lucemburského:

<i>Obr. 1.</i> Líc a rub a detail groše	230
---	-----

D. Svobodová: Dva nálezy pražských grošů v Malovicích:

<i>Obr. 1.</i> Nádobka	236
----------------------------------	-----

K. Peukert: Nález mincí v Chuchelné u Semil:

<i>Obr. 1.</i> Nález po odkrytí	245
---	-----

Ž. Nemeškalová-Jiroudková a L. Nemeškal: Tolarový nález ze Žatce

<i>Obr. 1.</i> Nádobka	261
----------------------------------	-----

K. Stanka, Nález mincí v Libčicích:

<i>Obr. 1.</i> Nádobka	277
----------------------------------	-----

OBSAH

Články

Eva Kolníková, Nález neskororímských solidov v Bíni, okr. Nové Zámky (K minciám z doby sťahovania národov na Slovensku) (Tab. I–IX)	5
Eugen Pochitonov, Nové datování pokladu antických mincí z nálezu z r. 1930 na ostrově Prinkipo (Tab. X)	51
Jozef Hlinka, Breslavva civitas — Bratislava (Príspevok k začiatkom uhorského mincovníctva)	65
Ivo Pánek a Čestmír Hladík, Denár a hřivna v českých pramenech do roku 1222	79
Pavel Radoměřský, Nález rakouských feniků 13. století v České Olešné u Jindřichova Hradce (Tab. XI)	111
Stanislav Veselý, Pražské groše Karla IV. (Tab. XII–XIV)	123
Eduard Šimek, Bartoloměj Albrecht a královská mincovna v Kutné Hoře	139
[Antonín] a Jan Ruml, Moravské vládní mince za 30leté války III. Moravská mince po kaladě. B. (Tab. XV–XIX)	151

Nálezy

Jiří Sláma a Ladislav Hrdlička, Nález denárů na vraclavském hradišti, okres Ústí n. Orlicí	213
Jiří Sláma, Denár Vratislava II. z pohřebiště v Sulejovicích, okres Litoměřice	214
Josef Kučera, Nález denáru knížete Fridricha I., typ F. XVIII, 16 v Poděbradech	214
Josef Petřtyl, Dva nelokalizované pravděpodobné nálezy brakteátů na Litomyšlsku	215
Josef Petřtyl, Nález pražských grošů Václava II. v Dětrichově na Litomyšlsku	216
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal, Nález pražských grošů ve Vrbčanech u Kolína	220
Josef Petřtyl, Nález pražských grošů Václava II., Jana Lucemburského a Karla IV. v Dolním Újezdu na Litomyšlsku	221
Jaroslav Šůla, Nález pražských grošů krále Jana Lucemburského v Nechanicích	228
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal, Nález pražských grošů v Lahovicích u Běliny	233
Bohuslav Hladík, Nález pražských grošů Václava IV. v Dobroutově u Polné	235
Eduard Šimek, Nález pražských grošů z Řevnova u Tábora	235
Dana Svobodová, Dva nálezy pražských grošů v Malovidech, okres Benešov	236

Ludmila Kraskovská, Nález pražských grošů v Bratislave	239
Josef Kučera, Dva nálezy pražských grošů Václava IV. z Poděbradska	239
Bohuslav Hladík, Nález mincí ve Zvolenovicích u Telče	240
Ludmila Kraskovská, Nález v Gbeloch, okr. Senica	241
Ľudmila Kraskovská, Nález mincí v Senici, Slovensko	242
Karel Peukert, Nález mincí v Chuchelné u Semil	244
Vladimír Němeček, Nález mincí v Holubí Zhoří na Velkomeziříčsku r. 1888	249
Jaroslav Šůla a Václav Tocháček, Nález pražských grošů v Jaroměři	250
Lubomír Česenek, Nález zlaté mince v polích u Chrudimi	251
Jarmila Hásková, Nález grošů z Drahotína, okres Domažlice	252
Jozef Hlinka, Nález mincí v Dolných Orešanoch, okres Trnava	253
Lubomír Česenek, Nález mincí z poč. 16. stol. na nádvoří pardubického zámku	253
Lubomír Nemeškal, Nález zlaté mince u Andělské hory, okres Karlovy Vary	254
Dana Svobodová, Nález schaffhausenského tříkrajcaru u Dlažkovic, okres Litoměřice	254
Vladimír Němeček, Nález mincí ve Vědicích na Třebíčsku	254
Jozef Hlinka, Nález mincí v Šafárikove	255
Josef Kučera, Nález nizozemského tolaru u Kout, okres Nymburk	255
Karel Peukert, Nález mincí na hradě Rotštejně	255
Bohuslav Hladík, Nález mincí v Jihlavě, Palackého 5	256
Karel Peukert, Nález v Příhrazích u Mnichova Hradiště	256
Jozef Hlinka, Nález mincí v Pezinku, okres Bratislava-vidiek	257
Gejza Balaša, Poklad mincí z Barce pri Rimavskej Sobote, Slovensko	257
Lubomír Nemeškal, Nález mincí v Mrklově, okres Semily	259
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková a Lubomír Nemeškal, Tolarový nález ze Žatce (Tab. XX)	260
Eduard Šimek, Nález mincí v obce Veselá u Mnichova Hradiště	262
Eduard Šimek, Nález mincí v Nakvasovicích, okres Benešov u Prahy	262
Václav Burian, Ostravský nález mincí z roku 1623	263
Lubomír Nemeškal, Nález mincí v Praze I-Karolinu	265
Karel Peukert, Nález mincí na Hrubé Skále	266
Dana Svobodová, Nález šlikovského groše v Praze 9	266
Vladimír Němeček, Nález mincí ze 17. století v Měříně na Velkomeziříčsku	266
Vladimír Němeček, Nález mincí ve Velké Bíteši, okres Žďár n. Sáz.	267
Lubomír Nemeškal, Nález mincí ve Vilémovicích, okres Havlíčkův Brod	267
Jarmila Hásková, Nález dukátu u Velké Šitboře, okres Cheb	270
Bohuslav Hladík, Nález mincí v osadě Simtany, okres Havlíčkův Brod	271
Jaroslav Šůla, Tolarový nález z poloviny 17. století v Dobrušce	272
Jozef Hlinka, Nález mincí v Krupine	272
Daniel Gunár, Nález strieborných mincí v Trnave pri Laborci, okres Michalovce	273
Jozef Hlinka, Nález mincí v Teriakoviciach, okres Prešov	273
Jaroslav Šůla, Druhý nález tolarů v Dobrušce	274
Daniel Gunár, Nález medených mincí v Rakovci n. Ondavou	276
Karel Stanka, Nález mincí v Libčicích n. Vltavou	276
Jarmila Hásková-Jaroslava Zdichyncová, Nález ruských papírových platidel v Postřekově-Mlýnci, okres Domažlice	277
Jarmila Štěpková, Islámské mince v nálezech ze Slovenska	278
Václav Burian, Ojedinelé nálezy mincí z grošového období	282
Dana Svobodová, Několik ojedinelých nálezů z období konvenční měny	282
Jiří Zálaha, Další zprávy o nálezech mincí na někdejší schwarzenberském majetku v Čechách	283

Josef Kučera, Tři drobné nálezy mincí na Poděbradsku	286
Bohuslav Hladík, Nález mincí v obci Stáj, okres Jihlava	287
Seznam vyobrazení	289
Tabulky I—XX	

Résumés

Eva Kolníková, Der Fund spätrömischer solidi in Bíňa, Bezirk Nové Zámky (Zu den Münzen aus der Zeit der Völkerwanderung in der Slowakei) (Übersetzt von Alfons Hubala)	47
Eugen Pochitonov, New dating of the find of Antique coins found on the island of Prinkipo in 1930 (...)	63
Jozef Hlinka, Breslavva civitas — Bratislava (Ein Beitrag zu den Anfängen des ungarischen Münzwesens) (Alfons Hubala)	77
Ivo Pánek und Čestmír Hladík, Denar und Mark in den böhmischen Quellen bis zum Jahr 1222 (Alfons Hubala)	110
Pavel Radoměrský, Der Fund österreichischer Pfennige des 13. Jahrhunderts in Česká Olešná bei Jindřichův Hradec (Alfons Hubala)	121
Stanislav Veselý, Die Prager Groschen Karls IV. (Alfons Hubala)	138
Eduard Šimek, Bartholomäus Albrecht und die königliche Münzstätte in Kutná Hora (Kuttenberg) (Alfons Hubala)	149
Antonín et Jan Rumpl, Les monnaies des États de Moravie au cours de la Guerre de Trente ans — le monnayage de Martin Fritsch à Olomouc (Konstantin Jelínek)	212

NUMISMATICKÝ SBORNÍK X

Vydala Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1968

Přebal a vazbu navrhl Jiří Ledr

Redaktor publikace dr. Ladislav Ulčák

Technický redaktor Jaroslav Hrubý

Vytiskla Polygrafia 3, n. p., Praha 7, Dobrovského 27

Vydání I. — 296 stran (24 obr.), 21 příloh (1 textová tabule, 20 obr. tabulí)

24,14 AA - 24,52 VA

Náklad 700 výtisků - 02/63 - 6255

21 - 089 - 68

Cena vázaného výtisku 39,— Kčs

509 - 21 - 875

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Foto J. Krátky

Foto J. Krátky

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

Foto J. Krátky

Foto J. Krátky

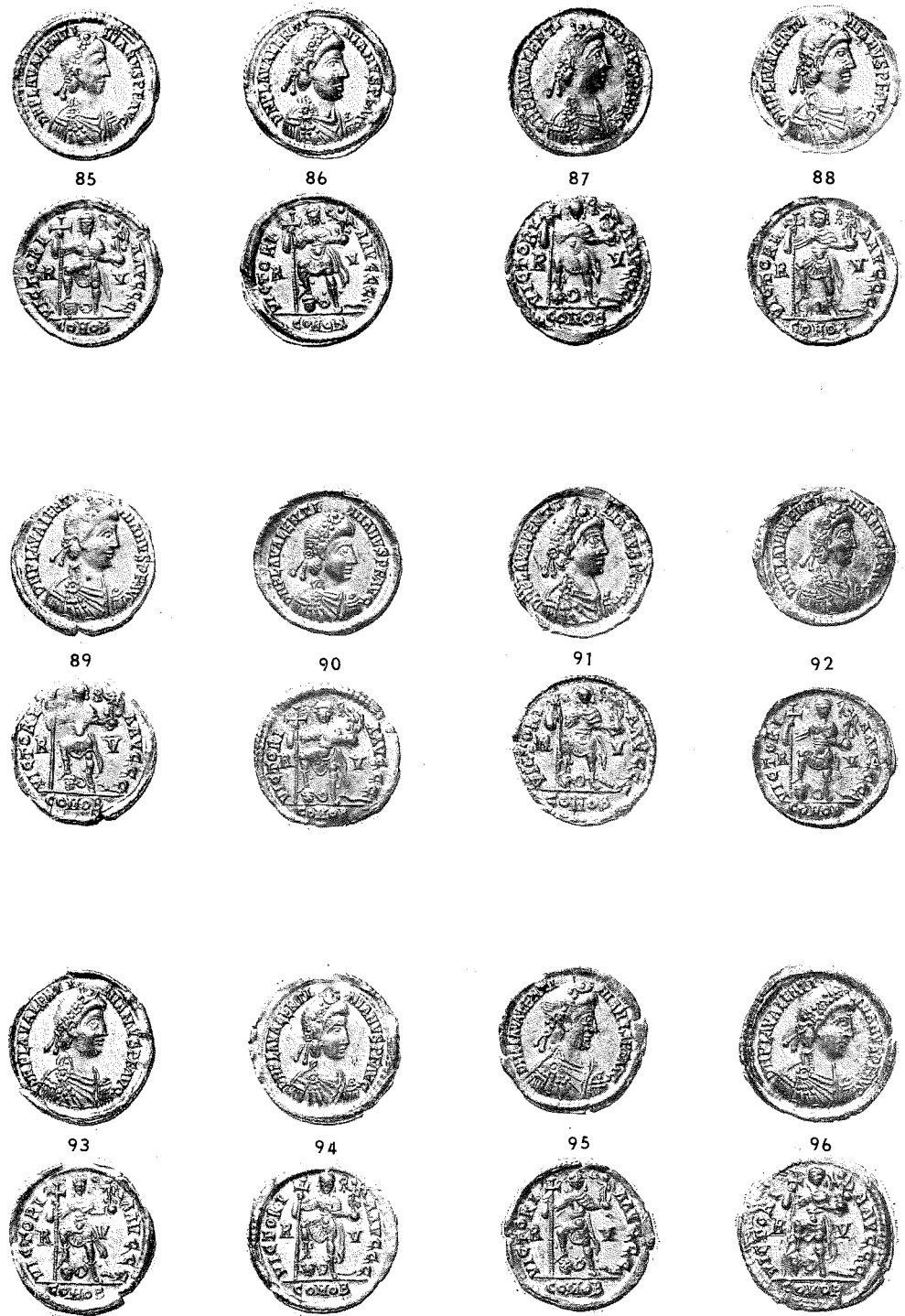

Foto J. Krátky

Foto J. Krátky

1

2

3

4

5

A

B

C

6

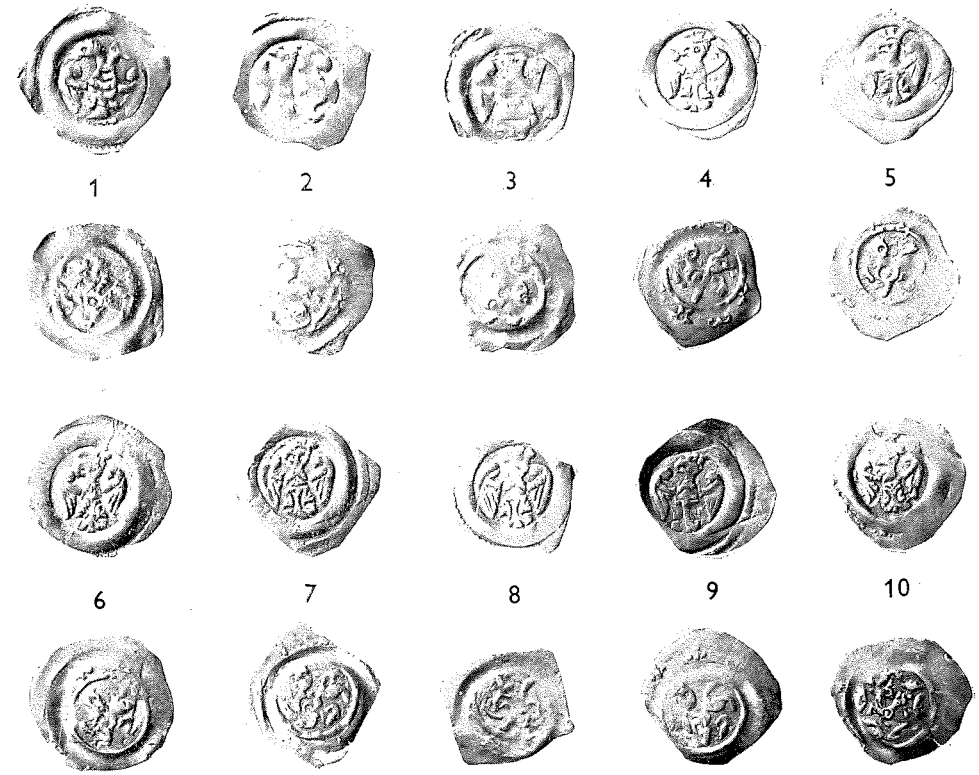

7

8

(4)

1

2

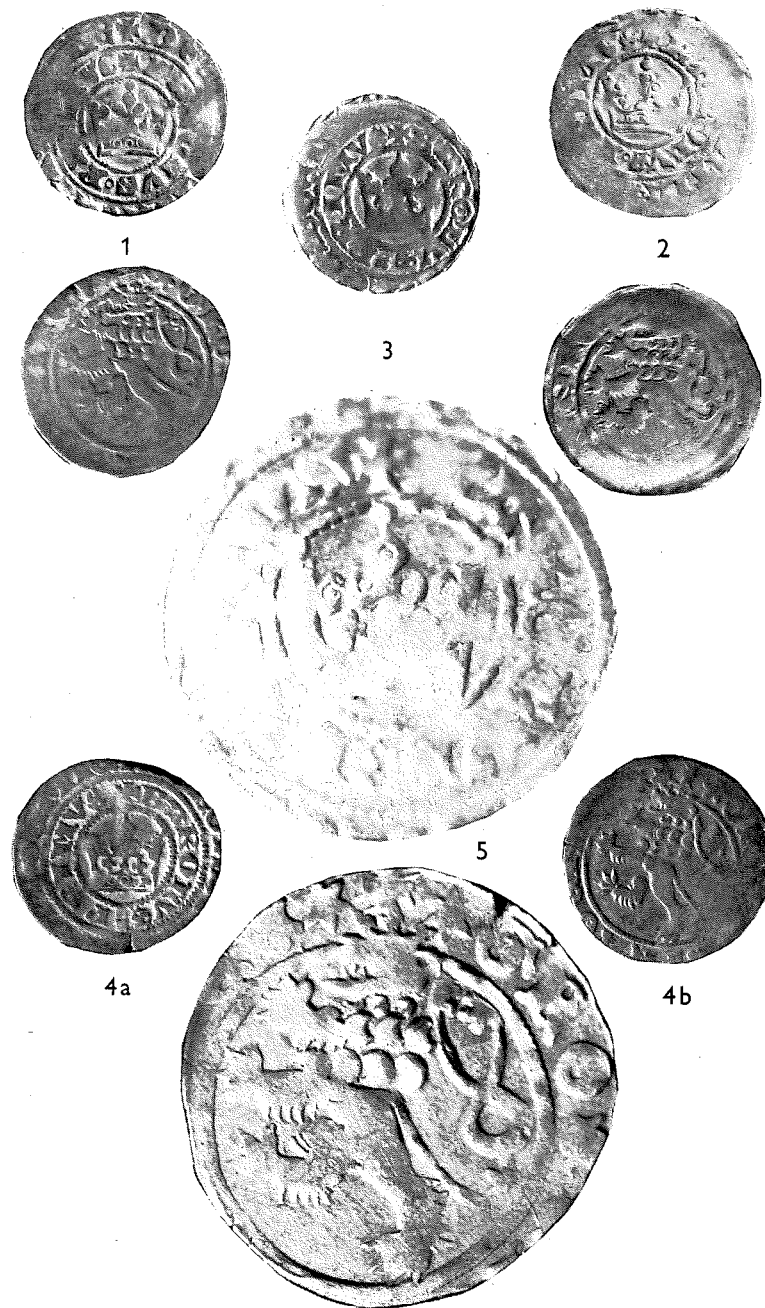
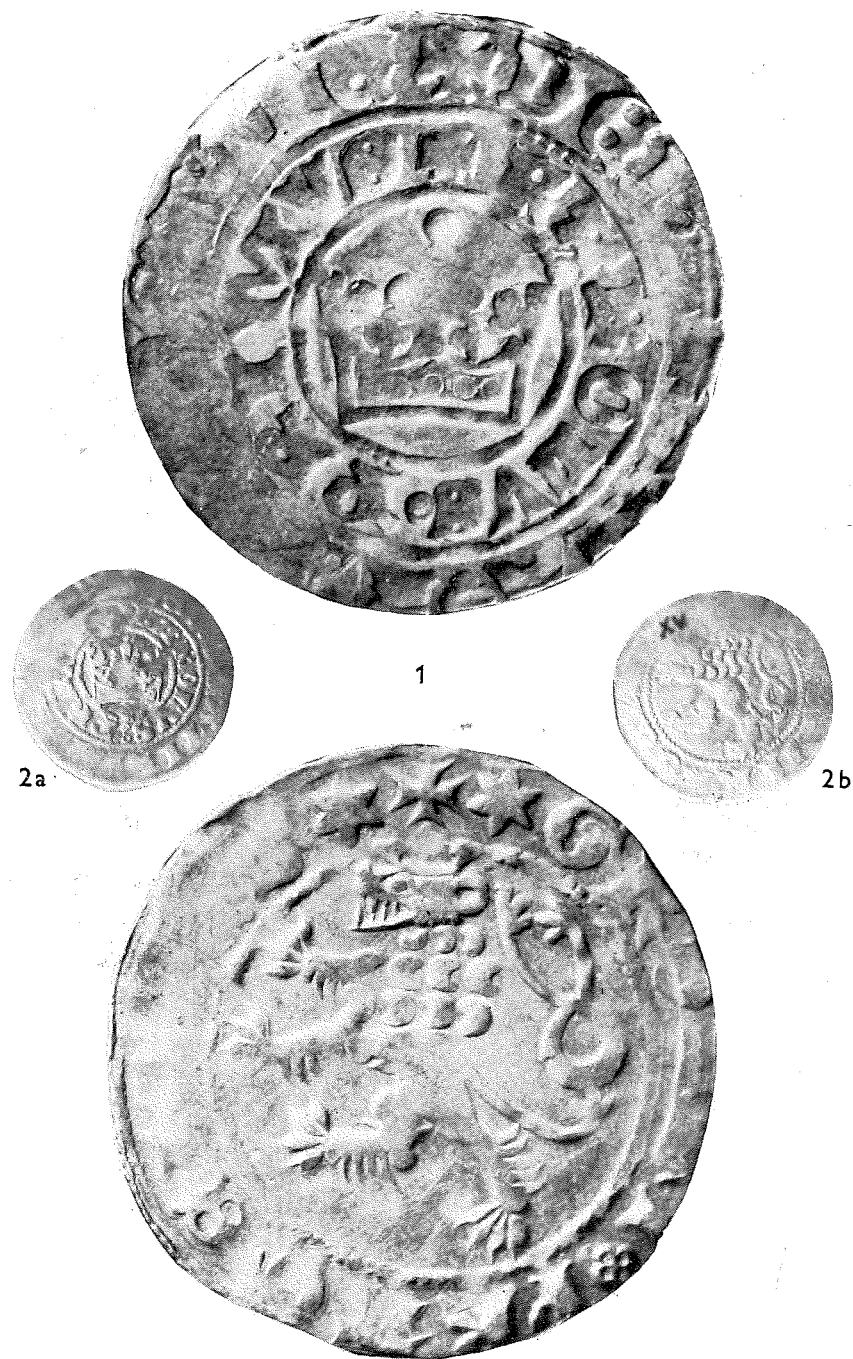

3

4

159

189

159

188

189

219

188

217

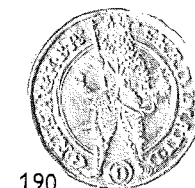
219

217

278

190

190

278

143

143

160

160

144

165

166

166

170

173

197

197

142

150

151

142

152

154

153

153

155

155

156

156

157

182

179

179

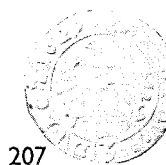
198

206

208

207

209

209

211

211

220

220

221

221

222

222

224

226

231

183

184

184

231

185

187

186

212

185

216

212

228

235

235

227

229

234

234

229

240

244

237

238

249

246

243

249

256

247

247

256

261

261

252

252

257

253

254

254

263

263

267

286

288

288

290

290

291

292

260

292

265

266

271

265

274

274

271

280

275

279

272

272

282

279

285

285

1

2

3

4

5

6

